

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΕΙΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΕΥΦΗΜΙΑΣ ΕΥΑΓΓ. ΚΑΡΑΜΑΝΕ

ΑΜΠΕΛΑΚΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΜΠΕΛΑΚΙΩΝ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ
κ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΑΚΚΗΣ
κ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΒΟΛΟΣ 2005

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.:	7874/1
Ημερ. Εισ.:	03-12-2009
Δωρεά:	Συγγραφέα
Ταξιθετικός Κωδικός:	ΠΤ – ΠΣΕ – ΜΕ
	2005
	ΚΑΡ

Εικόνα 1. Η εικόνα του εξωφύλλου είναι αεροφωτογραφία των σημερινών Αμπελακίων και προέρχεται από το προσωπικό Αρχείο Ευαγγέλου Ν. Καραμανέ.

«...Ἱστορίας ἀπόδεξις ἦδε, ὥς μήτε τὰ γενόμενα ἐξ ἀνθρώπων τῷ χρόνῳ
ἐξίτηλα γένηται, μήτε ἔργα μεγάλα τε καὶ θωμαστά ἀκλεᾶ γένηται...»
(Ἡροδότου Ἱστορίαι, Α, 1)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	Σελ.	4
1. ΙΔΡΥΣΗ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΑΜΠΕΛΑΚΙΩΝ.....	Σελ.	8
1.1 Ίδρυση	Σελ.	8
1.2. Ιστορία	Σελ.	11
2. ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑ ΑΜΠΕΛΑΚΙΩΝ	Σελ.	15
2.1 Τοποθεσία	Σελ.	15
2.2 Αξιοθέατα	Σελ.	22
3. ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΑΜΠΕΛΑΚΙΩΝ	Σελ.	34
3.1 Κατοικίες	Σελ.	34
3.2 Εκκλησίες	Σελ.	46
4. ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΑΜΠΕΛΑΚΙΩΝ	Σελ.	52
4.1 Γένεση	Σελ.	52
4.2 Οργάνωση	Σελ.	58
4.3 Ακμή	Σελ.	69
4.4 Παρακμή	Σελ.	87
5. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΑΜΠΕΛΑΚΙΩΝ	Σελ.	95
5.1 Γενικά	Σελ.	95
5.2 «Ελληνομουσειόν»	Σελ.	98
5.3 «Μανιάρειος Σχολή»	Σελ.	104
6. ΕΥΕΡΓΕΤΕΣ ΑΜΠΕΛΑΚΙΩΝ	Σελ.	109
6.1 Αδαμάντιος Μανιάρης	Σελ.	109
6.2 Αλεβύζος Αστερίου	Σελ.	115

7. ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΑΜΠΕΛΑΚΙΩΝ.....	Σελ. 117
7.1 Τραγούδια Αμπελακίων [Ανέκδοτα].....	Σελ. 117
7.2 Παροιμίες- Αινίγματα [Ανέκδοτα].....	Σελ. 129
8. ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΑΜΠΕΛΑΚΙΩΝ [Α ν έ κ δ ο τ ο]	Σελ. 132
8.1 Γενικά	Σελ. 132
8.2 Γλωσσικό Υλικό	Σελ. 134
9. ΤΑ ΣΗΜΕΡΙΝΑ ΑΜΠΕΛΑΚΙΑ.....	Σελ. 144
9.1 Η σημερινή κατάσταση των Αμπελακίων.....	Σελ. 144
9.2 Προοπτικές αναδημιουργίας και ακμής.....	Σελ. 147
10. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	Σελ. 152
10.1 Καταστατικό Συνεταιρισμού 1-1-1780.....	Σελ. 153
10.2 Καταστατικό Συνεταιρισμού 1-1-1795.....	Σελ. 161
10.3 Καταστατικό Συνεταιρισμού 1-1-1805.....	Σελ. 167
10.4 Δημόσια Διαθήκη Αδαμαντίου Μάνιαρη.....	Σελ. 178
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	Σελ. 183

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ένα αιώνα περίπου μετά την πτώση της Κωνσταντινούπολης ιδρύθηκαν τα Αμπελάκια Θεσσαλίας, τα οποία στα τέλη του ΙΗ' και στις αρχές του ΙΘ' αιώνα προόδευσαν τόσο πολύ, ώστε έγιναν γνωστά σε όλη την Ευρώπη.

Χτισμένα στους πρόποδες του Κισσάβου, επάνω από την κοιλάδα των Τεμπών, κατόρθωσαν να δημιουργήσουν μία αυτόνομη κοινωνία, κατά το πρότυπο της αρχαίας πόλης-κράτους, έχοντας ακόμη τη δυνατότητα να αποκρούουν ξένους επιδρομείς και να μην επιτρέπουν την εμφάνιση και παραμονή των Τούρκων στην πατρίδα τους¹.

Εμπνεύστηκαν από τα δημοκρατικά ιδεώδη των αρχαίων Ελλήνων και από την χριστιανική διδασκαλία και έκαναν πραγματικότητα, όσα θεωρητικά συνέλαβε η ανθρώπινη διάνοια, αφού εφάρμοσαν στην πράξη το αναφερόμενο στο Καταστατικό της Κοινής Συντροφίας και Αδελφότητας του 1780² ρητό του Ευαγγελίου: «καὶ ἦν ἡ ψυχὴ τοῦ πλήθους μία»³.

Η θεσσαλική κωμόπολη, σύμφωνα με τις μαρτυρίες των σύγχρονων της ακμής της διάφορων επισκεπτών της, τις απόψεις των μεταγενέστερων και σημερινών ερευνητών, αλλά και σύμφωνα με τη ζωντανή στο στόμα των Αμπελακιωτών προφορική παράδοση, παρουσίασε τα εξής αξιοθαύμαστα, όπως θα μας δοθεί η ευκαιρία να δείξουμε στα επόμενα:

Ίδρυσε τον Πρώτο Συνεταιρισμό.

Παρείχε Δωρεάν Γλαιδεία.

Είχε Ιατρική Περίθαλψη.

Υπήρχε Κοινωνική Πρόνοια.

Χορήγησε χρήματα για την αφύπνιση του Γένους.

Έδωσε εκλεκτά τέκνα για την αναγέννηση του νέου Ελληνισμού.

Τροφοδότησε μετέπειτα και τροφοδοτεί συνεχώς την κοινωνία με λαμπρά ονόματα σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας.

¹ α) Μουτσόπουλος Νικ. *Τα Θεσσαλικά Αμπελάκια*. Επιθεώρηση «ΗΩΣ», Αφιέρωμα «Θεσσαλία», 1966, σ. 120.

β) Γεωργίου Ηλίας, *Ιστορία και Συνεταιρισμός των Αμπελακίων*, Αθήναι 1951, σ. 5.

² Λάμπρος Π. Σπυρ., *Νέος Ελληνομνημόν*, 14, 1917, σ. 382.

³ *Πράξεων των Αποστόλων*, Κεφάλαιον Δ', στίχος 32.

Επειδή κατάγομαι από την ιστορική κωμόπολη, επέλεξα ως θέμα της πτυχιακής μου εργασίας τα ΑΜΠΕΛΑΚΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ.

Θα προσπαθήσω, όσο το δυνατόν περισσότερο, να δώσω τις πραγματικές διαστάσεις της προσφοράς της κωμοπόλεως στον ελληνικό και παγκόσμιο πολιτισμό, με βάση τις πηγές και τις μελέτες παλαιότερων και σύγχρονων ερευνητών.

Τα θέματα της εργασίας είναι τα εξής:

1. Ίδρυση και ιστορία

Εδώ θα καταβληθεί προσπάθεια να καθοριστεί ο χρόνος κατά προσέγγιση, κατά τον οποίο ιδρύθηκαν τα Αμπελάκια, καθώςον λείπουν, όπως συμβαίνει και σε ανάλογες περιπτώσεις, τα αψευδή στοιχεία, που δείχνουν πότε ακριβώς κατοικήθηκε ο τόπος.

Στη συνέχεια θα ακολουθήσει μία σύντομη ιστορία των Αμπελακίων, από την ίδρυσή τους μέχρι σήμερα.

2. Τοπογραφία

Θα δοθούν τα ακριβή στοιχεία του χώρου, όπου βρίσκονται τα Αμπελάκια, καθώς και ένας οδηγός για τα αξιοθέατα πολιτιστικά δημιουργήματα και τις φυσικές ομορφιές.

3. Η αρχιτεκτονική

Θα παρουσιασθεί ο τρόπος δόμησης των ιδιωτικών κατοικιών και κυρίως των αρχοντικών, με κύρια αναφορά στο σπίτι του Γεωργίου Σβάρτς. Θα περιγραφούν επίσης, οι εκκλησίες και κυρίως του Αγίου Γεωργίου και της Αγίας Παρασκευής⁴.

4. Ο Συνεταιρισμός

Πρόκειται για τον περίφημο Πρώτο Συνεταιρισμό του Κόσμου. Με βάση κυρίως τα διασωθέντα τρία Καταστατικά του Συνεταιρισμού, ήτοι του 1780, του 1795 και του 1805, που πρόσφατα ήρθε στο φως της δημοσιότητας, αλλά και τις μελέτες πολλών σύγχρονων και μεταγενέστερων, τις σχετικές με αυτό

⁴ Μουτσόπουλος Νικ.,..... ό.π. σ. 123-126 και σ. 177-195.

το αμπελακιώτικο φαινόμενο, θα γίνει έρευνα, όσον αφορά στη γένεση, στην οργάνωση, στην ακμή και στην παρακμή της ονομαζόμενης «Συντροφίας και Αδελφότητας»⁵.

5. Η Εκπαίδευση

Είναι γνωστή η μέριμνα των Αμπελακιωτών για την προσωπική τους μόρφωση αλλά και την αφύπνιση του Γένους. Στο περίφημο «Έλληνομουσείον» σχολάρχησαν και δίδαξαν μεγάλα και φωτεινά αναστήματα, όπως ο Ευγένιος Βούλγαρης, ο Γρηγόριος Κωνσταντάς και άλλοι.⁶

Το «Έλληνομουσείον» διαδέχθηκε η ονομαστή «Μανιάρειος Σχολή», που την αποτελούσαν «τρία σχολεία, ήτοι δύο αλληλοδιδακτικά, τὸ ἓν τῶν ἀρρένων καὶ τὸ ἕτερον τῶν κορασίων, καὶ ἓν ἕτερον τῶν ἀρρένων διὰ τὸ ἑλληνικὸν μάθημα»⁷.

6. Οι ευεργέτες

Εκτός των άλλων, οι οποίοι με διάφορους τρόπους και κυρίως με χρήματα ευεργέτησαν την πατρίδα τους, εξέχουσα θέση κατέχουν οι δύο μεγάλοι ευεργέτες, ήτοι ο Αδαμάντιος Μάνιαρης και ο Αλεβύζος Αστερίου.

Ο πρώτος κληροδότησε την περιουσία του για τη δημιουργία, κυρίως, της Μανιαρείου Σχολής και ο δεύτερος για την ίδρυση Εργοστασίου Υφαντουργίας, για να συνεχίσει τη βιομηχανική παράδοση των Αμπελακιωτών⁸.

7. Λαογραφία

Τα λαογραφικά στοιχεία των Αμπελακίων είναι πολύ ενδιαφέροντα. Τα τραγούδια τους, τα ήθη και έθιμά τους, αλλά και το άλλο λαογραφικό υλικό,

⁵ α) Φιλάρετος Γεώργιος, *Συνεργατικοί Συνεταιρισμοί, Ι. Το κοινωνικόν θαύμα των Αμπελακίων*, Δευτέρα Έκδοσις, Εν Αθήναις 1927, σ. 11-33.

β) Γεωργίου Ηλίας, *ό.π.*, σ. 11-79.

γ) Μουτσόπουλος Νικ., *ό.π.*, σ. 147-176.

⁶ α) Γεωργίου Ηλίας, *ό.π.*, σ. 80-87.

β) Μουτσόπουλος Νικ., *ό.π.*, σ. 129-130.

⁷ Διαθήκη Διαμαντή Θ. Μάνιαρη, Αριθ. 4667, 25 Σεπτεμβρίου 1870, Ερμούπολις Σύρου.

⁸ α) Διαθήκη Διαμαντή Θ. Μάνιαρη, Αριθ. 4667, 25 Σεπτεμβρίου 1870, Ερμούπολις Σύρου.

β) Διαθήκη Αλεβύζου Αστερίου, Αριθ. 12179, Λάρισα.

εκφράζουν έντονα τον ψυχικό τους κόσμο και δείχνουν ότι κάποτε αναπτύχθηκε εδώ το πνεύμα και άνθησε ο πολιτισμός.

Έχουν συλλεχθεί από τους κατοίκους του σημερινού χωριού και δημοσιεύονται για πρώτη φορά δημοτικά τραγούδια, καθώς και άλλο λαογραφικό υλικό (παροιμίες, αινίγματα κ.λ.π.).

8. Γλωσσικό υλικό

Το γλωσσικό υλικό, το οποίο έχω συλλέξει από τα Αμπελάκια, απευθείας από το στόμα του λαού, χαρακτηρίζεται από την επίδραση ξένων γλωσσικών στοιχείων, αλλά και διακρίνεται από την τάση της συγκοπής και αποκοπής των φωνηέντων, καθώς και της τροπής του o (ό μικρον) σε ou.

Επίσης, κάποτε γίνεται χρήση του άρθρου η (θηλυκού γένους) αντί του o (αρσενικού γένους). Στο γλωσσικό υλικό, ας σημειωθεί, δεν έκανα καμμία τροποποίηση.

9. Τα σημερινά Αμπελάκια

Δίνονται μερικά στοιχεία της σημερινής κατάστασης του χωριού και προβάλλονται για κάθε αρμόδιο τα σημερινά προβλήματά του, καθώς και κάποιες προτάσεις, ώστε η άλλοτε ευτυχισμένη κωμόπολη να βρει τον δρόμο της αναδημιουργίας και ακμής, αφού έχει τέτοιο ένδοξο παρελθόν και κρύβει μέσα της τόσες δυνάμεις.

10. Παράρτημα

Παρατίθενται τα τρία σωζόμενα Καταστατικά του Συνεταιρισμού των Αμπελακίων, καθώς και η Διαθήκη του Αδαμαντίου Μάνιαρη.

Τελειώνοντας την εργασία μου αυτή, θέλω να ευχαριστήσω όλους εκείνους, οι οποίοι με βοήθησαν, άμεσα ή έμμεσα, να την ολοκληρώσω και ιδιαίτερα τους επιβλέποντες Καθηγητές μου του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, για την αμέριστη συμπαράσταση και τις πολύτιμες υποδείξεις τους, κ. Δημήτριο Σακκή και κ. Βασίλειο Αναγνωστόπουλο.

ΕΥΦΗΜΙΑ ΕΥΑΓΓ. ΚΑΡΑΜΑΝΕ

1. ΙΔΡΥΣΗ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΑΜΠΕΛΑΚΙΩΝ

1.1 ΙΔΡΥΣΗ

Κατ' αρχάς, σχετικά με το όνομα των Αμπελακίων διατυπώθηκαν δύο εκδοχές⁹.

Η μία δέχεται ότι η κωμόπολη έλαβε το όνομα από τη λέξη «Αμφιλάκια», κατά παραφθορά, επειδή βρίσκεται μεταξύ δύο λάκκων.

Η δεύτερη, η οποία είναι και η επικρατέστερη, υποστηρίζει ότι η ονομασία προήλθε από τα μικρά αμπέλια, τα οποία υπήρχαν και υπάρχουν στην περιοχή.

Μια τρίτη άποψη ξένων, οι οποίοι γράφουν «Αμφιλοχία», αντί Αμπελάκια, είναι εσφαλμένη.

Ο χρόνος ίδρυσης του πρώτου οικισμού είναι δύσκολο να καθορισθεί επακριβώς, όπως συμβαίνει σε ανάλογες περιπτώσεις. Έχουν διατυπωθεί διάφορες απόψεις, μερικές από τις οποίες είναι εντελώς πρόχειρες και αβασάνιστες, ώστε να μην έχουν ανάγκη κριτικής¹⁰.

Η άποψη ότι στη θέση αυτή βρισκόταν το βυζαντινό Λυκοστόμιο μάλλον δεν είναι ορθή. Η ύπαρξη διάφορων αρχαίων ευρημάτων, όπως αγαλμάτων, νομισμάτων, γλυπτών και θραυσμάτων αγγείων, κατά τις μαρτυρίες ξένων κυρίως περιηγητών, δεν αποτελεί απόδειξη αναμφισβήτητη ότι ο χώρος αυτός είχε κατοικηθεί, αφού δεν ξέρουμε πού ακριβώς βρέθηκαν.

Μια δεύτερη άποψη είναι του Ν.Α. Βέη, ο οποίος γράφει¹¹ : «βασιμωτέρα είναι ή παράδοσις, καθ' ήν τὰ Ἀμπελάκια συνωκίσθησαν ὑπὸ τῶν κατοίκων τοῦ Θεσσαλικοῦ Λυκοστομίου, ὅτε οὗτοι ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλίπωσι τὰς ὅπωςδὴποτε πεδινωτέρας αὐτῶν οἰκήσεις καὶ νὰ ζητήσωσιν ἀσφαλεστέρας ἐγκαταστάσεις ἐπὶ τῆς Ὀσσης... Ὡς γνωστὸν τὰ Θεσσαλικά

⁹ α) Λεονάρδος Ιωάννης, *Νεωτάτη της Θεσσαλίας Χωρογραφία*, Πέστη 1836, Επανάκδοση, Εκδόσεις «Θετταλός», Λάρισα 1992, σ. 108-109.

β) Γεωργίου Ηλίας, *ό.π.*, σ. 6.

¹⁰ α) Γεωργίου Ηλίας, *ό.π.*, σ. 8-10.

β) Μουτσόπουλος Νικ., *ό.π.*, σ. 117-122.

¹¹ Μουτσόπουλος Νικ., *ό.π.*, σ. 117-119.

Τέμπη κατά τούς μέσους αιώνας έκαλοῦντο Λυκοστόμιον ἢ Λυκόστομον.... ὑπήρχε δέ διαρκούσης τῆς μεσοχρονίου περιόδου καί πόλισμα Λυκοστόμιον ἢ Λυκόστομον κατά τήν κοιλάδα τῶν Τεμπῶν».

Την ὑπαρξη του Λυκοστομίου στην κοιλάδα των Τεμπῶν πιστοποιεῖ και ο Αμπελακιώτης ιατρός και λόγιος Ιωάννης Λεονάρδος, ο οποίος γράφει τα εξής στη «Νεωτάτη τῆς Θεσσαλίας Χωρογραφία»:¹² «Περί αὐτήν τήν κοιλάδα ἦτον ποτέ καί πόλις, Τέμπη καλουμένη μέ θρόνον ἐπισκόπου ὑπό τόν Θεσσαλονίκης μητροπολίτην, ἣτις τώρα κεῖται ἐρείπιον ὑπό τό τρομακτικόν ὄνομα Λυκοστόμιον, τό ὁποῖον ἐπιφέρει καί μέχρι τῆς σήμερον ὁ ἐπίσκοπος τῆς ἐπαρχίας ταύτης».

Η τρίτη ἀποψη στηρίζεται στην τοπική παράδοση, σε συνδυασμό με την πληροφορία του Λεονάρδου, ο οποίος μνημονεύει παλιό οικισμό με την ονομασία «Παλιοχώρι» περιγράφοντας το εξωκκλήσι του Προφήτη Ηλία: «Οὗτος μέν ὁ λόφος ἄρχεται περί τήν ἄκραν τῆς πόλεως οὐ μακράν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου εἰς τό Παλιοχώρι, καί ἀπέχει σχεδόν ½ ὥραν πρὸς τό βουνόν»¹³.

Την τοπική παράδοση αναφέρει και ο αμπελακιώτης εκπαιδευτικός Μιχ. Π. Αβραμόπουλος στο βιβλίο του «Τα Θεσσαλικά Αμπελάκια» γράφοντας: «Τέλος, σύμφωνα μέ τήν τοπική παράδοση, τ' Αμπελάκια βρισκόταν παλαιότερα στή θέση «Παλιοχώρι» καί μάλιστα ἦταν φημισμένα γιά τίς ὠραῖες καί καλλικορμες γυναῖκες τους. Ἀναγκάστηκαν ὅμως οἱ κάτοικοι νά μεταφερθοῦν καί κατοικήσουν στή σημερινή θέση, γιατί ἕνα περίεργο καί φαρμακερό ζωῦφιο (ἴσως ἡ μαρμάγκα) τοῦς τσιμποῦσε καί πέθαιναν»¹⁴.

Πότε ὅμως ἐγινε ἡ μετοίκηση αὐτή, εἴτε ἀπό το Λυκοστόμιο των Τεμπῶν εἴτε ἀπό το Παλιοχώρι του Κισσάβου, στη νέα θέση, ἡ οποία ἔλαβε το ὄνομα «Αμπελάκια», δεν εἶναι δυνατόν νά καθορισθεῖ επακριβῶς.

Η ἀποψη ὅτι ἡ κωμόπολη ιδρύθηκε στις αρχές του 18^{ου} αἰῶνα δεν εἶναι σωστή. Επίσης, λανθασμένη εἶναι καί ἡ ἀποψη ὅτι ο πρῶτος οικισμός ἐγινε στα τέλη του 17^{ου} αἰῶνα, καθώς καί εκείνη, ἡ οποία τοποθετεῖ την ἰδρυση στις αρχές του 17^{ου} αἰῶνα¹⁵.

¹² Λεονάρδος Ιωάννης, ὁ.π., σ. 99.

¹³ Λεονάρδος Ιωάννης, ὁ.π., σ. 106.

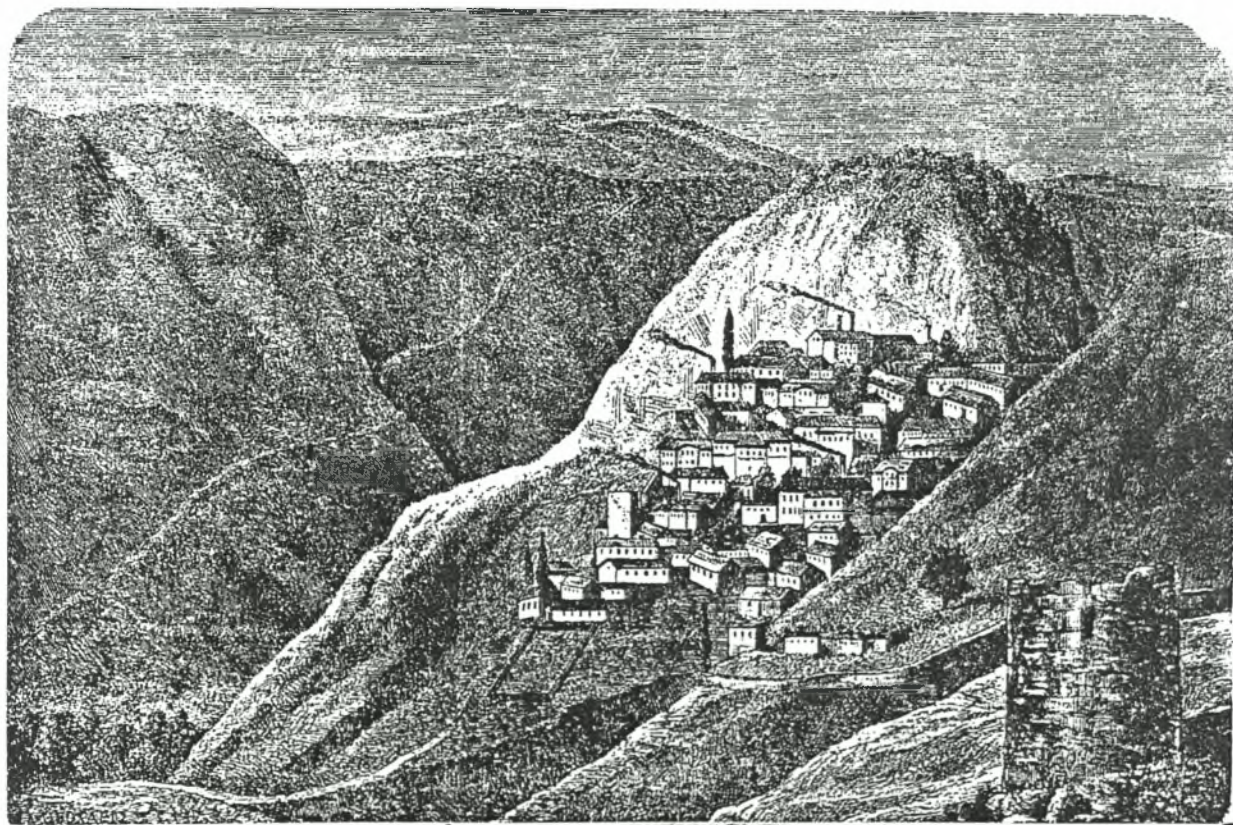
¹⁴ Μιχ. Π. Αβραμόπουλος, *Τα Θεσσαλικά Αμπελάκια*, 1961, σ. 6.

¹⁵ Γεωργίου Ηλίας, ὁ.π., σ. 8

Η εκδοχή του Ηλία Π. Γεωργίου, η οποία τοποθετεί την ίδρυση των Θεσσαλικών Αμπελακίων περί το τέλος του 16^{ου} αιώνα, με βάση το σημείωμα, που βρέθηκε σε «Τυπικό» του ναού της Αγίας Παρασκευής, πλησιάζει περισσότερο προς την πραγματικότητα¹⁶.

Εφόσον όμως το 1580, κατά το ανωτέρω σημείωμα, υπήρχε εκκλησία, οπωσδήποτε ο πρώτος οικισμός έγινε πολύ νωρίτερα, γιατί, όπως συνήθως συμβαίνει, περνούν αρκετά χρόνια μετά τον πρώτο οικισμό και αργότερα γίνεται η εκκλησία, αφού λάβουμε υπόψη και τις ποικίλες δυσκολίες της εποχής εκείνης.

Συνεπώς, πρέπει να υποθέσουμε ότι η ίδρυση των Αμπελακίων έγινε μάλλον στις αρχές του 16^{ου} αιώνα, ήτοι, λίγο μετά την πτώση του Βυζαντίου και την υποδούλωση των Ελλήνων στους Τούρκους, δηλαδή περί το 1500.

Εικόνα 2. ΤΑ ΑΜΠΕΛΑΚΙΑ το έτος 1836. Σχέδιο από το αναφερόμενο βιβλίο του Ι.Λεονάρδου (σ. 107).

¹⁶ Γεωργίου Ηλίας, ό.π., σ. 8-9.

1.2 ΙΣΤΟΡΙΑ

Η ιστορία των Αμπελακίων συνθέτεται από γραπτές πηγές αλλά και από την προφορική παράδοση.

Ανεξάρτητα από το πότε, από ποιους και κάτω από ποιες συνθήκες έγινε η κωμόπολη, γεγονός βέβαιο είναι ότι κατά τους χρόνους της δουλείας εκεί δεν υπήρχαν Τούρκοι ούτε τουρκικές αρχές.

Αυτό δεν οφείλεται ούτε στο αθέατο της κωμοπόλεως ούτε στο δυσπρόσιτο της θέσεως, όπως εσφαλμένα έγραψαν μερικοί¹⁷.

Και τούτο, επειδή τα Αμπελάκια ήταν γνωστά όχι μόνο στους Τούρκους αλλά και σε πολλά μέρη της Ευρώπης.

Ο λόγος είναι μάλλον ότι οι Τούρκοι έπαιρναν μεγάλους φόρους από τους Αμπελακιώτες και συγχρόνως προωθούσαν τα προϊόντα τους στις αγορές της Ευρώπης μέσω της Κοινής Συντροφίας.

Είχαν επίσης, εκτός από την δυνατότητα της αυτοδιοίκησης, και το προνόμιο να διατηρούν ένα είδος εθνοφυλακής.

Γι' αυτό, όταν Τουρκαλβανοί, οι ονομαζόμενοι Αρναούτηδες, επιτέθηκαν, κατά την μαρτυρία του σύγχρονου Μπωζούρ¹⁸, δύο φορές να καταλάβουν και να λαφυραγωγήσουν την πλούσια κωμόπολη, αποκρούστηκαν από τους οπλισμένους κατοίκους και επέστρεψαν άπρακτοι, αφού έκαψαν μερικά σπίτια και τον Ανεμόμυλο.

Ο αριθμός των κατοίκων ήταν, βεβαίως, διαφορετικός κατά τις διάφορες περιόδους της ιστορικής πορείας των Αμπελακίων. Κατά την εποχή της ακμής τους ήταν 4.000 έως 6.000. Οι πληροφορίες για 8.000 ή και για 21.000 μάλλον δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα, εκτός αν στους αριθμούς αυτούς περιλαμβάνονται και οι κάτοικοι γειτονικών περιοχών, που ανήκαν διοικητικά ή εργάζονταν στα Αμπελάκια.

Αργότερα, με την παρακμή και τη φυγή των κατοίκων εξαιτίας της ανεργίας και κυρίως της μεγάλης επιδημίας της πανούκλας (1812), ο αριθμός των μόνιμων Αμπελακιωτών συνεχώς μειωνόταν. Σύμφωνα με τις κατά

¹⁷ Ξύτσας Β., Κοσμάνος Δ., *Τα ιστορικά Αμπελάκια*, Θεσσαλονίκη 1974, σ. 8.

¹⁸ Γεωργίου Ηλίας, ό.π., σ. 68.

καιρούς απογραφές και τις διάφορες πληροφορίες, το 1881 υπήρχαν 1564 κάτοικοι, το 1886: 1500, το 1892: 1471, το 1896: 1454, το 1940: 1477¹⁹, το 1977:700. Σήμερα, υπάρχουν ελάχιστοι που μένουν μόνιμα στην άλλοτε πολυπληθή, πλούσια και σφύζουσα από ζωή ένδοξη κωμόπολη.

Στα Αμπελάκια, ιδίως κατά τους χρόνους της ακμής, καλλιεργήθηκαν τα γράμματα και ιδρύθηκε από τα μέσα του 18^{ου} αιώνα η περίφημη Σχολή Αμπελακίων, η λεγόμενη «Έλληνομουσεϊόν».

Κατά το έτος 1777 ιδρύθηκε ο Πρώτος Συνεταιρισμός του Κόσμου, ο οποίος ονομαζόταν Κοινή Συντροφία και Αδελφότητα. Το κοσμοϊστορικό αυτό γεγονός διήρκεσε σαράντα περίπου χρόνια και οδήγησε την κωμόπολη στο απόγειο της ακμής της.

Διάφορα όμως αίτια έφεραν στη δεύτερη δεκαετία του 19^{ου} αιώνα την παρακμή.

Στην επανάσταση της Εθνικής παλιγγενεσίας του 1821 οι Αμπελακιώτες έδωσαν την παρουσία τους στον Αγώνα. Αφού προηγουμένως εφώτισαν ποικιλοτρόπως τις συνειδήσεις των Ελλήνων με την ακμάζουσα Παιδεία τους και τις διάφορες προσφορές τους για την έκδοση βιβλίων, έλαβαν και προσωπικά μέρος στην υπόθεση της ελευθερίας.

Ανάμεσα στους άλλους, που πρόσφεραν τον εαυτό τους στην Ελλάδα, κατατάσσονται ο ιερολοχίτης Αδαμάντιος Μάνιαρης, ο εθνομάρτυρας, ο Ρωγών Ιωσήφ, ψυχή της αντιστάσεως στο Μεσολόγγι, ο επίσκοπος Αρδαμερίου Ιγνάτιος, ο έπαρχος Αθηνών Δρόσος Μανσόλας, καθώς και οι πέντε αδελφοί αγωνιστές Βασίλειος, Γεώργιος, Δημήτριος, Κωνσταντίνος και Νικόλαος (το επώνυμο τους είναι άγνωστο), που κατατάχθηκαν στο σώμα του Δημητρίου Υψηλάντη²⁰.

Με την προσάρτηση της Θεσσαλίας στην Ελλάδα, το 1881, τα Αμπελάκια έγιναν πρωτεύουσα ομώνυμου Δήμου, στον οποίο υπάγονταν η Σπηλιά και το Ομόλιο.

Το έτος 1900 κατασκευάστηκε αμαξιτός δρόμος μέχρι τα Τέμπη, στον πρώτο λόφο του Κισσάβου, οφιοειδής, τα λεγόμενα «καγκιόλια» και έτσι έγινε

¹⁹ Μουτσόπουλος ό.π., σ. 122.

²⁰ Δρανδάκης Παύλος, *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαιδεία*, Έκδοσις Δυτέρα, Τόμος Δ', σ. 338.

σύνδεση με την κεντρική οδική αρτηρία των Τεμπών, από όπου επικοινωνούν με την Λάρισα και τη Θεσσαλονίκη.

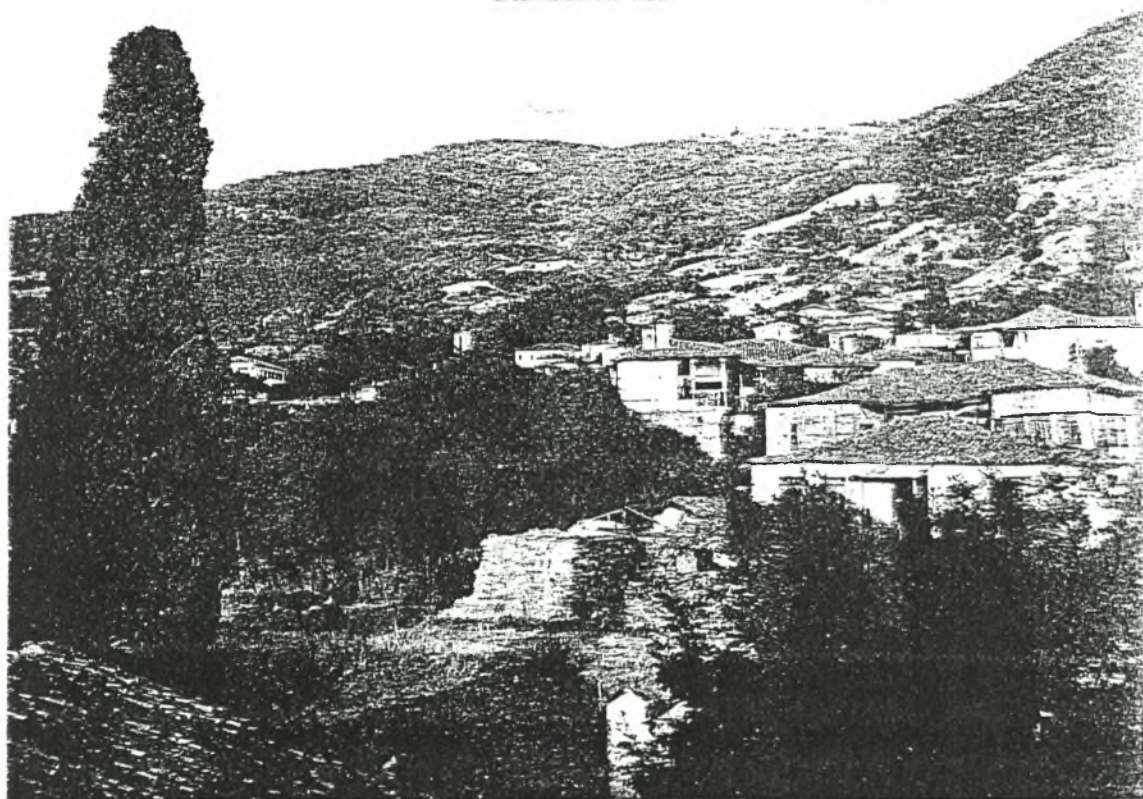
Εικόνα 3. Τα σημερινά ΑΜΠΕΛΑΚΙΑ. Διακρίνεται δεξιά ο οφιοειδής δρόμος, τα «καγκιόλια». Αεροφωτογραφία από το προσωπικό Αρχείο Ευαγγέλου Ν. Καραμανέ.

Στους Βαλκανικούς πολέμους του 1912-1913, οι ορεσίβιοι Αμπελακιώτες με την επάνδρωση, κυρίως, του ευζωνικού σώματος, που είναι κάτι ανάλογο με τον σημερινό Λόχο Ορεινών Καταδρομών (Λ.Ο.Κ.), πολέμησαν για την απελευθέρωση των υπόδουλων περιοχών της Ηπείρου, της Μακεδονίας και της Θράκης και αρκετοί από αυτούς πότισαν με το αίμα τους το δένδρο της ελευθερίας.

Αλλά και στην περιπέτεια της Μικρασιατικής Εκστρατείας το 1921-1922, αρκετοί έπεσαν στην Ιωνία και έτσι ο αριθμός των κατοίκων ολοένα και λιγόστευε.

Οι πάντοτε προοδευτικοί Αμπελακιώτες το 1932 ίδρυσαν Εργοστάσιο Ηλεκτροφωτισμού και έφεραν στην πατρίδα τους από τους πρώτους όλα τα αγαθά αποτελέσματα του ηλεκτρισμού (κινηματογράφος, ραδιόφωνο και άλλα).

Η άλλοτε όμως πολυπληθής κωμόπολη δέχτηκε καίρια πλήγματα κατά τη γερμανική κατοχή το 1940-45 και κατά τη μεταπολεμική τραγωδία που επακολούθησε το 1945-49. Αρκετά σπίτια κάηκαν, πολλοί σκοτώθηκαν, άλλοι έφυγαν στις πόλεις και λίγοι έμειναν στο χωριό, πιστοί φρουροί του ένδοξου παρελθόντος.

Εἰκόνα 4. Ἄλλη ἀποψη τῶν ΑΜΠΕΛΑΚΙΩΝ. Στο κέντρο διακρίνεται το σπίτι του Δημητρίου Σβάρτς. Φωτογραφία ἀπὸ το αναφερόμενο βιβλίο του Μιχ. Αβραμόπουλου, ἀριθμὸς 20.

2. ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑ ΑΜΠΕΛΑΚΙΩΝ

2.1 ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ

Τα Αμπελάκια είναι κτισμένα στο όρος Όσσα (Κίσσαβος), σε υψόμετρο 500 περίπου μέτρων, επάνω σε οροπέδιο, σε θέση αμφιθεατρική, που την διασχίζουν πέντε λάκκοι.

Η απόσταση από τη Λάρισα είναι 32 χιλιόμετρα και από τη Θεσσαλονίκη 130.

Απέναντι βρίσκεται ο Όλυμπος και ανάμεσα στα δύο βουνά η περίφημη Κοιλάδα των Τεμπών, που τη διατρέχει ο Πηνειός ποταμός.

Τα προπύλαια αυτά των Αμπελακίων είναι «οὐκ ἀνθρωπίνης χειρός ἔργα, ἀλλὰ φύσεως αὐτόματα, ὅτε ἐλάμβανε γένεσιν ὁ χῶρος» και μετασχηματιζόταν «ή θέσις τῆς ἀλός» από τεράστια λίμνη σε πεδιάδα της Θεσσαλίας με τη θέληση του Ποσειδώνα.

Στην είσοδο της κοιλάδας υπάρχει το χωριό Τέμπη, που η παλιά του ονομασία ήταν Μπαμπά, από τον Τούρκο Χασάν Μπαμπά, ο οποίος έχτισε και το Τζαμί.

«Οὗτος ὁ μιναρὲς κεῖται μεταξύ κυπαρισσίων καὶ πυραμοειδῶς ὑψουμένων πτελεῶν κατὰ πάντα χαριτωμένος διὰ τὴν τῶν πλατάνων καὶ ὡραίων περιδιαβάσεων περίφημον τοποθεσίαν»²¹.

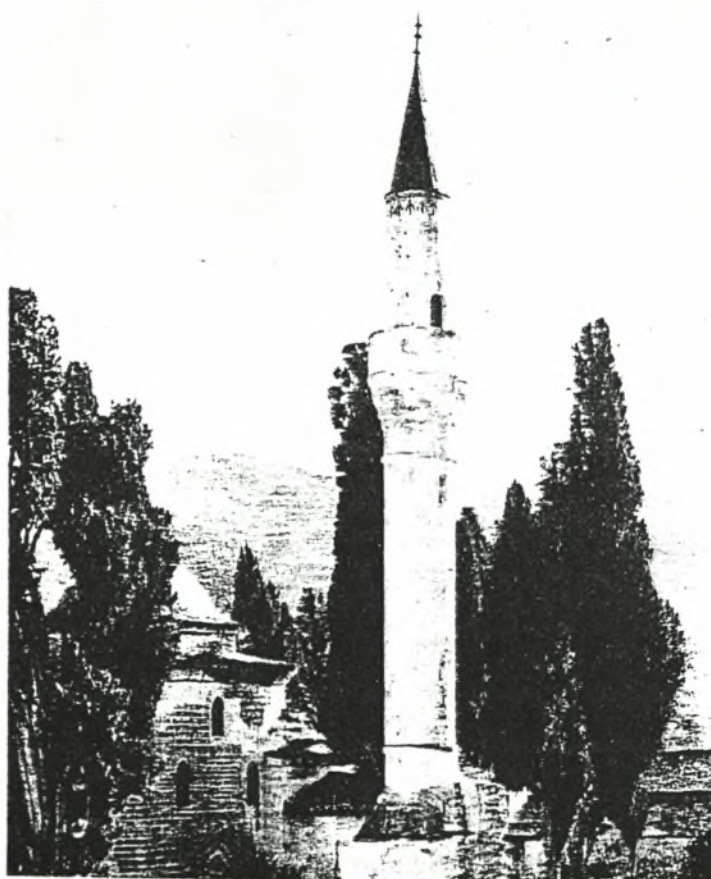
Στην πλευρά του Κισσάβου τρέχουν τα γάργαρα νερά τους οι πηγές της Αγίας Παρασκευής, της Αφροδίτης και της Δάφνης που δροσιζουν τους περαστικούς και στο μέσον περίπου της κοιλάδας βρίσκονται τα ερείπια του Κάστρου της Ωριάς.

Στην απέναντι πλευρά του Ολύμπου υπάρχει το εκκλησάκι της Αγίας Παρασκευής, όπου πηγαίνει κανείς από την κρεμαστή γέφυρα.

²¹ Λεονάρδος Ιωάννης, ό.π., σ. 96

Εικόνα 5. ΤΕΜΠΗ-ΤΕΚΕΣ ΜΠΑΜΠΑ. Συλλογή Βασ. Καλογιάννη. Από την αναφερόμενη επιθεώρηση «ΗΩΣ» (σ. 44).

Εικόνα 6. ΤΕΜΠΗ-«ΜΠΑΜΠΑ», Όπως ήταν τον παλιό καιρό με τον μιναρέ. Φωτογραφία Μπουασονά. Από την αναφερόμενη επιθεώρηση «ΗΩΣ» (σ. 95).

Στο πιο στενό μέρος της κοιλάδας συναντούμε το «Γραμμένο Άλσος», που λέγεται έτσι από μια λατινική επιγραφή, η οποία φέρει τον ανθύπατο Λούκιο Κάσιο Λογγίνο ως θεμελιωτή αυτής της διόδου.

Εικόνα 7. Ο ΟΛΥΜΠΟΣ ΚΑΙ Ο ΚΙΣΣΑΒΟΣ. Στη μέση ο ΠΗΝΕΙΟΣ. Αεροφωτογραφία από το προσωπικό Αρχείο Ευαγγέλου Ν. Καραμανέ.

Γενικά, το τοπίο των Τεμπών είναι θελκτικότατο με τα ψηλά δένδρα, που σκιάζουν τα ήρεμα νερά του Πηνειού, με τα ποικιλόχρωμα λουλούδια, το ωραίο πράσινο που επικρατεί και το γλυκό τραγούδι των πουλιών, που ξεκουράζει τον ταξιδιώτη.

Σε μικρή απόσταση, από αυτόν τον διάσημο στους Συγγραφείς τόπο, ακολουθώντας τον οφειδής δρόμο, που οι ντόπιοι ονομάζουν «καγκιόλια», οδεύει κανείς προσκυνητής προς το ένδοξο τέμενος του Πρώτου Συνεταιρισμού του Κόσμου.

ΤΑ ΤΕΜΠΗ. Γερμανική χαλκογραφία.

Εικόνα 8. ΤΑ ΤΕΜΠΗ. Γερμανική χαλκογραφία. Από την αναφερόμενη Επιθεώρηση «ΗΩΣ», σ. 50.

Στη «Νεωτάτη της Θεσσαλίας Χωρογραφία» του Αμπελακιώτη Λεονάρδου γράφονται τα εξής:

«Τὰ Ἀμπελάκια κεῖνται ἀμφιθεατρικῶς ἐπὶ τινος πετρώδους τόπου, καὶ τρόπον τινα περὶ τὸν βόρειον κλάδον τοῦ Κισσάβου ἐπὶ μιᾷ πλαγίου ποδιᾷ κτισμένα, περιστεφόμενα ἀπὸ ἀνωφερεῖς καὶ πρασίνοὺς ράχας, αἱ ὁποῖαι ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν τῆς πόλεως σχηματίζουν δύο λόφους ἀντικρὺ ἀλλήλων κειμένους. Αὐτὰ εἶναι προσηλωμένα κατὰ πρόσωπον τοῦ Ὀλύμπου ὄρους, καὶ τῆς Κοιλᾶδος τῶν Τεμπῶν, καὶ κεῖνται εἰς σημαντικόν ὕψος ἄνωθεν τοῦ Πηνειοῦ ποταμοῦ, ὥστε μερικαὶ οἰκοδομαὶ φαίνονται ἀκόμη καὶ ἐπάνω ἀπὸ τὸ στενὸν τῶν Τεμπῶν, ὡσάν νὰ φθάνουν εἰς τὸν αἰθέρα, ἐξαρτώμεναι ἀπὸ τὴν κοιλάδα ἐδῶθεν. Ταῦτα διασχίζουν πέντε βουνώδεις

λάκκοι · οὔτοι μετὰ συχνὰς βροχὰς ἢ ἀναλύσεις τῶν χιόνων σχηματίζουν ὀρμητικώτατον ῥεῦμα, τὸ ὁποῖον κρημνιζόμενον κάτω εἰς τὴν κοιλάδα, ἐνόνεται μὲ τὸν Πηνειόν. Ἡ θέσις εἶναι ἱκανῶς θελκτικὴ, πλήν ἀποχωρισμένη τῶν ἐπιπέδων μερῶν»²².

Στο τέλος του ανηφορικοῦ δρόμου προς τα Αμπελάκια και μόλις τελειώσουν τα καγκιόλια συναντούμε «**το εικονοστάσι του Αη Νικόλα**», από όπου έχουμε πανοραμική θέα της κωμόπολης. Εδώ φυσάει, ὅπως λένε οἱ ντόπιοι, «ἄλλος αἶρας», που ζωογονεῖ τον ταξιδιώτη σωματικά, ἀλλά κάνει και υπερήφανο τον Ἕλληνα που ξέρει τὴν ἱστορία του.

Προς τα δεξιὰ ἀντικρίζουμε τον **Ανεμόμυλο**, που κήκε το 1796.

Εικόνα 9. Ο ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΣ. Ὅ,τι ἔμεινε ἀπὸ τὴ φθορὰ των ἐχθρικών ἐπιδρομῶν και τοῦ χρόνου. Φωτογραφία ἀπὸ τὸ προσωπικὸ Ἀρχεῖο.

²² Λεονάρδος Ἰωάννης, ὁ.π., σ. 102-103.

Φθάνουμε στην πλατεία της Μπότσιανης. Δεξιά μας το ωραιότατο σύγχρονο **Κτήριο του Συνεταιρισμού**. Αριστερά η εκκλησία του **Αγίου Κηρύκου** και στη συνέχεια η **Βρύση της Μπότσιανης**.

Ένας ανηφορικός δρόμος στο δεξιό μέρος μάς φέρνει στον ερειπωμένο Ανεμόμυλο και μετά στο εξωκκλήσι του Αγίου Νικολάου στο δεξιό λόφο, από όπου φαίνονται τα χωριά Γόννοι (παλιά ονομασία Διριλί), Ιτέα (παλιό όνομα Μπαλαμούτι) και Μακρυχώρι.

Στο πλάτωμα είναι η **Βρύση και το κελί του Αη-Νικόλα**. Λίγο πιο πέρα από το εξωκκλήσι, στην άκρη του λόφου, είναι η **Σχιστή Πέτρα**.

Πηγαίνοντας αριστερά, μία διακλάδωση του δρόμου οδηγεί στον Άγιο Γεώργιο και στα Λιβάδια, ενώ η ευθεία στον Προφήτη Ηλία.

Από την πλατεία τώρα της Μπότσιανης αρχίζει ο κεντρικός δρόμος, που χωρίζει στη μέση όλο το χωριό. Αφού περάσουμε το **Γεφύρι του Κουτλή**, αριστερά κατηφορίζουμε προς τον **Άγιο Αθανάσιο**, ενώ η ευθεία μας φέρνει στην **Κεντρική πλατεία** των Αμπελακίων, στο «Παζάρι». Εδώ θα δούμε το **Κοινοτικό Κατάστημα**, την ωραία **Βρύση**, τα **αιωνόβια πλατάνια**, τα εξαιρετα **Κέντρα Τσαγγαλία** και **Ζαχαριάδη** και στην άκρη αριστερά τον **Φούρνο** με το πραγματικό χωριάτικο ψωμί.

Συνεχίζοντας τον ανηφορικό δρόμο («καλντιρίμι») βρίσκουμε αριστερά την **Εκκλησία της Αγίας Παρασκευής**. Εδώ ήταν πρώτα η παλιά Σχολή των Αμπελακίων, το «**Έλληνομουσείον**». Δίπλα το παλιό **Επισκοπικό κτήριο**, η Επισκοπή. Απέναντι, η **Βρύση του Δεσπότη**.

Αφού περάσουμε το **Γεφύρι** της **Συνοικίας του Δεσπότη**, αμέσως από κάτω αριστερά είναι η **Βρύση του Χαλκιά** (του «Χαλκέως»), ενώ το «σοκάκι» δεξιά μάς οδηγεί στη **Βρύση της Καρυάς**, που είναι στο ψηλότερο μέρος του χωριού, με το ωραιότερο νερό.

Ακολουθώντας τον κεντρικό δρόμο, αριστερά έχουμε το νέο **διδακτήριο** της **Μανιαρείου Σχολής**, δεξιά το **Ηρώο** και στη

συνέχεια την **Εκκλησία του Αγίου Γεωργίου** και τον **Ξενώνα** της. Στο «**Σοφά του Αη-Γιώργη**» βρίσκεται ο αιωνόβιος **Πλάτανος** και η **Βρύση των αδελφών Μίχου**.

Ακολουθούν τα «**Λιβάδια**» με την **Κρυσταλλένια βρύση** και συνεχίζοντας τον δρόμο προς τα αμπέλια φθάνουμε στη **Βρύση του Κωνσταντά** («Κωζαντά»), μέσα στο δάσος, όπου έκανε τον απογευματινό του περίπατο ο Σχολάρχης Γρηγόριος Κωνσταντάς.

Δεν απέχει πολύ πλέον η κορυφή του **Λόφου του Προφήτη Ηλία**. «Οὗτος μὲν ὁ λόφος ἄρχεται περί τήν ἄκραν τῆς πόλεως οὐ μακράν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου εἰς τὸ **Παλαιοχωρί**, καί ἀπέχει σχεδόν ½ ὥραν πρὸς τὸ βουνόν»²³.

Στην κορυφή, σε μια πετρώδη ἀκρη, εἶναι κτισμένο το **εκκλησάκι του Αγίου** και στην ανατολική πλευρά του δάσους, κάτω στο βάθος και μέσα στις φτέρες υπάρχει η περίφημη **Βρύση του Λήκ** (του «**Λύκου**»). Λίγο πριν από την κορυφή του δάσους του Αη- Λιά εἶναι και η **Βρύση του Αραμπατζή**, που έχει το καλύτερο νερό της περιοχής. Στο πλάτωμα του Αη-Λιά εἶναι η σύγχρονη **Βρύση της Λυδίας Φρύδα**.

Τελειώνοντας το Οδοιπορικό μας θα δώσουμε τον λόγο και πάλι στον παλιό Αμπελακιώτη Λεονάρδο : «Βουνώδης τις εὖστοχος δρόμος ἄρχεται πρὸς τήν ανατολικήν ἄκραν τῶν Ἀμπελακίων ἄνωθεν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὅστις μᾶς φέρει εἰς ½ ὥραν ἐπὶ τήν ἀναβαίνουσαν ῥάχην λεγομένην **Μιλιναν**, ἣτις κατεβάζουσα τρόπον τινα τοὺς ὤμους της, μᾶς ἀπολύει βαθμηδὸν εἰς μίαν ὁμαλήν τοῦ ὄρους ἐκτεταμένην πεδιάδα ὑπὸ τὸ ὄνομα **Οὐρσάλια**, καλληρηγμένην εἰς ἀγρούς καὶ προικισμένην μέ δροσιστικήν διὰ τοὺς ὁδοιπόρους **βρύσιν** ὀνομαζομένην **Κεραμαριόν**. Οὗτος ὁ δρόμος ἐκτείνεται ἀπ' ἐδῶ ἕως εἰς τὸ καλούμενον **Χάλκωμα** εἰς 1 ὥρας διάστημα, ἐκ τοῦ ὁποίου τελευταῖον μετὰ ἄλλην 1 ὥραν μᾶς φέρει τὸ ἀνέβασμα τοῦ ὄρεινοῦ κλάδου εἰς τήν κώμην **Σπηλαιάν**»²⁴.

²³ Λεονάρδος-Ιωάννης, ὁ.π., σ. 106.

²⁴ Λεονάρδος Ιωάννης, ὁ.π., σ. 109.

2.2 ΑΞΙΟΘΕΑΤΑ

Μετά την επισήμανση των βασικών στοιχείων του χώρου των Αμπελακίων, θα αναφερθούν με συντομία τα κυριότερα φυσικά και πολιτιστικά αξιοθέατα.

1. Το Κάστρο της Ωριάς

Με το όνομα αυτό είναι γνωστά πολλά μεσαιωνικά ή μεταγενέστερα φρούρια. Ένα από αυτά είναι και το Κάστρο της Ωριάς των Τεμπών, του οποίου σώζονται μερικά ερείπια.

Σύμφωνα με την τοπική παράδοση, στο Κάστρο αυτό ήταν βασίλισσα **η Ωριά** («**Ωραία**»), που πολιορκήθηκε από τους Τούρκους πολλά χρόνια. Τελικά, ένας από τους πολιορκητές, που καταγόταν από Ελληνίδα μητέρα, μεταμφιέσθηκε σε μοναχό και έπεισε την πονόψυχη βασίλισσα να του ανοίξει την πύλη. «Όσο ν' ανοίξει ή πόρτα, χίλιοι έμπήκανε, κι' όσο γά μισανοίξει, γέμισ' ή αύλή, κι' όσο νά καλοκλείσει, ή χώρα πάρθηκε». Η βασίλισσα, για να μην συλληφθεί, ρίχθηκε από τον πύργο και σκοτώθηκε.

2. Το Γραμμένο Άλας

Έτσι λέγεται η θέση από μια λατινική επιγραφή, η οποία βρίσκεται στο ψηλότερο σημείο του βουνού, στην κοιλάδα των Τεμπών, και γράφει: «ὁ ἀνθύπατος Λούκιος Κάσιος Λογγῖνος ἄνοιξε τὸν δρόμο τῶν Τεμπῶν». Η διάνοιξη έγινε το 48 π.Χ.²⁵

3. Το Αρχοντικό Γεωργίου Σβάρτς

Είναι το σπουδαιότερο αρχοντικό των Αμπελακίων. Ανήκε στον Γεώργιο Μαύρο, ο οποίος μεταγλώττισε το όνομά του σε Σβάρτς, που στη Γερμανική γλώσσα σημαίνει Μαύρος, και ήταν για πολλά χρόνια πρόεδρος του

²⁵ Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, Έκδοσις Δευτέρα, Τόμος ΚΒ', σ. 870.

Συνεταιρισμού. Θεμελιώθηκε από τον Ιωάννη Ζερμηνό το έτος 1787 και περατώθηκε το έτος 1798.

[Περιγραφή του σπιτιού αυτού υπάρχει στο Κεφάλαιο: **Αρχιτεκτονική**].

4. Το Αρχοντικό Δημητρίου Σβάρτς

Το αρχοντικό αυτό έχει σχήμα **Π**, με μεγάλη πόρτα, σε πλαίσιο ψηλό, όπου ο τότε τεχνίτης ζωγράφισε όλο το σπίτι (πρόσοψη), και αναφέρει τη χρονολογία ιδρύσεως.

ε χ τ ι σ θ η
1 8 0 3
ε τ ε ι

Στο επάνω πάτωμα υπάρχει μεγάλη στοά, που έκλεινε με караβόπανα και τότε το σπίτι έμοιαζε με μεγάλο καράβι²⁶.

5. Το Αρχοντικό Κρασούλη

Η κτητορική επιγραφή αυτού του αρχοντικού αναφέρει:

ΕΤΟΣ 1797
ΛΟΛΙΣ:ΜΑΣΤΟΡΑΣ

Εδώ έχουμε μία παραλλαγή στον τύπο των αρχοντικών εξαπτίας του εδάφους. Στο υπόγειο η κάτοψη είναι σε σχήμα **Γ** και στους ορόφους έχει τη μορφή **Π**²⁷.

6. Το Αρχοντικό Ευθυριάδη

Είναι ένα συγκρότημα φραγμένο από παντού και έχει ένα εσωτερικό αίθριο.

²⁶ Αστεριάδης Αγήνωρ, *Το σπίτι του Σφάρτς στ' Αμπελάκια*, Αθήναι 1928:Επανέκδοση 1974, Καλλιτεχνικό Πνευματικό Κέντρο «Ώρα», σ. 27-28 και 65,67.

²⁷ Μουτσόπουλος Νικ., *Τα Θεσσαλικά Αμπελάκια*, ό.π. σ. 188.

Εικόνα 10. ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΣΒΑΡΤΣ. Τοιχογραφία ζωγραφισμένη από τον τότε τεχνίτη. Από το αναφερόμενο βιβλίο του Αγ. Αστεριάδη (σελ. 65).

Στην αυλή ήταν το εργαστήριο βαφής νημάτων και στο υπόγειο βρίσκονται τα «κελλάρια».

Στον όροφο υπάρχει ένα δωμάτιο χωρίς παράθυρα, που το χρησιμοποιούσαν για μυστικές Συνελεύσεις ή κατ' άλλους για «Κρυφό Σχολειό»²⁸.

7. Το Αρχοντικό Τσαμπαλή ή Τσαμπαλιδή

[σήμερα Παναγιώτη Χασιώτη]

Βρίσκεται στο κέντρο των Αμπελακίων. Στο υπέρθυρο της πόρτας υπάρχει η χρονολογία ανεγέρσεως: 1803. Ήταν κτισμένο σε σχήμα Π με δύο μεγάλα, πολυγωνικά σαχνισιά σαν πύργους και μεταξύ τους μία μικρή στοά. Το μεσαίο πάτωμα ήταν άπλετα φωτισμένο με πολλά παράθυρα και είχε μία ξύλινη ταράτσα.

Οι μεταγενέστεροι ιδιοκτήτες έκαναν πολλές μεταρρυθμίσεις στο σπίτι²⁹.

8. Το Αρχοντικό Σαμαρά ή Κούτκα

[κατόπιν Τσιλίκη]

Έχει πολυγωνικό σχήμα. Στο ισόγειο, γύρω από την αυλή, βρίσκονται οι βοηθητικοί χώροι, δηλαδή οι αποθήκες, οι σταύλοι, τα «κελλάρια», δύο οντάδες, το μαγειριό και το πηγάδι. Υπάρχει ακόμη ένα υπόγειο.

9. Το Αρχοντικό Λιούλια

[κατόπιν Καραδόντα]

Είναι στη συνοικία της Καρυάς. Το αρχοντικό αυτό έχει υποστή πολλές μεταρρυθμίσεις, ώστε να αλλοιωθεί η αρχική μορφή του³⁰.

²⁸ Μουτσόπουλος Νικ., *Τα Θεσσαλικά Αμπελάκια...*, ό.π. σ. 189-190.

²⁹ α) Αστεριάδης Αγήνωρ, *Το σπίτι του Σφάρτς στ' Αμπελάκια...*, ό.π. σ. 29 και 69.

β) Μουτσόπουλος Νικ., *Τα Θεσσαλικά Αμπελάκια*, ό.π. σ. 191 και 174.

³⁰ Μουτσόπουλος Νικ., *Τα Θεσσαλικά Αμπελάκια...*, ό.π. σ. 191.

10. Το Αρχοντικό Καζαντζή

11. Το Αρχοντικό Αδελφών Λιούλια

12. Το Αρχοντικό Τσαγγαλία ή Παπατρέχα

13. Διάφορα άλλα Αρχοντικά

Μερικά από τα αρχοντικά αυτά σήμερα βρίσκονται σε πολύ κακή κατάσταση.

14. Η εκκλησία της Αγίας Παρασκευής

Η εκκλησία αυτή βρίσκεται, όπως προαναφέραμε, στο κέντρο της κωμοπόλεως και είναι ο τρίτος κατά σειρά ναός, που κτίσθηκε σ' αυτή περίπου τη θέση.

15. Η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου

Πολύ αξιόλογη είναι η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου, που βρίσκεται στην άκρη του χωριού και αξίζει να την επισκεφθεί κανείς. Στο προαύλιό της είναι στημένα και η προτομή του Αμπελακιώτη εθνομάρτυρα, του επισκόπου Κοζύλης και Ρογών Ιωσήφ, ο οποίος, αφού έσωσε τα γυναικόπαιδα του Μεσολογγίου από βέβαιη σφαγή προ της εξόδου, είχε μαρτυρικό θάνατο με απαγχονισμό από τους Τούρκους κατά την έξοδο.

16. Η Επισκοπή

Το παλιό επισκοπικό κτήριο, σύμφωνα με την υπάρχουσα κτητορική επιγραφή, το έκτισε ο επίσκοπος Διονύσιος το 1767 και επισκευάστηκε από τον επίσκοπο Αμβρόσιο το 1879.

17. Το Λαογραφικό Μουσείο Αμπελακίων

Επάνω από τη Βρύση του Χαλκιά είναι το Λαογραφικό Μουσείο. Εκεί βλέπει κανείς διάφορα εκθέματα της παλιάς ιστορίας της κωμοπόλεως, που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

18. Το νέο Κτήριο του Συνεταιρισμού

Είναι το ωραίο οικοδόμημα που βλέπουμε, μόλις μπαίνουμε στα Αμπελάκια. Είναι κτισμένο σύμφωνα με την παραδοσιακή αρχιτεκτονική.

19. Η Νέα Μανιάρειος Σχολή

Μετά τη Βρύση του Χαλκιά και πηγαίνοντας προς τον Άγιο Γεώργιο συναντούμε αριστερά τη Νέα Μανιάρειο Σχολή.

Κτίσθηκε το 1932. Η μισή δαπάνη καλύφθηκε από το Μανιάρειο Κληροδότημα και η άλλη μισή από το Κράτος. Στην αυλή βρίσκεται και η **Λάρνακα**, που περιέχει τα οστά του αειμνήστου ευεργέτη Μάνιαρη. Επίσης, στη Νέα Μανιάρειο Σχολή υπάρχει η **παλιά Βιβλιοθήκη** με βιβλία μεγάλης αξίας.

20. Ο Πλάτανος του Σοφά του Αγίου Γεωργίου

Τεράστιος πλάτανος, ηλικίας χιλίων περίπου ετών, δεσπόζει στο χώρο μεγαλοπρεπής.

Ο Λεονάρδος περιγράφοντάς τον λέει: «Έξω τῆς αὐλῆς τῆς ἐκκλησίας ταύτης (τοῦ Ἁγίου Γεωργίου) γιγαντιαῖος τις πλάτανος ἐριζωμένος ἀνάμεσα εἰς τὰ πράσινα χορτάρια, ανυψοῦται ὡς κινέζικος ἀμπρέλλα, ἐξαπλωμένους ἔχων τοὺς κλώνους του, ὑπὸ τοὺς ὁποίους ὁ συναθροιζόμενος λαὸς ἐξερχόμενος τῆς ἐκκλησίας ἀναπαύεται. Ὑπὸ τὸν ἴδιον τοῦτον πλάτανον συνηθίζεται νὰ

Εικόνα 11. Ο αιωνόβιος ΠΛΑΤΑΝΟΣ στο σοφά του Αγίου Γεωργίου.
Φωτογραφία από το προσωπικό Αρχείο.

Εικόνα 12. Η Βρύση στο σοφά του Αγίου Γεωργίου, «Αδελφών Μίχου».
Φωτογραφία από το προσωπικό Αρχείο.

γίνηται δὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἁγιασμὸς, καὶ νὰ φωτίζεται ὁ φιλέορτος λαός: τῇ τε 23. Ἀπριλλ. καὶ τῇ 3 Νοεμβρ.³¹».

Στον πλάτανο αὐτό, ἡ τοπικὴ παράδοση αναφέρει ὅτι ἐδίδαξε καὶ ὁ Κοσμάς ὁ Αἰτωλός.

21. Ἡ προτομὴ τοῦ Ἀλεβύζου Ἀστερίου

Ἀξίζει νὰ επισκεφθῇ καὶ νὰ δει κανεὶς, μεταξύ των ἄλλων, καὶ τὴν προτομὴ τοῦ Ευεργέτη των Ἀμπελακίων Ἀλεβύζου Ἀστερίου με τὴν ἀνάγλυφη εἰκόνα τῆς συζύγου τοῦ Δεσποίνης.

22. Ἡ Σχιστὴ Πέτρα

Επάνω ἀπὸ τὸν ναὸ τοῦ Ἀγίου Νικολάου συναντοῦμε τὴ Σχιστὴ Πέτρα. Ὁ Λεονάρδος γράφει γι' αὐτὴ: «Ἀπὸ τὸν ναὸν ὀλίγον διάστημα βορειοανατολικῶς τὸν ἀνήφορον περὶ τὴν ἄκραν τῆς ῥάχης τοῦ λόφου, ἥτις κοιτᾷ εἰς τὴν πόλιν, ἀξίζει θεωρίας ἡ ὀνομαζομένη Σχιστὴ Πέτρα· αὕτη εἶναι τερατώδης, ἐν τῷ μέσῳ σχισμένη, καὶ ἡ θέσις τῆς τολμηρὰ ἢ μισὴ συνεχεται με τὴν Ῥάχην, καὶ ἡ λοιπὴ κρέμεται πρὸς τὴν πόλιν τὸν κατήφορον εἰς τὸν ἀέρα· ὥστε ὁ καθήμενος ἐπὶ ταύτης, θεωρῶν κάτω εἰς τὴν πόλιν τὰς κεραμιδόχροας στέγας τῶν ὀσπητίων, νομίζει ἑαυτὸν ὡς ἐπὶ νεφέλης ἐπαιρόμενον»³².

23. Ὁ Ἅγιος Νικόλαος

Θελκτικώτατὴ εἶναι καὶ ἡ τοποθεσία τοῦ Ἀγίου Νικολάου, ὅπου εἶναι ἡ **ἐκκλησία** καὶ τὸ **κελί** τοῦ Ἀγίου, καθὼς καὶ ἡ **βρύση** με τὸ διαυγές καὶ κρυστάλλινον νερὸ τῆς, κάτω ἀπὸ τὰ παμπάλαια πλατάνια. «Ἀναβαίνοντες τοῦτον τὸν τερπινότοπον, εὐφραινόμεθα εἰς τὴν μικρὰν πρασινόχορτον με πλατάνους στολισμένην πεδιάδα... Εἰς αὐτὴν συνηθίζουν νὰ σημαίνωσι τὰ

³¹ Λεονάρδος Ι. *Νεωτάτῃ τῆς Θεσσαλίας Χωρογραφία*, ...ὁ.π., σ. 104.

³² Λεονάρδος Ι. *Νεωτάτῃ τῆς Θεσσαλίας Χωρογραφία*, ...ὁ.π., σ. 108.

Εικόνα 13. Ο
ΑΓΙΟΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ.
Φωτογραφία
από το
προσωπικό
Αρχείο.

Εικόνα 14.
Άλλη άποψη
του ΑΓΙΟΥ
ΝΙΚΟΛΑΟΥ.
Φωτογραφία
από το
προσωπικό
Αρχείο.

Εικόνα 15. Η
ΒΡΥΣΗ ΤΟΥ
ΑΓΙΟΥ
ΝΙΚΟΛΑΟΥ.
Φωτογραφία
από το
προσωπικό
Αρχείο.

σήμαντρα ἐν ταῖς πανηγυρικαῖς ἡμέραις τοῦ ἁγίου (τῇ τε 20 Μαΐου, καὶ 6 Δεκεμβρ.), εἰς τὰς ὁποίας συνάζεται πολὺς λαὸς ἀπὸ τῶν ἐγχωρίους, ὅστις πανηγυρίζων, φωτίζεται καὶ ἁγιάζεται ὅλοι μὲ τῶν οἰκιακῶν τῶν κάθηνται μὲ τὴν ἀράδα εἰς τὴν πρασινάδα καὶ ἐντρυφῶσι, περικείμενοι μὲ ἀναψύξεις, περιηχούμενοι μὲ μουσικὴν, μὲ φωναῖς ἀγαλλιάσεως, μετὰ χορῶν καὶ διαφόρων ἐντοσθίων καὶ ἐγκαρδίων ἐλληνικῶν ἀσμάτων συνευφραινόμενοι»³³.

24. Ἡ Βρύση τοῦ Κωνσταντά («Κωζαντά»)

Πηγαίνοντας στὸν Προφήτη Ἡλία ἀπὸ τὸν κάτω δρόμο, μετὰ τὰ Λιβάδια, στὴ μέση περίπου τῆς δένδροφυτεμένης ἀναβάσεως, σὲ ἓνα κτισμένο πρὸς τὸν λάκκο κατάστρωμα (σοφά), κάτω ἀπὸ πανύψηλα δένδρα, αἰσθάνεται κανεὶς τὴν ἀνάγκη νὰ ἀναπαυθεῖ γιὰ λίγο στὴ Βρύση τοῦ Κωνσταντά, ποὺ οἱ ντόπιοι τὴ λένε Βρύση τοῦ «Κωζαντά», καὶ νὰ πιεῖ τὸ κρὺο νερὸ τῆς.

25. Ὁ Προφήτης Ἡλίας

Ἡ ωραιότερη τοποθεσία τῶν Ἀμπελακίων. Ὁ χώρος περικυκλῶνεται ἀπὸ δασύφυλλα δένδρα, ποὺ εἶναι τόσο πυκνά, ὥστε τὰ κλαδιὰ τοὺς εἶναι ἀνακατεμένα. «Εἰς τοῦτον τὸν τόπον, γράφει ὁ Λεονάρδος, φαίνεται τὸ μὲν βλέμμα νὰ δροσιζέται, ἡ δὲ ψυχὴ νὰ ζωογονῆται ὅστις δὲν εἶναι ὑγιής, ἢ μπορεῖ ἐδῶ ἐν ὀλίγῳ νὰ ἀναλάβῃ»³⁴. Καὶ πράγματι, παλιὰ κάποιοι γιανοὶ συνιστοῦσαν σὲ ἀρρώστους, καὶ ἰδιαίτερα πάσχοντες ἀπὸ ἀναπνευστικὰ νοσήματα ἢ προσβληθέντες ἀπὸ φυματίωση, τὴν ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλύτερη παραμονὴ τοὺς στὸν Ἀη-Λιά, ὅπου μποροῦσαν νὰ παραμείνουν καὶ στὸ κελὶ τῆς ἐκκλησίας.

Βλέποντας πρὸς τὰ Τέμπεη, διακρίνουμε τὰ ερεῖπια τοῦ Κάστρου τῆς Ωριάς, ἐνῶ ἀριστερὰ μας ἔχουμε τὴν ωραία θέα πρὸς τὸ ἄλλο ἡμισυ τῆς κωμοπόλεως. Ἀπέναντι, στὸν Ὀλυμπο, φαίνονται ἡ Ραψάνη, ἡ Κρανιά καὶ ὁ

³³ Λεονάρδος Ι. *Νεωτάτη τῆς Θεσσαλίας Χωρογραφία*, ...ἔ.π., σ. 108.

³⁴ Λεονάρδος Ι. *Νεωτάτη τῆς Θεσσαλίας Χωρογραφία*, ...ἔ.π., σ. 106.

Πυργετός. Κοιτάζοντας προς τα γαλάζια βουνά, το βλέμμα μας αντικρύζει τον Θερμαϊκό Κόλπο.

Τον τόπο αυτό επισκέπτονται συχνά πολλοί ντόπιοι και ξένοι, ιδιαίτερα κατά την εορτή του Προφήτη Ηλία. Ο Αμπελακιώτης Λεονάρδος γράφει: «Συνήθεια έπεκράτησεν έδῶ κάθε χρόνον είς τήν ήμέραν τοῦ άγίου τῶ πρωΐ, όταν ή αύγή άρχινᾷ να χρωματίζη τόν όρίζοντα, να έρχηται πλῆθος ανθρώπων, ὅχι μόνον από τούς έγχωρίους, αλλά και από τά πέριξ τῆς Θεσσαλίας είς έπίσκεψιν τούτου τοῦ ναοῦ · οὔτοι κόπτουν κλάδους από τῶν δένδρων, και περιπλέγουν σκηνάς ὀλόγυρα είς τήν πεδιάδα, υπό τήν σκιάν τῶν ὀποίων έντρυφῶσι. Τά γλυκύφωνα αἰδώνια τοῦ δάσους άντηχολογοῦν είς τά βιολία και χειροτύμπανα (δαϊρέδας) · τῶ μέν ἔδαφος σείεται άπό τούς χορούς, ή δέ πεδιάς και τῶ δάσος ήχολογεῖ από τά εύφρόσυνα τραγῶδια. Ὅλην τήν ήμέραν πανηγυρίζουν ταύτην τήν έορτήν χαιρόμενοι, και ὅταν αἱ σκιαί τῆς νυκτός άρχινοῦν να μαυρίζουν τά βουνά, παίρνουν τόν δρόμον τόν κατήφορον πρὸς τήν πόλιν έν τυμπάνῳ και χορῳ έν χορδαῖς και ὀργάνῳ»³⁵.

³⁵ Λεονάρδος Ι. *Νεωτάτη της Θεσσαλίας Χωρογραφία*, ...ό.π., σ. 106 και 108.

Εικόνα 16. ΤΟ ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΒΑΡΤΣ. Φωτογραφία από το αναφερόμενο περιοδικό της «Ελευθεροτυπίας» (σ. 23).

3. ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΑΜΠΕΛΑΚΙΩΝ

3.1 ΚΑΤΟΙΚΙΕΣ

Οι κατοικίες των Αμπελακίων διακρίνονται σε δύο κατηγορίες. Η πρώτη είναι των αρχοντικών και η δεύτερη των αγροτικών κατοικιών.

Μολονότι παρουσιάζουν ενδιαφέρον και οι δύο τύποι κατασκευών, στην παρούσα εργασία θα ασχοληθούμε με την πρώτη αρχιτεκτονική μορφή, δηλαδή με τα αρχοντικά, τα οποία προσελκύουν ιδιαίτερα την προσοχή μας.

Η οικοδομική δραστηριότητα των Αμπελακιωτών σε όλη τη διάρκεια της ιστορίας τους, από την ίδρυση της κωμοπόλεως μέχρι και σήμερα, είναι έντονη. Ιδιαίτερα όμως, κατά την περίοδο της μεγάλης ακμής είναι καταπληκτική. «Επειδή όμως οι ἔγκριτοι ἄρχοντες καὶ μεγαλέμποροι ἐνοστιμεύοντο ἐπὶ τῆς συχνῆς καὶ μακρᾶς εἰς τὴν Γερμανίαν διατριβῆς των κατὰ πολλὰ εἰς τὰ τῶν πολιτευμένων Εὐρωπαίων ἥθη, ἔθιμα, καὶ τὴν κατασκευὴν τῶν οἴκων των, ὁ ζωηρὸς καὶ ἐνεργητικὸς των χαρακτήρ τοῦς διήγειρε νὰ καταδαπανήσωσι πολλὰ χρήματα εἰς καλλωπισμὸν τῆς πόλεως, συνεριζόμενοι, πόῖος νὰ κατασκευάσῃ τὸ ὁσπῆτιόν του ἀπὸ τὸν ἄλλον καλῆτερον κατὰ τὸν τῆς πολιτευμένης Εὐρώπης ὠραῖον τρόπον»³⁶.

Η παραπάνω ἀμιλλα συνετέλεσε, ὥστε τα Αμπελάκια να προξενούν τον θαυμασμό στους σύγχρονους Αμπελακιώτες, γείτονές τους, Ἕλληνες και Τούρκους, στους ξένους περιηγητές αλλά και στους σημερινούς Ἕλληνες και ξένους επισκέπτες.

Ο σύγχρονος της ακμής της Κοινῆς Συντροφίας Γάλλος **Felix Beaujour** γράφει ὅτι τα Αμπελάκια μοιάζουν μάλλον με κωμόπολη της Ολλανδίας, παρά με χωριό της Τουρκίας³⁷.

Εξαίσια ὅμως ἀλλὰ και ακριβῆς εἶναι ἡ εἰκόνα, τὴν ὁποία μας ἔδωσε ο σύγχρονος της ακμής ἀλλὰ και της παρακμῆς της κωμοπόλεως Λεονάρδος ἀναφέροντας: «Ἡ πόλις μὲν εἶναι μικρά, καὶ μόλις φθάνει τὸν ἀριθμὸν 500

³⁶ Λεονάρδος-Ι. *Νεωτάτη της Θεσσαλίας Χωρογραφία*, ...ό.π., σ. 105.

³⁷ Φελίξ Μπωζοῦρ, *Πίνακας του εμπορίου της Ελλάδος στην Τουρκοκρατία (1787-1797)*. Παρίσι, ἔτος VIII, Μετάφραση Ελένης Γαρίδη, Εκδόσεις Αφών Τολίδη, Αθήνα 1974.

όσπητίων· ἀλλ' ὅμως εἰς πολλά τῆς Εὐρώπης μέρη ἀκουστή· εἶναι ἡ δευτερεύουσα τοῦ Κισσάβου ὄρους, εὐπρεπισμένη μέ ὑψηλά ὀσπήτια, πύργους καὶ λαμπρά οἰκοδομήματα, τὰ ὁποῖα ἀναβαίνουν τὸ ἓνα πρὸς τὸ ἄλλο ἐν εἴδει πυραμίδος εἰς τὸ βουνόν· αὐτὰ εἶναι σχεδὸν τὰ περισσότερα κατὰ τὸν κάλλιστον νέον ἑλληνικὸν καὶ εὐρωπαϊκὸν ὥραϊον τρόπον κτισμένα, καὶ πολλά ἐξ αὐτῶν τριῶν πατωμάτων· κατ' ἐξοχὴν ὅμως μεταξύ αὐτῶν φαίνονται μερικά ἀνυψούμενα ὡς τῷ ὄντι παλάτια, τὰ ὁποῖα φιλονεικοῦν μέ τὰ πρῶτα διὰ τὸν βαθμόν. Ταῦτα ἀνήκουσι κυρίως εἰς τὸν γενικὸν καλλωπισμὸν τῆς πόλεως, καὶ διὰ τὴν μεγαλοπρεπῆ, καὶ τὸν νέον τρόπον αὐτῶν τεκτονικὴν ἀξίζουν τὴν προσοχὴν καὶ ἐπίσκεψιν τῶν ξένων. Ὅθεν ἐκ τούτων τῶν εἰρημένων, καὶ κατὰ τὴν βεβαίωσιν τῶν περιηγητῶν, μέ δίκαιον λόγον τὰ Ἀμπελάκια ἀξίζουν νὰ θεωρῶνται ὡς μία ὁλλανδικὴ κωμόπολις, παρά ἄλλη τις πόλις τῆς Τουρκίας»³⁸.

Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ μορφή των αρχοντικῶν των Ἀμπελακίων εἶναι ἐξέλιξη τῆς λαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ δὲν προέρχεται, ὅπως ἐσφαλμένα υποστήριξαν μερικοί, ἀπὸ τὴν Εὐρώπῃ. Ὁ καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, δεινὸς λαογράφος καὶ χαλκέντερος ἐρευνητὴς τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἐγράψε ὅτι ἡ περίφημη ἀρχιτεκτονικὴ των ἀρχοντικῶν των Ἀμπελακίων «δὲν εἶναι ἐπείσακτος, ἐκ κεντρικῆς Εὐρώπης εἰσαχθεῖσα, ἀλλ' ἀποτελεῖ τὸ ἔκπαγλον κορύφωμα τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ ἐπιχωριαζούσης λαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς»³⁹. Ἡ ἀρχικὴ προέλευσις τῆς ντόπιας αὐτῆς μορφῆς των ἀρχοντικῶν ἀνάγεται στὸν πύργο τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς, με τὴν προσθήκην διαφόρων ἀρχιτεκτονικῶν στοιχείων στὸν ἀνώτατο ὀροφο, ὁ ὁποῖος ἀρχικὰ χρησιμοποιοῦντο γιὰ κατοικία, καθὼς καὶ ἄλλων στὸν πρῶτο ὀροφο καὶ στὸ ισόγειο μεγενέστερα.

Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι ἡ φράσις τοῦ Λεονάρδου «καὶ εὐρωπαϊκὸν ὥραϊον τρόπον κτισμένα» ἀναφέρεται μόνον στὴν ἐσωτερικὴ διακόσμηση, ἡ ὁποία εἶναι ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὸ εὐρωπαϊκὸ μπαρόκ. Ἡ ἀποψη τοῦ Γ. Κορδάτου ὅτι τὰ ἀρχοντικά κτίστηκαν «πάνω σὲ σχέδια ποὺ φέρανε ἀπὸ τὴ Γερμανία» εἶναι πρὸχειρη καὶ ἀβασάνιστη, διότι, ὅπως γράφει ὁ καθηγητὴς τῆς

³⁸ Λεονάρδος Ι., ...ό.π., σ. 103.

³⁹ Μέγας Γεώργιος, *Θεσσαλικά οικήσεις*, σ. 91-105 καὶ *Ελληνικὴ οἰκία*, σ. 30.

Πολυτεχνικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Νικόλαος Μουτσόπουλος «αυτό είναι τελείως αδύνατον γιατί σε ποιόν εύρωπαῖο ἀρχιτέκτονα τῆς ἐποχῆς μπορούσαν νά ἀποταθοῦν οἱ Ἀμπελακιῶτες ἔμποροι καί νά τοῦ ζητήσουν νά τοὺς φτιάξῃ τὰ σχέδια τοῦ ἀρχοντικοῦ τους, γιὰ τὸ χωριό τους, χωρίς νά γνωρίζει οὔτε τὸ οἰκόπεδο οὔτε τὴ μορφολογία τοῦ ἐδάφους μὲ τίς μεγάλες κλίσεις, ἀλλὰ οὔτε καί τὰ ὑλικά καί τίς τοπικές μεθόδους δομῆς». Ἀλλὰ «καί πλήρῃ ἀρχιτεκτονικὴ μελέτη ἂν εἶχαν στὰ χέρια τους οἱ ἀμπελακιῶτες ἔμποροι (καί ἔπρεπε νά εἶναι πλήρης ἡ ἀρχιτεκτονικὴ μελέτη μιὰ καί θὰ κατασκευαζόταν ἡ οἰκοδομὴ χωρίς ἀρχιτεκτονικὴ ἐπίβλεψη) ποιοῦ συνεργεῖο χτιστῶν (κουδαραίων) τῆς ἐποχῆς θὰ ἦταν σὲ θέση νά «διαβάσῃ», νά ἐρμηνεύσῃ, νά κατανοήσῃ τίς τομές, καί νά κατασκευάσῃ τὰ σχέδια αὐτὰ μεταφέροντας τὴν ἀρχιτεκτονικὴ κλίμακα τῆς μελέτης, στὴν πράξιν»⁴⁰.

Ο καθηγητὴς Ηλίας Γεωργίου γράφει: «Οἱ Ἀμπελακιῶται ἡμιλλῶντο νά ἀνεγείρουν οἰκίας διωρόφους καί τριωρόφους, τινὲς τῶν ὁποίων σωζόμεναι μέχρι σήμερον ἀπεικονίζουν τὴν ζωὴν καί τὴν δρᾶσιν ἐξόχως ἐργατικῆς καί φιλοτέχνου γενεᾶς τῶν προγόνων ἡμῶν. Ἄρχοντες φιλόκαλοι εἶχον δώσει εἰς τοὺς λαϊκοὺς τεχνίτας τὴν εὐκαιρίαν καί τὰ μέσα νά ἀσκήσωσι τὴν τεχνικὴν αὐτῶν δεξιότητα καί νά ἀναπτύξωσι τὴν ἔμφυτον εἰς αὐτοὺς καλαισθησίαν»⁴¹.

Το βασικὸ ἀρχιτεκτονικὸ σχέδιο αὐτῶν των κατοικιῶν, ὅπως ἐξελίχθηκε ἀπὸ τὴ βυζαντινὴ ἐποχὴ, εἶναι γενικὰ το ἐξῆς.

Αποτελεῖται ἀπὸ δύο ἢ τρία «πατώματα», στα ὁποῖα συμπεριλαμβάνετῃ καὶ τὸ ισόγειο. Σὲ μερικὲς περιπτώσεις εἶναι δυνατόν νά προστεθοῦν, κάτω ἀπὸ τὸ ισόγειο, ἀποθήκες καὶ κελλάρια, ὁπότε ἡ οἰκοδομὴ φαίνεται ψηλότερη.

Ἡ κάτοψη εἶναι ὀρθογώνια σὲ σχῆμα Γ καὶ μερικὲς φορές σὲ σχῆμα Π, ὅπως εἶναι τὸ σπίτι τοῦ Δημητρίου Σβάρτς⁴². Ἡ εἴσοδος εἶναι στὴ μεγάλη πλευρὰ τοῦ Γ.

Στὸ ισόγειο βρίσκονται οἱ ἀποθήκες, τὰ κελλάρια, τὰ «ντάμια», γιὰ τὰ ζῶα, ἄλλοι βοηθητικοὶ χώροι, ὅπως τὸ φουρνάκι, τὸ πηγάδι καὶ τὸ ἀποχωρητήριον (ο

⁴⁰ Μουτσόπουλος Ν., ... ὁ.π. σ. 180-181.

⁴¹ Γεωργίου Ηλίας, ... ὁ.π. σ. 58.

⁴² Ἀστεριάδης Αἰγνήτωρ, *Τὸ σπίτι τοῦ Σβάρτς στ' Ἀμπελάκια*, Ἀθήναι 1928:Επανεκδόση 1974, Καλλιτεχνικὸ Πνευματικὸ Κέντρο «Ωρα», σ. 27-28.

«χαλές» ή «απόπατος»), καθώς και το εσωτερικό κλιμακοστάσιο, το οποίο έφερε στον πρώτο όροφο, όπου ήταν η χειμερινή διαμονή της οικογένειας.

Στη μεγάλη πλευρά της όψεως του πρώτου ορόφου υπήρχε κατά κανόνα ένας μεγάλος χώρος στο κέντρο, που λεγόταν «σάλα» ή «κρεββάτι» και γύρω ήταν οι οντάδες ή νοντάδες, στους οποίους υπήρχε η εστία, το τζάκι, όπου τον χειμώνα έκαιαν μεγάλους κορμούς δένδρων, τα λεγόμενα «κούτσουρα». Η βάση του τζακιού ήταν υπερυψωμένη από το ξύλινο πάτωμα. Στην άκρη του τζακιού, δίπλα στην «πραστιά» (παρά+εστία) υπήρχε «ο μπουτζιος», όπου ακουμπώντας στα μαξιλάρια αναπαύονταν οι ηλικιωμένοι.

Ο δεύτερος όροφος είναι ίδιος κατά κανόνα με τον πρώτο. Έχουμε τη σάλα ή το «κρεββάτι», στις άκρες τους οντάδες και μεταξύ αυτών τους σοφάδες, δηλαδή ξύλινα αναπαυτικά καθίσματα, ύψους 0,40-0,50 εκατοστών, προσαρμοσμένα στερεά στο πάτωμα, για πολλά άτομα.

Ο όροφος αυτός προεξέχει σε μερικά τμήματα και δημιουργούνται τα σαχνισιά και ηλιακά ή «χαγιάτια».

Ως προς τη δόμηση των αρχοντικών, το πρώτο πάτωμα και μερικές φορές και ο πρώτος όροφος έχουν κτισθεί με πέτρες μεγάλες ασβεστόπετρες ή γαλαζοπράσινες και οι τοίχοι οπλίζονται οριζόντια με ξύλινες δοκούς. Οι γωνίες των σπιτιών και μερικά άλλα μέρη χτίζονταν με πουρόπετρες. Αντίθετα, ο δεύτερος όροφος έχει ελαφρά κατασκευή με «τσατμά», ο οποίος αποτελείται από ξύλα, ωμές πλίνθους και κεραμιδάκια.

Τα εσωτερικά χωρίσματα του ορόφου αυτού είναι επίσης ελαφρά και λέγονται «μπαγδατότοιχοι» ή είναι ξύλινες κατασκευές με επένδυση.

Τα θεμέλια σκάβονταν βαθιά και πριν αρχίσουν να κτίζουν έβαζαν τον «θεμέλιο λίθο», που αποτελούνταν από δύο μεγάλες πέτρες με ένα σταυρό χαραγμένο στην κάθε μία. Αφού ο παπάς έκανε τον αγιασμό, ο νοικοκύρης έσφαζε έναν κόκορα και ράντιζε με το αίμα τα θεμέλια.

Όταν τελείωνε το χτίσιμο και σκέπαζαν τον σκελετό της στέγης, έκαναν ένα ξύλινο σταυρό, στον οποίο κρεμούσαν ένα στεφάνι από κλαδιά, και οι συγγενείς του ιδιοκτήτη έφερναν στους μαστόρους διάφορα δώρα, όπως μαντήλια, κάλτσες, υποκάμισα και άλλα.

Εσωτερικά οι κατοικίες των Αμπελακίων δεν είναι εξοπλισμένες με έπιπλα. Υπάρχουν μόνο οι εντοιχισμένες ντουλάπες, οι «μεσάντρες» ή «μουσάντρες», όπου έβαζαν τα κλινοσκεπάσματα, τα οποία έστρωναν την νύχτα στο ξύλινο πάτωμα, επάνω σε ψάθες. Κρεβάτια δεν υπήρχαν ούτε τραπέζια και καρέκλες, αλλά έτρωγαν καθισμένοι «σταυροπόδι» στο πάτωμα και τα φαγητά τοποθετούνταν, ιδίως στους καλεσμένους, επάνω στους «σοφράδες», δηλαδή στα ξύλινα στρογγυλά και χαμηλά τραπεζάκια. Τους οντάδες τους έστρωναν με «τσούλια» και «μουτάφια», φτιαγμένα στον αργαλιό από γίδινο μαλλί, αλλά τον οντά υποδοχής των ξένων, τον «μουσαφίρ οντά» τον έστρωναν με τάπητα από τη Βιέννη⁴³.

Στη συνέχεια, θα εξετάσουμε το πλέον αντιπροσωπευτικό από τα αρχοντικά, που είναι το **Σπίτι του Γεωργίου Μαύρου ή Σβάρτς**.

Με το αρχοντικό αυτό, το «νέον Παρθενώνα» κατά τον Χρ. Ζαλοκώστα, «τόν ναόν τής νεωτέρας Έλληνικής τέχνης καί ιστορίας» κατά τον Γ. Μέγα, ασχολήθηκαν και ασχολούνται πολλοί αρχιτέκτονες, καλλιτέχνες, λαογράφοι και ιστορικοί.

Πρώτος από τους νεωτέρους είναι ο Αγήνωρ Αστεριάδης, ο οποίος το 1928 εξέδωσε το βιβλίο «Τό σπίτι τοῦ Σφάρτς στ' Αμπελάκια». Μετά από αυτόν ασχολήθηκε ιδιαίτερα ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών, λαογράφος Γ. Μέγας στο βιβλίο του «Θεσσαλικάι οικήσεις», ο οποίος άρχισε μεγάλο αγώνα για τη διάσωση του αρχοντικού. Αλλά και πολλοί άλλοι ασχολήθηκαν με αυτό και ενδιαφέρθηκαν, ώστε να αγορασθεί από το Κράτος, πράγμα το οποίο έγινε το 1962 από την Αρχαιολογική υπηρεσία.

Εκτός από τον Γ. Μέγα, ο οποίος δημοσίευσε σχέδια κατόψεων, περιγραφές και φωτογραφίες, πλήρη αρχιτεκτονικά σχέδια, περιγραφή, ανάλυση και φωτογραφίες έκαμε το 1966 ο καθηγητής της Πολυτεχνικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Νικ. Κ. Μουτσόπουλος στο περιοδικό «Ζυγός» (τεύχος 11, 1966).

⁴³ Μουτσόπουλος Ν., .. ό.π. σ. 181-182.

Το αρχοντικό του Γεωργίου Μαύρου ή Σβάρτς είναι μεγαλοπρεπές και αποτελείται από τρία «πατώματα» κατά την αμπελακιώτικη ορολογία, την οποία προτιμούμε σε όλη αυτή την εργασία.

Το ισόγειο στην κάτοψη σχηματίζει τη μορφή Γ. Στο κανονικό ορθογώνιο, στη μια πλευρά υπάρχει ο τετράγωνος πύργος με τις πολεμίστρες.

Τα δύο κάτω πατώματα έχουν χοντρούς τοίχους από πέτρα και λίγα μικρά παράθυρα με σιδερένια κάγκελα.

Το τρίτο πάτωμα όμως είναι ελαφρό, με πολλά παράθυρα και σαχνισιά σε κάθε πρόσοψη.

Η στέγη είναι ψηλή με μικρή προεξοχή και έχει δύο καπνοδόχους. Γύρω από το σπίτι υπάρχει αυλή και στο πίσω μέρος ήταν το «μαγειριό».

Το αρχοντικό προστατεύεται από κάθε επιβουλή με μία μεγάλη, βαριά δίφυλλη πόρτα, με τοξωτό υπέρθυρο. Εσωτερικά, είναι ενισχυμένη με οριζόντια καδρόνια και με ένα άλλο διαγώνια στο κάθε φύλλο. Εξωτερικά, είναι καρφωμένη με μεγάλα καρφιά, στολισμένη με νταμπλαδάκια ξυλόγλυπτα και εφοδιασμένη με το «ρόπτρο», τις «κρικέλλες» και την «κλειδωνιά».

Στο ισόγειο είναι η αυλή, στρωμένη με πλάκες. Εδώ υπάρχει το θησαυροφυλάκιο του Συνεταιρισμού, που έχει καταπακτή και κρυφή επικοινωνία με το επάνω πάτωμα.

Ανεβαίνοντας με σκαλοπάτια σε ένα δεύτερο επίπεδο, βρισκόμαστε στο χώρο συγκεντρώσεως και συναλλαγών των μελών του Συνεταιρισμού.

Κάτω από το δεύτερο επίπεδο είναι το υπόγειο.

Στο επάνω μέρος του θησαυροφυλακείου είναι ένας μικρός και χαμηλός χώρος ως δωμάτιο υπηρεσίας.

Μία ξύλινη σκάλα μάς φέρνει στο δεύτερο πάτωμα, στο μεσαίο πάτωμα, στο «μεσιακό», όπου έμενε η οικογένεια. Εδώ υπάρχει ένας προθάλαμος, η «σάλα», το μεγάλο «χώλ», το «κρεβάτι», όπως λέγεται.

Στον τοίχο ο νιπτήρας, η «νίψη», στις γωνίες τα τρία δωμάτια, οι «οντάδες» και ανάμεσά τους οι σοφάδες. Τα δωμάτια έχουν τζάκι και εντοιχισμένες ντουλάπες. Το κάθε ένα από τα δωμάτια έχει την ονομασία του: «στον αετό», το «μεσιακό», «στην καντήλα».

Στο κάθε δωμάτιο και στις άκρες του προθαλάμου υπάρχει ένας χώρος υπερυψωμένος, χωρισμένος με δύο ξύλινες κολώνες στηριγμένες στο ταβάνι και ξύλινα κάγκελα. Ένας διάδρομος μας φέρνει στο αποχωρητήριο, στον «χαλέ», στον «απόπατο».

Μία ξύλινη σκάλα με κολώνες ως την οροφή μάς ανεβάζει στο τρίτο πάτωμα, το οποίο χρησιμοποιείται για τις δεξιώσεις.

Αυτό δεν διαφέρει από το δεύτερο πάτωμα, εκτός από το ότι ο σοφάς, ο οντάς του αετού και ο πράσινος οντάς προεξέχουν και δημιουργούνται «σαχνισιά».

Οι οντάδες ονομάζονται «του αετού», «μεσιακός» και «πράσινος».

Επίσης, οι οντάδες δεν έχουν τοίχους αλλά ξύλινα διαφράγματα, εκτός αιτών τους δύο, οι οποίοι χωρίζονται από μια μεριά με τοίχο, όπου υπάρχουν ντουλάπια και ντουλαπάκια.

Οι χώροι του τρίτου πατώματος φωτίζονται άπλετα. Υπάρχουν δύο σειρές παραθύρων. Ένα ράφι χωρίζει την κάτω σειρά των παραθύρων, τα οποία είναι τετράγωνα με ξύλινα κάγκελα, από την επάνω σειρά των γυψίνων φεγγιτών, των πολύχρωμων βιτρώ.

Στο «μεσιακό» δωμάτιο του πατώματος αυτού είναι ζωγραφισμένος ο Γαλατάς της Κωνσταντινουπόλεως και η Αγιά –Σοφιά.

Στον «πράσινο οντά» είναι ζωγραφισμένη η Βενετία, η μεγαλύτερη ζωγραφιά.

Το σπουδαιότερο δωμάτιο του πατώματος αυτού είναι ο οντάς «του αετού», ο οποίος λέγεται έτσ', επειδή έχει ένα ανάγλυφο δικέφαλο αετό επάνω από την πόρτα, καθώς και έναν άλλο, στην κορυφή του τζακιού.

Σ' αυτόν τον οντά θαυμάζουμε το περίφημο **τζάκι** του, το οποίο δεν χρησιμοποιήθηκε ποτέ, επειδή έγινε για διακοσμητικό στοιχείο, όπως φαίνεται από την κατασκευή του.

Η βάση του είναι πιο ψηλά από το πάτωμα του δωματίου, ζωγραφισμένη με τοπία. Στην εστία υπάρχουν δύο κάθετα μάρμαρα, τα «πυρομάχια». Και στην εσωτερική πλευρά της εστίας υπάρχουν ζωγραφιές.

Επάνω, το τζάκι έχει μια ζωφόρο από κολωνάκια και κόγχες, κλεισμένες με τζάμια, που έχουν μέσα ανάγλυφες φρουτιέρες με φρούτα, και , όπως

αναφέραμε, στη στέγη του τον δικέφαλο αετό. Όλη η ζωγραφική διακόσμηση έχει έντονα χρώματα.

Στον οντά του αετού έχουμε το ωραιότερο ταβάνι και τα καλύτερα βιτρώ.

Τα ταβάνια του αρχοντικού διαφέρουν και στα τρία πατώματα.

Το ταβάνι του πρώτου πατώματος είναι κατασκευασμένο από «πάτερα», δοκάρια δηλαδή που βαστούν τη στέγη, του δεύτερου από απλά σανίδια και του τρίτου από λεπτά ξύλα σταυρωτά, με ένα οκτάγωνο «ομφαλό» στο κέντρο.

Η διακόσμηση στο ταβάνι του τρίτου ορόφου είναι πλουσιότερη, με τοπία, κήπους, λίμνες, καράβια, φανταστικούς καρπούς πίσω από τζάμι και άλλα.

Μεγάλη εντύπωση προξενούν στον επισκέπτη του αρχοντικού οι περίφημοι φεγγίτες του, οι οποίοι βρίσκονται επάνω από τα παράθυρα, ένας στο κάθε παράθυρο. Αυτοί υπάρχουν και στους εξωτερικούς τοίχους και στους τοίχους μεταξύ των δωματίων. Ο σκελετός τους είναι γύψινος και στα κενά του υπάρχουν γυαλιά όλων των χρωμάτων, σε ποικίλους συνδυασμούς.

Τέλος, επάνω από τον οντά «του αετού» υπάρχει η επιγραφή με το όνομα του αρχιμάστορα, του ιδιοκτήτη, καθώς και τα έτη, θεμελιώσεως και ολοκληρώσεως της οικοδομής.

Η επιγραφή αυτή, η οποία λόγω της πολυκαιρίας είναι δυσανάγνωστη και γι' αυτό διαβάστηκε από τους διάφορους ερευνητές με μικρές διαφορές, αντιγράφηκε ακριβέστερα και επιτυχέστερα από τον Ν. Μουτσόπουλο ως εξής:

«Οὗτος ὁ πεντάγων(ο)ς κ(αί) περ(ικαλ)λῆς οἶκος ἐθεμελιώθη παρὰ τοῦ Ἰωάννου Ζερμηνουῖ| ἐν ἔτει:1787:Μαΐου:κ(αί) ἐχρωματίσθη παρ' αὐτοῦ κοσμηθεὶς ἄλλως παρὰ τοῦ μ(αῖ)στ(ορος) Λ:Λ:| Δαπάνη τοῦ ἐντιμοτάτου κυρίου Γε(ω)ργ(ίου) Σφόρζου. Ὅς ἔνη θεόθεν εὖφορος πάντωνε τῶν|ἀγαθῶν:1798:»

ΣΤΟ ΟΡΕΝΤΑΚΟ ΚΑΙ ΠΕΡΑΝΤΟ ΟΙΚΟ ΕΘΕΛΟΥΜΕ ΠΑΡΕΧΕ
 ΖΕΡΜΙΝΑ ΩΣ 1787 ΜΕΤΑ ΚΑΡΥΝΑΤΕΘΙ ΠΡΟΣ ΚΟΙΝΗΝ ΑΛΛΗΛΕΓΕΝ ΝΕ
 ΑΛΛΑ ΔΕΛΗΑ ΣΕΜΕΛΙΑ ΚΡΑΧ ΔΕΥΣΕΩΣ ΟΥΚ ΕΜΕΛΕΝ ΕΥΡΩΠΕΙΟΥΝΕ
 ΤΩΝ ΔΕΛΗΝ 1798:

3. Το σπίτι του Γεωργίου Σβαρτζ. Εικόνα: Αναμνηστική του Γεωργίου Σβαρτζ (Γεωργίου Σβαρτζ)

Εικόνα 17. ΤΟ ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΒΑΡΤΣ. Ζωγραφισμένο από τον Αγήνορα Αστεριάδη. Από το αναφερόμενο βιβλίο του (σ.37).

Η κτητορική επιγραφή είναι γραμμένη με κεφαλαία μαύρα γράμματα, σε λευκό φόντο, σε τέσσερες στίχους⁴⁴.

Μετά την περιγραφή του σύγχρονου της ακμής του Συνεταιρισμού αρχοντικού του Γεωργίου Σβάρτς, θα αναφερθούμε σε ένα αρχοντικό μεταγενέστερης εποχής, που χτίστηκε στα μέσα του 19^{ου} αιώνα.

Είναι το Αρχοντικό Καραμανέ και η παρουσίασή του γίνεται για πρώτη φορά από τον καθηγητή Ευάγγελο Νικολάου Καραμανέ, ο οποίος έζησε εκεί δέκα (10) χρόνια και το γνώρισε σε κάθε λεπτομέρειά του.

Το Αρχοντικό Καραμανέ

Κτίστηκε το 1850, σύμφωνα με την κτητορική επιγραφή, τη σκαλισμένη σε εντοιχισμένη πέτρα.

Η αυλόθυρα ήταν μεγάλη, δίφυλλη, ψηλή και βαριά και τα ξύλα της καρφωμένα με γερά γυφτόκαρφα, με πλατύ κεφάλι. Εσωτερικώς έκλινε και ασφάλιζε με δύο σιδερένιες ράβδους, που λέγονταν «τσιγκέλια», που η μία άκρη τους ήταν βαθιά χωμένη στους εκατέρωθεν χοντρούς τοίχους. Παράλληλα, υπήρχε και ένας μεταλλικός σύρτης, όπως και η προσαρμοσμένη στην πόρτα κλειδωνιά, με το μεγάλο κλειδί, καθώς και οι «κρικέλλες». Ένας ψηλός τοίχος στην εμπρόσθια πλευρά έκανε αδύνατη την είσοδο σε οποιοδήποτε ξένο.

Η αυλή, στρωμένη με μεγάλες και μικρές πλάκες ακατέργαστες, έχει στην αριστερή πλευρά, όπως μπαίνουμε, την **«Βρυσούλα»**, σε ένα τετράγωνο επίπεδο, όπου κατεβαίνει κανείς με δύο σκαλοπάτια, και το νερό της φερμένο από μακριά μέσα στο σπίτι τρέχει συνεχώς.

Δεξιά, πάντα όπως μπαίνει κανείς, υπήρχε και άλλη δευτερεύουσα πόρτα, η λεγόμενη **«Παραθύρα»**, η οποία οδηγούσε στο **«μπαχτσέ»**. Η «Παραθύρα» έκλινε με ένα χονδρό δοκάρι, τον «μάνδαλο», που έμπαινε

⁴⁴ Μουτσόπουλος Ν., .. ό.π., σ. 183-187- Αστεριάδης Αγήνωνρ, .. ό.π., σ.15-25.- Γεωργίου Ηλ., ...ό.π., σ. 59.

οριζόντια μέσα στον τοίχο, όταν επρόκειτο να ανοίξει. Κοντά στην παραθύρα, υπάρχει το βαθύ **πηγάδι** με το κρύο νερό για πλύσιμο και για πότισμα του μπαχτσέ, με τα δένδρα, τις μαϊσίες τριανταφυλλιές και τα λαχανικά για την οικογένεια. Δεξιά από την παραθύρα, υπήρχε **ο φούρνος** και αριστερά το **αποχωρητήριο**, ο «**απόπατος**» ή «**χαλές**», ο οποίος συνδεόταν με το βόθρο μέσω του υπονόμου, που λεγόταν «**γκερίζι**». Αριστερά, ήταν οι αποθήκες, τα «**ντάμια**» και ο οινώνας με την «**Κάδη**» για τον βρασμό των σταφυλιών, τα κρασοβάρελα και τις μαντζάνες, όπου διατηρούνταν το υπέροχο κρασί των Αμπελακίων, το καλύτερο από όλα τα κρασιά της Ελλάδος, σύμφωνα με τη μαρτυρία του Αμπελακιώτη Λεονάρδου, του Άγγλου γεωλόγου Κλάρκ, αλλά και σημερινών οινολόγων.

Η κάτοψη του Αρχοντικού είχε σχήμα **Π**. Ανεβαίνοντας στο «δεύτερο πάτωμα», δεξιά ήταν το «**Μαγειριό**» και ένα λιακωτό και αριστερά ο «**χειμερινός νοντάς**» με το **τζάκι** και «**ο καλός νοντάς**».

Στην αριστερή πλευρά του Π, υπήρχαν άλλα δωμάτια με πολύχρωμα παράθυρα, «**βιτρώ**» και γύψινες διακοσμήσεις.

Από μια ξύλινη σκάλα ανέβαινε κανείς στο τρίτο πάτωμα. Ενώ το δεύτερο πάτωμα, όπως και το πρώτο, ήταν εξωτερικά κτισμένο με πέτρα, το τρίτο πάτωμα ήταν με «**τσατμάδες**», που ήταν λεπτοί τοίχοι από δοκούς, των οποίων τα διάκενα συμπληρώνονταν με άψητες πλίνθους, είτε με ξύλινες πήχεις, που επικαλύπτονταν με ασβεστοκονίαμα. Και το τρίτο πάτωμα είχε την ίδια διαρρύθμιση.

Στα δωμάτια υπήρχαν σε όλη την επιφάνεια του τοίχου εντοιχισμένες ντουλάπες, νταμπλαδωτές, για τα ρούχα, στο κάτω μέρος ντουλάπια τα λεγόμενα «**γιούκια**» για διάφορα πράγματα και επάνω από τις ντουλάπες ένα ξύλινο διαχωριστικό για πρόχειρη τοποθέτηση πραγμάτων.

Σε ένα από τα δωμάτια υπήρχε ο γύψινος **Δικέφαλος Αετός**, το σύμβολο του Βυζαντίου. Συνολικά το αρχοντικό είχε 24 χώρους.

Επίσης, πρέπει να σημειωθεί ότι χρησίμευε ως αργυραμοιβείο (σαράφικο), δηλαδή ως ανταλλακτήριο νομισμάτων και το έλεγαν «Τράπεζα».

Αυτό ήταν σε σύντομη περιγραφή το Αρχοντικό, το οποίο σήμερα είναι μόνο μια ανάμνηση για έρευνα, αφού οι «αρμόδιοι» το εγκατέλειψαν, όπως

και άλλα, στον «πανδαμάτορα» χρόνο. Και μόνο η «Βρυσούλα» συνεχίζει να τρέχει το νερό της «ἀενάως» θυμίζοντας, σ' αυτούς που ξέρουν, την ευτυχισμένη ζωή του Αρχοντικού, που τώρα δεν υπάρχει, παρά μόνο στις λίγες γραμμές αυτής της εργασίας.

Πότε άραγε θα ξυπνήσουν οι διάφοροι υπεύθυνοι, για να δουν πώς οι άλλοι λαοί τιμούν και συντηρούν την λαϊκή τους παράδοση, η οποία συνδέει το παρόν με το παρελθόν, που είναι οι ρίζες του λαού;

3.2 ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ

Το θρησκευτικό συναίσθημα είναι βαθιά ριζωμένο στους Αμπελακιώτες. Η ενσυνείδητη χριστιανική πίστη φαίνεται στα Καταστατικά και στην όλη οργάνωση της Κοινής Συντροφίας, καθώς και στην επιθυμία τους να επισκεφθούν τους Αγίους Τόπους και να γίνουν «χατζήδες», που πολλοί την ικανοποίησαν, όπως φαίνεται από τα διάφορα επώνυμα, στα οποία υπάρχει ως πρώτο συνθετικό η λέξη Χατζη-.

Κατ' εξοχήν όμως η ευσέβειά τους αποδεικνύεται από τις εκκλησίες και τα εικονοστάσια αλλά και από τα πολλά αφιερώματα.

Εκκλησιαστικώς, τα Αμπελάκια υπάγονταν στην επισκοπή Πλαταμώνος και Λυκοστομίου της Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, και ο επίσκοπος είχε ως «έδρα τα Αμπελάκια»⁴⁵.

Στην κωμόπολη υπήρχαν τρεις εκκλησίες. Της Αγίας Παρασκευής, του Αγίου Αθανασίου και του Αγίου Γεωργίου. «Τὴν σήμερον», γράφει ο Λεονάρδος, «σώζονται ἐδῶ 3 ἐκκλησίαι περιστοιχισμέναι με κυπαρίσσους, τῶν ὁποίων ἡ τεκτονικὴ εἶναι μὲν ἐξωτερικῶς παλαιὰ καὶ ἀνώμαλος, ὅμως ἐσωτερικῶς ὄχι ἀκόσμητος· καὶ ἐκ τῶν τριῶν τούτων ἐκκλησιῶν λαμβάνουν τὴν ἐπωνυμίαν καὶ αἱ 3 τῆς πόλεως ταύτης ἐνορίαι (μαχαλάδες κοινῶς ὀνομαζόμεναι)⁴⁶».

Επίσης, υπήρχαν και δύο εξωκκλήσια. Του Αγίου Νικολάου και του Προφήτη Ηλία.

Η εκκλησία του Αγίου Κηρύκου, στην είσοδο του χωριού, κτίστηκε αργότερα.

Υπήρχε πρόθεση, κατά την εποχή της ακμής, να κτισθεί μεγαλοπρεπέστατος ναός στα Αμπελάκια, «ὅστις ὄχι μόνο ἔπρεπε νὰ συνερίζηται μὲ τὰς πρώτας ἐν Θεσσαλίᾳ ἐκκλησίας, ἀλλ' ἴσως ἤθελεν ὑπερβαίνει πᾶσαν ἄλλην τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους»⁴⁷, αλλά το σχέδιο αυτό ματαιώθηκε.

Η εκκλησία της Αγίας Παρασκευής «πρὸς τὴν μέσσην τῆς πόλεως... , ἡ ὁποία καὶ τὰ πρωτεῖα φέρει, διὰ τὴν ἐν αὐτῇ καθεδριμένην

⁴⁵ Λεονάρδος Ι., ...ό.π., σ. 103.

⁴⁶ Λεονάρδος Ι., ...ό.π., σ. 103.

⁴⁷ Λεονάρδος Ι., ...ό.π., σ. 103.

ἐπισκοπήν τοῦ ἁγίου Πλαταμῶνος καὶ Λυκοστομίου»⁴⁸, υπήρχε προ του 1580, ὅπως αποδεικνύεται ἀπὸ τὴν ἐνθύμησιν τοῦ ἐπισκόπου Πλαταμῶνος Γρηγορίου στο «Τυπικόν», τὸ ὁποῖο ἀφιέρωσε στὸν ναὸ ὁ Νίκος Γκαμέος: «+Ἐτοῦτο τὸ παρὸν τυπικόν τὸ ἀγώρασεν ὁ νίκος τοῦ Γκαμέος ἐκ χώρας Ἀμπελακίων καὶ τὸ ἐπροσίλοσεν εἰς τὸν Ναὸ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς διὰ ψυχικήν σοτιρίαν. ὅστις τὸ ξενόσι ἐκ τοῦ αὐτοῦ ναοῦ να ἔχει τὰς ἀράς τῶν ἁγίων Θεοφόρων πατέρων καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. τὸ ἐπῆρε δὲ ἄσπρα ρ ἔτος ζπη ἰνδ.η.

+Ὁ Πλαταμῶνος Γρηγόριος ἔτος ζργ' »⁴⁹.

Στὴν ἐνθύμησιν αὐτῇ, ὅπως προαναφέραμε, στηρίζεται ἡ ἀποψη ὅτι τὰ Ἀμπελάκια, κατὰ πάσα πιθανότητα, ἰδρύθηκαν στὶς ἀρχές περίπου τοῦ 16^{ου} αἰῶνα, ἐπειδὴ βεβαίως ἡ ἐκκλησία αὐτὴ κτίσθηκε ἀρκετὰ χρόνια μετὰ τὴν ἰδρυση τοῦ πρῶτου οικισμοῦ, ἀφοῦ λάβουμε ὑπόψη καὶ τὶς ποικίλες δυσκολίες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης γιὰ ἓνα τέτοιο εγχεῖρημα.

Ὁ ναὸς αὐτὸς τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς καταστράφηκε καὶ κτίσθηκε δεῦτερος ναὸς τὸ 1651, δυτικότερα τοῦ σημερινοῦ:

ΕΚΤΙΣΤΙ ΤΟ ΚΤΙΣΜΑ ΤΙΣ ΑΓΙΑΣ Π.⁵⁰
ΒΙΣ ΕΠΙ ΕΤΟΣ ΖΡΝΘ' (=1651)

Ὁ δεῦτερος αὐτὸς ναὸς ἀνακαινίσθηκε τὸ 1723, ὅπως φαίνεται ἀπὸ μία ἄλλη ἐπιγραφὴ:

IC | XC
NI | KA
ΕΚΤΙΣΤΗ ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΚΤΙΣΜ
Α ΕΠΙ ΕΤΟΣ ΑΨΚΓ' ⁵¹

⁴⁸ Λεονάρδος Ι., ...ό.π., σ. 103.
⁴⁹ Γεωργίου Η., ... ό.π., σ. 9.
⁵⁰ Γεωργίου Η., ... ό.π., σ. 9.
⁵¹ Γεωργίου Η., ... ό.π., σ. 9.

Η λέξη «έκτίστη» στη δεύτερη επιγραφή σημαίνει «ανακαινίσθηκε».

Για τον παραπάνω ναό ο Ιωάννης Λεονάρδος γράφει ότι «συνέχεται με την πεπαιδευμένην Ἑλληνικὴν Σχολήν», δηλαδή με το λεγόμενο «Ἑλληνομουσεῖον».

Ο σημερινός ναός είναι ο τρίτος και κτίσθηκε το 1885. Στο υπέρθυρο αυτού του ναού, που έχει στις άκρες δικεφάλους αετούς, υπάρχει η εξής κτητορική επιγραφή:

ΕΚΤΙΣΘΗ ΚΑΤΑ 1885 ΙΟΥΝΙΟΥ 7⁵²

Η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου είναι βασιλική ξυλόστεγη, διαστάσεων 13,50 X 5,50, με νάρθηκα και χαγιάτι στη βόρεια πλευρά της.

Στο υπέρθυρο υπάρχει η επιγραφή, με κεφαλαία μαύρα γράμματα, της οποίας η ανάγνωση είναι δύσκολη:

«έχτίσθη χιλίους 720|+Ἀνεκενήσθη κ(αί) έστορίθη ό θῆος κ(αί) πάνσεπτος οὔτος ναός τοῦ ἀ|γίου ένδόξου μεγαλομάρτυρος Γεω(ρ)γίου τοῦ τροπεοφώρου οἷς τὰς |υμέρας τοῦ θεοφιλεσταῦτου έπισκόπου κυρίου κυρίου κῦρ Μελετήου |έκ πόλεος Ἀμπελακήον Πλαταμόνος κ(αί) Λι(κο) στομήου (νεροντ)έβοντος έν ιερεῦσῃ Παπα Δροσινού δυά σῆνδρομῆς κ(αί) έξόδου τον χρисиμο|τατον αρχόντων Χρόνης τοῦ ποτέ ιερεύς Χατζῆ Ευθίμης |ΧατζηΔροσήνος ΧατζηΥβος κ(αί) η λοιπί χριστυανή σῆν πάσις |τῆς χώρας.ετελιόθη έκ χοιρός καμοῦ του άμαρτολοῦ κ(αί) μαθιτοῦ ὕπερ|πάντας τους μαθιτάς Κώνσταντῆς ενδιῆς:έτι απο Χ(ριστο)ῦ 1721 ετελιοθη οκτομ|βρίου 18»⁵³.

Το τέμπλο του ναού αυτού, το οποίο προέρχεται από άλλο παλαιότερο ναό, είναι ξυλόγλυπτο και επίχρυσο. Στο κέντρο του κυρίως ναού κρέμεται ο ξυλόγλυπτος πολυέλαιος. Στον νάρθηκα, στον ανατολικό τοίχο,

⁵² Μουτσόπουλος Ν., ... ό.π. σ. 124.

⁵³ Μουτσόπουλος Ν., ... ό.π., σ. 124.

Εικόνα 18. ΤΟ ΧΑΓΙΑΤΙ ΤΟΥ ΝΑΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ. Φωτογραφία από το προσωπικό Αρχείο.

Εικόνα 19. Η ΕΙΣΟΔΟΣ ΤΟΥ ΝΑΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ. Φωτογραφία από το προσωπικό Αρχείο.

μεταξύ των τοιχογραφιών της Κολάσεως και του Παραδείσου εικονίζεται, μέσα σε κόγχη, ένθρονος ο Άγιος Γεώργιος.

Στις εικόνες του Αγίου Νικολάου, του Αγίου Γεωργίου και της Παναγίας υπάρχουν ενθυμήσεις, οι οποίες αναφέρονται στους δωρητές του τέμπλου και των εικόνων.

Η εκκλησία του Αγίου Αθανασίου, βρίσκεται «περί τήν κατωφερῇ ἄκραν τῆς πόλεως», «ὅπου ἄρχεται ὁ κατηφορικός δρόμος πρὸς τὴν κοιλάδα», «μέ τὸ συνεχόμενον **παρακλήσιον τῆς Παναγίας**», ὅπως γράφει ο Λεονάρδος.

Ἄλλες εκκλησίες είναι, ὅπως προαναφέραμε, του **Αγίου Κηρύκου**, στην είσοδο της κωμοπόλεως, καθώς και τα εξωκλήσια του **Αγίου Νικολάου** και του **Προφήτη Ηλία**.

Εδώ, πρέπει να αναφέρουμε και το παλιό **Επισκοπικὸ Μέγαρο** της επισκοπῆς Πλαταμώνος και Λυκοστομίου. Κτίσθηκε ἀπὸ τον ἐπίσκοπο Διονύσιο το 1767, ὅπως αναφέρει η κτητορική επιγραφή, η οποία είναι χαραγμένη στο υπέρθυρο, σε πλάκα, με κεφαλαία γράμματα:

Ἐπὶ ἀρχιερ(ατείας) Διονυσίου|
ΑΨΞΖ' Ἀπριλλίῳ».

Μία δεύτερη επιγραφή, με κεφαλαία επίσης γράμματα, επάνω ἀπὸ την προηγούμενη, ἀναφέρει ὅτι το κτήριο επισκευάστηκε ἀπὸ τον ἐπίσκοπο Ἀμβρόσιο το 1879:

«+Ἐπὶ τῆς ἀρχιερατείας Ἀμβροσίου 1879+».

Γνωστοὶ **ἐπίσκοποι της Επισκοπῆς Πλαταμώνος και Λυκοστομίου** ἀναφέρονται οἱ εξής:

1. Γρηγόριος (1595)
2. Μελέτιος (1720)

3. Διονύσιος (1763-1793)
4. Γεράσιμος (1793)
5. Μελέτιος ὁ Σμυρναῖος (1833)
6. Ἀμβρόσιος (1879)⁵⁴.

⁵⁴ Μουτσόπουλος Ν., ὁ.π., σ. 127-128.

4. ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΑΜΠΕΛΑΚΙΩΝ

4.1 ΓΕΝΕΣΗ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥ

Το συνεταιριστικό φαινόμενο, όπως και πολλοί άλλοι θεσμοί, παρουσιάστηκε για πρώτη φορά στην Ελλάδα. Προήλθε από το δημοκρατικό φρόνημα των Ελλήνων.

Η Δημοκρατία παρέχει την δυνατότητα στους πολίτες να συγκεντρώνονται και να συνεργάζονται για διάφορους σκοπούς, σε πλαίσια ελευθερίας και δικαιοσύνης.

Αντίθετα, τα απολυταρχικά και αυταρχικά καθεστώτα αναγκάζουν τους πολίτες να πειθαρχούν απόλυτα στο συγκεντρωτικό κράτος και τους οδηγούν σε ακούσιες ενώσεις, όπως είναι οι αναγκαστικοί Συνεταιρισμοί.

Επειδή έχουν γραφεί πολλά, από Έλληνες και ξένους, σχετικά με την πατρίδα των Συνεταιρισμών, είναι ανάγκη να αναφέρουμε ότι επικρατεί, ακόμη και σήμερα, άγνοια και σκόπιμη διαστρέβλωση του θέματος αυτού.

Η ξеноμανία και το σύμπλεγμα της κατωτερότητας μερικών Ελλήνων τους οδήγησε, ώστε να μη δέχονται τη δυνατότητα στους απογόνους των αρχαίων να παράγουν δημιουργήματα εφάμιλλα προς τα έργα εκείνων.

Από το άλλο μέρος, ο σφετερισμός πολλών ξένων, οι οποίοι παρουσίασαν σαν δικά τους έργα ό,τι επήραν από την ελληνική αρχαιότητα, συνετέλεσε, ώστε να θεωρηθούν σαν καινούργια αυτά, τα οποία συνέλαβε ο θεωρητικός νους των Ελλήνων, πολλά από τα οποία εφαρμόστηκαν τότε ή μεταγενέστερα στην πράξη.

Δεν είναι αντικείμενο της παρούσας εργασίας η απόδειξη των παραπάνω. Αρκεί μόνον να αναφέρουμε την «ανακάλυψη» της θεωρίας του ηλιοκεντρικού συστήματος από τον Κοπέρνικο, ο οποίος στο χειρόγραφο που βρέθηκε στη βιβλιοθήκη του αναφέρει τον Έλληνα αστρονόμο Αρίσταρχο τον Σάμιο, πηγή, την οποία δεν αναγράφει όμως στο βιβλίο που εξέδωσε, προκείμενου να αποκτήσει τη δόξα από την «δική του» «ανακάλυψη», όπως γράφει ο αστρονόμος Κ. Χασάπης. Και ως προς το σύμπλεγμα κατωτερότητας,

ας επισημάνουμε την τάση πολλών Ελλήνων συγγραφέων να παρουσιάζουν τι είπαν και τι έγραψαν οι ξένοι για ελληνικά πράγματα, έστω και αν φευγαλέα επισκέφθηκαν την Ελλάδα ή ασχολήθηκαν επιφανειακά και μερικές φορές προκατειλημμένα ή και εχθρικά με αυτήν.

Αυτά τα λίγα μόνο, παρενθετικά, για να τοποθετήσουμε ορθά, με βάση την ιστορική πραγματικότητα και όχι δογματικές τοποθετήσεις και προκαταλήψεις, το πρόβλημα της εμφανίσεως των πρώτων συνεταιριστικών οργανώσεων.

Ο Γεώργιος Φιλάρετος, «ο πατέρας της δημοκρατίας», υπουργός Δικαιοσύνης και θερμός θιασώτης της κοινοτικής αυτοδιοικήσεως και ιδίως των Συνεταιρισμών, γράφει: «Καί κατ' αὐτούς τοὺς νεωτάτους χρόνους ἐν Ἑλλάδι δέον νά ζητηθῇ ἡ πατρίς θεσμῶν, οὓς ἐσφετερίσθησαν ὡς ἴδια αὐτῶν ἔργα τὰ μᾶλλον πεπολιτισμένα τῶν κρατῶν». Καί «τὰ Ἀμπελάκια τῆς Θεσσαλίας εἶναι κυρίως ἡ πατρίς τῶν συνεργατικῶν συνεταιρισμῶν»⁵⁵.

Και για να μην υπάρχει καμμία αμφιβολία σχετικά με το θέμα αυτό, μεταφέρουμε ακριβώς, όσα αποδεικτικά στοιχεία αναφέρονται από τον ίδιο ερευνητή στις σελίδες 27-28 του αυτού έργου: «Ἄνευ νόμου ἐλειτούργησαν εἰς τινὰς γαλλικὰς πόλεις ὁμοιόμορφοι ἑταιρεῖαι μόνον ἀπὸ τοῦ ἔτους 1834· εἰς Ἀγγλίαν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1842, εἰς Γερμανίαν μόνον ἀπὸ τοῦ ἔτους 1852. Νομοθετικὴ δὲ πρόνοια, φαίνεται ἐν Γαλλίᾳ κατὰ πρῶτον μὲν διὰ τοῦ νόμου τῆς 24^{ης} ἰουλίου 1867 καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὸ ἔτος 1850. Οὕτως ὁ εὐεργετικὸς περὶ τῶν λαϊκῶν συνεταιρισμῶν θεσμὸς εἰσῆχθη εἰς Αὐστρίαν καὶ Βέλγιον τῷ 1873· εἰς Οὐγγαρίαν καὶ Ὁλλανδίαν τῷ 1876. εἰς Ἑλβετίαν καὶ Ἰταλίαν τῷ 1883· εἰς Πορτογαλίαν τῷ 1888. Δι' ὑπερωκεανίου ταξιδίου ἔφθασεν εἰς Νέαν Ὑόρκην τὸ ἔτος 1867, εἰς Μεξικὸν καὶ εἰς τὴν Ἀργεντινὴν δημοκρατίαν τῷ 1890».

Ο Ηλίας Γεωργίου γράφει ὅτι «Ἡ συνεταιριστικὴ ἰδέα ἐν Ἑλλάδι δὲν εἶναι ξένον εἶδος, μεταφυτευθέν ἐν τῇ χώρᾳ ἡμῶν, ἀλλ' ἀποτελοῦσα αὕτη ἐθνικὴν λαϊκὴν παράδοσιν τῆς πατρίδος ἡμῶν, στηρίζεται ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης τῆς κατ' ἀναλογίαν τῶν μερίδων τῶν μετόχων διανομῆς τῶν κερδῶν καὶ

⁵⁵ Φιλάρετος Γεώργιος, *Συνεργατικοὶ Συνεταιρισμοὶ Ἀμπελακίων-Υἱδρας-Σπετσῶν-Ψαρῶν*, Δευτέρα έκδοσις, Ἐν Ἀθήναις, Τύποις Εταιρείας-Π.Δ. Σακελλάριος-1927, σ. 12-13.

ένεχει βαθύ ανθρωπιστικόν περιεχόμενον, γνώρισμα ούσιώδες τῆς γνησίας Ἑλληνικῆς ψυχῆς»⁵⁶.

Αλλά ποιοι ἦταν οἱ παράγοντες καὶ πῶς βαθμηδόν ἰδρύθηκε στα Ἀμπελάκια ὁ Πρώτος, ἀριστα συγκροτημένος, Συνεταιρισμός τοῦ Κόσμου; Τα σπέρματα βεβαίως υπῆρχαν στὸν νοῦ καὶ στὴν ψυχὴ τῶν δημοκρατικῶν Ελλήνων.

Κατὰ τὴν περίοδο ὅμως τῆς δουλείας, στὸ τυραννικὸ καθεστῶς τῶν Τούρκων δημιουργήθηκαν οἱ προϋποθέσεις νὰ βλαστήσουν καὶ νὰ δώσουν τοὺς ωραίους αὐτοὺς καρπούς, με τοὺς οποίους ἐξυψώθηκαν ὄχι μόνον υλικά ἀλλὰ καὶ πνευματικά καὶ ἠθικά.

Συνεργατικὲς ἐνώσεις, εἶναι γνωστὸ, υπῆρχαν καὶ προηγουμένως με τὶς διάφορες «συντεχνίες», «συνεργατικὲς» καὶ τοὺς «ναυτικούς συνεταιρισμούς». Ἀλλὰ ἡ οργάνωσή τοὺς ἦταν υποτυπώδης καὶ καμμία ἀπὸ αὐτὲς δὲν συγκρίνεται με τὴ δομὴ, τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἀκμὴ τοῦ Συνεταιρισμοῦ τῶν Ἀμπελακίων.

Καὶ ἐπειδὴ πολλὴ μελάνη χύθηκε ἀπὸ μερικοὺς, κυρίως Ἕλληνες ατυχῶς, οἱ οποίοι «ανακάλυψαν», μετὰ ἀπὸ «πολλὲς ἐρευνες» καὶ ἀντεκδικήσεις πρὸς τοὺς «αντιπάλους» τοὺς «περὶ ὄνου σκιᾶς», ὅτι ὁ Συνεταιρισμός τῶν Ἀμπελακίων ἦταν ἓνας «μύθος» ἢ μία ἀπλὴ εταρεία μεγαλεμπόρων, γι αὐτὸ θα πούμε τα ἐξῆς : Καὶ ἡ λέξη συνεταιρισμός παράγεται ἀπὸ τὴ λέξη «ἐταῖρος» καὶ ἡ λέξη εταρεία ἔχει τὴν ἴδια παραγωγή. Καὶ συνεταιρισμός, κατὰ τα λεξικά, σημαίνει σχηματισμός, εταιρείας.

Ἀν τώρα ὁ Συνεταιρισμός τῶν Ἀμπελακίων ἢ ἡ Εταρεία τῶν Ἀμπελακίων δὲν μοιάζει με τοὺς διάφορους σημερινοὺς συνεταιρισμούς, τότε θα πρέπει νὰ δοῦμε σε τι διαφέρει καὶ ἂν εἶναι ἀνώτερος ἢ κατώτερος ἀπὸ αὐτοὺς.

Θα ἀφήσουμε ὅμως νὰ διατυπώσῃ τὴν ἀποψή τοῦ ὁ Γεώργιος Φιλάρετος, ὁ οποίος ἀγωνίσθηκε, ὅσο κανεῖς ἄλλος, γιὰ τὴν επικράτηση τῆς συνεταιριστικῆς ιδέας στὴν Ελλάδα: «Καὶ ὅμως ἀναντίρρητον εἶνε ὅτι, ὑπὸ ἔποψιν τοῦ τε σκοποῦ καὶ τοῦ ὁργανισμοῦ τοῦ κοινοτικοεταίρικοῦ συνδέσμου τῶν Ἀμπελακιωτῶν, **οὐδεμία** τῶν συγχρόνων συνεργατικῶν ἐταιρειῶν

⁵⁶ Γεωργίου Ηλ., ...ὁ.π., σ. 12.

δύναται νά συγκριθῇ. Χαρακτηριστικόν ἰδιαίτερον αὐτοῦ ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἀρχαιοτέρας καὶ τὰς νεωτέρας τοῦ αὐτοῦ συστήματος **ἐταιρικὰς ἐνώσεις** εἶνε ὅτι ἐκεῖναι ἔχουσι σκοπὸν εἴτε μόνον καταναλώσεως (sociétés coopératives de consommation), εἴτε μόνον αμοιβαίας πίστεως (sociétés coopératives de crédit), εἴτε μόνον παραγωγῆς (sociétés coopératives de production)· ἡ δὲ τῶν Ἀμπελακιωτῶν συνεστήθη ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς κοινότητος καὶ ἀρχικῶς **μικτὴ**, (société coopérative mixte), συμπεριλαμβάνουσα ἐν τῷ σκοπῷ αὐτῆς καὶ τὰς **τρεῖς κατηγορίας**, ἐλειτούργησε δὲ ἀπὸ τῶν πρώτων αὐτῆς βημάτων θαυμασίως καὶ ἀπρυσκόπτως. Ἄλλ' ἡ σημαντικωτέρα διαφορὰ ταύτης πρὸς πάσας τὰς ἄλλας συνίσταται εἰς τὸ ὅτι ἦτο συγχρόνως καὶ **ἀδελφικὴ ἔνωσις** τῶν ἑξακισχιλίων μελῶν τῆς κοινότητος, συγκειμένης ὑπὸ εἴκοσι δύο χωριδίων, ἐνουμένων πρὸς ἄλληλα καὶ μετὰ τῆς κωμοπόλεως τῶν Ἀμπελακίων ὁμοσπονδιακῶς. Ἄλλαις λέξεσι μετὰ τοῦ ὑλικοῦ συνεταιρισμοῦ ὑπῆρχε καὶ σύνδεσμος **κοινωνικός, διοικητικός, ἠθικός**»⁵⁷.

Μετά την προηγούμενη, αναγκαία διευκρίνιση, θα εκθέσουμε πῶς ἐγένεη ἡ γένεσις τοῦ Συνεταιρισμοῦ, αναφέροντας τὰ αἰτία καὶ τοὺς παράγοντες.

Στην κοιλάδα των Τεμπῶν, καθὼς καὶ στα Ἀμπελάκια, φύτευνε ἀγριο καὶ ὕστερα καλλιεργούνταν τὸ φυτὸ ερυθρόδανον το βαφικόν, κοινῶς ριζάρι ἢ αλιζάρι. Τὸ φυτὸ αὐτὸ καλλιεργούνταν ἐπίσης στὴ Βοιωτία καὶ φύτευνε ἀγριο στὴ Μικρὰ Ἀσία, ἀπὸ ἧς μεταφερόταν στα Ἀμπελάκια γιὰ βαφή, ἀφοῦ προηγουμένως οἱ ἐργάτες τὸ ἀλέθαν. Ἔτσι, δημιουργήθηκαν τὰ πρῶτα βαφεῖα στὴν κωμόπολη.

Παράλληλα, διάφοροι Ἀμπελακιῶτες ποὺ εἶχαν πάει στο ἐξωτερικὸ πήραν ἀρκετὰ στοιχεῖα γιὰ τὴ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριο τῆς Εὐρώπης καὶ θέλησαν νὰ κάμουν ἐξαγωγή τῶν πρώτων βαμμένων νημάτων στα Ἀμπελάκια, τὰ ὁποῖα εἶχαν υπεροχὴ ἀπέναντι στα ξένα.

Ἔτσι, δημιουργήθηκε γύρω στὸ 1750 ἡ πρώτη «συντροφία». Σύντομα ἐγένιναν καὶ ἄλλες συντροφίαι, συνολικὰ πέντε. Ὁ Λεονάρδος γράφει: «Περισσότεροι τῶν 1.000 τεχνῖται Ἕλληνες τὸ γένος ἐνησχολοῦντο μὲ ταύτην

⁵⁷ Φιλάρετος Γ., .. ὁ.π., σ. 28.

τήν βαφήν· διότι ἔδῳ δὲν ἔζη Ὁθωμανός· αὐτοὶ ἦτον διαμοιρασμένοι ὑπὸ πέντε Συντροφίας, αἱ ὁποῖαι ἐφρόντιζον διὰ τὰς ἐμπορικὰς ὑποθέσεις, καὶ μετὰ καιρὸν ἔγειναν αἱ πέντε εἰς μίαν κοινήν Συντροφίαν ὑπὸ 80 μεγαλεμπόρων»⁵⁸. Ἡ συνένωση αὐτὴ ἐγίνε ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς των συντροφιών, αφοῦ **διαπίστωσαν, ὅτι ζημιώνονταν ὅλοι ἀπὸ τον ανταγωνισμό** γιὰ τὴν ἀγορὰ πρῶτων υλῶν, τὴν πρόσληψη προσωπικοῦ καὶ τὴν πώληση τοῦ προϊόντος.

Ἄλλος παράγοντας γενέσεως τῆς Κοινῆς Συντροφίας καὶ Ἀδελφότητος, ὅπως ονομάσθηκε, ἦταν τὸ **κοινοτικό σύστημα**, που υπήρχε ἀπὸ τὴ βυζαντινὴ ἐποχὴ καὶ διατηρήθηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους γιὰ τὴν ευκολότερη εἰσπραξὴ των φόρων μέσω των δημογερόντων.

Ὁ μηχανισμός ἀκόμη **τῆς ἐπίμορτης καλλιέργειας των ἀγρῶν**, κατὰ τὴν ὁποία οἱ καλλιεργητὲς ἐπαιρναν ἓνα μέρος τῆς ἐσοδείας των καρπῶν τοῦ ξένου κτήματος που καλλιεργοῦσαν, συνετέλεσε, ὥστε νὰ τον ἐπεκτείνουν ἀπὸ τὴ γεωργία στὴ βιομηχανία των βαμμένων νημάτων, καθὼς καὶ στο ἐμπόριο.

Ἡ κοινοτικὴ αυτοδιοίκηση ἐπίσης συνετέλεσε, ὥστε τὰ Ἀμπελάκια μὲ τὰ γύρω χωριὰ νὰ ἐνωθοῦν σὲ μίᾳ μικρῇ ὁμοσπονδία, ἡ ὁποία, μέσα στο καθεστῶς τῆς δουλείας καὶ τοῦ τρόμου ἀπὸ τὶς ἀγριότητες των κατακτητῶν, θὰ μπορούσε νὰ ἀντιμετωπίσει καλύτερα τὰ δεινὰ μὲ τὴν ἰδρυση μίας Κοινῆς Συντροφίας καὶ Ἀδελφότητος.

Κάτω ἀπὸ αὐτὲς τὶς συνθήκες ἐγίνε ἡ γένεση τοῦ Συνεταιρισμοῦ, ἀλλὰ δὲν γνωρίζουμε τὸν ἀκριβὴ χρόνον αὐτῆς, διότι ἔχουμε σήμερὰ τρία Καταστατικά, τοῦ 1780, τοῦ 1795 καὶ τοῦ 1805, μὲ τὰ ὁποία γίνεται ἡ **ἀνανέωση** τῆς Συντροφίας, δὲν ἔχουμε ὅμως **τὸ ἰδρυτικὸ πρῶτο καταστατικὸ**.

Διατυπώθηκαν διάφορες ἀπόψεις σχετικὰ μὲ τὸ ἔτος ἰδρύσεως τῆς Κοινῆς Συντροφίας καὶ Ἀδελφότητος, μερικὲς ἀπὸ τὶς ὁποῖες αυτοαναιροῦνται⁵⁹.

⁵⁸ Λεονάρδος Ι., ... ὁ.π., σ. 105.

⁵⁹ Γεωργίου Η., ... ὁ.π., σ. 21-22.

Εάν στηριχθούμε στη μαρτυρία του Felix Beaujour, ο οποίος επισκέφθηκε τα Αμπελάκια το 1797, τότε το ιδρυτικό έτος του Συνεταιρισμού είναι το 1778⁶⁰. Την ίδια άποψη με τον Μπωζούρ υιοθετεί και ο Ηλίας Γεωργίου, στηριζόμενος σε διάφορα στοιχεία⁶¹.

Αλλά η προσωπική μας άποψη είναι ότι η Κοινή Συντροφία και Αδελφότητα ιδρύθηκε οπωσδήποτε προ του 1778 και πιθανόν κατά το έτος 1777. Η γνώμη αυτή στηρίζεται ακράδαντα στο πρώτο άρθρο του Καταστατικού της 1^{ης} Ιανουαρίου 1780, όπου αναγράφονται τα εξής: «ἀπεφασίσαμεν νά ανακαινίσωμεν καί νά συγκροτήσωμεν πάλιν τήν κοινήν ἡμῶν συντροφίαν καί ἀδελφότητα ἀνακαλοῦντες τά ἀρχαῖα ἥθη ἡμῶν». Και στο δεύτερο άρθρο του ίδιου Καταστατικού αναφέρεται: «ἐδιωρίσθη αὐτή ἡ κοινή συντροφία νά σταθῇ διὰ χρόνους τρεῖς»⁶².

Εφ' όσον, λοιπόν, η παραπάνω Κοινή Συντροφία ήταν **ανακαίνιση** μίας προηγούμενης Συντροφίας και αφού η διάρκειά της ήταν **τριετής** (στα επόμενα δύο Καταστατικά που διασώθηκαν η Συντροφία διαρκούσε **δύο τριετίες**), τότε, αναμφισβήτητα, η προηγούμενη της παραπάνω Συντροφίας ιδρύθηκε το έτος 1777, χωρίς να είμαστε απολύτως βέβαιοι ότι δεν υπήρξε και προ αυτής άλλη Κοινή Συντροφία.

⁶⁰ Μπωζούρ Φ., *Πίνακας του εμπορίου της Ελλάδος*, ό.π., σ. 143.

⁶¹ Γεωργίου Ηλίας, ό.π., σ. 22-24.

⁶² Νέος Ελληνομνήμων, 14, 1917-Φωτοτυπική Ανατύπωση, 1969, Εκδόσεις Βασ. Ν. Γρηγοριάδης, σ. 382.

4.2 ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥ

Ο Συνεταιρισμός των Αμπελακίων οργανώθηκε κατά τρόπο άριστο. Ο Φελίξ Μπωζούρ, πρόξενος της Γαλλίας στη Θεσσαλονίκη, ο οποίος έμεινε αρκετούς μήνες στα Αμπελάκια και μελέτησε την οργάνωση και την λειτουργία της Κοινής Συντροφίας και Αδελφότητας, γράφει: «Οί κανονισμοί τῆς νέας αὐτῆς ἐταιρίας συντάχθηκαν ἀπὸ σοφούς» και «Ποτέ άλλοτε δέν συγκροτήθηκε ἐταιρία ἐπάνω σέ πιο μελετημένες οἰκονομικές βάσεις καί ποτέ ἄλλοτε δέν μεσολάβησαν λιγώτερα χέρια, γιά νά διεκπεραιώσουν ἕναν τόσον μεγάλο ὄγκο ὑποθέσεων. Ὅλα ρυθμίστηκαν, ὅλα ὑπολογίστηκαν μέ τόσο φρόνηση, πού δέν εἶχε ἄλλοτε προηγούμενο»⁶³.

Πηγές για την οργάνωση της Συντροφίας είναι τα τρία σωζόμενα Καταστατικά της, ἤτοι του 1780, του 1795 και του 1805, οι μαρτυρίες των σύγχρονων επισκεπτών και μελετητών, κυρίως ξένων, που στάλθηκαν κατά κανόνα από τις κυβερνήσεις τους για τη μελέτη του φαινομένου των Αμπελακίων, αλλά και οι μεταγενέστερες έρευνες Ελλήνων και ξένων.

Επίσης, πολύ σημαντική είναι η προφορική παράδοση σύγχρονων ατόμων, που διαδραμάτισαν σπουδαίο ρόλο στον Συνεταιρισμό, όπως οι αναμνήσεις του σημαντικού μέλους της Εταιρείας Δρόσου Δροσινού, που καταγράφηκαν από τον Φρανσουά Μπουλανζέ στο βιβλίο του «Αμπελάκια», καθώς και οι αναμνήσεις, που σώθηκαν μέχρι σήμερα στο στόμα των Αμπελακιωτών.

Μελετώντας τα τρία Καταστατικά, τα οποία παραθέτουμε στο Παράρτημα της εργασίας μας, προκύπτει το συμπέρασμα ότι η όλη οργάνωση στηρίχθηκε στις ισχυρές βάσεις των ευαγγελικών και ηθικών νόμων.

Το Καταστατικό του 1780 αρχίζει: «Σὺν τῷ ἁγίῳ θεῷ 1780:Μὴν Ἰανουάριος :εἰς Ἀμπελάκια. Α! Καί οἱ εὐαγγελικοὶ νόμοι καί οἱ ἠθικοὶ θεσμοί, μᾶς παρασταίνουν το στερεόν καί ἀκράδαντον τῆς ἐνότητος καί ὁμονοίας,

⁶³ Μπωζούρ Φελίξ, Πίνακας του εμπορίου της Ελλάδος στην Τουρκοκρατία, ὁ.π., σ. 143,144.

ἐκεῖ διαρρήδην ἐπαγγέλλεται ὁ βασιλεὺς τῶν βασιλέων Χριστὸς, ὅτι ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι ἐν τῷ ἐμῷ ὀνόματι ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν·»⁶⁴.

Το «Ἀντίγραφον τοῦ 2^{ου} Καταστατικοῦ τοῦ Συνεταιρισμοῦ Ἀμπελακίων», το οποίο δημοσιεύθηκε σε γαλλικὴ μετάφραση ἀπὸ τον Μπουλανζέ και μεταφράσθηκε ἀπὸ τα γαλλικὰ στα ἐλληνικὰ ἀπὸ τον Βέη Ν. αρχίζει: «Οὐ γὰρ εἰσὶν δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν» λέγει ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις. Καὶ ὁ προφήτης Βασιλεὺς λέγει : «Ἀρχὴ τῶν λόγων σου ἀλήθεια ἐστὶ» καὶ «ὁ φόβος Κυρίου ἐστὶ ἀγνὸς διαμένων ἐν αἰῶνας αἰώνων». Καὶ «(γάρ) οἱ δοῦλοι σου φυλάσσουσιν αὐτὰ ἐν τῷ φυλάσσειν αὐτὰ ἀνταπόδοσις πολλή»⁶⁵.

Στο Καταστατικὸ Κοινῆς Συντροφίας Ἀμπελακίων τοῦ 1805, το οποίο ἀπὸ το ἐλληνικὸ πρωτότυπο, που δὲν σώθηκε, μεταφράσθηκε στη γερμανικὴ και ἀπὸ τα γερμανικὰ ἀποδόθηκε στα ἐλληνικὰ ἀπὸ την καθηγήτρια Ὁλγα Κατσιαρδὴ-Hering, ἀναγράφεται: «Εἴθε ὁ Ὑψιστος νὰ τὴν εὐλογήσει καὶ νὰ τῆς φέροι εὐτυχία καὶ νὰ τὴ διατηρήσει καὶ γιὰ τὰ παιδιὰ τῶν παιδιῶν μας, ἀμήν!»⁶⁶.

Αφοῦ οἱ Ἀμπελακιῶτες στήριξαν τὴν Εταιρεία τους στὶς ἀρχές αὐτές, τὴν οργάνωσαν ὡς εξῆς:

Στὴν Κοινὴ Συντροφία και Ἀδελφότητα συμμετείχαν ὅλοι οἱ κάτοικοι τῶν Ἀμπελακίων και τῶν γύρω χωριῶν. «Οὕτω συνεκροτήθη παμμεγίστη ἐταιρεία ὑφ' ἀπάντων τῶν κατοικούντων. Ἐξακισχίλιοι ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ, ἐξ ὧν οἱ τετρακισχίλιοι ἦσαν Ἀμπελακιῶται, ἀπήρτισαν, οἰονεὶ ὡς μέλισσαι τὴν τεραστίαν κυψέλην **τῆς πρώτης συνεργατικῆς ἐταιρείας** ἐν τῇ εὐδαίμονι ἐκείνῃ Θεσσαλικῇ ὁμοσπονδίᾳ»⁶⁷.

Κάθε συνεταῖρος ὀφείλε νὰ συνεισφέρει ὅ,τι ἐπρεπε και μπορούσε. Στὸ πρῶτο ἀρθρο τοῦ Καταστατικοῦ τοῦ 1780 ἀναφέρεται ὅτι «ἀνακαλοῦντες τὰ

⁶⁴ *Νέος Ἑλληνομνήμων*, 14,1917-Φωτοτυπικὴ Ανατύπωσις, 1969, Ἐκδόσεις Βασ. Ν.

Γρηγοριάδης, σ. 382.

⁶⁵ Γεωργίου Ηλίας, ὁ.π., σ. 31.

⁶⁶ Κατσιαρδὴ-Hering Ὁλγα, *Τεχνίτες και τεχνικὲς βαφὴς νημάτων. Ἀπὸ τὴ Θεσσαλία στὴν Κεντρικὴ Εὐρώπῃ (18^{ος} - Ἀρχές 19^{ου} αἰ.), Ἐπίμετρο: Ἡ Ἀμπελακιώτικη Συντροφία (1805)*, Ἐκδόσεις Ἡρόδοτος, Λαογραφικὸ και ἱστορικὸ μουσεῖο Ἀμπελακίων –Σύνδεσμος Ἀμπελακιωτῶν καὶ φίλων τῶν Ἀμπελακίων «Τὰ Θεσσαλικά Ἀμπελάκια», Ἀθήνα-Ἀμπελάκια, 2003, σ. 235.

⁶⁷ Φιλάρετος Γεώργιος, ὁ.π., σ. 18.

ἀρχαῖα ἦθη ἡμῶν καὶ τιθέντες κοινήν τράπεζαν καὶ ἐν ὑψηλῷ κηρύγματι καλοῦντες κάθε ἀδελφὸν ἡμῶν, διὰ νὰ ἔλθῃ νὰ ἀπολαύσῃ τῆς κοινῆς τραπέζης καὶ ἀδελφότητος φέρων μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὴν εὐωχίαν ταύτην τὸ προσῆκον ἔνδυμα, ὁ μὲν εὐπορῶν το μεταδοτικὸν καὶ φιλάδελφον, ὁ δὲ ἀπορῶν τὸ ὑπομονητικόν, τὸ εὐπειθές, τὸ κατὰ πάντα ὑπήκοον καὶ τὴν προσήκουσαν ἀσφάλειαν»⁶⁸.

Ἡ Κοινὴ Συντροφία ἀποφασίστηκε, κατὰ το δεῦτερο ἀρθρο του ἰδίου Καταστατικοῦ, «νὰ σταθῇ διὰ χρόνους τρεῖς (καίτοι ὁ καθ' αὐτό σκοπὸς ἀποβλέπει εἰς τὸ παντοτεινόν) εἰς κάθε χρόνον ὅμως νὰ γίνεταί μία δοκιμὴ λογαριασμοῦ τῆς ἐδῶ τέχνης καὶ μετὰ τοὺς τρεῖς χρόνους νὰ θεωρῇται ὁ καθόλου καὶ κοινὸς λογαριασμὸς ὅλης τῆς συντροφίας»⁶⁹.

Κατὰ το ἴδιο ἀρθρο, ἐξέταζαν καὶ τὴν ἐργατικότητα καὶ τὴν προκοπὴν τῶν μελῶν καὶ, ἀνάλογα, στοὺς προκομένους καὶ πιστοὺς ἀνέβαζαν τὰ μερίδια, ἐνῶ στοὺς ἀμελεῖς καὶ ράθυμους καὶ ἀναξίους τὰ κατέβαζαν, «καὶ τοῦτο γίνεται κατὰ θεῖον καὶ δίκαιον λόγον, εὖ δοῦλε ἐπὶ ὀλίγων ἢ πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω»⁷⁰.

Ἡ ομοσπονδιακὴ πολιτεία τῶν Ἀμπελακίων διευθυνόταν ἀπὸ **πέντε ἐπιτροπές**, οἱ ὁποῖες εἶχαν τὴν κοινοτικὴ καὶ συνεταιριστικὴ διοίκηση⁷¹. Αὐτὲς ἐκλέγονταν ἀπὸ τὴν παντοδύναμη Γενικὴ Συνέλευση, στὴν ὁποία συμμετείχαν ὅλοι ἀνεξαιρέτως οἱ κάτοικοι ἄνω τῶν 21 ἐτῶν, καὶ ἦταν οἱ ἐξῆς:

α) Ἡ Ἐκτελεστικὴ ἢ Ἀνωτάτη Ἐπιτροπὴ.

Αὕτὴ ἦταν πενταμελὴς καὶ τὰ μέλη τῆς ἐκλέγονταν κάθε τριετία ἀπὸ τὴν Γενικὴ Συνέλευση καὶ ἔμεναν κατὰ τὴν διάρκειά της θητείας τοὺς μόνιμα στὰ Ἀμπελάκια. Ἐχοντας τὴν ἀνώτατη διεύθυνση τῆς Κοινῆς Συντροφίας, εἶχε ἐπίσης τὴν ἐποπτεία ἐκτελέσεως τῶν αποφάσεων τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως, τὴν διαιτησίαν στὶς ἀναφυόμενες διαφορὰς μετὰ τῶν μελῶν καὶ ἀντιπροσώπευε τὴν Κοινότητα στὶς σχέσεις τῆς με τοὺς Τούρκους καὶ με τὴν Ἐκκλησίαν.

⁶⁸ Νέος Ἑλληνομνήμων, .. ὁ.π., σ. 382.

⁶⁹ Νέος Ἑλληνομνήμων, .. ὁ.π., σ. 382.

⁷⁰ Νέος Ἑλληνομνήμων, .. ὁ.π., σ. 383.

⁷¹ α) Φιλάρετος Γ., ..ὁ.π., σ. 20.

β) Γεωργίου Η., ... ὁ.π., σ. 37-38.

β) Η Διοικητική ή Κοινοτική Επιτροπή.

Η επιτροπή αυτή καθόριζε τον φόρο κάθε πολίτη, φορολογώντας το καθαρό ποσό που έμενε, αφού αφαιρούσαν όλα τα έξοδα συντηρήσεως της οικογένειάς του. Είχε ακόμη την διαχείριση της κοινοτικής, καθώς και της εκκλησιαστικής περιουσίας και την επίβλεψη για την συντήρηση των δρόμων, των σχολείων, των Βιβλιοθηκών, των Εκκλησιών, των νοσοκομείων και των άλλων ιδρυμάτων.

γ) Η Αγροτική Επιτροπή.

Τα μέλη της ήταν πέντε, τα εξέλεγε η Γενική Συνέλευση και ονομάζονταν Φροντιστές. Αυτά φρόντιζαν για την παραγωγή των γεωργικών προϊόντων, τα οποία και παρελάμβαναν από τους καλλιεργητές, αφήνοντας σ' αυτούς τα απαραίτητα για τη συντήρησή τους, και καθόριζαν την τιμή τους, σύμφωνα με την τιμή των κυριότερων αγορών στην τουρκική επικράτεια, δηλαδή της Κωνσταντινουπόλεως, της Θεσσαλονίκης και της Σμύρνης. Τα κυριότερα προϊόντα της ομοσπονδίας τους ήταν το βαμπάκι, το κρασί, το σιτάρι, το λάδι, το μετάξι και ο καπνός. Η Αγροτική Επιτροπή φρόντιζε και για τη βελτίωση των καλλιεργητικών μεθόδων.

δ) Η Διευθύνουσα Εμποροβιομηχανική Επιτροπή.

Η Διευθύνουσα Εμποροβιομηχανική Επιτροπή ήταν πενταμελής, είχε έδρα της τα Αμπελάκια και έργο της ήταν ο διορισμός των πρακτόρων, των ανταποκριτών και των υπαλλήλων. Κανόνιζε τις διάφορες εργασίες και φρόντιζε για την βελτίωση των νημάτων. Ελάμβανε κατά τριμηνία τους ανοικτούς λογαριασμούς των πρακτορείων και στο τέλος του έτους όλους τους ισολογισμούς, τους οποίους καταχωρίζε στο «Καθολικό» βιβλίο της Εταιρείας. Συγκέντρωνε, επίσης, όλη την αλληλογραφία των βιομηχανικών και εμπορικών ειδήσεων.

ε) Η Εξελεγκτική Επιτροπή.

Αυτή ήταν δωδεκαμελής. Στην Εξελεγκτική Επιτροπή, υπέβαλλε η Διευθύνουσα Επιτροπή, σε κάθε τριμηνία, τη γενική κατάσταση των εταιρικών λογαριασμών και στο τέλος του έτους τον γενικό ισολογισμό. Τα μέλη της είχαν απόλυτη εξουσία στον έλεγχο των γραφείων και των εκπροσώπων της εταιρείας, έχοντας την δυνατότητα να ταξιδεύουν παντού και να ερευνούν σε

κάθε στιγμή τα βιβλία, τα ταμεία και τους υπαλλήλους. Στις συνελεύσεις των μετόχων υπέβαλλαν την ετήσια γενική έκθεση των Εταιρικών υποθέσεων, παρουσιάζοντας τους τελικούς λογαριασμούς, και εξέθεταν τις παρατηρήσεις τους, καθώς και τις προτάσεις τους για τις μελλοντικές ενέργειες.

Η Γενική Συνέλευση όμως ήταν το κυρίαρχο και παντοδύναμο όργανο της Θεσσαλικής Ομοσπονδίας.

Αυτή ελάμβανε αποφάσεις, κατά πλειοψηφία, για κάθε θέμα. Εξέλεγε τις Επιτροπές, ενέκρινε τους λογαριασμούς, εψήφιζε τον ετήσιο ισολογισμό, άλλαζε τους κανονισμούς, τροποποιούσε το Καταστατικό και αποφάσιζε για την διανομή των κερδών. Ήταν «ή εκκλησία τοῦ δήμου» των Αμπελακίων!

Ἡ Γενική Συνέλευση εξέλεγε από την Εκτελεστική Επιτροπή, κάθε τριετία, τρία μέλη ως Διευθυντές της Εταιρείας. Αυτοί μόνον είχαν το δικαίωμα υπογραφής για λογαριασμό του Συνεταιρισμού και έμεναν μόνιμα στα Αμπελάκια. Οι Διευθυντές ήταν Αμπελακιώτες και για την εκλογή τους λαμβανόταν υπ' όψη μόνον η ευφυΐα, η ικανότητα, ο ζήλος και η τιμιότητα.

Επειδή τα μέλη της Εκτελεστικής Επιτροπής δεν μπορούσαν να απουσιάζουν από την έδρα τους, γι αυτό εξέλεγαν από τους Αμπελακιώτες τους αντιπροσώπους τους του εξωτερικού.

Εμπορικά Πρακτορεία υπήρχαν στα σπουδαιότερα εμπορικά κέντρα της Ευρώπης και της Ασίας. Τα Αμπελάκια και η Βιέννη ήταν τα δύο μεγαλύτερα κέντρα.

Πρακτορεία όμως υπήρχαν σε πολλά μέρη, όπως στην Κωνσταντινούπολη, στη Σμύρνη, στη Θεσσαλονίκη, στην Οδησσό, στην Πέστη, στην Τεργέστη, στη Λειψία, στη Δρέσδη, στη Λυών, στο Ρουέν, στο Αμστελόδαμο, στο Αμβούργο, στο Λονδίνο και αλλού. «Τάχιστα», γράφει ο Φιλάρετος, «οί εταιρικοί οὔτοι πλόκαμοι έπωφελῶς έξηπλώθησαν άπανταχοῦ. Δέν έβράδυνε νάναπτυχθῇ ζωηρός μετά τῶν ξένων άνταγωνισμός, ὅστις ὅμως συνετέλεσεν, ὅπως αύξήσῃ ἡ μεταξύ τῶν χρυσοφόρων μελισσῶν ἄμιλλα»⁷².

Στη Βιέννη είχε την έδρα του ο **γενικός αντιπρόσωπος του εξωτερικού**, ο οποίος ήταν ανώτερος από όλους τους αντιπροσώπους, όλων των πρακτορείων των ξένων χωρών και ήταν υποχρεωμένος να μεταβεί και να

⁷² Φιλάρετος Γ., ... ό.π., σ. 21.

μείνει εκεί οπωσδήποτε, γιατί σε ενδεχόμενη άρνησή του η Εταιρεία μπορούσε να τον απολύσει, να κρατήσει τη ζημία από την ανυπακοή του και να του επιστρέψει το υπόλοιπο κεφάλαιό του, που είχε καταθέσει.

Οι αρμοδιότητες του γενικού αντιπροσώπου της Βιέννης ήταν μεγάλες. Εξέλεγε τους **υποεπιστάτες** των εμπορικών κέντρων από τους συνεταίρους του εξωτερικού, επιτηρούσε και νουθετούσε τους απείθαρχους και, σε περίπτωση επαναλήψεως του παραπτώματός τους, ειδοποιούσε τη Συντροφία στα Αμπελάκια και εκτελούσε την απόφασή της.

Ο επιστάτης της Βιέννης και οι υποεπιστάτες έπαιρναν τα εμπορεύματα, έστελναν αλλού άλλα, πήγαιναν στα εμπορικά πανηγύρια και με κάθε τρόπο διαφήμιζαν και πωλούσαν τα νήματα κυρίως, αλλά και οτιδήποτε άλλο έφερνε κέρδος στη Συντροφία. Στο άρθρο 10, του Καταστατικού του 1780, αναγράφεται: «Οί αύτοί έπιστάται προσέτι έχουν τήν άδειαν νά επιχειρίζωνται κάθε πραγμάτειαν καί σαραφλίκια όποϋ νά αποβλέπουν πρός τό κέρδος καί όφελος αύτής τής κοινής συντροφίας»⁷³.

Για να προβούν σε μία ενέργεια, έπρεπε να συμφωνήσουν μεταξύ τους οι υποεπιστάτες και να ειδοποιήσουν την Εταιρεία στα Αμπελάκια, χωρίς όμως να περιμένουν την έγκρισή της, για να μη χαθεί πολύτιμος χρόνος και διαφύγει έτσι μία ευκαιρία.

Τα χρήματα από τα κέρδη έπρεπε να τίθενται σε κυκλοφορία για την αύξησή τους. Το κέρδος ήταν της Εταιρείας, ενώ η πιθανή ζημία ήταν εις βάρος του αντιπροσώπου!

Αυτή η ενέργεια των αντιπροσώπων συντελούσε, ώστε να συγκεντρώνονται όλα τα χρήματα στους εταίρους, οι οποίοι, όταν ήταν δυσμενές το συνάλλαγμα, τα χρησιμοποιούσαν για την αγορά προϊόντων.

Η μόρφωση των παιδιών των συνεταίρων ήταν μέσα στα καθήκοντα των αντιπροσώπων του εξωτερικού, σύμφωνα με το άρθρο 14 των Καταστατικών του 1780 και 1795 και το άρθρο 19 του Καταστατικού του 1805.

Κατά το άρθρο 6 των δύο πρώτων Καταστατικών που σώζονται και κατά το άρθρο 9 του τρίτου, απαγορευόταν ο δανεισμός χρημάτων και η

⁷³ Νέος Ελληνομνήμων, .. ό.π., σ. 385.

χρησιμοποίησή τους σε ιδιωτική επιχείρηση, καθώς και το να γίνει κάποιος εταίρος εγγυητής ξένου προσώπου.

Η αποχώρηση από τον Συνεταιρισμό εταίρων που βρίσκονταν στο εξωτερικό, καθώς και η εκκαθάριση του λογαριασμού τους γινόταν μόνον στα Αμπελάκια, σύμφωνα με το άρθρο 12 ή 10 ή 3 των αντίστοιχων παραπάνω Καταστατικών.

Εάν οποιοσδήποτε σύντροφος δημιουργούσε λόγω της κακής συμπεριφοράς του προβλήματα και έμενε παρά τις προειδοποιήσεις αδιόρθωτος, τότε αυτός έπρεπε να διωχθεί από τη Συντροφία κατά το άρθρο 7 ή 8 ή 5 των αντίστοιχων Καταστατικών.

Οι τόκοι των κεφαλαίων των εταίρων ήταν 12% και οι των ορφανών 10%. Ομοίως, 12% ήταν και ο τόκος των χρημάτων οποιουδήποτε δανείου για τις ανάγκες ενός συνεταίρου (άρθρο 3 και 5 του πρώτου Καταστατικού, 4 του δευτέρου Καταστατικού και 7 του τρίτου).

Με το άρθρο 15 των δύο πρώτων Καταστατικών και με το άρθρο 1 του τρίτου καθοριζόταν το σήμα της εταιρείας.

Η διάρκεια της Συντροφίας καθορίσθηκε στο πρώτο Καταστατικό «νά σταθῇ διὰ χρόνους τρεῖς (καίτοι ὁ καθ' αὐτό σκοπός ἀποβλέπει εἰς τὸ παντοτεινόν)» (άρθρο 2), ενώ στο δεύτερο και τρίτο Καταστατικό αποφασίστηκε να διαρκέσει ἑξὶ πλήρη ἔτη (άρθρο 2 και 1 αντίστοιχα).

Ἐξὶ μήνες, πρὶν να συμπληρωθεῖ ἡ τριετής ἢ εξαετής διάρκεια της Εταιρείας, ἢ σε σπάνια περίπτωση πρὶν γίνει ἡ διάλυσή της, ἔπρεπε να ειδοποιηθοῦν ὅλοι οἱ σύντροφοι για τον τελικὸ διακανονισμό των υποθέσεων της Συντροφίας.

Στην Κοινή Συντροφία και Αδελφότητα, ὅπως συγκροτήθηκε με τα διάφορα κατὰ καιροὺς Καταστατικά, συμμετείχαν ὅλοι οἱ κάτοικοι των Αμπελακίων και των γύρω χωριῶν κατὰ τον ἐξῆς τρόπο.

Ὅλα τα μέλη ἦταν υποχρεωμένα να ασχολοῦνται και να ενδιαφέρονται μόνον για την Εταιρεία.

Οἱ κεφαλαιούχοι ἔβαλαν τα χρήματα και την περιουσία τους, «πρὸς πρόληψιν ὅμως τῶν ἐκ τῆς πλουτοκρατίας

κινδύνων, ώρισθη τὸ μὲν κατώτερον ὄριον τῆς ἐταιρικῆς καταβολῆς εἰς 5.000 γροσίων, τὸ δὲ ἀνώτατον ὄριον εἰς 20.000 γροσίων. Ἄλλ' ἐν κοινοτικοῖς ταμειυτηρίοις κατετίθεντο ὑποχρεωτικῶς τὰ λοιπὰ κεφάλαια καὶ αἱ οἰκονομίαι τῶν ἐταίρων, ἐπὶ τόκῳ πρὸς 10-12% ἐτησίως. Ἀπηγορεύετο μάλιστα τὸ διαθέτειν ἄλλως πῶς τὰ περισσεύοντα κεφάλαια μέχρι τοῦ ἀνωτάτου ὁρίου τῆς καταβολῆς»⁷⁴.

Οἱ κτηματίες ἔδωσαν τὰ κτήματά τους γιὰ τὴν καλλιέργεια, ιδίως τοῦ ἐρυθροδάνου καὶ τοῦ βαμπακιού. Τα προϊόντα τους ὅλα τα παρέδιδαν, ὅπως αναφέραμε προηγουμένως, στὴν Ἀγροτικὴ Επιτροπὴ, ἡ ὁποία κανόνιζε καὶ τὴν τιμὴ τους, ἀφοῦ κρατοῦσαν, ὅσα χρειάζονταν γιὰ τὴν συντήρησή τους.

Οἱ ἐργάτες προσέφεραν τὴν προσωπικὴ τους ἐργασία. Αὐτοὶ χωρίζονταν σὲ δυο κατηγορίες, στοὺς ἐργατοπαραγωγούς καὶ στοὺς ἀκτήμονες.

Οἱ ἐργατοπαραγωγοί, οἱ ὁποῖοι εἶχαν καὶ κτήματα, παρέδιδαν τὰ ἔτοιμα βαμμένα νήματα, που ἔφτιαχναν στὰ ἐργαστήριά τους, στὶς ἀποθήκες τοῦ Συνεταιρισμοῦ καὶ ἔπαιρναν ἀπὸ τὸν Ἐπιθεωρητὴ μία ἀπόδειξη γιὰ τὴν ποσότητα καὶ τὴν ποιότητά τους. Συγχρόνως, ἀφοῦ προσδιοριζόταν ἀπὸ τοὺς ἐκτιμητές ἡ ἀξία τους, μπορούσαν νὰ πάρουν τὸ μισὸ ποσόν. Τὸ ἄλλο μισὸ τὸ ἔπαιρναν στὸ τέλος τοῦ ἔτους, ὅταν κανονιζόταν ὀριστικὰ κατὰ τὴν διανομὴ τῶν κερδῶν.

Οἱ ἀκτήμονες ἐργάτες (ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ) ἔπαιρναν ἀπὸ τὸν Ταμία προσωρινὰ ἓνα μέρος ἀπὸ τὸ ἡμερομίσθιόν τους καὶ ἀπὸ τὸν Ἐπιθεωρητὴ γραμμάτιο, που ἔδειχνε τὸν ἀριθμὸ τῶν ἡμερῶν ἐργασίας. Ἡ ὀριστικὴ τιμὴ τοῦ ἡμερομισθίου καθοριζόταν στὸ τέλος τοῦ ἔτους ἀπὸ τὴν Γενικὴ Συνέλευση με βάση τὰ κέρδη τῆς Εταιρείας. Ἀλλὰ ἀνάλογα με τὸν ἀριθμὸ τῶν ἡμερομισθίων γινόταν σ' αὐτοὺς πίστωση καὶ μπορούσαν νὰ παίρνουν διάφορα ποσὰ γιὰ τὴ διαβίωσή τους με χρέωση τοῦ λογαριασμοῦ τους⁷⁵.

⁷⁴ Φιλάρετος Γ., ... ὁ.π., σ. 19.

⁷⁵ Φιλάρετος Γ., ... ὁ.π., σ. 19-20.

Η διανομή των κερδών αποφασιζόταν από την Γενική Συνέλευση κατά τον εξής τρόπο:

Πρώτον ξεχώριζαν τους φόρους προς την Τουρκία.

Έπειτα καθόριζαν τα γενικά έξοδα, τα οποία ήταν τα εξής:

α' Το ποσόν για την αγορά του σίτου, ο οποίος διανεμήθηκε κατά την διάρκεια του έτους στους φτωχούς και ανίκανους για εργασία.

β' Το ποσόν για δώρα προς τους Πασάδες, «ίνα αλείφονται οί τροχοί τῶν γραφείων πρὸς διευκόλυνσιν τῶν ἐταιρικῶν ἐργασιῶν».

γ' Η δαπάνη για φιλανθρωπικούς καί εκπαιδευτικούς σκοπούς. Οι σκοποί αυτοί ήταν:

1. Συντήρηση εκκλησιών.
2. Λειτουργία σχολείων.
3. Λειτουργία Δημοσίων Βιβλιοθηκών.
4. Συντήρηση Εργαστηρίου Φυσικής Πειραματικής.
5. Λειτουργία Νοσοκομείου και αμοιβή ιατρών.
6. Λειτουργία Γηροκομείου.
7. Ενίσχυση Ταμείου Προνοίας, «Κάσσας» Πτωχών.
8. Διατροφή χηρών και ορφανών.

δ' Η δαπάνη κατασκευής και συντηρήσεως κοινοτικών έργων και ιδίως συγκοινωνίας⁷⁶.

Κατόπιν πληρωνόταν τα παρακάτω:

α) Ο τόκος των κεφαλαίων στους κεφαλαιούχους του Συνεταιρισμού, ο οποίος ήταν σύμφωνα με τα Καταστατικά 12%. Ο Μπουλανζέ και ο Φιλάρετος αναφέρουν τόκο κεφαλαίων 15% και για καταθέσεις ταμειυτηρίου όχι πλέον των 12%⁷⁷.

β) Οι αμοιβές των πρακτόρων, οι οποίες εγκρίνονταν από την Γενική Συνέλευση ανάλογα με την αξία τους.

γ) Οι αμοιβές των διαφόρων υπαλλήλων, ταμιών, γραφένων κ.λ.π., οι οποίοι πληρωνόταν με ποσοστά, ανάλογα με τα κέρδη, καθόσον δεν υπήρχαν μισθοί ορισμένοι.

⁷⁶ α) Φιλάρετος Γ., ... ό.π., σ. 21-22.

β) Γεωργίου Η., ... ό.π., σ. 53-54.

⁷⁷ Φιλάρετος Γ., ... ό.π., σ. 22.

δ) **Τα έξοδα** πρακτορείων, γραφείων, ενοικίων, διοικήσεως, ταξιδίων υπαλλήλων και μεταφορών εμπορευμάτων.

Ύστερα καθορίζονταν **τα κέρδη των ιδιοκτητών των αγρών**.

Μετά από αυτούς έπαιρναν τα κέρδη **οι εργάτες, οι οποίοι είχαν ακίνητη κτήση**. Για τη δίκαιη διανομή των κερδών στους εργατοϊδιοκτήτες υπολογιζόταν η τιμή της αγοράς του βαμπακιού και η τιμή του μέσου όρου του νήματος, το οποίο πωλήθηκε στις διάφορες αγορές.

Οι ακτήμονες εργάτες, άνδρες, γυναίκες και παιδιά, που έκαναν διάφορες εργασίες, όπως μεταφορά, γνέσιμο, βαφή, συσκευασία, έπαιρναν τα υπόλοιπα κέρδη.

Για τον **υπολογισμό του ημερομισθίου** διαιρούσαν το υπόλοιπο των κερδών δια του ολικού αριθμού των ημερομισθίων του όλου Συνεταιρισμού και βρισκόταν ο μέσος όρος της αξίας κάθε ημερομισθίου, ο οποίος πολλαπλασιαζόταν με τον αριθμό των ημερών εργασίας καθενός εργάτη. Αφού αφαιρούσαν το ποσό, το οποίο είχε λάβει για τη συντήρησή του ο εργάτης, του επέστρωναν το υπόλοιπο⁷⁸.

Οι εργάτες μπορούσαν να συνενώσουν τις αποταμιεύσεις τους και να αποκτήσουν **κοινές μετοχές** στον Συνεταιρισμό, ώστε να συγκροτήσουν μικρές εταιρείες μέσα στη μεγάλη. Έτσι, έχοντας ημερομίσθια και κέρδη από τις μετοχές τους έγιναν εύποροι⁷⁹.

⁷⁸ Φιλάρετος Γ., ... ό.π., σ. 22, και Γεωργίου Η. ... ό.π., σ. 54.

⁷⁹ Μπωζούρ Φ., ... ό.π., σ. 143.

Εικόνα 20. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΒΑΡΤΣ. Φωτογραφία από το αναφερόμενο περιοδικό της «Ελευθεροτυπίας»(σ. 44).

Εικόνα 21. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Δ. ΣΦΟΡΤΣΟΣ, Αδελφός του Γεωργίου Σβαρτς. Φωτογραφία από το αναφερόμενο περιοδικό της «Ελευθεροτυπίας» (σελ. 45).

4.3 ΑΚΜΗ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥ

Ο Συνεταιρισμός των Αμπελακίων οργανώθηκε με το σύστημα, το οποίο αναφέραμε, και γρήγορα κυριάρχησε στο εξωτερικό, ενώ στην έδρα του έφερε την ευμάρεια και την ευτυχία. Ο Μπωζούρ έγραψε: «Τό εμπόριο τῶν Αμπελακίων, ὀργανωμένο κατ' αὐτό τόν τρόπο, εἶχε παντοῦ γρήγορες ἐπιτυχίες και ζώήρεψε σύντομα ὅλες τίς ἀγορές, ἀπ' ὅπου πέρασε». «Γιά πολύ καιρό στή συντροφία βασίλευε ἡ πιό μεγάλη ἄρμονία. Ὅλα τὰ μέλη συνέβαλαν ἐκούσια στήν ἐπιτυχία της. Οἱ διευθυντές ἦταν ἀφιλοκερδεῖς, οἱ ἀντιπρόσωποι ὅλο ζῆλο, οἱ ἐργάτες πειθαρχικοί καί φιλόπονοι. Μοιρασμένα ἐξ ἴσου ἀνάμεσα σέ ὅλους τούς ἐργάτες καί σέ ὅλα τὰ ἐργαστήρια, ἡ ἐργασία διεξαγόταν φροντισμένα καί γρήγορα· ὅλες οἱ βιοτεχνίες εὐδοκιμοῦσαν. Ἡ συντροφία, πού αὖξαινε καθημερινά τὰ κέρδη της, βασιζόταν ἐπάνω σέ ἕνα τεράστιο κεφάλαιο. Οἱ ἀποστολές της πλήθαιναν γρήγορα καί ἀπέδιδαν κέρδος 60,80 καί ἀκόμη 100 τοῖς ἑκατό⁸⁰.

Ο Μπωζούρ μάλιστα βλέποντας αὐτή την εκπληκτική ἐπιτυχία της Εταιρείας και με τη σκέψη ὅτι το εμπόριό της μπορούσε να αναζωογονήσει τα γαλλικά πρακτορεία της Θεσσαλονίκης, ὅπου υπηρετοῦσε ως πρόξενος της Γαλλίας, ζητούσε με υπαινιγμούς και υποσχέσεις να κατευθύνει ἕναν κλάδο στη Μασσαλία, ἀλλά ἀπέτυχε στην προσπάθειά του αὐτή⁸¹.

Ο Γερμανός περιηγητής Μπαρθόλδου ἀναφέρει ὅτι, ὅταν ἐπισκέφθηκε τα Αμπελάκια, δεν βρήκε κανένα κατάστημα ανοικτό, αφοῦ ὅλοι ἐργάζονταν, και μόνον ο θόρυβος της «ρόκας» ἀκουγόταν. Γι' αὐτό, ἀναζήτησε τον προεστό για πληροφορίες και κάποιες προμήθειες⁸².

Ὅλοι στα Αμπελάκια ἐργάζονταν σαν σμήνος μελισσών στην κυψέλη. «Ὅλα τὰ χέρια, ἀκόμη καί τῶν παιδιῶν, χρησιμοποιοῦνται στά βαφεῖα τῶν Αμπελακίων· καί, ἐνῶ οἱ ἄνδρες βάφουν τό βαμπάκι, οἱ γυναῖκες τό κλώθουν καί τό ἐτοιμάζουν». «Εἶναι εὐχάριστο νά βλέπει κανεῖς τίς γυναῖκες στά Αμπελάκια νά κρατᾶνε ἕνα ἀδράχτι καί νά φλυαροῦν ὅλες μαζί μπροστά στίς

⁸⁰ Μπωζούρ Φ., ... ὁ.π., σ. 144-145.

⁸¹ Μπωζούρ Φ., ... ὁ.π., σ. 145.

⁸² Γεωργίου Η., ὁ.π., σ. 56.

πόρτες τῶν σπιτιῶν τους. Ἀλλά δὲν μποροῦν παρὰ μιά μόνο στιγμή νά χαροῦν αὐτή τήν εὐχαρίστηση, γιατί, μόλις φανεῖ κάποιος ξένος, ξαφνικά, φεύγουν ὅλες, ἀφήνοντας νά δεῖ, ὅπως ἡ Γαλάτεια, στη βιαστική φυγή τους, τήν ἐπιθυμία νά κάνουν ἐπίδειξη:

*Et fugit ad salices et se cupit ante videri*⁸³.

Τό μάτι, τότε, μπορεῖ νά ἀρπάξει στά πεταχτά μερικές ἀπό τίς μορφές τους. Ἀλλά, ἀναγνωρίζει ἀκόμη μέ ἐκπληξη τὰ ἀρχαῖα αὐτά ἑλληνικά κορμιά, εὐκίνητα καί ὀρμητικά, πού χρησίμευσαν σάν μοντέλο στά ὠραιότερα ἀγάλματα τοῦ κόσμου»⁸⁴.

Στα Ἀμπελάκια υπήρχαν εἴκοσι τέσσερα εργαστήρια (Κιρχανάδες), ὅπου ἔβαφαν τα νήματα, τα οποία ἐργάζονταν συνεχῶς.

Τα νηματοβαφεία ἔβαφαν κάθε χρόνο 2.500 -3.000 σάκκους («ντέγκια») βαμβακερῶν νημάτων, των 100 οκάδων ο ἕνας, που ἀντιστοιχοῦσαν σε 250.000 ἕως 300.000 οκάδες.

Τα νήματα αὐτά μεταφέρονταν στη Γερμανία καὶ μοιράζονταν στην Πέστη, στην Βιέννη, στη Λειψία, στη Δρέσδη, στο Ἄνσπαχ καὶ στο Μπάρεθ⁸⁵.

Ἡ μεταφορὰ γινόταν ἀπὸ την ξηρὰ με καραβάνια καὶ ἀπὸ τη θάλασσα ἀπὸ τα λιμάνια της Καρίτσας, του Στομίου, της Θεσσαλονίκης, του Τρικεριῦ καὶ του Βόλου⁸⁶.

Τα νήματα που μεταφέρονταν στη Γερμανία μεταποιοῦνταν σε υφάσματα, μερικά ἀπὸ τα οποία στέλνονταν στην Ἰσπανία καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στις Ἰσπανικές Αποικίες της Ἀμερικής⁸⁷.

Ἐνα μέρος των νημάτων, που πῆγαιναν στα ἐμπορικά πρακτορεῖα, το ἀλλάζαν με διάφορα εἶδη, ὅπως ὠρολόγια, καθρέφτες, ἐργαλεῖα, τα οποία ἔστελναν στα Ἀμπελάκια.

Τα βαμμένα νήματα των Ἀμπελακίων ἐκυριάρχησαν σε ὅλη την Εὐρώπη, ὄχι μόνον στη Γερμανία καὶ στην Αὐστρία ἀλλὰ καὶ στην Ἀγγλία.

⁸³ Στίχος του Βιργιλίου : «Καὶ φεύγει πρὸς τίς ἰτιές, καὶ πρὶν τῇ δεῖ ποθεῖ τις». Vergili Maronis Bucolica Ecloga III, στίχος 64-65: «Malo me Galatea petit, lasciva puella, Iet fugit ad salices et se cupit ante videri».

⁸⁴ Μπωζοῦρ Φ., ... ὁ.π., σ. 142-143.

⁸⁵ Μπωζοῦρ Φ., ... ὁ.π., σ. 143.

⁸⁶ Γεωργίου Η., .. ὁ.π., σ. 51.

⁸⁷ Γεωργίου Η., .. ὁ.π., σ. 52.

Η βιομηχανία κατεργασίας και βαφής του βαμπακιού της πόλεως του Μάντσεστερ, που ήταν το κέντρο της βιομηχανίας αυτής, στην Αγγλία, υπέστη κλονισμό, αν και είχε τέλεια κλωστικά μηχανήματα.

Ο Λεονάρδος γράφει σχετικά με την υπεροχή του νήματος των Αμπελακίων: «τὸ προϊόν τούτων (=τῶν Ἀμπελακίων) ἦτον τὸ κόκκινον νῆμμα, τὸ ὁποῖον ὄχι μόνον εἰς τὰς καθημερινὰς ἐξαγωγὰς, καὶ εἰς πολυπληθῆ καραβάνια ἐξαποστέλλετο διὰ Βιέννης καὶ Δρέσδης ἕως εἰς Λειψίαν καὶ Ἀμβοῦργον, ἀλλὰ ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ ἐκτείνετο καὶ ἕως αὐτὴν τὴν Ἀγγλίαν· ἐπειδὴ τὰ ἀγγλικά ἐργοστάσια δὲν ἠμποροῦσαν νὰ τὸ κατασκευάσουν τόσον βαθύχροον καὶ διαρκές, ὅθεν μὴ δυνάμενοι νὰ ἀνθέξουν, ἐδοκίμασαν αἰσθαντικὴν ζημίαν»⁸⁸.

Καὶ ὁ Ἀγγλος Κλάρκ αναφέρει: «Τὸ ὠραῖον ἐρυθρὸν χρῶμα τοῦ τουρκικοῦ (=Ἀμπελακιωτῶν) βάμβακος ἐπὶ πολὺν χρόνον θὰ διατηρήσῃ τὴν ἀρχικὴν φήμην του. Οὐδέποτε ἔγινε τελεία ἀπομίμησης τούτου ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἡ ἀγγλικὴ βαμβακερὰ κλωστή εἶναι πολὺ λεπτοτέρα, ἀλλὰ δὲν ἔχει τὴν ἀντοχὴν τῆς ἐν Τουρκίᾳ παρασκευαζομένης οὔτε τὸ χρῶμα της εἶναι τόσο στερεόν»⁸⁹.

Ποια ὁμως ἦταν ἡ μέθοδος βαφῆς των νημάτων ἀπὸ τους Αμπελακιώτες, ὥστε νὰ υπερέχουν ὅλων των ἄλλων;

Υποστηρίχθηκαν στὸ θέμα αὐτὸ διάφορες ἀπόψεις καὶ γράφτηκαν πολλὰ καὶ ποικίλα, κυρίως ἀπὸ τους συγχρόνους ξένους, οἱ οἱ εἶχαν σταλεῖ ἀπὸ τις χώρες τους νὰ μάθουν «τὸ μυστικὸ τῆς βαφῆς» των νημάτων, ὥστε νὰ το μεταφέρουν στὶς βιομηχανίες τους.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη κυκλοφοροῦσαν διάφορα «μυστικά» γιὰ τὸν τρόπο ἐπεξεργασίας καὶ βαφῆς των νημάτων με τὸ κόκκινο χρῶμα, ὅπως ἦταν ἡ «βαγγελίνεια διδασκαλία»⁹⁰.

Τὰ μυστικά αὐτὰ φυλάγονταν με προσοχὴ ἀπὸ τους βαφεῖς καὶ μεταδίδονταν ἀπὸ πατέρα σὲ παιδί.

Ἄλλοτε πάλι αὐτοὶ που τὰ κατεῖχαν ζητούσαν με διάφορα ἀνταλλάγματα νὰ μεταφέρουν σὲ διάφορες χώρες τὴν τέχνη ἐπεξεργασίας καὶ βαφῆς τοῦ νήματος, ὅπως ὁ Παναγιώτης Βαγγελινός, ὁ οἱ το 1754 σὲ

⁸⁸ Λεονάρδος Ι., ... ὁ.π., σ. 105.

⁸⁹ Γεωργίου Η., ... ὁ.π., σ. 52.

⁹⁰ Κατσαρδῆ-Hering Όλγα, ... ὁ.π., σ. 187.

αίτησή του προς «τὴν αὐλικὴ ἐπιτροπὴ τῶν ἐμπορικῶν ὑποθέσεων τῆς Κάτω Αὐστρίας στὴ Βιέννη» «διατεινόταν ὅτι κατεῖχε μακρόχρονη ἐμπειρία γύρω ἀπὸ τὴ «βαφικὴ τέχνη τοῦ τουρκικοῦ νήματος» «καὶ ἐπιθυμοῦσε νὰ ἀποκαλύψει τὸ σχετικὸ τεχνικὸ μυστικὸ»⁹¹.

Δεν ἔλειψαν ὁμως καὶ οἱ περιπτώσεις ὑπουλῆς ἢ καὶ βίαιης υφανταγῆς τοῦ «μυστικοῦ», ὅπως ἡ αναφερόμενη ἀπὸ τὸν Zimmermann A. στὸ ἔργο του: Αἱ πολιτεῖαι τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος, μετάφραση Μ.Τσαμαδοῦ, σελ. 418, ὅπου ὑπάρχει ἓνα σημεῖωμα πρὸς κάποιον Ἀγγλο βιομήχανο στὴν Τουρκία, τὸ ὁποῖο λέγει: «ἐπειδὴ πληροφοροῦμεθα, ὅτι τὰ ἐν Τουρκίᾳ βαπτόμενα βάφονται ἄριστα θὰ προσπαθήσετε νὰ βελτιώσετε τὴν ἐν Ἀγγλίᾳ τέχνην τῆς βαφῆς μεταφέροντες ἐκεῖθεν νέον τινὰ ἔμπειρον τῆς τέχνης ταύτης... καὶ ἐὰν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τὸ κατορθώσετε διὰ τῶν συνήθων μέσων τότε νὰ προσπαθήσετε νὰ τὸ ἐπιτύχητε διὰ τινος ἀθεμίτου μέσου»⁹².

Τὸ ὅτι οἱ ξένοι ἐπῆραν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες τὴν τέχνην τῆς βαφῆς τοῦ ἐρυθροῦ νήματος ὁμολογεῖ καὶ ὁ Μπωζοῦρ γράφοντας: «Ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες δανειστήκαμε τὴν τέχνην τοῦ βαψίματος τοῦ βαμπακιοῦ σὲ κόκκινο. Ἕλληνες βαφεῖς πῆγαν καὶ ἐγκαταστάθηκαν κατὰ τὰ μέσα αὐτοῦ τοῦ αἵωνα στὸ Μομπελιέ καὶ ἔβαψαν ἐκεῖ τὸ βαμπάκι μὲ τὴ δική τους μέθοδο. Τίς μεθόδους τοὺς ἀντέγραψαν σὲ λίγο οἱ Γάλλοι βαφεῖς καὶ μ'αὐτὸν τὸν τρόπο ἡ βαφή τῆς Ἀνατολῆς διαδόθηκε στίς φάμπρικές μας τοῦ Λαγκεντόκ καὶ τοῦ Μπεάρν, καθὼς καὶ τῆς Ρουέν, τῆς Μαιγιέν καὶ τοῦ Σολλέ»⁹³.

Οἱ διάφοροι ξένοι «περιγηγητές», οἱ ὁποῖοι πῆγαν κατὰ κανόνα στα Ἀμπελάκια γιὰ «εντεταλμένη υπηρεσία», ἀποσπασματικὰ αναφέρουν μερικά στοιχεῖα γιὰ τὰ μέσα καὶ τὴν μέθοδο ἐπεξεργασίας καὶ βαφῆς τῶν βαμβακονημάτων, ἀσφαλῶς καὶ λόγω ἀποκρύψεως ἀπὸ τοὺς Ἀμπελακιώτες τεχνίτες.

Κατὰ τὸν Μπωζοῦρ «Ἡ βαφή γίνεται βάζοντας τὸ βαμπάκι σὲ σαπουνάδα, καμωμένη μὲ λάδι καὶ ἐλαφρὰ ἀλυσίβα ἀπὸ σόδα. Ρίχνουν τὸ βαμπάκι μέσα σ'αὐτὴ τὴν ἀλυσίβα μὲ πολὺ μεγάλη προσοχὴ καὶ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας συνέχεια, φρουγτίζοντας νὰ τὸ στίβουν καὶ νὰ τὸ ἀφήνουν νὰ

⁹¹ Κατσιαρδῆ-Ἡering Όλγα, ... ὁ.π., σ. 99.

⁹² Γεωργίου Η., ... ὁ.π., σ. 78.

⁹³ Μπωζοῦρ Φ., ... ὁ.π., σ. 147.

στεγνώνει ύστερα από κάθε βούτηγμα. Διαλύουν στο πρώτο πλύσιμο λίγη κοπριά προβάτου, επίσης δέ και ύγρό πού περιέχεται μέσα στον δεύτερο θύλακο του στομάχου των μηρυκαστικών ζώων. Μετά τις πρώτες αυτές άλυσίβες, πλένουν τὸ βαμπάκι, τὸ βράζουν με ἀλιζάρι καὶ ζωηρεύουν τὸ χρώμα του βάζοντάς το νά βράσει μέσα σέ ἀλυσίβα ἀπὸ σόδα. Οἱ Ἕλληνες ἔχουν τὴ συνήθεια νά τὸ ξαναπεράσουν ὕστερα ἀπὸ ὅλην αὐτὴ τὴν ἐπεξεργασία, γιὰ νά ἐνισχύσουν ἀλλὰ καὶ νά κάνουν ἐνιαῖο χρώμα· στὴ δεύτερη, ὅμως, περίπτωση, μειώνουν τὶς ἀναλογίες τῶν συστατικῶν»⁹⁴.

Ο ἴδιος συγγραφέας παραδέχεται ὅτι τὸ «κόκκινο τῆς Ἀνατολῆς» ἔχει μεγαλύτερη λάμψη καὶ ζωντάνια ἀπὸ τα γαλλικὰ νήματα καὶ αὐτὸ οἱ βαφεῖς το αποδίδουν στὴν κοπριά των προβάτων, στὴν προσοχὴ που δίνουν στο ξέβγαλμα του βαμπακιῦ ὕστερα ἀπὸ κάθε βαφή, ὅπως ἐπίσης καὶ στο τέλειο στέγνωμα μετὰ ἀπὸ κάθε πλύσιμο. Ἄλλο στοιχεῖο γιὰ τὴν ομορφιά του χρώματος εἶναι ἡ χρῆση οὐρῶν ἀντὶ γιὰ νερό.

Ο Ἀγγλος Χόλλαντ δίνει τὶς ἐξῆς πληροφορίες γιὰ τὴ βαφή των νημάτων: «Ἡ Ἑλληνικὴ μέθοδος κατασκευῆς αὐτοῦ τοῦ καλουμένου «ἄλικου» ἐρυθροῦ εἶναι ἐν συντομίᾳ ἢ ἀκόλουθος: Οἱ βάμβακες (νήματα) τίθενται κατὰ πρῶτον εἰς μείγμα σόδας, στάκτης καὶ ἀσβέστου λαμβανομένου εἰς ἴσας σχεδὸν ποσότητας. Ἐπακολουθεῖ πλύσις διὰ σόδας ἐπαναλαμβανομένη τρεῖς ἢ τέσσαρας φορές καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς πλύσεως ὁ βάμβαξ λευκαίνεται ἐντελῶς. Κατόπιν ἐμβαπτίζεται διαδοχικῶς εἰς ἐκχύλισμα φυμάτων δρυὸς (ταννίνης) καὶ ὕστερον εἰς διάλυμα στύψεως. Ἡ τελευταία ἐνέργεια ἐπαναλαμβάνεται γενικῶς δύο φορές μετὰ διακοπὴν δύο ἡμερῶν. Μικρὰ ποσότης σόδας προστίθεται εἰς τὸ διάλυμα τῆς στύψεως. Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ χρώματος χρησιμοποιοῦσι τὴν ρίζαν τοῦ ἐρυθροδάνου μετὰ μικρᾶς τινος ποσότητος αἵματος προβάτου, ἥτις ὑποτίθεται ὅτι δυναμώνει τὸ χρώμα. Τέλος γίνεται πλύσις εἰς ἀλυσίβαν μετ' ἀλκαλικῶν οὐσιῶν καὶ σόδας πρὸς στερέωσιν τῆς βαφῆς. Πρὸς τοῦτο δέ ἡ ἀλυσίβα βράζεται μέχρις οὔ τὸ χρώμα ἀποκτήσῃ τὴν ἰδιάζουσαν ἀπόχρωσιν (χρωματισμόν). Αὐτὸ βεβαίως εἶναι τὸ λεπτόν μέρος τῆς ὅλης μεθόδου σειρᾶς ἐνεργειῶν»⁹⁵.

⁹⁴ Μπωζοῦρ Φ., ... ὁ.π., σ. 147-148.

⁹⁵ Γεωργίου Η., .. ὁ.π., σ. 49.

Η «βαγγελίνεια διδασκαλία» δίνει παραπλήσια στοιχεία για τη διαδικασία προετοιμασίας και βαφής των νημάτων. «Οι βασικές διαδικασίες τής βαφής μπορούν να συνοψισθούν στο άρχικό πλύσιμο, στον καθαρισμό, στη λεύκανση, στη στύψη, στην κυρίως βαφική, στο τελικό πλύσιμο, στο στέγνωμα». «Τά στάδια τοῦ πλυσίματος/λεύκανσης καί τής στύψης ἦταν καί τά πιό πολύπλοκα καί χρονοβόρα καί αὐτά ἀπό τά ὅποια ἐξαρτῶνταν ἡ ἐπιτυχία καί ἡ «ζωντάνια» τοῦ χρώματος»⁹⁶.

Ὅπως αντιλαμβανόμαστε ἀπό τις περιγραφές που αναφέραμε, δεν υπάρχει ἀπόλυτη ομοιότητα ως προς τη μέθοδο προπαρασκευῆς καί βαφής των νημάτων.

Το τεχνικό σύστημα φαίνεται ὅτι διέφερε στις λεπτομέρειές του, οι οποίες ἴσως δεν ἀποκαλύπτονταν. Ὅπωςδήποτε ὁμως ἡ ἐπιτυχία τῆς βαφῆς ἐξαρτιόταν καί ἀπό τὴν ικανότητα τοῦ κάθε βαφέα, ἀπό τὴν ποιότητα των διαφόρων υλικῶν βαφῆς, καί ἰδίως τοῦ ἐρυθροδάνου, ὅπως καί ἀπό τὴ σύσταση των νερῶν που χρησιμοποιοῦσαν σε συνδυασμὸ με τις περιβαλλοντικές συνθήκες.

Υποστηρίχθηκε ἀπὸ μερικούς ὅτι ἡ ἐπιτυχία τῆς βαφῆς των νημάτων οφείλεται στο **πρῶτο Χημεῖο τῆς Ανατολῆς των Ἀμπελακίων**, ὅπου ἐδίδαξαν καί ἐιδικοί καθηγητές τῆς Χημείας, ἀλλὰ ἡ ἀποψη αὐτὴ μάλλον δεν ἀνταποκρίνεται στὴν πραγματικότητα.

Ὅποιοιδήποτε ὁμως κι ἀν ἦταν οἱ παράγοντες υπεροχῆς των νημάτων των Ἀμπελακίων, γεγονός εἶναι ὅτι οἱ Ἀμπελακιῶτες εἶχαν τὰ σκήπτρα τῆς παγκόσμιας κατεργασίας καί βαφῆς τῶν νημάτων γιὰ ἀρκετὰ χρόνια, πράγμα το ὁποῖο τοὺς οδήγησε σε πρωτοφανή οικονομική ευημερία καί μεγάλη πρόοδο σε ὅλους τοὺς τομεῖς.

Τὰ κεφάλαια τῆς Εταιρείας αὐξήθηκαν καί τὸ περίσσευμά τοὺς ἐφθασε τὸ 1810 τὰ 20 ἑκατομμύρια γρόσια. Ὁ Ἀμπελακιώτης ἔμπορος Ἴβος εἶχε περιουσία 1.000.000 γρόσια σύμφωνα με τὴν μαρτυρία τοῦ Λήκ. Οἱ ἐργάτες ἀπέκτησαν περιουσίες καί ἀνέβηκε πολὺ τὸ βιοτικό τοὺς ἐπίπεδο.

⁹⁶ Κατσιαρδῆ –Hering Ὁλγα, .. ὁ.π., σ. 187.

Εικόνα 22. ΕΡΥΘΡΟΔΑΝΟΝ ΤΟ ΒΑΦΙΚΟΝ [Κοινώς Ριζάρι ή Αλιζάρι].
 Φωτογραφία από το αναφερόμενο περιοδικό της «Ελευθεροτυπίας» (σ. 34).
 Εικόνα 23. ΡΙΖΑΡΙ-ΡΙΖΕΣ ΡΙΖΑΡΙΟΥ ΚΑΙ ΒΑΜΜΕΝΟ ΝΗΜΑ ΑΠΟ ΡΙΖΑΡΙ.
 Φωτογραφία από το αναφερόμενο περιοδικό της «Ελευθεροτυπίας» (σ. 35).

Αυτή η οικονομική άνοδος επέφερε και τη δημιουργία ενός μεγάλου πολιτισμού, στον υλικό, πνευματικό και ηθικό τομέα.

Στον **υλικό τομέα** τα πρατήρια του Συνεταιρισμού, τα οποία υπήρχαν σε όλη την Ομοσπονδία, ήταν γεμάτα από τα καλύτερα και φθηνότερα προϊόντα του εσωτερικού και του εξωτερικού. Αυτά τα προμηθεύονταν και με άμεση πληρωμή αλλά και με δελτία, τα οποία αντιπροσώπευαν την εργασία των μελών και ισοδυναμούσαν με το υγιέστερο νόμισμα της εποχής εκείνης, κατά την έκφραση του Φ. Μιχαλόπουλου.

Παρατηρείται επίσης καταπληκτική οικοδομική δραστηριότητα με την δημιουργία κατοικιών, οι οποίες προκαλούν τον θαυμασμό μας, ακόμη και σήμερα. Και δεν αναφερόμαστε μόνο στα αρχοντικά αλλά και στις άλλες κατοικίες, οι οποίες ουδεμία σχέση έχουν με εκείνες των Θεσσαλικών κονιαροχωρίων ή τις «ίσμπες».

Οι Αμπελακιώτες «άποδημοῦντες ἦσαν εὐπρεπῶς ἐνδεδυμένοι» και από το εξωτερικό, όπου βρίσκονταν, έστελναν στις γυναίκες τους στα Αμπελάκια χρυσά περιδέραια, χρυσούφαντα ένδύματα, «πεντόλιρα» και «κωνσταντινάτα. Προμηθεύονταν επίσης πολυτελείς τάπητες από τη Βιέννη, αρχοντικές κουρτίνες, καθώς και άλλα σπάνια και ακριβά αντικείμενα, όπως χρυσά κύπελλα, χρυσές διακοσμητικές καρφίτσες και άλλα, νομίζοντας ότι πράττουν έργο φυσικό. «Ένταῦθα ἔβλεπε ποτέ τινάς πολλούς νέους στενοφορεμένους», γράφει ο Λεονάρδος, δηλώνοντας έτσι την πολυτελή ζωή των κατοίκων των Αμπελακίων⁹⁷.

Έγιναν ακόμη στην κωμόπολη διάφορα κοινοτικά έργα και κυρίως δρόμοι, που λέγονταν «καλντιρίμια» και ήταν εξαιρετικά δαπανηροί, καθώς και γεφύρια και πολλές βρύσες.

Στον **πνευματικό τομέα**, η πρόοδος ήταν μοναδική. Ιδρύθηκαν και συντηρούνταν, όπως αναφέραμε, σχολεία, δημόσιες βιβλιοθήκες και εργαστήριο φυσικής πειραματικής.

⁹⁷ Λεονάρδος Ιω., ... ό.π., σ. 105.

Οι νέοι μπορούσαν να πηγαίνουν στο εξωτερικό για **ανώτερες σπουδές**. Οι αδελφοί Δρόσου είχαν σπουδάσει φιλοσοφία στη Λειψία και στην Ιένα.

Επίσης, παρατηρείται **άνθηση των καλών τεχνών** και μάλιστα της **λαϊκής ζωγραφικής**. Δεν θα πρέπει να παραλειφθεί και η ύπαρξη **θεάτρου**, όπου κατά τον Γερμανό Μπαρθόλδου ανεβάζονταν θεατρικά έργα, όπως οι κωμωδίες του Γερμανού Κοτσεμπούε, μία από τις οποίες ήταν η «Μισανθρωπία και Μετάνοια»⁹⁸.

Ακόμη, **η γνώση ξένων γλωσσών** είναι ενδεικτική του πνευματικού επιπέδου των Αμπελακιωτών. Πολλοί από αυτούς ε γνώριζαν τη γερμανική και την ιταλική γλώσσα και αλληλογραφούσαν με εμπόρους του εξωτερικού.

Η συμβολή των Αμπελακιωτών στην έκδοση του «Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης» από τον Ἀνθιμο Γαζή, το 1804, είναι ένα επί πλέον τεκμήριο της πνευματικής στάθμης τους. Οι «μαικῆνες» αυτοί, οι οποίοι φρόντιζαν και για την αφύπνιση γενικότερα των δούλων Ελλήνων, ήταν ο Δημήτριος Ιωάννου Σφάρτζ, ο Ιωάννης Δροσινού, Ο Ιωάννης Χατζή-Κώνστα, ο Δρόσος Χατζή-Ζαφειρίδης και ο Ευθύμιος Ιωάννου Γκορτζιώτης⁹⁹.

Η **κοινωνική όμως και ηθική ανάπτυξη** των κατοίκων είναι ακόμη περισσότερο αξιοπρόσεκτη. Η οικονομική ακμή του Συνεταιρισμού έφερε και την κοινωνική εξέλιξη και την ηθική ανύψωση.

Όπως προαναφέραμε, στα Αμπελάκια λειτουργούσε το «Κράτος δικαίου» και υπήρχε φροντίδα για όλους και για όλα.

Η Υγεία δεν ήταν ιδιωτική υπόθεση, αλλά ένα μέρος των κερδών του Συνεταιρισμού προοριζόταν για την συντήρηση ιατρείου και νοσοκομείου και «ίατροί ἐπεμελοῦντο τῆς υγείας πάντων τῶν κατοίκων»¹⁰⁰. Ο Σουηδός Μηγέρνστελ μας πληροφορεί ότι ο ιατρός των Αμπελακίων, Νικόλαος Περίνης, «ἐλάμβανε **μισθόν** ἐτησίως 500 γρόσια»¹⁰¹, ήταν δηλαδή μισθωτός και όχι

⁹⁸ Γεωργίου Ηλ., ...ό.π., σ. 57.

⁹⁹ «ΗΣΣ», Μηνιαία εικονογραφημένη Επιθεώρησης Εκδομένη εν Αθήναις, Περίοδος Τρίτη, Έτος 9^{ον}, Αριθ. 92-97, 1966 σελ. 52.

¹⁰⁰ Γεωργίου Ηλ., ...ό.π., σ. 58.

¹⁰¹ Γεωργίου Ηλ., ...ό.π., σ. 57.

ελεύθερος επαγγελματίας. Και η τοπική παράδοση αναφέρει ότι την εποχή εκείνη υπηρετούσαν στην κωμόπολη **«τέσσερες γιατροί»!**

Ποιά άλλη μαρτυρία χρειαζόμαστε ότι στα Αμπελάκια υπήρχε «Δωρεάν Υγεία»;

Αλλά και ο **θεσμός του «Άδυνάτου» της αρχαίας Αθηναϊκής Δημοκρατίας** εφαρμόσθηκε στην Κοινοπολιτεία των Αμπελακίων. Υπήρχε δηλαδή κοινωνική πρόνοια και λειτουργούσε το Ταμείο Πρόνοιας «Κάσσας των Πτωχών», όπως αναφέρει ο Μπουλανζέ¹⁰².

Ακόμη, λαμβανόταν **φροντίδα για τις χήρες και τα ορφανά**, σύμφωνα και με το άρθρο 13 των Καταστατικών του 1780 και του 1795.

Δεν έλειψε όμως και **το Γηροκομείο** από την κοινωνική πρόνοια των Αμπελακιωτών¹⁰³.

Η **Δωρεάν Παιδεία** όμως, η οποία παρεχόταν στα Αμπελάκια, είναι η κορύφωση της κοινωνικής και ηθικής αναπτύξεως της κωμοπόλεως, όπως αποδεικνύεται στο κεφάλαιο «Η εκπαίδευση των Αμπελακίων», το οποίο ακολουθεί.

Συνέπεια όλων των προηγούμενων ήταν η ανάπτυξη μίας ανώτερης από κάθε άποψη κοινωνίας, η οποία προκαλούσε βαθιά εντύπωση στους επισκέπτες της, που ήταν πολλοί και για διάφορους λόγους, κυρίως όμως χάριν του εμπορίου.

Ο Λεονάρδος αναφέρει ότι οι έγκριτοι άρχοντες και μεγαλέμποροι «ἐπὶ τῆς συχνῆς καὶ μακρᾶς εἰς τὴν Γερμανίαν διατριβῆς των» μετέφεραν «στην πατρίδα τους ἡθὴ καὶ ἔθιμα ευρωπαϊκά»¹⁰⁴. Η θερμή υποδοχή και οι ωραίοι τρόποι ενθουσίαζαν τους ξένους, οι οποίοι αισθάνονταν ότι βρίσκονταν σε ευρωπαϊκή χώρα. Ο Κλάρκ αναφέρει ότι «σχεδόν ἡδυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν ὅτι εὕρισκόμεθα ἐν Γερμανίᾳ... Κατὰ τὴν ἄφιξίν μας Γερμανοὶ ἔμποροι μᾶς ἔστειλαν τὰς τελευταίας ἐφημερίδας τῆς Φραγκφούρτης καὶ μετ' ὀλίγον μᾶς ἐπεσκέφθησαν»¹⁰⁵.

¹⁰² Γεωργίου Ηλ., ...ό.π., σ. 53.

¹⁰³ Γεωργίου Ηλ., ...ό.π., σ. 53.

¹⁰⁴ Λεονάρδος Ι., ...ό.π., σ. 105.

¹⁰⁵ Γεωργίου Ηλ., ...ό.π., σ. 57.

Ο Μπωζούρ περιγράφοντας την κοινωνία των Αμπελακίων αναφέρει ότι «Στό χωριό αυτό τὰ κακά καί οἱ ἔγνοιες, πού γεννάει ἡ ὀκνηρία, εἶναι ἄγνωστα. Οἱ καρδιές τῶν Ἀμπελακιωτῶν εἶναι ἄγνές καί τὰ πρόσωπά τους εὐχαριστημένα»¹⁰⁶.

Την ἴδια κοινωνία σκιαγραφεῖ καί ο Γεώργιος Φιλάρετος με τα εξής: «Οἱ παλινοστοῦντες εἰσῆγον ἐν τῇ μητροπόλει τάγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ καί τῶν φιλελευθέρων ἀρχῶν... Δέν εἶναι λοιπόν ἄπορον **ὅτι** ἐν τῇ λαοκρατικῇ ἐκείνῃ ὁμοσπονδίᾳ ὑπῆρχον **διωρισμένοι ἱατροί, ἐπιμελούμενοι τῆς ὑγείας ἀπάντων τῶν κατοίκων ὅτι** ἐκεῖ εἶχον ἰδρυθῇ **σχολεῖα**, κανονικῶς λειτουργοῦντα· **ἐπίσης γενικαί ἀποθῆκαι** σίτου καί ἄλλων γεωργικῶν καί βιομηχανικῶν προϊόντων ἐγχωρίων τε καί ἀλλοδαπῶν· **ἐπίσης νοσοκομεῖα** καί **ταμεῖον πρὸς ὄφελος τῶν ἐκ νόσου, ἡλικίας ἢ δυστυχημάτων ἀνικάνων καταστάντων ἐργατῶν ὅτι** εἶχεν ἰδρυθῇ **δημοσία βιβλιοθήκη, σπουδαστήριον πειραμάτων φυσικῆς ὅτι** τῷ 1804 ὁκτῶ Ἀμπελακίῳται ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀρχιμανδρίτου Ἀνθίμου Γαζῆ συνεταιρίσθησαν πρὸς ἔκδοσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ λεξικοῦ.

Εἰς τοὺς κήπους ἐκείνους τῆς εὐδαιμονίας ἡ ἐγκληματικότης σχεδὸν ἐξέλιπεν. Ἐάν δέ ποτε συνέβαινε παρὰπτωμά τι, ὁ πταίστης ἐτιμωρεῖτο ἐπὶ τὸ ἀρχαικώτερον, καί ἄνευ ἀτελευτήτων διατυπώσεων, ὑπὸ τῶν δημογερόντων, οἵτινες, ἐν περιπτώσει βαρυτέρων ἀδικημάτων, ἐξέδιδον τὸν ὑπόδικον εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Λαρίσης. Τοιαύτη περίπου ἡ κοινωνία καί ἡ πολιτεία τοῦ Θεσσαλικοῦ ἐκείνου **κρατιδίου**, ζῶντος μὲν ἐν δουλείᾳ, ἐλευθέρως δὲ κινουμένου καί ἐντὸς τοῦ ἀχανοῦς ὀθωμανικοῦ κράτους! Συνεργατικαὶ ἐταιρεῖαι κατὰ τὸ αὐτὸ περίπου σύστημα ἀνεπτύχθησαν καί ἀλλαχοῦ... Ἀλλ' **οὐδεμία** συνεργατικὴ ἐταιρεία, **οὐδεμία** ἐξίκετο **εἰς τὸ ὕψος** καί εἰς τὸ **μεγαλεῖον** τῆς τῶν Ἀμπελακιωτῶν¹⁰⁷.

Ἀλλὰ ποιοὶ ἦταν οἱ **γενεσιουργοὶ παράγοντες** τῆς **καταπληκτικῆς** αὐτῆς **ακμῆς** τοῦ Συνεταιρισμοῦ καὶ τῆς Κοινωνίας των Αμπελακίων;

¹⁰⁶ Μπωζούρ Φ. ... ὁ.π., σ. 142.

¹⁰⁷ Φιλάρετος Γ... ὁ.π., σ. 24-25.

Κατ' αρχήν, η **εργατικότητα**, η οποία διακρίνει όλους τους Θεσσαλούς και κυρίως τους Αμπελακιώτες, ώστε ο Γάλλος Πουκεβίλ να γράψει: «οί Αμπελακιῶται (καί οἱ Ἀγιῶται) ἐπίδεικνύουσιν εἰς τοὺς γείτονάς των παραδείγματα ἐργατικότητος καὶ τάξεως, ἅτινα εἶναι αἱ μόναι πηγαὶ ἀληθινῆς εὐημερίας.. οὕτω ἐπιβεβαιοῦται τὸ ρητόν τοῦ Πλουτάρχου, ὅτι διὰ τοὺς Θεσσαλοὺς δὲν ὑπάρχει ἀνάπαυσις ἐκτὸς μόνον ἐν τῷ τάφῳ»¹⁰⁸. Ὅπως και ἄλλοι συγγραφεῖς αναφέρουν, τα μέλη του Συνεταιρισμοῦ εργάζονταν συνεχῶς σαν σμήνος μελισσῶν στην κυψέλη. Κανένας δεν ἔμενε ἀργός, ἀπὸ ἐκείνους που μπορούσαν να συνεισφέρουν οτιδήποτε για το κοινὸ καλὸ.

Ο δεύτερος παράγοντας της προόδου ἦταν η **τιμιότητα** και η **εμπορικὴ πίστη** που διέκριναν τους Αμπελακιώτες.

Στη «Γεωγραφία Νεωτερικῆ» των Δανιήλ (Φιλιππίδου) και Γρηγορίου (Κωνσταντά) των Δημητριάων, αναγράφεται: «Οἱ Αμπελακιῶται ἔχουν φήμη καὶ πίστι ἀνάμεσα εἰς τοὺς πραγματευτὰς ὅπου καὶ ἂν πραγματεῦνται».

Αὐτὸ ἐπιβεβαιώνεται και ἀπὸ το ἀρθρο 11 του Καταστατικοῦ του 1795, στο οποίο σαφῶς τονίζεται: «Ἀπεφασίσθη κοινῇ συμφωνίᾳ διὰ την ἀπόδοσιν κάθε λογαριασμοῦ ἐν Τουρκίᾳ ὡς καὶ ἐν Γερμανίᾳ ὅτι **θὰ πληρῶνηται μέχρι τοῦ τελευταίου λεπτοῦ χωρίς νὰ δύναται τοῦτο νὰ ἐμποδισθῇ ἀπὸ κανέν πρόσχημα**».

Οι **ηθικὲς ἀρχές** και η **σοφὴ οργάνωση** της Κοινῆς Συντροφίας και Ἀδελφότητος, ὅπως φαίνονται κυρίως ἀπὸ τα Καταστατικά, εἶναι ἀσφαλῶς ο σημαντικότερος παράγοντας της ἐπιτυχίας της.

Ο Μπωζοῦρ, ὅπως προαναφέρθηκε, σημειώνει χαρακτηριστικά: «Οἱ κανονισμοὶ τῆς νέας αὐτῆς ἐταιρείας συντάχθηκαν ἀπὸ σοφοῦς»¹⁰⁹.

Η ιδιωτικὴ πρωτοβουλία και το ἐμπορικὸ δαιμόνιο των Ἑλλήνων συνέβαλαν αποφασιστικά στην κυριαρχία της Εταιρείας στην Εὐρώπη ἐπὶ μισὸ αἰῶνα περίπου. Κατὰ τον Ἀγγλο Τόζερ «ἡ Συντροφία ἐμεγαλουργήσεν ἔνεκα τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἀκαταπονήτου

¹⁰⁸ Γεωργίου Η., .. ὁ.π., σ. 55.

¹⁰⁹ Μπωζοῦρ Φ., .. ὁ.π., σ. 143.

εργατικότητα των Ἀμπελακιωτῶν, καθώς επίσης καί ἐκ τῆς ἐνθέρμου συνεργασίας καί τοῦ οἰκονομικοῦ πνεύματος, ὅπερ διεῖπεν ὅλα τὰ μέλη»¹¹⁰.

Ο συνδυασμός των συμφερόντων εργασίας και κεφαλαίου υπήρξε αναμφισβήτητα ἡ σπονδυλική στήλη, στην οποία στηρίχθηκε ὅλο το σώμα του Συνεταιρισμοῦ. Ο Γερμανός ιστορικός Γερβίνος ισχυρίζεται ὅτι «οὔτε ἡ τοποθεσία οὔτε τεχνικά μυστήρια ἀνέπτυξαν τὴν βιομηχανικὴν ταύτην κυψέλην, ἀλλ' ὁ συνεταιρισμός τῶν τεχνιτῶν, ἡ ἐλευθέρα τῶν ὑπαλλήλων ἐκλογή καί **ὁ ἐπιτυχὴς συνδυασμός τῶν συμφερόντων** τῆς ἐργασίας καί τοῦ κεφαλαίου»¹¹¹.

Αυτὴ ἡ συνεργασία κεφαλαίου καὶ ἐργασίας, τὴν ὁποία δεν μπόρεσαν ἡ δεν θέλησαν νὰ κατανοήσουν οἱ δύο «αντίπαλοι», που εἶναι οχυρωμένοι στις ιδεολογικὲς τους προκαταλήψεις, εἴτε λέγονται κεφαλαιοκράτες εἴτε ἄκρατοι σοσιαλιστές **εἶναι** ἓνα **γεγονός** στην ιστορικὴ κωμόπολη των Ἀμπελακίων, το ὁποῖο πραγματοποιήθηκε με τὴν ἐμπρακτὴ ἐφαρμογὴ των χριστιανικῶν καὶ ἀνθρωπιστικῶν ἀρχῶν. Ἐτσι, ἀποδείχθηκε στὴν πράξη ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ λυθεῖ τὸ μεγαλύτερο κοινωνικὸ πρόβλημα, **ὥστε νὰ μὴ γίνεταὶ ἐκμετάλλευση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν ἀνθρώπο.**

Ο μεγαλύτερος Ἑλληνας ιστορικός **Κωνσταντῖνος Παπαρρηγόπουλος** ἔγραψε: «**Τὸ μέγα λοιπὸν ζήτημα τοῦ συνεταιρισμοῦ τῶν ἐργατῶν καί τῶν κεφαλαιούχων,** ὅπερ οἱ κοινωνιολόγοι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἐπεχείρησαν νὰ λύσωσι διὰ τῆς βίας τῆς ἐπαγαγούσης τοσοῦτους ἐν Γαλλίᾳ κλονισμούς, τὸ μέγα τοῦτο ζήτημα μετὰ τοῦ ὁποῖου ἐν τούτοις συνδέεται ἅπαν τὸ μέλλον τῆς νεωτέρας βιομηχανίας, **ἐκανονίσθη** ἀπὸ τῆς παρελθούσης ἐκατονταετηρίδος **ὑπὸ τῆς μικρᾶς ἑλληνικῆς κοινότητος τῶν Ἀμπελακίων καί ἐφηρμόσθη μετὰ πάσης συνέσεως καί ἐπιτυχίας**»¹¹².

Ο **Φάνης Μιχαλόπουλος** γράφει: «Οἱ Συντροφίές ποῦπλάσε ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς στὸ πεδίο τῆς ἐργασίας στάθηκαν γιὰ τὴν ἐποχὴ τους ὑπόδειγμα καί γι' αὐτὴν τὴν Εὐρώπῃ καί προκάλεσαν τὸν θαυμασμό τῶν

¹¹⁰ Γεωργίου Η., ...ὁ.π., σ. 62.

¹¹¹ Γεωργίου Η., ...ὁ.π., σ. 62.

¹¹² Παπαρρηγόπουλος Κωνσταντῖνος, *Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, Τόμος Πέμπτος, Ἐν Ἀθήναις 1925*, σελ. 552.

ξένων που τις μελέτησαν. **Οί Έλληνες ήσαν οί πρώτοι που κατώρθωσαν ειρηνικώς νά λύσουν τό πρόβλημα τής Έργασίας καί τοῦ κεφαλαίου**, τήν ἐποχή, που στήν Εὐρώπη ἐπικρατοῦσε ἡ σκλαβιά στή δουλειά κι' ἡ σκληρότερη συμπεριφορά ἀπέναντι τῶν ἐργατῶν»¹¹³.

Τέλος, ο **Γεώργιος Ν. Φιλάρετος**, ο ἐμβριθής μελετητής των συνεταιρισμῶν καί των κοινωνικῶν γενικά φαινομένων, ο θεωρητικός καί ἐμπρακτος ἀληθινός δημοκράτης, που ονομάσθηκε «πατήρ τής δημοκρατίας»¹¹⁴, ἀνεξάρτητος ἀπό οποιαδήποτε ἰδεολογία καί προκατάληψη, εἶναι ἀπόλυτα σαφής καί κατηγορηματικός στο θέμα αὐτό: «Ἐκεῖ (στά Ἀμπελάκια) ἐλύθη τό κοινωνικόν πρόβλημα. Κατά ταῦτα **δέν πρέπει νά μείνη ἀπαράτρητον**. Ὅχι. **Δέν πρέπει** νά μή διατυμπανισθῇ **ὅτι** ἐν Ἑλληνικῇ χώρα -εἰς τήν μεταξύ τοῦ Ὀλύμπου καί τής Ὀσσης χαράδραν- ἐλύθη τό πρῶτον ἐν τῇ ἐφαρμογῇ -οὐχί ἐν θεωρίαις μόνον- ἐν μέγα, **ἴσως τό μεγαλύτερον κοινωνικόν πρόβλημα**, ὅ,τι ὁ Πλάτων, χάριν τής εὐτυχίας τῶν λαῶν συνεβούλευσε διὰ τῶν «**Νόμων**» του καί ἐσχέδιασεν ἐν τῇ «**Πολιτείᾳ**»· **ὅ,τι** μετὰ παρέλευσιν πολλῶν αἰώνων ἐπεχείρησε (τῷ 1516 μ.Χ.) ὁ Ἄγγλος Θωμᾶς Μῶρος διὰ τοῦ συστήματός του, ὅπερ εὐλόγως ἐχαρακτηρίσθη **ἀτοπία** καί κατ' ἄλλους **οὐτοπία** (utopie)· ἐκεῖνο ὅπερ ὁ Καμπανέλλας ἀπεικόνισε (τῷ 1630 μ.Χ.) εἰς τήν «**Ἡλιούπολιν**» του (Civitas soli), ὁ Χάριγκτων εἰς τήν «**Ὠκεανίαν**» του, ὁ Μορελλύ (τῷ 1753 μ.Χ.) εἰς τήν «**Βασιλειάδα**» του· **ὅ,τι** ἐπεχείρησαν νά ἐπιτύχωσιν ὁ Ρουσσώ, ὁ Μαβλύ καί ὁ Βολταῖρος ἤτοι τήν βελτίωσιν τής ἐργατικῆς τάξεως, τήν ἄνευ ἐπαναστάσεων **συνεννόησιν τῶν κεφαλαιούχων καί ἐργατῶν** πρὸς ἀμοιβαῖον ὄφελος -ἀλλά χωρίς νά ἴδωσι τοὺς καρπούς τῶν κόπων των -τοῦτο ἡρέμως καί ἀθορύβως **ἐφήρμοσαν ἐν τοῖς πράγμασιν** εἰς τήν διασφάγα τοῦ Κισσάβου οἱ δοῦλοι Ἀμπελακιῶται! Τόσον οἱ πρὸ αὐτῶν ὅσον καί οἱ μετ' αὐτοῦς-Ὁβεν, Κάρολος Φοριέρος, Λουί Βλάν, Ζωρέ καί τόσοι, τόσοι ἄλλοι-εἶδον τὰς ωραίας ἐν τῷ χάρτῃ καί τοῖς σπουδαστηρίοις των θεωρίας, θραυομένας ἐν τῇ πραγματικότητι, **ἵνα ἀναπηδήσωσιν ἐξ αὐτῶν κακοῦργοι, δολοφόνοι καί ... ἀναρχικοὶ ! ...**»

¹¹³ Μιχαλόπουλος Φάνης, *Τα Ἀμπελάκια, ὁ πρῶτος συνεταιρισμός τῆς Εὐρώπης, 1780-1812*, ἐφημερίδα «Καθημερινή», 4 Ἀπριλίου 1938.

¹¹⁴ Μεγάλη Ἑλληνική Εγκυκλοπαιδεῖα, Παύλου Δρανδάκη, Τόμος 23, σ. 924.

Καί επισφραγίζει τις απόψεις του αυτές ο Φιλάρετος συμπληρώνοντας με τα εξής: «Διά τῆς ἀπλότητος καὶ τῆς καλῆς πίστεως -ὀρθῶς παρετήρησεν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1836 καὶ ὁ Ἄγγλος Οὐρκουαρτ - ὁ τῶν Ἀμπελακίων συνεταιρισμὸς ἐμπράκτως ἔδωκεν εἰς τὸν κόσμον σύμπαντα μάθημα περὶ ἐμπορικῶν ἐταιρειῶν, **παρεσκεύασε** μοναδικὸν ἐν τῇ τεχνουργικῇ ἱστορίᾳ τῆς Εὐρώπης **παράδειγμα** ἐταιρείας κεφαλαίων καὶ ἐργατῶν, δεξιῶς, οἰκονομικῶς, ἐπιτυχῶς διευθυνθείσης, **ἐν ἴσῃ δ' ἐχούσης μοῖρα, τὰ συμφέροντα τῶν κεφαλαίων καὶ τῆς ἐργασίας**»¹¹⁵.

Τέλος, ουσιώδης παράγοντας του «ἄθλου τῆς Θεσσαλίας», κατὰ τον χαρακτηρισμὸ του Ζαχαρία Παπαντωνίου, ὑπῆρξε **το προνόμιο αὐτοδιοικήσεως καὶ τῆς σχετικῆς ἐλευθερίας**, το ὁποῖο εἶχε ἀπὸ την Υψηλὴ Πύλη ἢ κωμόπολη των Ἀμπελακίων.

Ο Μπωζούρ σημειώνει ἐμφαντικὰ: «Ἡ σκλαβιά ποὺ μαραίνει στὰ πόδια τοὺς τίς πεδιάδες, τίς ὁποῖες βρέχει ὁ Πηνειὸς, δὲν ἔχει ἀνεβεῖ καθόλου στοὺς λόφους τοὺς. Κανένας Τοῦρκος δὲν μπορεῖ νὰ κατοικήσῃ ἢ νὰ μείνῃ ἀνάμεσά τοὺς καὶ διοικοῦνται ἀπὸ τοὺς πρωτογέροντας καὶ ἀπὸ τοὺς δικοὺς τοὺς ἄρχοντες»¹¹⁶.

Καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Παπαρρηγόπουλος ἐπιβεβαιώνει: «Ἡ δουλεία ἢ μολύνουσα εἰς τοὺς πρόποδας αὐτῶν τὰ ὑπὸ τοῦ Πηνειοῦ διαβρεχόμενα πεδία, δὲν ἀνέβη ποτὲ εἰς τοὺς λόφους ἐπὶ τῶν ὁποίων ὑψοῦται τὸ χωρίον αὐτῶν. Τοῦρκος δὲν δικαιούται οὔτε νὰ κατοικήσῃ, οὔτε νὰ ἐνδιατρίψῃ μεταξὺ τῶν Ἀμπελακιωτῶν, οἵτινες κυβερνῶντες ἀνέκαθεν ὑπὸ τῶν ἰδίων πρωτογέρων καὶ ἀρχόντων»¹¹⁷.

Αποδεικτικὸ στοιχεῖο τῆς ἐιδικῆς εὐνοίας πρὸς την κωμόπολη εἶναι καὶ ἡ πληροφορία τοῦ Μπγέρνστελ, κατὰ την ὁποία δόθηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἄδεια στοὺς Ἕλληνες τοῦ διαμερίσματος των Ἀμπελακίων νὰ οπλισθοῦν κατὰ των Ἀρναουτῶν ληστῶν, δηλαδὴ των Ἀλβανῶν μωαμεθανῶν ἢ σύμφωνα με ἄλλη ἀποψη κατὰ των Κονιάρων, δηλαδὴ των φανατικῶν μουσουλμάνων, οἱ ὁποῖοι κατοικοῦσαν σε χωριά τῆς Θεσσαλίας¹¹⁸.

¹¹⁵ Φιλάρετος Γ., ... ὁ.π., σ. 28-30.

¹¹⁶ Μπωζούρ.Φ., ...ὁ.π., σ. 142.

¹¹⁷ Παπαρρηγόπουλος Κ., ...ὁ.π., σ. 552.

¹¹⁸ Γεωργίου Η., ... ὁ.π., σ. 68.

Και ασφαλώς η προνομιακή αυτή μεταχείριση των Αμπελακιωτών από τους Τούρκους είχε τα αίτιά της. Κατ' αρχήν, ο πρώτος λόγος είναι οι πολύ μεγάλοι φόροι και τα δώρα, που έπαιρναν οι Τούρκοι από την Εταιρεία τους, ώστε το πρώτο μέλημά της, όπως είδαμε, κατά την διανομή των κερδών να είναι η αφαίρεση των φόρων και των δώρων προς τους Τούρκους.

Πληροφορία ενός σύγχρονου συγγραφέα, του Dodwell, αναφέρει ότι τα Αμπελάκια επλήρωναν στον πασά των Ιωαννίνων 60.000 γρόσια ετησίως¹¹⁹.

Αλλά και άλλη ωφέλεια είχαν οι Τούρκοι από τον Συνεταιρισμό των Αμπελακιωτών, επειδή μέσω αυτού πωλούσαν τα νήματα και τα άλλα προϊόντα τους.

Οι προηγούμενοι λοιπόν παράγοντες ήταν οι κύριοι συντελεστές της ακμής της Κοινής Συντροφίας και Αδελφότητας, η οποία δημιουργήθηκε, οργανώθηκε και αναπτύχθηκε στο κρατίδιο αυτό των Αμπελακίων, το οποίο ζούσε μέσα στο τυραννικό καθεστώς των Τούρκων, αλλά δρούσε ελεύθερα στην οθωμανική αυτοκρατορία.

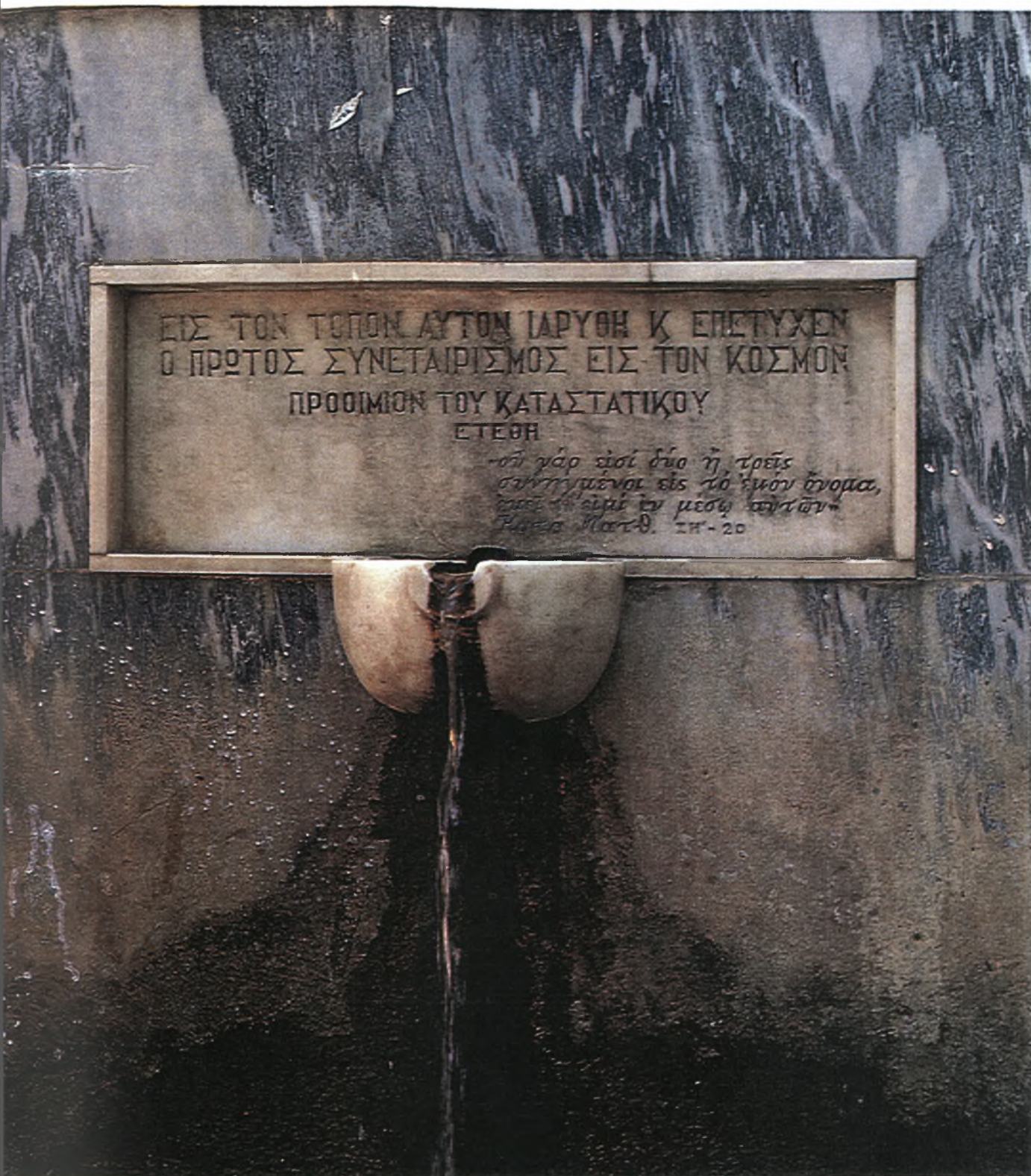
¹¹⁹ Γεωργίου Η., ...ό.π., σ.72.

Εικόνα 24. ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ ΤΟΥ «ΠΡΑΣΙΝΟΥ» ΟΝΤΑ ΤΟΥ ΑΡΧΟΝΤΙΚΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΒΑΡΤΣ. Φωτογραφία από το αναφερόμενο περιοδικό της «Ελευθεροτυπίας» (σ. 49).

Εικόνα 25. ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΣΥΝΘΕΣΗ ΜΕ ΠΑΓΩΝΙΑ ΤΟΥ ΑΡΧΟΝΤΙΚΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΒΑΡΤΣ. Από το αναφερόμενο περιοδικό της «Ελευθεροτυπίας» (σ. 41).

Ὁ «θρύλος» διαλαλεῖ στή δοῦση τῆς πλατείας τὸ μήνυμά του.

Εἰκόνα 26. Η ΒΡΥΣΗ ΤΗΣ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΑΜΠΕΛΑΚΙΩΝ. Φωτογραφία ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Γ. Προκόβα «Αμπελάκια»(σ.153).

4.4 ΠΑΡΑΚΜΗ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥ

Η Κοινή Συντροφία και Αδελφότητα των Αμπελακίων, στηριγμένη στις ισχυρές αρχές που αναφέραμε και οργανωμένη κατά τον σοφό τρόπο που προκαλεί τον θαυμασμό σε όλους, δέχεται πολλά και ισχυρά πλήγματα, τα οποία την κλονίζουν και την οδηγούν στην παρακμή και τέλος στη διάλυση.

Πολλά και ποικίλα, πολλές φορές αλληλοσυγκρουόμενα, θεωρήθηκαν ως αίτια της πτώσεως αυτού του οικονομικού κολοσσού της Ευρώπης.

Δύσκολο αναμφισβήτητα το έργο του ιστορικού να διακρίνει τις πραγματικές αιτίες από τα επιφανειακά γεγονότα. Ο ερευνητής κινδυνεύει να παρασυρθεί από την πρόχειρη αντιμετώπιση, την προκατάληψη και τη δογματική τοποθέτηση, καθώς και την απουσία αξιόπιστων στοιχείων και πηγών, που μερικές φορές εξαφανίζονται από τα δρώντα πρόσωπα χάριν της υστεροφημίας. Ο Θουκυδίδης αναφέρει χαρακτηριστικά: «Τὰ μὲν οὖν παλαιὰ τοιαῦτα πῦρον, χαλεπὰ ὄντα παντί ἐξῆς τεκμηρίῳ πιστεῦσαι. οἱ γὰρ ἄνθρωποι τὰς ἀκοάς τῶν προγεγεννημένων, καὶ ἦν ἐπιχώρια σφίσιν ἤ, ὁμοίως ἀβασανίστως παρ' ἀλλήλων δέχονται». [Θουκ. Α', 20] [«Τὰ μὲν λοιπὸν παλαιὰ τοιαῦτα εὔρον καὶ εἶναι πολὺ σφαλερὸν νὰ πιστεύῃ τις εἰς πᾶν εἶδος μαρτυρίας. Διότι οἱ ἄνθρωποι παραλαμβάνουν ἀβασανίστως παρ' ἀλλήλων τὰς φήμας τῶν προγενεστέρων, καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν ἐπιχωρίων» (Μετάφραση Ιωάννου Ζερβού)].

Αυτὸς λοιπὸν που θα μελετήσει ὅ,τι ἔχει γραφεί κατά τη διάρκεια των δύο αιώνων από συγχρόνους και μεταγενεστέρους, σχετικά με την εμφάνιση, την ακμή και την παρακμή «τῆς πρώτης στήν Ευρώπη κοινωνικῆς εἰρηνικῆς ἐπαναστάσεως», θα αντιμετωπίσει πολλές δυσκολίες, ιδιαίτερα στο θέμα των πραγματικῶν αἰτίων της εξαφανίσεως μιας τέτοιας Εταιρείας, σε τόσο σύντομο σχετικά χρονικὸ διάστημα.

Παρά την αναμφισβήτητη ὁμως δυσκολία του εγχειρήματος, θα γίνει προσπάθεια, ὅσον το δυνατόν μεγαλύτερη, να ανακαλυφθοῦν οι δυνάμεις ἐκεῖνες, που επενήργησαν αρνητικά, ὥστε να καταστραφεί, ὄχι μόνον η Εταιρεία, ἀλλὰ και ολόκληρη η μικρὴ Θεσσαλικὴ Συμπολιτεία.

Προτού να αναφέρουμε όμως τα αίτια, είναι ανάγκη να επισημάνουμε ότι, σύμφωνα με το Καταστατικό του 1805, το οποίο έφερε στο φως πρόσφατα η καθηγήτρια Όλγα Κατσιαρδή- Hering, την 1^η Ιανουαρίου 1805 έγινε ένωση των συντροφιών σε «μία συντροφία καί αδελφότητα» και «Σύμφωνα μέ τή συγκατάθεση ὅλης τῆς αδελφότητας ἀποφασίσθηκε ἡ παροῦσα ἐταιρεία νά διαρκέσει ἐπὶ ἑξὶ πλήρη ἔτη ὑπὸ τὴν ἐπωνυμία Σφάρτς καί Συντροφία καί μέ τὸ σῆμα πού ἀναγράφεται δίπλα [λείπει στο γερμανικό κείμενο]. Συγκεκριμένα, γιὰ τὴν Τουρκία νά ἀρχίσει τὴν 1^η Ιανουαρίου 1805 ἕως τὶς 31 Δεκεμβρίου 1810, γιὰ τὴ Γερμανία ὅμως νά διαρκέσει ἕως τὶς 30 Ἰουνίου 1811· ὡστόσο, θά πρέπει νά συγκεντρωνόμαστε ἐδῶ στὰ Ἀμπελάκια κάθε τρία χρόνια γιὰ τὸν γενικό λογαριασμό»¹²⁰.

Φαίνεται ὅμως ὅτι, παράλληλα με τὴν Κοινὴ Συντροφία, υπήρχαν καὶ κάποιες συντροφίες ἔξω ἀπὸ αὐτήν¹²¹.

Ἡ μαρτυρία τοῦ Μπωζοῦρ γιὰ «τις νέες ἐταιρίες» ἀναφέρεται σὲ ἐποχὴ πολὺ παλαιότερη, πρὶν ἀπὸ τὸ 1805, καὶ συγκεκριμένα πρὸ τοῦ 1800, ἔτους ἐκδόσεως τοῦ βιβλίου τοῦ.

Ἐνα αἴτιο διαλύσεως τῆς τελευταίας Κοινῆς Συντροφίας, ἡ ὁποία διατηρήθηκε μέχρι τὸ 1815, πρέπει νὰ θεωρηθεῖ **ἡ γενικὴ κατάσταση τῆς Ευρώπης ἐξαιτίας τῶν ναπολεοντείων καὶ ρωσοτουρκικῶν πολέμων**, οἱ ὁποῖοι προκάλεσαν μεγάλη ἀναταραχὴ καὶ ἐπικίνδυνες ἐπιπτώσεις στο ἐμπόριο τῶν Ἀμπελακιωτῶν. Ἡ Εταιρεία, ἐξαιτίας τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, ἀντιμετωπίζει μεγάλες δυσκολίες στὴ διακίνηση τῶν ἐμπορευμάτων με χερσαία μεταφορικὰ μέσα καὶ στὴ διάθεσή τους στὶς διάφορες ἀγορές, ἔτσι, ὥστε ἀναγκάζεται μερικές φορές νὰ χρησιμοποιοῦν τα πολυδάπανα ἐνετικά πλοία. Σὲ μία ἐπιστολὴ τῆς 26-3-1806 τοῦ Ι. Δροσινοῦ πρὸς τὸν Γ. Σβάρτς ἀναγράφεται: «καὶ τῶρα τὰ δύο χρόνια ἐνωμένοι ὄντας ὁποῦ ἤμπορούσαμε νὰ κάμωμεν καλαῖς δουλειαῖς **πέρισι ἦλθεν ὁ φθοροποιὸς πόλεμος**»¹²².

¹²⁰ Κατσιαρδὴ-Hering Όλγα, .. ὁ.π., σ. 235.

¹²¹ Γεωργίου Η., ..ὁ.π., σ. 65.

¹²² Γεωργίου Η., ..ὁ.π., σ. 65.

Και ο Σπ. Λάμπρος αναφέρει: «Ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος μεγάλοι ἦσαν οἱ κίνδυνοι τῆς μεταφοῆς, μάλιστα ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ ρωσοτουρκικοῦ πολέμου τῶν ἐτῶν 1806-1812 καὶ οὐ μικραὶ αἱ ζημίαι»¹²³.

Συνεπῶς ἡ ἐκρυθμὴ κατάσταση, ἐξαιτίας τῶν πολέμων, ὄχι μόνον δὲν ἦταν πλεονέκτημα γιὰ τοὺς Ἀμπελακιῶτες, ὅπως υποστηρίχθηκε ἀπὸ μερικοὺς, ἀλλὰ ἀντίθετα δημιούργησε ἀνασφάλεια, ἡ ὁποία προκαλοῦσε τὴν ἀγωνία στοὺς ἐμπορικοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Ἐταιρείας.

Ἡ πτώχευση τῆς Τραπεζῆς τῆς Βιέννης, ἐξαιτίας τῆς εἰσβολῆς τοῦ Ναπολέοντα στὴν Αὐστρία, υπῆρξε ἓνα ἰσχυρότατο πλήγμα. Ὁ Συνεταιρισμὸς εἶχε καταθέσει στὴν Τράπεζα αὐτὴ 20 ἑκατομμύρια γρόσια καὶ ἔχασε ἀπὸ αὐτὰ 10 ἑκατομμύρια, λόγω τοῦ ὑψηλοῦ πληθωρισμοῦ, πρὸς τὴν ὁποία εἶχε ὡς συνέπεια «τὴν ἐξαφάνιση τοῦ φιορινιοῦ corrente τῆς Βιέννης καὶ τὴν πτώση τοῦ αὐστριακοῦ νομίσματος»¹²⁴.

Οἱ καταπιέσεις καὶ οἱ ἐχθρικές ἐνέργειες τῶν Τούρκων κατὰ τῆς Ἐταιρείας καὶ τῆς κωμοπόλεως εἶναι ἄλλη μία αἰτία τῆς καταστροφῆς.

Βέβαια, ἡ Ὑψηλὴ Πύλη, ὅπως ἀναφέρθηκε, ἔδωσε στὰ Ἀμπελάκια προνόμια, καθὼς καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ἱδρῦσουν ἓνα εἶδος ἐθνοφυλακῆς, ἐξαιτίας τῶν μεγάλων οικονομικῶν ωφελειῶν, τὶς ὁποῖες εἶχαν ἀπὸ αὐτά. Πῶς ὅμως ἦταν δυνατόν νὰ ἐλεγχθοῦν οἱ Τούρκοι τῶν διαφόρων διαμερισμάτων τῆς χώρας, ὅταν εἶναι γνωστὴ ἡ παραλυσία τῆς τουρκικῆς διοικήσεως;

Εάν βασισθοῦμε σὲ πληροφορίες συγχρόνων, τότε κατὰ τὸν Μπωζοῦρ «Δύο φορές οἱ αἰμοβόροι Μουσουλμάνοι τῆς Λάρισας, ποὺ ζήλευαν τὰ πλούτη τοὺς καὶ τὴν εὐτυχία τοὺς, ἀποπειράθηκαν νὰ σκαρφαλώσουν στὰ βουνά τοὺς καὶ νὰ λεηλατήσουν τὰ σπιτία τοὺς καὶ δύο φορές ἀποκρούσθηκαν ἀπὸ χέρια, ποὺ ἄφησαν ξαφνικά τοὺς ἀργαλειοὺς καὶ ὀπλίσθηκαν μέ μουσκέτα»¹²⁵.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Λεονάρδος ἀναφέρει ἐπιδρομὴ κατὰ τῶν Ἀμπελακίων γράφοντας: «Εἰς τὸν δρόμον τοῦτον τοῦ ὀρεινοῦ διαστήματος βλέπει τις δεξιόθεν πέραν τοῦ λάκκου εἰς τὴν ἀντίθετον ῥάχην ἓνα παλαιὸν στρόγγυλον πύργον, ὅστις κατὰ τὸ φαινόμενον ἦτον ἀνέκαθεν ὡς ἀνεμόμυλος κτισμένος,

¹²³ Μουτσόπουλος Ν., ...ό.π., σ. 162,167.

¹²⁴ Κατσαρδῆ – Hering Όλγα, ...ό.π., σ. 271.

¹²⁵ Μπωζοῦρ Φ., ...ό.π., σ. 142.

καί ἐφ' ἑνός πολέμου μεταξύ τῶν περικειμένων Κονιάρων καί ἐντοπιῶν Ἑλλήνων διὰ μερικόν γεωργικόν τόπον ὀνομαζόμενον **Γκιόλ** (βάλτος) τῷ 1796 ὁμοῦ μέ τινα ὀσπήτια ἐκάη, ὁ ὁποῖος καί τώρα ἀκόμη διαφυλάττει τὸ λείψανόν του.^{125 α}

Καί ὁ Κωνσταντῖνος Παπαρρηγόπουλος σημειώνει: «Δίς οἱ ἄγριοι μουσουλμάνοι τῆς Λαρίσης, ἐπεχείρησαν νά εἰσπηδήσωσιν ἐπὶ σκοπῷ ληστείας εἰς τὰ ὄρη αὐτῶν καί δις ἀπεκρούσθησαν ὑπ' ἀνδρῶν οἵτινες καταθέντες πρὸς καιρὸν τὴν εἰρηνικὴν κερκίδα, ἐδράξαντο τὸ φονικὸν πυροβόλον»¹²⁶.

Ἡ ἐχθρα καὶ ἡ δίψα τοῦ χρήματος τοῦ Ἀλή πασά κατὰ τῶν Ἀμπελακίων υπήρξε ἡ αἰτία τῆς καταστροφῆς, σύμφωνα με τὴν ἀποψη πολλῶν συγγραφέων. Ἀπὸ αὐτοῦς ἄλλοι τὸν θεωροῦν ὡς ἄμεσο καὶ ἄλλοι ὡς ἔμμεσο αἴτιο.

Ὁ Ν. Φιλάρετος, ἀκολουθώντας, ὅπως φαίνεται, τὸν Μπουλανζέ, γράφει: «Φυσικὸν ἦτο νά μὴ βλέπῃ εὐμενῶς ὁ τύραννος ἐκεῖνος τὴν πρόοδον καί τὴν ἀνάπτυξιν φιλελευθέρων θεσμῶν ἐν τοῖς σπλάγχνοις τῆς Τουρκίας, οὐδὲ τὴν κατὰ κοινωνιστικὸν τρόπον διανομὴν τοῦ πλοῦτου. Ἐξέπεμψε κατὰ τῶν δυστήνων θυμάτων τὰ ἄγρια αὐτοῦ στίφη, πρὸς ἃ ὑπέδειξεν, ὅτι τὰ κακουργήματά των διὰ πλουσίων θά ἡμεῖνοντο λαφύρων»¹²⁷.

Ὁ Ἀλή Πασάς, ἀν καὶ ἀναφέρεται ὅτι τὰ Ἀμπελάκια ἐπλήρῳσαν σ' αὐτὸν 60.000 γρόσια φόρο τὸ ἔτος, ἐν τούτοις δὲν ἔπαυε νά καταπιέζει συνεχῶς τοὺς Ἀμπελακίωτες, ζητώντας ἀκατάπαυστα χρήματα, σύροντας τοὺς προύχοντες τῆς Εταιρείας, σὲ ἀπολογία γιὰ διάφορα δῆθεν ἀδικήματα καὶ φυλακίζοντας ἀκόμη καὶ τὸν ἴδιο τὸν πρόεδρό της τὸ ἔτος 1806¹²⁸. Φαίνεται, ἐπίσης ὅτι ἐναντίον τοὺς ἔστειλε Ἀλβανούς ληστές, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀκριβὴς χρονολογία γι' αὐτό.

Βασικὴ αἰτία διαλύσεως τοῦ Συνεταιρισμοῦ θεωρεῖται **ὁ συναγωνισμὸς τῆς αγγλικῆς βιομηχανίας βάμβακος τοῦ Manchester**, ἡ ὁποία, ἀφοῦ ἐτελειοποίησε τὰ μηχανήματά της, ἔστειλε στὶς ἀγορές πολὺ

^{125 α} Λεονάρδος Ι., ὁ.π., σ. 100.

¹²⁶ Παπαρρηγόπουλος Κ., ὁ.π., σ. 552.

¹²⁷ Φιλάρετος Ν., ὁ.π., σ. 26.

¹²⁸ Γεωργίου Η., ὁ.π., σ. 74.

φθηνότερα βαμβακερά νήματα, προς τα οποία δεν μπορούσαν να συναγωνισθούν τα αμπελακιώτικα, που κλώθονταν με τα χέρια.

Σχετική με την προηγούμενη αιτία είναι και **η αποκάλυψη των μυστικών της ερυθροβαφής** από τους ξένους εμπόρους και «περιηγητές», οι οποίοι προσπάθησαν με κάθε τρόπο, έστω και αθέμιτο, να μεταφέρουν στην πατρίδα τους τις μεθόδους των τεχνιτών των Αμπελακίων. «Άλλα τό σπουδαιότερον, γράφει ο Ήλιος Γεωργίου, διότι κατώρθωσαν νά εκμάθωσι τὰ μυστικά τῶν Ἀμπελακιωτῶν καί νά ὑπερβάλωσι τὰ Θεσ]κά χρώματα ὡς ἀναφέρει τοῦτο ὁ Θεσσαλός Ρηματισίδης: «Πρό τινων ἐτῶν ἡ κωμόπολις αὕτη ἦτο λίαν ἐπίσημος διὰ τὸ μετὰ τῆς Γερμανίας καί λοιπῆς Εὐρώπης ἐμπόριόν της χάριν τῶν νηματοβαφείων· ἀφ' ὅτου ὅμως ἐξέμαθον οἱ Εὐρωπαῖοι (Ἄγγλοι) τὸν μηχανισμόν τοῦ βάφειν ἐρυθρά κατὰ τὸν τρόπον τῶν Ἀμπελακιωτῶν, ἐξέπνευσεν ἡ ἐπίσημότης αὐτῆς». «Μετά τεσσαράκοντα περίπου ἔτη ἀπὸ τῆς διαλύσεως τῆς Ἑταιρείας οἱ Ἀμπελακιῶται ἐξέφραζον τὸ ἐξῆς παράπονον εἰς τὸν περιηγητὴν Οὐσιγκ: «τόσον εὐκόλως ἔφυγεν ἡ δόξα ἡμῶν, ὅταν ὁ εὐφυὴς Φράγκος παρουσιάσθῃ μὲ τὴν ζήλειαν του»¹²⁹.

Βασικὸ αἶτιο της παρακμῆς εἶναι και **η διατήρηση της παλιάς νοοτροπίας ως προς τις μεθόδους γενικά της παραγωγῆς** «καὶ ὅχι ἡ τολμηρὴ βιομηχανικὴ ἀναβάθμιση ὅπως θὰ ἀπαιτοῦσε ἡ ἐποχὴ καὶ πού ἡ πρωτοποριακὴ σύλληψη τῶν ἀκμαίων «κοινῶν συντροφιδῶν» μὲ τὸ εὐρὺ δίκτυο ὀσπητιῶν θὰ μποροῦσε νά ἀποτολμήσει»¹³⁰.

Ὡς αἶτιο διαλύσεως της Κοινῆς Συντροφίας και Αδελφότητος παρουσιάζεται και **η ὑπαρξη διαφωνιών μεταξύ των συνεταίρων**, η οποία και τονίσθηκε «κατὰ κόρον» ἀπὸ κάποιους.

Ἀσφαλῶς και ὑπάρχουν διαφορὲς, ἀκόμη και συγκρούσεις, ἀνάμεσα στα μέλη ἐνὸς συνόλου, το οποίο λειτουργεῖ με δημοκρατικὲς διαδικασίες και στο οποίο εἶναι ἐλεύθερος κανεὶς να συμμετέχει ἢ ὄχι, ὅπως συνέβαινε, σύμφωνα με τα Καταστατικά, στη δημοκρατικὴ κοινότητα των Αμπελακίων. Ἀπουσία διαφωνιών παρατηρεῖται στα ολοκληρωτικὰ κοινωνικά σύνολα, ὅπου τα ἄτομα, χωρὶς γνώμη και χωρὶς βούληση, συμμετέχουν υποχρεωτικά.

¹²⁹ Γεωργίου Η., ...ό.π., σ. 78-79.

¹³⁰ Κατσιαρδῆ-Hering Όλγα, ...ό.π., σ. 273-274

Και δεν θα μπορούσε να γίνει διαφορετικά σε μία γνήσια και δραστήρια δημοκρατική κοινωνία, όπου οι εργάτες είχαν τα ίδια δικαιώματα με τους κεφαλαιούχους και η Γενική Συνέλευση ήταν το κυρίαρχο σώμα της Εταιρείας, όπου σε κάθε στιγμή κάποιος μεμονωμένος ή οργανωμένος με άλλους μπορούσε να συμμετάσχει ή να αποχωρήσει από αυτή. Το σχετικό άρθρο των Καταστατικών είναι σαφές και κατηγορηματικό (Άρθρο ιβ' του Καταστατικού του 1780, άρθρο 10 του Καταστατικού του 1795 και άρθρα 3 και 4 του Καταστατικού του 1805).

Αυτές οι διαφωνίες και συγκρούσεις μερικές φορές επιτείνονταν και ιδίως σε δύσκολες καταστάσεις που περνούσε ο Συνεταιρισμός.

Μία από αυτές, που αποτέλεσε και αιτία κλονισμού της Εταιρείας, ήταν και κάποια παράβαση ενός άρθρου του Καταστατικού, που οδήγησε σε δίκη και προκάλεσε μεγάλα έξοδα και κλονισμό της συνοχής των συνεταίρων¹³¹, αλλά δεν εσήμανε και το τέλος της, αφού το 1805 συστήθηκε πάλι και διήρκεσε μέχρι το 1815, οπότε ανακοινώθηκε η χρεοκοπία και η διάλυσή της¹³².

Η πολυτέλεια, έστω και σπατάλη, των αρχόντων, όσο μεγάλη και να ήταν, δεν μπορεί να θεωρηθεί σαν αιτία της καταστροφής μιας τεράστιας εταιρείας με κεφάλαιο 20 εκατομμυρίων γροσίων.

Επίσης, η εφεύρεση της ανιλίνης, όπως έγραψαν μερικοί¹³³, δεν αποτελεί αιτία παρακμής, αφού η χημική αυτή ουσία ανακαλύφθηκε το 1826 και εφαρμόσθηκε στη βιομηχανία βαφής των νημάτων πολύ αργότερα¹³⁴.

Μεγάλη όμως αιτία καταστροφής υπήρξε **η φοβερή πανώλης του 1812**, η οποία συνετέλεσε, ώστε να φύγουν πολλοί από τα Αμπελάκια και ιδίως τα δραστήρια μέλη της Εταιρείας και να μεταβούν σε διάφορες πόλεις του εξωτερικού, όπως στη Βιέννη, στη Γένουα, στο Λιβόρνο, στη Λιψία και σε άλλα μέρη.

¹³¹ Μπωζούρ Φ., ...ό.π., σ. 145.

¹³² Κατσιαρδής-Hering Όλγα, ...ό.π., σ. 271.

¹³³ Αβραμόπουλος Μ., ...ό.π., σ. 11.- Μουτσόπουλος Νικ., ...ό.π., σ. 176.

¹³⁴ Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, Παύλου Δρανδάκη, Τόμος Δ', σ. 776.

Ο Λεονάρδος, το 1836, έγραψε χαρακτηριστικά: «Αυτή ή χαριτωμένη πόλις έμπεριέχει τήν σήμερον ταῦτα τά ώραῖα έξωτερικῶς μέν γελῶντα, έσωτερικῶς δέ κλαίοντα παλάτια ἔρημα· πολλαί οἰκογένειαι τούτων μετοίκησαν εἰς Σμύρνην, Βουκουρέστιον, Κωνσταντινούπολιν, Βιένναν κ.τ.έξ. ὅθεν καί ὁ προσητερινός λαός τῆς λαμπρότητός της ὀλιγόστευσε, καί ἐκατήντισεν ἕως 3.000 ψυχῶν, μεταξύ τῶν ὁποίων σώζονται ἔτι τινές μετρίας καταστάσεως ὑφαντουργοί, δουλεύοντες καλούς ἀλατζιάδας, καί ἄλλοι εἰς ἄλλας χωρικές χειροτεχνίας καί μικράς ἐμπορίας καταγινόμενοι... Κρύον νερόν καί καθάριος οὐρανός εἶναι τό ὅλον, ὅπου ἀπαντᾶται ἀκόμη ἐδῶ, καί αἱ ώραῖαι νεάνιδες Θεσσαλομαγνήτιδες, γνέθουσαι ἐπιμελέστατα τό βαμβάκι»¹³⁵.

Και ὁ Φιλάρετος συμπληρώνει: «αἱ μέλισσαι διεσκορπίσθησαν εἰς Βιέννην, εἰς Γένουαν, εἰς Λιβόρνον, εἰς Λιψίαν καί ἀλλαχοῦ. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ διαμεινάντων μετέσχον βραδυτέρον εἰς τόν ἀγῶνα τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας. Ἀπόγονοι δ' ἐκείνων, διατηροῦντες ἐξ αἵματος καί ἐκ παραδόσεων τά ἴχνη τοῦ συνεταιρικοῦ καί φιλοπροόδου πνεύματός των, εὐρίσκονται ἔτι διεσκορπισμένοι ἀπανταχοῦ καί ἐν Ἀθήναις. Εἰς τά βαφεῖα τῆς Λιψίας, ὡς ἔμαθον, ἐργάζονται εἰσέτι οἱ Ἀμπελακιῶται, ζητούμενοι κατὰ προτίμησιν»¹³⁶.

Από αυτές τις αιτίες κυρίως σημείωσε το τέλος της η περιώνυμη Κοινή Συντροφία και Αδελφότητα των Αμπελακίων, η οποία προξένησε και προξενεῖ μεγάλη εντύπωση στους σύγχρονους και μεταγενέστερους, μέχρι και σήμερα, διάφορους μελετητές και ἄφησε ζωηρές αναμνήσεις σε ὅλους, ὅπως εἶναι αὐτή του Φελίξ Μπωζούρ, πού ἔμεινε αρκετοῦς μήνες στην κωμόπολη, την οποία και παραθέτουμε:

«Ὅσο γιά μένα, ποτέ δέν θά ξεχάσω αὐτά πού εἶδα στά Ἀμπελάκια καί στά περὶχωρά τους: ἕνα πολυάριθμο πληθυσμό, πού ζοῦσε ὁλόκληρος, ἀπό τό προϊόν τῆς βιοτεχνίας του, καί πού παρουσίαζε, ἀνάμεσα στά βράχια τῆς Ὅσσας, **τῇ συγκινητικῇ σύναξῃ μιᾶς οἰκογένειας ἀπό ἀδέλφια καί φίλους: ὁ ώραῖος θεσμός, ὁ ἐξορισμένος ἀπό τοὺς Ἰησουῖτες**

¹³⁵ Λεονάρδος Ι., ...ό.π., σ. 105-106.

¹³⁶ Φιλάρετος Γ., ... ό.π., σ. 26.

ανάμεσα στὰ δάση τῆς Παραγουάης, μεταφυτευμένος, ὡς διὰ
μαγείας, ανάμεσα στοὺς γκρεμούς καί τίς χιονοστιβάδες τῶν
Τεμπῶν ἡ μίση τῶν Ἑλλήνων ἐξασθενημένα ἡ ἐπιθυμία γιὰ μάταιες
πανουργίες πνιγμένα ἀπὸ γενναιόφρονα αισθήματα. **Ὅλες οἱ μεγάλες ἰδέες**
να φυτρώνουν σέ ἓνα χῶμα βουτηγμένο ἐπὶ εἴκοσι αἰῶνες στή σκλαβιά. **Ὁ**
ἀρχαῖος ἑλληνικὸς χαρακτήρας νὰ ξαναγεννιέται, μέ τὴν πρώτη του
ἐνεργητικότητα, ανάμεσα στοὺς καταρράκτες καί τὰ σπήλαια τοῦ Πηλίου
καί, γιὰ νὰ τελειώσουμε, **ὅλα, ὅλα τὰ ταλέντα καί ὅλες οἱ ἀρετές τῆς**
ἀρχαίας Ἑλλάδας, νὰ ξαναγεννιοῦνται στή γωνιά αὐτὴ τῆς σύγχρονης
Ἑλλάδας!»¹³⁷.

¹³⁷ Μπωζοῦρ Φ., ...ὁ.π., σ. 146-147.

5. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΑΜΠΕΛΑΚΙΩΝ

5.1 ΓΕΝΙΚΑ

Απόρροια της οικονομικής ακμής και της υλικής ευημερίας ήταν η ανάπτυξη της Παιδείας, η οποία έφερε την πνευματική, κοινωνική και ηθική εξύψωση της κωμοπόλεως.

Οι Αμπελακιώτες αντιλήφθηκαν πολύ γρήγορα την αξία της μορφώσεως και ενδιαφέρθηκαν για την εκπαίδευση των νέων. Ίδρυσαν σχολεία, τα λεγόμενα «αλληλοδιδασκτικά» ή «κοινά» σχολεία, για τη στοιχειώδη εκπαίδευση, αγοριών και κοριτσιών, καθώς και ένα ανώτερο, το ονομαζόμενο «Έλληνομουσείον» ή αργότερα «Έλληνικόν». Είχαν μάλιστα την πρόθεση να ιδρύσουν στα Αμπελάκια και Πανεπιστήμιο ή «Ακαδημία», όπου θα διδάσκονταν η Φιλοσοφία, τα Μαθηματικά και οι Φυσικές επιστήμες, αλλά η Υψηλή Πύλη αρνήθηκε να χορηγήσει την άδεια¹³⁸.

Η βασική εκπαίδευση παρέχονταν **εντελώς δωρεάν**, όπως και εκείνη του «Έλληνικοῦ», καθώς χορηγούσαν ακόμη και τη μελάνη, που έβαζε ο επιστάτης στα μελανοδοχεία, τα λεγόμενα «καλαμάρια».

Η Κοινή Συντροφία και Αδελφότητα, όπως αναφέραμε, κατά τη διανομή των κερδών παρείχε την απαιτούμενη δαπάνη για την Παιδεία.

Ακόμη και **υποτροφίες** δίνονταν στους άριστους μαθητές, όπως βλέπουμε στο πέμπτο άρθρο της Διαθήκης του Αδαμαντίου Μάνιαρη¹³⁹.

Ιδιαίτερη όμως φροντίδα υπήρχε για **την επαγγελματική εκπαίδευση**. Το άρθρο 14 των Καταστατικών του 1780 και 1795 και το άρθρο 19 του Καταστατικού του 1805 αναφέρουν τις διαδικασίες παροχής αυτής της εκπαιδεύσεως, καθώς και της επαγγελματικής αποκαταστάσεως των νέων μετά το πέρας των σπουδών τους.

Συγκεκριμένα, το ιδ' άρθρο του Καταστατικού του 1780 αναφέρει :
«Πρός τούτοις **ἐάν τις ἐξ ἡμῶν θελήσῃ νά στείλῃ εἰς τήν Εὐρώπην τόν**

¹³⁸ «Ελευθεροτυπία», 13 Ιανουαρίου 2005, Ιστορικά, Αμπελάκια, σ. 41.

¹³⁹ Δημόσια Διαθήκη Διαμαντή Θωμά Μάνιαρη, αριθμός 4667, 25 Σεπτεμβρίου 1870, Ερμούπολις, Σύρου, Άρθρον Πέμπτον.

υἰὸν ἢ τινα ἄνθρωπον του διὰ νὰ πράξῃ εἰς τὰ τῆς πραγματείας, **ἕως νὰ**
πηγαίνει ἐπάνω νὰ ἐξοδεύῃ ἀπὸ ἐδικὰ του^{*} ἐκεῖ φθάνοντας νὰ τὸν
δέχωνται οἱ ἐπιστάται διορίζοντές τον **διὰ νὰ σπουδάζῃ τὴν διάλεκτον,**
λογαριασμούς καὶ τὰ λοιπὰ ἀναγκαῖα εἰς ἓνα χρόνον^{*} ὅσα ἔξοδα
ἀκολουθήσουν εἰς ἐκεῖνον τὸν χρόνον διὰ **τὴν φαγοῦραν, φορέματά του**
καὶ εἰς τοὺς διδασκάλους νὰ τὰ πληρῶνῃ ἐκεῖνος ὅποῦ θέλει τὸν στείλει.
τελειωθέντος δὲ ἐκείνου τοῦ χρόνου νὰ τὸν πέρνουν εἰς τὴν δούλευσιν τῆς
κοινῆς συντροφίας, γυμνάζοντές τον εἰς τὰ τῆς πραγματείας ἀναγκαῖα ἓνα
χρόνον ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τοῦ κυρίου του χωρὶς νὰ τὸν πληρῶνῃ ἡ συντροφία
ἄλλο τίποτες, ὡς ἀρχάριον, εἰ μὴ μόνον τὰ συνηθισμένα φορέματά του καὶ
τὴν φαγοῦραν του. μετὰ δὲ τὴν παρέλευσιν τοῦ ἑνὸς ἐκείνου χρόνου νὰ
δουλεύσῃ εἰς τὴν συντροφίαν ἐπὶ εὐλόγῳ μισθῷ ἓναν χρόνον ὑπὸ τὴν ἰδίαν
ἐγγύησιν καὶ μετὰ τὸν ἓνα χρόνον, ἂν φανῇ σώφρων, οἰκονόμος καὶ ἄξιος εἰς
τὴν πραγματείαν νὰ τὸν διορίζουν εἰς μερίδιον ὅποῦ ἤθελεν εὐρεθῇ εὐλογον.
εἰ δὲ νὰ τρέχῃ ἡ πάγα^{*} καὶ **ἂν τινας** ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἀρχαρίους νέους, ἢ ἀπὸ
τοὺς ἄλλους συντρόφους ὅποῦ εἶναι εἰς μερίδιον, **ἀτακτῆσῃ** καὶ δὲν
πολιτευθῇ σωφρόνως, οἰκονομικὸς εἰς τὰ ἔξοδα καὶ προθύμως εἰς τὸ ἔργον
ὅποῦ διορισθῇ, ἢ ἂν εὐρεθῇ **νὰ παίξῃ χαρτιά ἢ μπελιάρδος, ἢ ἄλλο**
φθοροποιὸν παιγνίδι, νὰ μὴ τολμήσῃ κανένας ἀπὸ τοὺς ἐν Βιέννῃ
ἐπιστάτας **μόνος** νὰ τὸ φανερώσῃ ἐδῶ, ἀλλ' ἔχοντες **σωστήν ἀπόδειξιν** τῆς
ἀταξίας του νὰ εἶναι ὑπόχρεοι **ἐν φόβῳ Θεοῦ καὶ βάρει τῆς συνειδήσεώς**
τῶν νὰ τὸν νουθετοῦν ὡς πατέρες διὰ νὰ διορθωθῇ. εἰ δὲ καὶ τοὺς
παρακούσει, τότε νὰ μᾶς φανερώσουν **ἐκ συμφώνου οἱ ἐπιστάται** χωρὶς
τινὸς προσθήκης ἢ ἀπὸ κανένα πάθος κινούμενοι, ἀλλ' **ἐν φόβῳ Θεοῦ τὴν**
ἀλήθειαν καὶ κατ' ἐκείνην τὴν εἰδησιν νὰ ἀποβάλλεται ὡς κοιτάζομεν εἰς τὸ ζ'
κεφάλαιον»¹⁴⁰.

Ὅπως φαίνεται καθαρά ἀπὸ το ἄρθρο αὐτὸ, οἱ σπουδές στο εξωτερικὸ,
οἱ οποίες, ἰδιαίτερα τότε, ἦταν πολὺ δαπανηρές, εβάρυναν τὸν συνέταιρο καὶ
ὄχι τὴν Εταιρεία, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν υποχρέωσιν νὰ πληρῶνῃ τὰ ἔξοδα
μεταβάσεως στο εξωτερικὸ, καθὼς καὶ ὅλα τὰ ἔξοδα σπουδῶν. Παράλληλα, οἱ

¹⁴⁰ Νέος Ελληνομνήμων, ...ό.π., σ. 386-387.

επιστάται υποχρεούνταν να τον δέχονται και να τον βοηθούν στις σπουδές του.

Μετά το τέλος των σπουδών του τον έπαιρναν να εργασθεί στην Κοινή Συντροφία για εξάσκηση επί ένα χρόνο, χωρίς αμοιβή ως αρχάριο, εκτός από τα φορέματα και το φαγητό, και κατόπιν τόν έκαναν μισθωτό για ένα χρόνο. Αφού περνούσε και αυτός ο χρόνος, αν άξιζε, τότε τον έκαναν συνέταιρο, αλλιώς τον κρατούσαν ως μισθωτό.

Σε περίπτωση όμως, κατά την οποία κάποιος από αυτούς δεν ήταν ικανός και δεν είχε το απαιτούμενο ήθος, οι επιστάτες είχαν την υποχρέωση να τόν νουθετήσουν ως πατέρες και, αν δεν διορθωνόταν, τότε εφαρμόζονταν οι διατάξεις για την αποβολή του από την Εταιρεία.

Όπως βλέπουμε, παρατηρώντας προσεκτικά το άρθρο, για την επαγγελματική αποκατάσταση των νέων, υπήρχε **αξιοκρατία** και **πλήρης διαφάνεια**, «έν φόβω Θεοῦ»!

Οι νέοι όμως στο εξωτερικό δεν σπούδαζαν μόνον Οικονομικά, αλλά και Φιλοσοφία, Ιατρική, Μαθηματικά, Φυσική, Ξένες γλώσσες.

5.2 «ΕΛΛΗΝΟΜΟΥΣΕΙΟΝ»

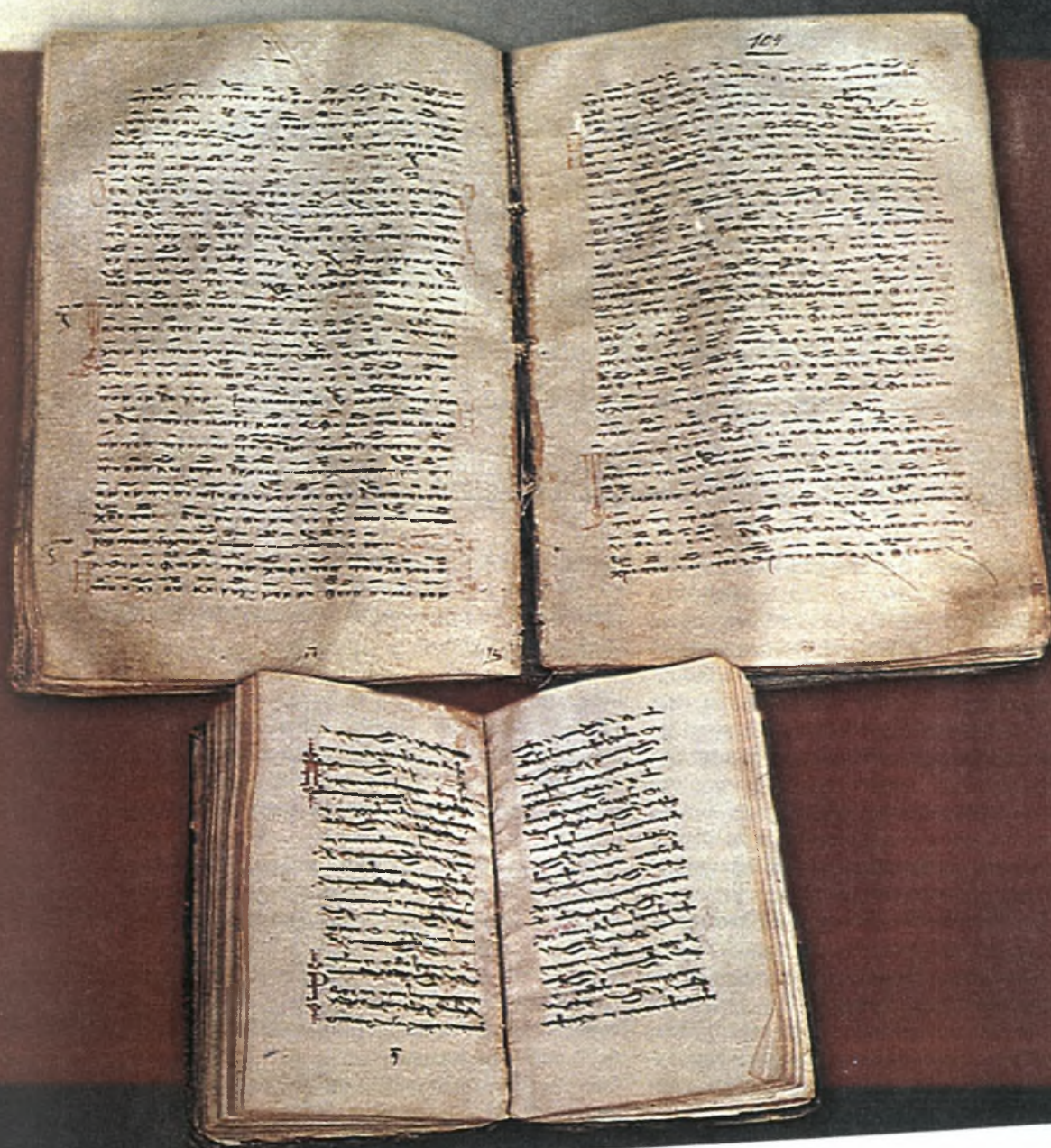
Ενώ στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση των «κοινών» ή «αλληλοδιδασκικών» σχολείων δίνονταν σε όλους τα βασικά μορφωτικά στοιχεία, χωρίς να εξαιρούνται τα κορίτσια, πράγμα πρωτοποριακό για την εποχή εκείνη, στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση παρέχόταν η ανώτερη μόρφωση, η οποία δινόταν από το περίφημο «**Ἑλληνομουσεῖον**», όπου σπούδαζαν οι νέοι, όχι μόνον των Αμπελακίων, αλλά και άλλων πόλεων και χωριών της Θεσσαλίας.

Η διάσημη αυτή **Ελληνική Σχολή των Αμπελακίων** ιδρύθηκε, στη θέση περίπου της σημερινής εκκλησίας της Αγίας Παρασκευής, στα μέσα του 18^{ου} αιώνα και συγκεκριμένα, σύμφωνα με τη σφραγίδα της, το έτος 1749, ενώ άλλοι τοποθετούν την ίδρυσή της στο έτος 1737 ή 1734.

Ο Λεονάρδος, σχετικά με τη θέση και τη λειτουργία του «Ἑλληνομουσείου», γράφει: «καί συνέχεται (ή ἐκκλησία τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς) μέ τήν πεπαιδευμένην Ἑλληνικήν Σχολήν, ἥν ἐπροστάτευε ποτέ ὁ αὐτός ἀοίδιμος, φιλόμουσος καί λίαν πεπαιδευμένος Διονύσιος... εἰς τήν ὁποίαν Σχολήν μάλιστα ἐσχολάρχησαν Γρηγόριος ὁ Κωνσταντᾶς, Ἰωνᾶς... Κ.Μ. ὁ Κοῦμας καί ἄλλοι πεπαιδευμένοι ἑλληνοδιδάσκαλοι, ἀναδείξαντες ὄχι ὀλίγους μαθητάς διαδόχους τῆς ἀρετῆς καί παιδείας των, ὅπου καί μέχρι τοῦδε διδάσκεται ἡ Ἑλληνική· πλὴν τήν σήμερον κατὰ τήν νῦν ξεπεσμένην κατάστασιν τῆς πόλεως καί τῶν πολιτῶν εἶναι **καί** οἱ χρηματίζοντες διδάσκαλοί τε καί μαθηταί»¹⁴¹.

Από τα παραπάνω αναφερόμενα φαίνονται η φροντίδα για τη λειτουργία της Σχολής, την οποία προστάτεψε ο «φιλόμουσος καί λίαν πεπαιδευμένος Διονύσιος», οι διάφοροι «πεπαιδευμένοι» διδάσκαλοι, καθώς και η δωρεάν χορηγούμενη, κατά τους χρόνους της ακμής, μόρφωση, αφού αναφέρεται ότι κατά την εποχή της εκδόσεως του βιβλίου του Λεονάρδου, δηλαδή το 1836, εποχή που δεν υπήρχε η Κοινή Συντροφία, είναι «**καί** οἱ χρηματίζοντες διδάσκαλοί τε καί μαθηταί».

¹⁴¹ Λεονάρδος Ι., ...ό.π., σ.103.

Εικόνα 27. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟΜΟΥΣΕΙΟΥ ΑΜΠΕΛΑΚΙΩΝ. Από το αναφερόμενο περιοδικό της «Ελευθεροτυπίας» (σ. 36).

Στο «Έλληνομουσείον», edίδαξαν πολλοί και διάσημοι διδάσκαλοι του Γένους, καθώς και άλλοι λόγιοι.

Κορυφαίος μεταξύ αυτών, καί από την αρχή της ιδρύσεώς του, είναι ο **Ευγένιος Βούλγαρης**, σύμφωνα με πολλές μαρτυρίες, όπως του Γεωργίου Φιλαρέτου¹⁴² καί άλλων.

Διάδοχος αυτού ήταν ο μαθητής του **Γεώργιος** από τα Ιωάννινα, ο οποίος συνέγραψε και «Γραμματική άνωμάτων ρημάτων».

Επιφανής διδάσκαλος μεταξύ των άλλων είναι ο επίσης μαθητής του Βούλγαρη στο Άγιος Όρος **Γεώργιος Τριανταφύλλου** από τα Τρίκαλα, ο οποίος edίδαξε στη Σχολή από το 1777-1807. Ο «σοφός καθηγητής», κατά τόν Σουηδό περιηγητή και καθηγητή της ελληνικής φιλολογίας Μηγέρνστολ, εγνώριζε τη Λατινική γλώσσα και δίδασκε Όμηρο και Αριστοφάνη. Συζήτησαν μάλιστα οι δύο καθηγητές διάφορα επιστημονικά θέματα¹⁴³.

Ο **Ιωνάς Κοντός**, ο Σπαρμιώτης, διδάσκει επίσης στο «Έλληνομουσείον», όπως και ο ιερέας από τα Τρίκαλα **Πολυζώης**, κατά την περίοδο 1780-1790.

Από το 1790 και μετά εμφανίζεται στη Σχολή ο **Αντώνιος Φωτήλας** από τα Καλάβρυτα, ο οποίος νυμφεύθηκε στα Αμπελάκια και έμεινε εκεί μέχρι του θανάτου του.

Μεγάλης φήμης και εκτιμήσεως από τους Αμπελακιώτες είναι ο **Γρηγόριος Κωνσταντάς**, από τις Μηλιές του Πηλίου, ο οποίος ανέλαβε καθήκοντα Σχολάρχη του «Έλληνομουσείου» από το έτος 1795 και συνδιδάσκει με τον **Γεώργιο Τρικκαλινό**. Ο Κωνσταντάς, από τον οποίο ονομάσθηκε και η Βρύση του Κωνσταντά («Κωζαντά»), είχε φήμη μεγάλου διδασκάλου, η οποία διατηρήθηκε μέχρι σήμερα στους Αμπελακιώτες. Έμεινε στη Σχολή μέχρι του 1803, οπότε πήγε στη Βιέννη για την έκδοση ενός βιβλίου του. Edίδασκε την ελληνική και την ιταλική γλώσσα, καθώς και φιλοσοφία και μαθηματικά. Η αγάπη του προς τους Αμπελακιώτες και η αμοιβαία ανταπόδοσή της προς αυτόν φαίνεται από την εξής σημείωση σε βιβλίο του Κωνσταντά: «έμοι (ή κώμη Αμπελακίων) φίλη διά τό φιλόμουσον

¹⁴² Φιλάρετος Γ., ...ό.π., σ. 18.

¹⁴³ Γεωργίου Ηλ., ...ό.π., σ. 83.

τῶν κατοίκων της, καί ἐς αἰ ποθητή διὰ τήν φιλίαν καί περιποίησιν, ὅπου μοι ἔδειξαν καί κοινῇ πάντες καί κατά μέρος ἕκαστος, εἰς ὅλον τόν καιρόν ὅπου διέτριψα ἐν αὐτῇ»¹⁴⁴.

Στη Σχολή των Αμπελακίων διδάσκει ἀπό το 1799-1803 ο διδάσκαλος τοῦ Γένους **Σπυρίδων Ασάνης**, ο οποίος, καταγόμενος ἀπό την Κεφαλληνία, προσκλήθηκε στα Αμπελάκια ὡς ἱατρός. Ο ἱατροφιλόσοφος αὐτός ἐδίδασκε στους διδασκάλους της Σχολῆς μαθηματικά.

Στο «Ἑλληνομουσεῖον» διδάσκει γιὰ ἓνα ἔτος ο **Κωνσταντῖνος Κούμας**, ο οποίος διαδέχθηκε τὸν Κωνσταντὰ το 1803.

Ύστερα ἀπὸ τὸν Κούμα διδάσκει ο **Ἀνθιμος Γαζής** ἐπὶ ἓνα διάστημα, ο **Παπὰ Ἀργύρης** δύο χρόνια, ο παιδαγωγὸς **Παναγιώτης** ἀπὸ τὴν Αγιά (1804-1807), ο **Δανιήλ Μάγνης** ἀπὸ τὸ Πήλιο (1806-1810) καὶ οἱ Αμπελακιῶτες **Αθανάσιος Μεζεβύρης**, **Κωνσταντῖνος Πρασάς** καὶ **Δημήτριος Καστριδης**.

Καὶ ἄλλοι ὅμως ἐπιφανεῖς διδάσκαλοι ἐδίδασκαν στα Αμπελάκια, ὅπως ο **Νεόφυτος Δούκας**, ο **Νεόφυτος Βάμβας** ἀπὸ τὴ Χίο, συνεργάτης τοῦ Κοραΐ καὶ πρῶτος καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνῶν, ο **Κωνσταντῖνος Οικονόμος**, ο **Στέφανος Οικονόμος** καὶ **πολλοὶ ἄλλοι**¹⁴⁵.

Το «Ἑλληνομουσεῖον» εἶχε σφραγίδα, ἡ ὁποία ἀπεικόνιζε στὴ μέση ἓνα αετὸ γλυπτό, ο οποίος ἐκρατοῦσε με τὸ ράμφος τοῦ ἓνα κλαδί ἐλιάς καὶ κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τοῦ εἶχε ἓνα στεφάνι. Γύρω ἀπὸ τὸν αετὸ υπήρχαν οἱ ἐξῆς λέξεις: Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΑΜΠΕΛΑΚΙΩΤΩΝ ΤΩΝ ΕΠΙ ΤΩΝ ΘΕΣΣΑΛΙΚΩΝ ΤΕΜΠΩΝ ΑΨΜΘ+¹⁴⁶.

Ἡ Ἑλληνικὴ Σχολὴ τῶν Αμπελακιωτῶν σταμάτησε γιὰ λίγο νὰ λειτουργεῖ κατὰ τὴν περίοδο τῆς κρίσεως τῆς Συντροφίας (1810-1815), ἀλλὰ οἱ Αμπελακιῶτες ἀγωνίσθηκαν καὶ ἐπέτυχαν τὴν ἐπαναλειτουργία τῆς¹⁴⁷.

Το 1836 ἡ Σχολὴ συνεχίζει τὴ λειτουργία τῆς, ὅχι ὅμως με τὶς προηγούμενες ἀριστες συνθήκες, ὅπως εἶδαμε προηγουμένως στὴ φράση τοῦ Λεονάρδου: «πλήν τήν σήμερον κατὰ τήν νῦν ξεπεσμένην κατάστασιν τῆς

¹⁴⁴ Γεωργίου Ηλ., ...ό.π., σ. 85.

¹⁴⁵ Γεωργίου Ηλ., ...ό.π., σ. 86-87.

¹⁴⁶ Γεωργίου Ηλ., ...ό.π., σ. 107.

¹⁴⁷ Αβραμόπουλος Μιχ., ...ό.π., σ. 12.

πόλεως καὶ τῶν πολιτῶν εἶναι **καὶ οἱ χρηματίζοντες διδάσκαλοι** τε καὶ μαθηταί», πράγμα το οποίο σημαίνει ὅτι ἡ παιδεία τῆς Σχολῆς δεν παρεχόταν εντελῶς δωρεάν.

Ἐν τούτοις, ὁ Λεονάρδος εἶναι αισιόδοξος γιὰ τὸ μέλλον τῆς Σχολῆς καὶ τοῦ τόπου γενικότερα με τὰ ἐξῆς προφητικά του λόγια : «Μ' ὅλον τοῦτο ἡ θεία πρόνοια πάλι ἐπέβλεψε μὲ ἴλεον ὄμμα, ὥστε τὴν σήμερον ἀρχιερατεύει ὁ ἐνταῦθα ἐλθὼν ἐν ἔτει 1833 ἐν μηνὶ Σεπτεμβρίου καὶ νεοαποκατασταθεὶς σεβάσμιος Πλαταμῶνος Μελέτιος ὁ Σμυρναῖος, ἄνθρωπος με προαίρεσιν ἀσύγκριτον, καὶ πεπαιδευμένος μὲν ἀρκούντως, φιλομαθέστατος εἰς ἄκρον, καὶ τῆς θείας καὶ ἱερᾶς μουσικῆς ἐγκρατὴς καὶ ποιητῆς, ὅστις ἐνώσας τὴν παιδείαν μὲ τὴν φιλογένειαν, μὲ ζῆλον διάπυρον πρὸς φωτισμὸν τοῦ ποιμνίου του, **ἀπαύστως φροντίζει διὰ νὰ προικίσῃ τὴν ἐπαρχίαν του μὲ μουσεῖα**¹⁴⁸ **ἐλληνικά τε καὶ κοινά**.... καὶ ἐλπίζομεν πολλὰ ὀγλήγορα νὰ καταστήσωμεν τὰ πρότερον πάλιν»¹⁴⁹.

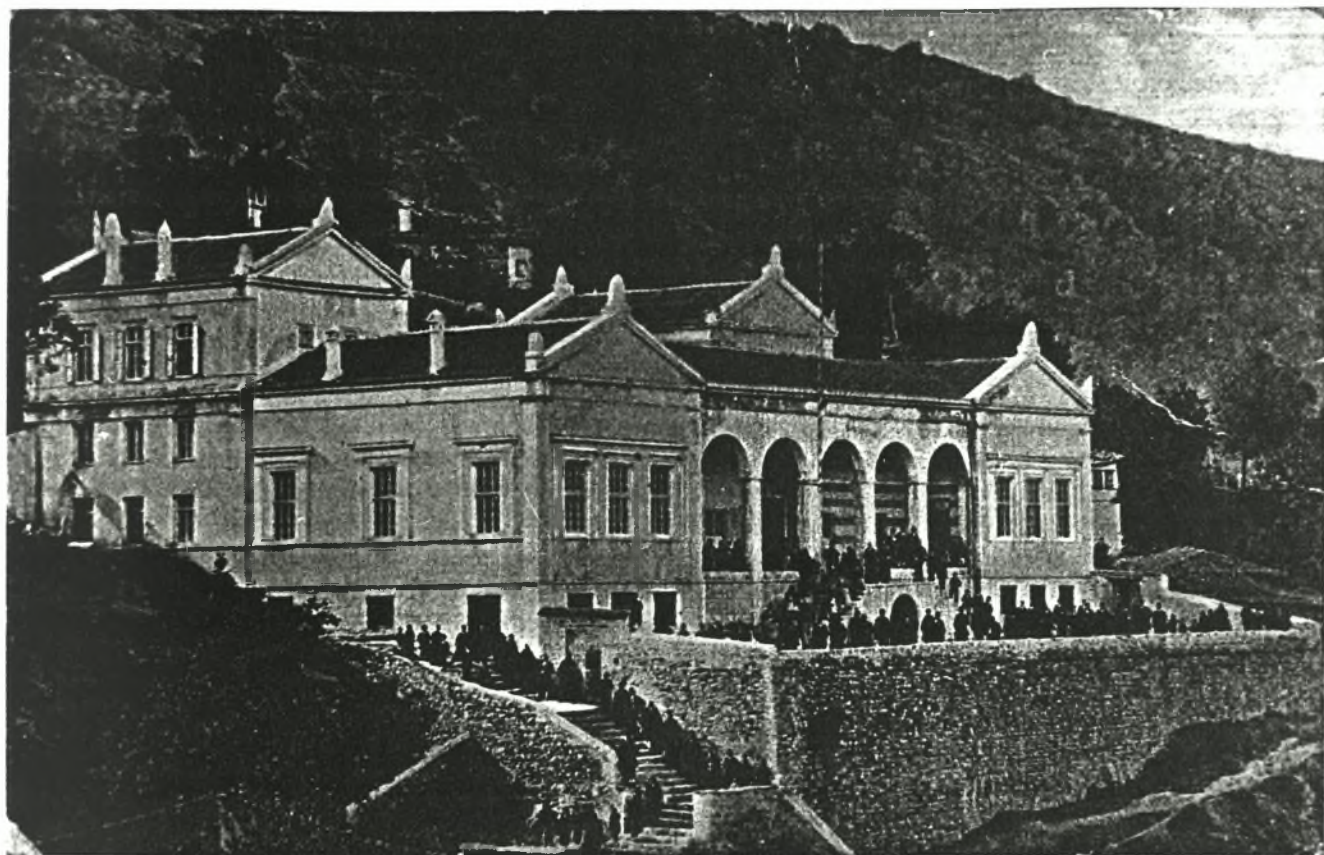
Πραγματικά, σε λίγα χρόνια, ἓνα νέο εκπαιδευτικὸ ἴδρυμα ἐρχεται νὰ συνεχίσει τὴν δράση τοῦ Ἑλληνομουσείου, με τὶς καλύτερες προϋποθέσεις, ἡ περίφημη «Μανιάρειος Σχολή».

Εικόνα 28. Η ΣΦΡΑΓΙΔΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΑΜΠΕΛΑΚΙΩΤΩΝ, Από το αναφερόμενο βιβλίο του Ηλία Γεωργίου (σ.107).

¹⁴⁸ μουσεῖα=σχολεῖα

¹⁴⁹ Λεονάρδος Ἰωάν., ...ὁ.π., σ. 103-104.

Εικόνα 29. ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΚΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΜΑΝΙΑΚΕΙΟΥ ΣΧΟΛΗΣ. «Σεπτόν τέμενος Μουσῶν γενναίοις ἀναλώμασι τοῦ μεγατίμου τῶν Ἀμπελακίων πολίτου Διαμαντῆ Μάνιαρη».

5.3 «ΜΑΝΙΑΡΕΙΟΣ ΣΧΟΛΗ»

Η ίδρυση της «Μανιαρείου Σχολής», η οποία είναι η συνέχεια του «Ελληνομουσείου» και εφάμιλλη προς αυτό, έχει την αρχή της στο **τρίτο άρθρο της Διαθήκης του Ευεργέτη των Αμπελακίων Αδαμαντίου Μάνιαρη**, η οποία συντάχθηκε στην Ερμούπολη Σύρου την 25^η Σεπτεμβρίου 1870, με αριθμό 4667, στο οποίο άρθρο αναγράφονται τα εξής: «**ἐπιθυμῶ καὶ διατάσσω, ἵνα ... συσταθῶσιν ἐν τῇ πατρίδι μου Ἀμπελακίοις τῆς Θεσσαλίας τρία σχολεῖα, ἥτοι δύο ἀλληλοδιδακτικά, τὸ ἐν τῶν ἀρρένων καὶ τὸ ἕτερον τῶν κορασίων, καὶ ἓν ἕτερον τῶν ἀρρένων διὰ τὸ ἑλληνικὸν μάθημα**»¹⁵⁰. Τα τρία αυτά σχολεία απετέλεσαν αργότερα την «Μανιάρειον Σχολήν».

Κατά το **τέταρτο άρθρο** της Διαθήκης, η Επιτροπή των Σχολείων είχε καθήκον να φροντίζει για την επισκευή αυτών, «τόν διορισμόν διδασκάλων και διδασκαλισσῶν καὶ τήν προμήθειαν βιβλίων καὶ λοιπῶν ἀναγκαίων»¹⁵¹.

Το **πέμπτο άρθρο** αναφέρεται στο **σκοπὸ της Σχολῆς** και στην παροχή **υποτροφιών** και έχει ως εξής: «εἰς τὰ σχολεῖα ταῦτα θέλουν ἐκπαιδεύεσθαι ἅπαντα τὰ τέκνα τῶν συμπατριωτῶν μου Ἀμπελακιωτῶν, ὡς καὶ τῶν πέριξ πόλεων καὶ χωρίων· ἐκ δὲ τοῦ περισσεύοντος ποσοῦ τῶν μερισμάτων τῶν 114 μετοχῶν μου **θέλουν ἐκπαιδεύεσθαι ἐν Αθήναις**, τῇ ἐκλογῇ καὶ ἐπιμελείᾳ, τοῦ ἀδελφοῦ μου καὶ τοῦ ἐκτελεστοῦ, **δύο νέοι καὶ δύο νέαι τῆς πατρίδος μου** καὶ θέλουν συντηρεῖσθαι μέχρι τῆς ἀποπερατώσεως τῶν σπουδῶν των, ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦ νὰ χρησιμεύωσιν εἰς τὰ εἰρημένα σχολεῖα ὡς διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι»¹⁵².

Το **υπέροχο Κτίριο της Μανιαρείου Σχολῆς** κτίσθηκε το 1873 και η λειτουργία της Σχολῆς ἀρχισε το 1879. Ἦταν ἓνα διδακτηριακὸ συγκρότημα, με αἶθουσα τελετῶν, γυμναστήριο, κατοικίες για το διδακτικὸ προσωπικὸ, κήπους καὶ εξοπλισμένο με ὄργανα διδασκαλίας και γυμναστικῆς.

¹⁵⁰ Διαθήκη Διαμαντῆ Θ. Μάνιαρη, Αριθμὸς 4667, 25 Σεπτεμβρίου 1870, Ἀρθρον Τρίτον.

¹⁵¹ Διαθήκη Διαμαντῆ Θ. Μάνιαρη, Αριθμὸς 4667, 25 Σεπτεμβρίου 1870, Ἀρθρον Τέταρτον.

¹⁵² Διαθήκη Διαμαντῆ Θ. Μάνιαρη, Αριθμὸς 4667, 25 Σεπτεμβρίου 1870, Ἀρθρον Πέμπτον.

Η σφραγίδα της Σχολής απεικόνιζε στη μέση μία γλαύκα, κάτω από αυτή είχε το έτος ιδρύσεως 1873 και γύρω τις λέξεις «Μανιάρειος Σχολή».

Η Μανιάρειος Σχολή είχε τον τίτλο : «Σεπτόν τέμενος Μουσῶν γενναίοις ἀναλώμασι τοῦ μεγατίμου τῶν Ἀμπελακίων πολίτου Διαμαντῆ Μάνιαρη»¹⁵³.

Το 1880 η Σχολή είχε 243 μαθητές και μαθήτριες και το 1882 περίπου 300, από τα Αμπελάκια κυρίως, αλλά και από την περιοχή, από τα Τέμνη, τον Ευαγγελισμό, τους Γόννους, το Ομόλιο, το Στόμιο, τον Πυργετό, τη Ραψάνη.

Η φοίτηση ήταν **εντελώς δωρεάν** και τα έξοδα συντηρήσεως διδακτηρίου, αμοιβών καθηγητών και δασκάλων, επιστάτη, καθαρίστριας, βιβλίων μαθητών, γραφικής ύλης, ακόμη και μελάνης για τα μελανοδοχεία, επειδή τότε έγραφαν με κονδυλοφόρο και πέννα, όλα γενικά πληρώνονταν από τα μερίσματα των 114 ονομαστικών μετοχών της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος, οι οποίες ήταν αναπαλλοτρίωτες «έν ὅσῳ ὑφίσταται ἡ Ἐθνικὴ τῆς Ἑλλάδος Τράπεζα»¹⁵⁴. Επίσης, το σχολεῖο «τῶν κορασίων» είχε καὶ τὰ ἔσοδα μίας οικίας στην Ερμούπολη Σύρου, «ἵνα ἐκ τῶν ἐνοικίων αὐτῆς πληρώνονται αἱ διδασκάλισσα χωρίς οὐδεὶς νὰ δύναται νὰ τὴν πωλήσῃ»¹⁵⁵.

Η ὅλη ευθύνη για την εκτέλεση των ὀρων της Διαθήκης εἶχε ανατεθεῖ ἀπὸ τον Αδαμάντιο Μάνιαρη στον ἀδελφὸ του Ἰωάννη Μάνιαρη και στον ταμῖα του υποκαταστήματος της Εθνικῆς Τραπέζης Σύρου Λεωνίδα Κουτσοδόνη και μετὰ τον θάνατο αὐτῶν, στον κατὰ καιροὺς διευθυντὴ του υποκαταστήματος της Εθνικῆς Τραπέζης Σύρου, μαζί με τον κατὰ καιροὺς δήμαρχο Ερμουπόλεως, μέχρι ἀπελευθερώσεως των Αμπελακίων ἀπὸ τους Τούρκους, ὁπότε θα τον ἀντικαθιστοῦσε ο δήμαρχος Αμπελακίων. «Και τελευταῖον», ἀναφέρεται στην Διαθήκη, «ἐγκαταλείπω εἰς τὴν σύνεσιν καὶ τὸν πατριωτισμὸν τῶν κατὰ καιροὺς ἐκτελεστῶν τῆς διαθήκης μου ταύτης τὴν περαιτέρω ἐνέργειαν καὶ διεύθυνσιν τῶν ὅσων ἐν τῇ παρούσῃ μου διαθήκῃ διέταξα».

¹⁵³ Γεωργίου Ηλίας, *Ὁ ἐξ Αμπελακίων ἐθνικὸς εὐεργέτης Αδαμάντιος Θ. Μάνιαρης*, Ἀθήναι, 1949, σ. 17.

¹⁵⁴ Διαθήκη Διαμαντῆ Θ. Μάνιαρη, Αριθμὸς 4667, 25 Σεπτεμβρίου 1870, Ἄρθρον Δεύτερον.

¹⁵⁵ Διαθήκη Διαμαντῆ Θ. Μάνιαρη, Αριθμὸς 4667, 25 Σεπτεμβρίου 1870, Ἄρθρον Ὀγδοόν.

Το πρώτο διδακτήριο της Μανιαρείου Σχολής εξαιτίας βλαβών αντικαταστάθηκε το 1932 από ένα νέο κτήριο, στη σημερινή νέα θέση του, με δαπάνη του Κληροδοτήματος Μάνιαρη και του Κράτους.

Από τότε λειτουργούσε, ως εξαθέσιο «Μανιάρειον Δημοτικόν Σχολείον», μέχρι το 1970, οπότε άρχισε να λειτουργεί και **Νηπιαγωγείο**, καθώς και **εξατάξιο Γυμνάσιο**, κατόπιν ενεργειών και μεγάλων προσπαθειών του Προέδρου, κατά την εποχή εκείνη, των Αμπελακίων **Παναγιώτη Χασιώτη**.

Σήμερα, δυστυχώς, λειτουργεί μόνον Νηπιαγωγείο και Δημοτικό Σχολείο από την άλλοτε ακμαία Μανιάρειο Σχολή. Εάν όμως ο κατά καιρούς, επομένως και σήμερα **Διευθυντής** του υποκαταστήματος **της Εθνικής Τραπεζής Λαρίσης**, στον οποίο μεταβιβάσθηκε η ευθύνη και το δικαίωμα, αντί του Διευθυντού του Υποκαταστήματος Σύρου, να είναι το ένα μέλος της Διαχειριστικής Επιτροπής του Κληροδοτήματος Μάνιαρη, αλλά **και προπάντων** ο κατά καιρούς, επομένως και σήμερα, **Δήμαρχος Αμπελακίων**, ο οποίος είναι το άλλο μέλος της Διαχειριστικής Επιτροπής, **εάν επιδείξουν «τήν σύνεσιν καί τόν πατριωτισμόν»**, τον οποίο επικαλείται στη Διαθήκη του ο αείμνηστος ευεργέτης, τότε είναι δυνατόν **να αναβιώσει η «Μανιάρειος Σχολή»** και να λάμψει και πάλι ο «φαινός Μανιάρειος φάρος», κατά την έκφραση του τότε επισκόπου Πλαταμώνος Αμβροσίου, **προσελκύοντας καθηγητές, δασκάλους, μαθητές και πνευματικούς ανθρώπους από όλη την Ελλάδα, όπως τότε!...**

Εν πάση περιπτώσει, και η δεύτερη αυτή Σχολή των Αμπελακίων, όπως και η πρώτη, το «Έλληνομουσείον», παρήγαγε «άγλαους καρπούς» και εξόρμησαν από αυτήν, «ως από Δουρείου ἵππου», άριστοι επιστήμονες και ολοκληρωμένοι άνθρωποι, όπως καθηγητές, δάσκαλοι, ιατροί, δικηγόροι, καθηγητές Πανεπιστημίων, έμποροι, τεχνίτες και άλλοι, οι οποίοι και στο εσωτερικό της χώρας και στο εξωτερικό ετίμησαν το όνομα του μεγάλου Ευεργέτη, καθώς και το όνομα των Αμπελακίων.

Στη Μανιάρειο Σχολή, από την ίδρυσή της, εδίδαξαν διαπρεπείς καθηγητές και διδάσκαλοι, μεταξύ των οποίων οι καθηγητές Αρ. Μίσιος, Π.

Γκόλαντας, Κων. Κρασούλης και οι διδάσκαλοι Σωκράτης Σολωμός, Αχιλλέας Λιούλιας, Περίανδος Ι. Καραμανές, Φανή Καραδόντα και πολλοί άλλοι.

Η **Βιβλιοθήκη της Μανιαρείου Σχολής** ήταν πλήρης βιβλίων από όλους τους κλάδους της γνώσεως. Εκτός των άλλων βιβλίων, υπάρχουν παλιές εκδόσεις Αρχαίων Ελλήνων Συγγραφέων, καθώς και Πατέρων της Εκκλησίας.

Μεταξύ αυτών σώζονται και τρία χειρόγραφα. Το ένα αποτελείται από 225 φύλλα χαρτιού και είναι **Λόγοι Γρηγορίου του Θεολόγου**. Το δεύτερο είναι πάλι χειρόγραφο σε χαρτί με Λόγους του ίδιου και το τρίτο είναι **μουσικό χειρόγραφο σε περγαμηνή** με κεφαλαία γράμματα. Τα χειρόγραφα αυτά επισήμανε το 1925 ο καθηγητής Πανεπιστημίου Γ. Σωτηρίου¹⁵⁶.

Επίσης, βρίσκονται τα **Άπαντα του Αριστοτέλους**, εκδόσεως 1531, Έργα του **Πλουτάρχου**, η **Γεωγραφία του Στράβωνος**, τα **Γεωργικά του Βιργιλίου**, έργα του **Ιωάννου του Χρυσοστόμου**, του **Μεγάλου Αθανασίου**, του **Ιουλιανού του Παραβάτου**, η **Γεωγραφία Νεωτερική των Δανιήλ Φιλιππίδου και Γρηγορίου Κωνσταντᾶ**, η **Γεωγραφία του Μελετίου**, η **Ιστορία του Κωνσταντίνου Κούμα**, καθώς και πολλές άλλες εκδόσεις των σπουδαιότερων εκδοτικών οίκων της εποχής εκείνης.

Παράλληλα με την Βιβλιοθήκη της Μανιαρείου Σχολής, ιδρύθηκε και συγκροτήθηκε από τον φιλόλογο Καθηγητή **Ευάγγελο Νικολάου Καραμανέ**, ο οποίος edίδασκε ως Καθηγητής της Μανιαρείου Σχολής επί μία πενταετία, και η «**ΜΑΘΗΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ**» **Γυμνασίου Μανιαρείου Σχολής**. Αυτή αποτελούμενη από **διακόσιους** περίπου **τόμους** διαφόρων βιβλίων, τα οποία προέρχονται όλα από δωρεές εκδοτικών οίκων και εκπαιδευτικών φορέων της χώρας, υφίσταται ως τμήμα της ιστορικής Βιβλιοθήκης και λειτουργεί ως **Δανειστική Μαθητική Βιβλιοθήκη**.

Σύμφωνα με τον «**Κανονισμό ιδρύσεως και λειτουργίας**» υπάρχουν τα Βιβλία συγκροτήσεως και λειτουργίας της Βιβλιοθήκης, τα οποία είναι ο **Γενικός κατάλογος βιβλίων**, ο **Είδικός**

¹⁵⁶ Γεωργίου Ηλίας, *Ο εξ Αμπελακίων εθνικός ευεργέτης Αδαμάντιος Θ. Μάνιαρης*, Αθήναι, 1949, σ. 17.

κατάλογος βιβλίων και το Βιβλίων δανεισμοῦ. Κατά το «ἄρθρον 5^{ον} τοῦ Κανονισμοῦ» «Ἡ Βιβλιοθήκη ἔχει ἰδίαν σφραγίδα φέρουσαν εἰκόνα γλαυκός καί τὰς λέξεις «**Μαθητικὴ Βιβλιοθήκη Γυμνασίου Μανιαρείου Σχολῆς Ἐν Ἀμπελακίῳς**».

Κατά το «Ἄρθρον 13^{ον} : Ἀντίγραφα τοῦ ἀνωτέρω Κανονισμοῦ εὐρίσκονται εἰς τὸ ἐν Λαρίσῃ ὑποκατάστημα τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς Ἑλλάδος (Ἀρχεῖον Μανιαρείου Σχολῆς), εἰς τὸ Κοινοτικόν Κατάστημα Ἀμπελακίων, εἰς τὸ Γραφεῖον τοῦ Γυμνασίου καί εἰς τὴν Αἴθουσαν Ἀναγνωστηρίου τῆς Σχολῆς».

Τέλος, το τελευταῖον «Ἄρθρον 14^{ον}» αναφέρει : «Ἡ διατήρησις καὶ ἡ καλὴ λειτουργία τῆς Βιβλιοθήκης, βάσει τοῦ παρόντος ἐκ 14 ἄρθρων Κανονισμοῦ, ἐπαφίεται εἰς τὴν εὐσυνειδησίαν καὶ τὴν συναισθησιν τοῦ καθήκοντος τῶν ἐκάστοτε Διαχειριστῶν τοῦ Μανιαρείου Κληροδοτήματος, Διευθυντῶν Γυμνασίου, Διευθυντῶν Βιβλιοθήκης, Βιβλιοφυλάκων, ὡς καὶ τῶν μαθητῶν τῆς Σχολῆς τοῦ ἀειμνήστου Ἐθνικοῦ Εὐεργέτου Ἀδαμαντίου Μάνιαρη».

Εἰκόνα 30. ΤΟ ΝΕΟ ΔΙΔΑΚΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΜΑΝΙΑΡΕΙΟΥ ΣΧΟΛΗΣ. Φωτογραφία ἀπὸ το βιβλίον τοῦ Γ. Προκόβα «Ἀμπελάκια»(σ. 134).

6. ΕΥΕΡΓΕΤΕΣ ΑΜΠΕΛΑΚΙΩΝ

6.1 ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΜΑΝΙΑΡΗΣ (1789-1871)

Ο Αδαμάντιος (Διαμαντής) Θωμά Μάνιαρης γεννήθηκε στην κωμόπολη των Αμπελακίων το έτος 1789.

Ο πατέρας του Θωμάς Γεωργίου Μάνιαρης ήταν ταμίας και σύμβουλος της Κοινής Συντροφίας και Αδελφότητας των Αμπελακίων.

Ο μικρός Διαμαντής έλαβε την πρώτη αγωγή και παιδεία από το οικογενειακό, κοινωνικό και σχολικό περιβάλλον της πατρίδας του, η οποία την εποχή εκείνη βρισκόταν στη μεγαλύτερη ακμή της.

Το 1807, σε ηλικία δεκαοκτώ ετών, σύμφωνα με τη δυνατότητα που έδινε το Καταστατικό της Συντροφίας στα παιδιά των συνεταίρων, στάλθηκε από τον πατέρα του στη Βιέννη να σπουδάσει ιατρική. Εκεί ήταν τότε το σπουδαιότερο εμπορικό κέντρο των Αμπελακίων στην Ευρώπη και υπήρχε ακμάζουσα ελληνική παροικία.

Ο νεαρός όμως Μάνιαρης διεπίστωσε ότι η κλίση του ήταν στο εμπόριο και κατόπιν προτροπής συγγενών του και με τη συναίνεση των γονέων του άφησε τον **Ασκληπιό** και στράφηκε προς τη θεραπεία του **Κερδώου Ερμή**.

Στην αρχή, εργάσθηκε στη Κοινή Εταιρεία «Αδελφοί Σφάρτς (=Σβάρτς) καί Συντροφία», αλλά αργότερα ανέλαβε τη διεύθυνση του υποκαταστήματος στη Βιέννη της Εταιρείας του συγγενή του Ιωάννη Ζάντζαλη. Παράλληλα με το εμπόριο όμως ασχολήθηκε και με την ατομική πνευματική ολοκλήρωσή του μαθαίνοντας τη γερμανική, ιταλική και γαλλική γλώσσα.

Σε ηλικία είκοσι έξι ετών περίπου, αφού απέκτησε αρκετή εμπορική πείρα, ασχολείται πλέον μόνος του με το εμπόριο και έχει μεγάλη επιτυχία. Έτσι, κατόρθωσε να δημιουργήσει σημαντική περιουσία, αφού ήταν συγχρόνως ικανότατος έμπορος, συνετός, λιτοδίαιτος και οικονόμος.

Η πατριωτική όμως και ορμητική φύση του Μάνιαρη δεν τον άφησε ήσυχο στις επικερδείς επιχειρήσεις του. Αφού μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία,

τον βρίσκουμε το 1821 στο Δραγατσάνι, ντυμένο με τη στολή του Ιερού Λόχου και με τον βαθμό του «είκοσιπεντάρχου».

Κατά τη σύγκρουση του Ιερού Λόχου με τις υπέρτερες δυνάμεις των Τούρκων, την 7^η Ιουνίου 1821, οι ιερολοχίτες, ενθουσιώδεις πατριώτες αλλά οι περισσότεροι άπειροι μαχητές, αφού αγωνίσθηκαν ηρωικά πολλές ώρες, τελικά εξουδετερώθηκαν από τους εχθρούς και έπεσαν στο πεδίο της μάχης επάνω από διακόσιοι, ενώ τριάντα επτά, αφού αιχμαλωτίστηκαν, αποκεφαλίσθηκαν στην Κωνσταντινούπολη. Οι υπόλοιποι πέρασαν τον Προύθο ποταμό και μεταξύ αυτών διασώθηκε και ο Αδαμάντιος Μάνιαρης. Έτσι, χάθηκε ο Ιερός Λόχος, «μία τῶν γλυκυτέρων ἐλπίδων τῆς Ἑλλάδος»¹⁵⁷.

Ο Μάνιαρης όμως, αφού σώθηκε από την καταστροφή εκείνη και αφού βοήθησε και άλλους να σωθούν, προσπάθησε και επέτυχε να απελευθερώσει αρκετούς από τους συστρατιώτες του που φρουρούνταν από τους Ρώσους, ύστερα από τη διάβαση του Προύθου και την είσοδό τους στο ρωσικό έδαφος.

Αλλά η αποτυχία της Επανάστασεως του Αλεξάνδρου Υψηλάντη στην Μολδοβλαχία δεν απογοήτευσε τον πατριώτη Μάνιαρη και ετοιμάζεται αμέσως να κατεβή και να αγωνισθεί στην Ελλάδα. Αφού πήρε μαζί του από τον Συνταγματάρχη Γ. Καντακουζηνό τα πεντακόσια φλωριά, που του είχε δώσει για τον Ιερό Λόχο και δεν ξοδεύτηκαν, ετοιμάζεται για το ταξίδι του στην Ελλάδα μέσω Γερμανίας και Γαλλίας.

Φορώντας την μαύρη στολή του Ιερολοχίτη φθάνει στο Παρίσι, όπου Γάλλοι φοιτητές και στρατιωτικοί τον υποδέχονται με ενθουσιασμό. Εκεί συνάντησε τον Αδαμάντιο Κοραή και αφού πήρε από αυτόν ένα κιβώτιο με αντίτυπα επιστολής, για να μοιρασθούν στην Ελλάδα, επιβιβάζεται σε πλοίο στη Μασσαλία, συνοδεύοντας εβδομήντα Φιλέλληνες του Γερμανού Νόρμαν, και φθάνει σε λίγο στο Ναυαρίνο, όπου ενίσχυσαν τη φρουρά του.

Έπειτα ο Μάνιαρης με εντολή του Νόρμαν ήρθε στην Κόρινθο, έδρα της Κυβερνήσεως, και ανήγγειλε στον Υπουργό Στρατιωτικών Ιωάννη Κωλέττη τα συμβάντα στο Ναυαρίνο. Ο Κωλέττης τον εκτίμησε ιδιαίτερα και ήθελε να τον κρατήσει στην υπηρεσία του, αλλά τελικά αυτός ήλθε στην Αθήνα, όπου

¹⁵⁷ Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, ...ό.π., Τόμος Θ', σ. 527-528.

έλαβε μέρος στην πολιορκία της Ακροπόλεως, κατά την οποία έδειξε τη γενναιότητά του.

Μετά την παράδοση στους Έλληνες της Ακροπόλεως επήγε στο Άργος, στην Ύδρα και στη Νάξο.

Μεγάλες όμως υπηρεσίες προσέφερε στην Πατρίδα ο Μάνιαρης σε θέσεις διοικητικές και κυρίως οικονομικές.

Ήδη από το 1823 διορίσθηκε γραμματέας της επαρχίας Αθηνών και κατόπιν άσκησε καθήκοντα Αστυνόμου και Λιμενάρχη στην επαρχία Σκοπέλου, από όπου στέλνονταν και σε άλλα νησιά για την οργάνωση επαρχείων και λιμεναρχείων. Το 1827 διορίζεται επιστάτης των δασμών του τελωνείου Σύρου.

Με την άφιξη του Καποδίστρια στην Ελλάδα, το 1828, ο Κυβερνήτης του ανέθεσε την οργάνωση των Δήμων και ύστερα τον διόρισε επιθεωρητή των τελωνείων της Αργολίδας.

Με την έλευση του Όθωνα στην Ελλάδα, η Κυβέρνηση τον διόρισε διευθυντή των τελωνείων της Ανατολικής Πελοποννήσου και το 1833 προσωρινό διευθυντή του τελωνείου Σύρου. Το 1835 αναλαμβάνει την Ανώτατη Διεύθυνση του Τελωνείου Πειραιώς. Για τις υπηρεσίες του αυτές τρεις φορές απονεμήθηκε σ' αυτόν η «βασιλική εύαρέσκεια» και «το άργυροῦν παράσημον τοῦ Σωτήρος».

Παρά την πρόθεση του Μάνιαρη να απαλλαγεί από τα υπηρεσιακά του καθήκοντα, λόγω κοπώσεως και κλονισμού της υγείας του, η Κυβέρνηση τον παρεκάλεσε να παραμείνει στην Υπηρεσία και του ανέθεσε νέα καθήκοντα σε διάφορες θέσεις, όπως στη θέση του επιθεωρητή των τελωνείων Σύρου. Το 1842 διορίζεται πάλι Επιθεωρητής των Τελωνείων και η σταδιοδρομία του ως κρατικού υπαλλήλου ετελείωσε το 1845, οπότε αποσύρθηκε οριστικά από τη δημόσια υπηρεσία του.

Αλλά η δραστήρια φύση του εργατικού και ακαταπόνητου Μάνιαρη τον ωθεί να αναλάβει τη διαχείριση του ταμείου του υποκαταστήματος της Εθνικής Τραπέζης Σύρου το έτος 1846. Ως ταμίας του υποκαταστήματος αυτού, στο οποίο κατέθεσε και όλα τα χρήματά του, προσέφερε πολλές

υπηρεσίες και προς την Εθνική Τράπεζα αλλά και προς τους συμπολίτες του με την πρόθυμη χορήγηση δανείων προς αυτούς.

Τόση ήταν η εκτίμηση και εμπιστοσύνη προς το πρόσωπό του, ώστε την 30-6-1849 «κατά πρότασιν τοῦ κ. Διοικητοῦ, ἀποδημήσαντος του κ. Ἰ. Ράλλη, πράκτορος τῆς τραπέζης ἐν Σύρῳ, διωρίσθη (πράκτωρ) παμψηφεί ὁ ταμίας τοῦ πρακτορείου κ. Δ. Μάνιαρης, ἐκπληρῶν ὁμοῦ καί τὰ χρέη τοῦ ταμίου μέ τόν αὐτόν μισθόν, τόν ὁποῖον ἐλάμβανε μέχρι τοῦδε, ἥτοι δραχμάς διακοσίας πεντήκοντα κατὰ μήνα καί περί πλέον 2% ἀμοιβήν ἐπὶ τῶν καθαρῶν κερδῶν τοῦ πρακτορείου»¹⁵⁸.

Ο Μάνιαρης, ως πράκτορας, με την επέκταση των εργασιῶν του πρακτορείου, συνετέλεσε, ὥστε να μεταβληθεῖ το πρακτορεῖο Σύρου σε υποκατάστημα τῆς Εθνικῆς Τραπεζῆς.

Την 13^η Νοεμβρίου 1871 ὁ Αδαμάντιος Μάνιαρης ἐφυγε ἀπὸ τὴ ζωὴ, ἀφοῦ ἐξετέλεσε πλήρως ὅλα τὰ καθήκοντά του καὶ ὡς ἄνθρωπος καὶ ὡς Ἑλληνας πατριώτης.

Ἐνα ἔτος προ τοῦ θανάτου του, συνέταξε τὴν 25^η Σεπτεμβρίου 1870 τὴ Δημοσίᾳ Διαθήκη του, στὴν Ερμούπολη Σύρου, στὸν τότε συμβολαιογράφο Αριστομένη Λέτσο.

Στὴ Διαθήκη, ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπὸ **δεκαεπτὰ ἄρθρα**, ἀναφέρει: «Πρῶτον, ἐγκαθιστῶ καί ἀφήνω μετὰ θάνατόν μου κληρονόμους μου τὰ ὁμομήτρια καί ὁμοπάτρια ἀδέλφια μου Ἰωάννην Θωμᾶ Μάνιαρην καί Ἑλένην Θωμᾶ Μάνιαρην»¹⁵⁹.

Στο **δεύτερο ἄρθρο** ἀναφέρει ὅτι εἶναι «ἰδιοκτῆτης ἑκατόν δέκα τεσσάρων (ἀριθ. 114) ὀνομαστικῶν μετοχῶν τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος» καί διατάσσει, «ἵνα τὸ κεφάλαιον αὐτό τῶν ὀνομαστικῶν μετοχῶν μου μένει ἀναπαλλοτρίωτον ἐν ὅσῳ ὑφίσταται ἡ Ἑθνικὴ τῆς Ἑλλάδος Τράπεζα»¹⁶⁰.

Τὰ ἄρθρα τρίτο ἕως καὶ ἑβδόμο ἀναφέρονται στὴ σύσταση, ὁργάνωση καὶ λειτουργία τριῶν σχολείων στὴν ἰδιαίτερη πατρίδα του, τὰ

¹⁵⁸ Γεωργίου Ηλίας, *Ο Εξ Αμπελακίων εθνικός ευεργέτης Αδαμάντιος Θ. Μάνιαρης* Ἀθῆναι 1949, σελ.12.

¹⁵⁹ Διαθήκη Διαμαντῆ Θ. Μάνιαρη, ...ὁ.π., Ἄρθρον Πρῶτον.

¹⁶⁰ Διαθήκη Διαμαντῆ Θ. Μάνιαρη, ...ὁ.π., Ἄρθρον Δεύτερον.

Αμπελάκια, τα οποία, όπως προαναφέραμε, απετέλεσαν την «Μανιάρειο Σχολή».

Με το **όγδοο άρθρο** άφησε την κατοικία του στη Σύρο, στα αδέρφια του «έφ' ὅρου ζωῆς» και ύστερα να ανήκει «αἰώνιος καὶ ἀναφαίρετος» στο Σχολεῖο «τῶν κορασίων» των Αμπελακίων, ενώ με το **ένατο άρθρο** εκληροδότησε το τρίτο άλλης οικίας της Σύρου στα αδέρφια του.

Στο **δέκατο άρθρο** δώρησε ἀνὰ 25.000 δραχμές στα ανήψια του Ιωάννην Δημόκαν και Γεωργίαν Αναστασίου Χελιώτου.

Στο **ενδέκατο άρθρο** άφησε τα εξής ποσά:

1. Στο Πανεπιστήμιο Αθηνών δραχμές 500.
2. Στην Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία κορασίων Αθηνών δραχμές 500.
3. Στα Φιλανθρωπικά καταστήματα Ερμουπόλεως δραχμές 1.000.
4. Στους πτωχούς της Ερμουπόλεως δραχμές 300.
5. Στις εκκλησίες των Αμπελακίων δραχμές 600.
6. Στη βαπτιστική του Βασιλική Ιωάννου Ζανιάλη δραχμές 600.
7. Στον Γεώργιο Κριατζούλα δραχμές 1.000.
8. Σε δέκα πτωχά κοράσια των Αμπελακίων «ἔτοιμα νὰ ἔλθωσιν εἰς γάμου κοινωνίαν» δραχμές 1.000.
9. Στην κατά τον θάνατό του παρעυρισκομένη υπηρέτριά του δραχμές 150.

Με το **δωδέκατο άρθρο** κληροδοτεῖ ὅλη γενικά την υπόλοιπη περιουσία του ἀπὸ ομολογίες δανείων και μετοχές διαφόρων εγχωρίων εταιρειών και οτιδήποτε άλλο, στα αδέρφια του Ιωάννη και Ελένη «καὶ νὰ τήν διανείμωσιν ἑξ ἴσου».

Στα **άρθρα δέκατο τρίτο, δέκατο τέταρτο και δέκατο πέμπτο** ορίζονται ως εκτελεστές και ἐπίτροποι των διατάξεων της Διαθήκης του ο αδελφός του Ιωάννης Μάνιαρης και ο ταμίας του υποκαταστήματος Σύρου της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος Λεωνίδας Κουτσοδόντης.

Στο **δέκατο ἑκτο άρθρο** ορίζεται ὅτι: «ἡ διατήρησις τῶν σχολείων, ὡς ἀνέφερα, καὶ ἡ ἐκπαίδευσις τῶν νέων καὶ νεανίδων τῆς πατρίδος μου θέλει ἐξακολουθῆ διὰ παντός». Μετά ὁμως τον θάνατο των εκτελεστών της

Διαθήκης θα αναλάβουν αυτοδικαίως καθήκοντα εκτελεστών ο κατά καιρούς **Διευθυντής του υποκαταστήματος Σύρου της Εθνικής Τραπέζης** μαζί με τόν κατά καιρούς **Δήμαρχο Ερμουπόλεως μέχρι της απελευθερώσεως των Αμπελακίων**, οπότε **αντί του Δημάρχου Ερμουπόλεως θα αναλάβει καθήκοντα ο Δήμαρχος Αμπελακίων**.

Στο τελευταίο **δέκατο έβδομο άρθρο** καθορίζεται η φροντίδα και το μέλλον της οικίας στην Ερμούπολη καί αναγράφονται τα εξής: «Καί τελευταῖον ἐγκαταλείπω εἰς τήν σύνεσιν καί τόν πατριωτισμόν τῶν κατά καιρούς ἐκτελεστῶν τῆς διαθήκης μου ταύτης τήν περαιτέρω ἐνέργειαν καί διεύθυνσιν τῶν ὅσων ἐν τῇ παρούσῃ μου διαθήκῃ διέταξα».

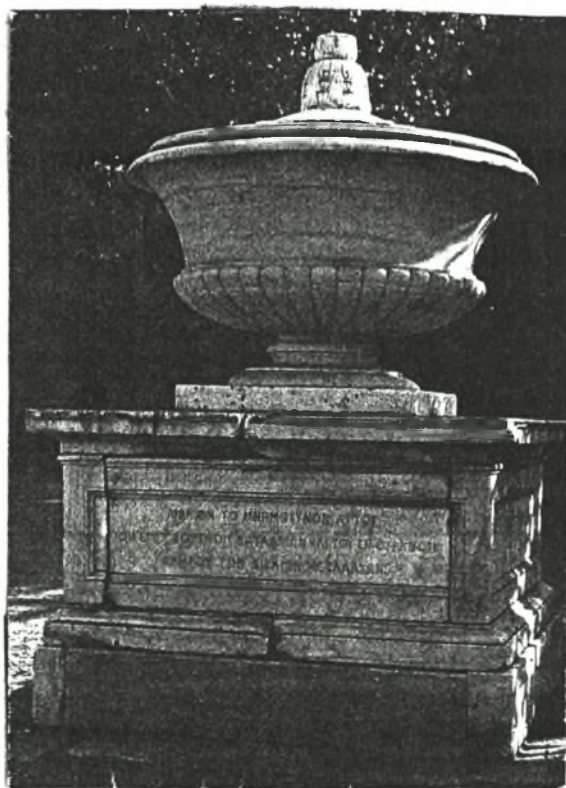
Και στο τέλος της Διαθήκης προσφέρονται «ὑπέρ τοῦ ἐθνικοῦ στόλου δραχμαί διακόσiai πεντήκοντα».

Αυτό γενικά είναι το περιεχόμενο της Δημοσίας Διαθήκης του αειμνήστου Αδαμαντίου Μανιάρη, τον οποίο η ιδιαίτερη πατρίδα του, τα Αμπελάκια, τιμά ιδιαίτερα κάθε χρόνο, την ημέρα της Πεντηκοστής, κατά την οποία τελείται **το ετήσιο μνημόσυνο του**, όπου, μετά την εκφώνηση του λόγου η χορωδία των μαθητῶν της Μανιαρείου Σχολῆς ψάλλει:

«Γενεαί εὐγνωμονοῦσαι
ἀπό βάθους τῆς ψυχῆς
καί τό δῶρον τῆς Παιδείας
εἰς ἡμᾶς Χορηγητής.

Τοῦ Σεπτοῦ Τεμένους τούτου
τῶν Μουσῶν ὁ Ἰδρυτής
Ὑμνηθῆτω, ὕμνηθῆτω
ὁ ἀοίδιμος Μανιάρης.

Αἰωνία Του ἡ μνήμη».

Εικόνα 31. Η ΛΑΡΝΑΞ ΤΩΝ ΟΣΤΩΝ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ ΜΑΝΙΑΡΗ. Φωτογραφία από το βιβλίο του Γ. Προκόβα «Αμπελάκια»(σ. 134).

6.2 ΑΛΕΒΥΖΟΣ ΑΣΤΕΡΙΟΥ (1833-1896)

Ο **Αλεβύζος Αστερίου**, άλλος μεγάλος ευεργέτης των Αμπελακίων, γεννήθηκε το 1833 στην κωμόπολη της Κοινής Συντροφίας και Αδελφότητας.

Έζησε όμως όχι στις λαμπρές ημέρες της ακμής της ιδιαίτερης πατρίδας του, αναπολώντας το μεγαλείο της και την βιομηχανική και εμπορική κυριαρχία της στην Ευρώπη.

Επειδή ήταν οραματιστής και πατριώτης, αφού με την εργατικότητα του απέκτησε μεγάλη περιουσία, αποφάσισε να διαθέσει αυτήν προς ανακούφιση των συμπατριωτών του και ιδιαιτέρως των ανέργων και απόρων γυναικών.

Γι αυτό τον σκοπό συνέταξε στη Λάρισα, στις 4 Δεκεμβρίου 1891, τη Διαθήκη του υπ' αριθμό 12179.

Η περιουσία του Αστερίου, την οποία άφησε στους συμπατριώτες του Αμπελακιώτες, ήταν:

α) **Δύο χιλιάδες (2.000) τουρκικές λίρες.**

β) Μία **τριώροφη οικία** στα Αμπελάκια.

γ) Ένας **ελαιώνας** στην Ελάτεια Λαρίσης (Μικρό Κεσερλί), εκτάσεως **316 στρεμμάτων.**

Επιθυμία του Αλεβύζου Αστερίου ήταν να ιδρυθεί **Εργοστάσιο Υφαντουργίας** στην τριώροφη οικία του, όπου θα εργάζονταν οι άπορες γυναίκες των Αμπελακίων, για να συνεχισθεί έτσι και η βιομηχανική παράδοση των Αμπελακιωτών. Η συντήρηση του Εργοστασίου αυτού θα επιτυγχανόταν με τα έσοδα του Ελαιώνα.

Το **Εργοστάσιο Υφαντουργίας** ιδρύθηκε το έτος **1899** και ελειτουργήσε με επιτυχία. Κατεσκεύαζε ωραίους **αλατζάδες** και τις περίφημες **«καραμελωτές» κουβέρτες**, οι οποίες είχαν πολύ μεγάλη κατανάλωση. Με αυτόν τον τρόπο δημιουργήθηκε αξιόλογη οικονομική κίνηση στα Αμπελάκια και ενισχύθηκαν οικονομικά πολλοί κάτοικοι.

Σήμερα, το Εργοστάσιο Υφαντουργίας δεν λειτουργεί για διάφορους λόγους και κυρίως λόγω των νέων οικονομικών και κοινωνικών δεδομένων. Θα

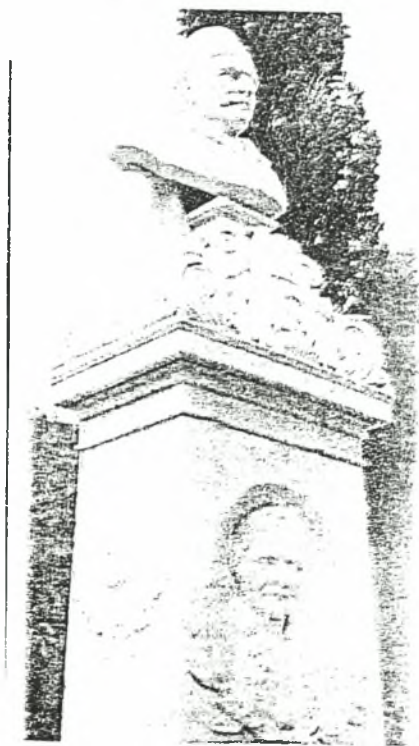
ήταν δυνατόν όμως να ξαναλειτουργήσει με κατάλληλη προσαρμογή στις σύγχρονες απαιτήσεις παραγωγής και καταναλώσεως. Έτσι, θα έχουν εργασία αρκετοί άνθρωποι, ώστε να παραμείνουν στο σημερινό φτωχό χωριό.

Επιθυμία επίσης του Αλεβύζου Αστερίου ήταν **να προικίζονται και τα άπορα κορίτσια των Αμπελακίων** από το περίσσειμα των εισοδημάτων του ελαιώνα.

Δυστυχώς όμως ούτε ο ελαιώνας αξιοποιείται πλήρως, με σύγχρονες καλλιεργητικές μεθόδους, ώστε να αποδώσει το μέγιστο δυνατόν και να εκπληρωθεί έτσι η επιθυμία του Ευεργέτη.

Ο Αλεβύζος Αστερίου έφυγε από τη ζωή και από τους συμπατριώτες του το έτος 1896.

Η Ιδιαίτερη πατρίδα του τον ετίμησε με **ανδριάντα**, ώστε να παραμείνει στους μεταγενεστέρους φωτεινό παράδειγμα φιλανθρωπίας και φιλοπατρίας, άξιο για μίμηση.

Εικόνα 32. Η ΠΡΟΤΟΜΗ ΤΟΥ ΑΛΕΒΥΖΟΥ ΑΣΤΕΡΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΤΟΥ. Φωτογραφία από το αναφερόμενο βιβλίο του Μιχ. Αβραμόπουλου (αριθμός 19^ο).

7. ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΑΜΠΕΛΑΚΙΩΝ

7.1 ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΑΜΠΕΛΑΚΙΩΝ [ΑΝΕΚΔΟΤΑ]

Τραγούδησε η Ευδοξία Στρούλιου ετών 77

1. Της Ωριάς το Κάστρο

Σαν της Ωριάς το Κάστρο άλλο δεν ελόγιασα
δώδεκα χρόνια έχω που πολεμώ
δεν μπορώ να το πάρω το ρημόκαστρο.
Τούρκοι το πολεμούσαν χρόνους δώδεκα
Μολυβοσκεπασμένο, μαρμαρόκτιστο.
Ένας κουντός Τουρκάκος Ρωμιογύριζε
στον βασιλιά πηγαίνει, τάγμα του ζητεί.
-Αφέντη μ', βασιλέα μεγαλειότατε, μου δώσης τάγμα άλογο καλό,
σπαθί μαλαματένιου για τουν πόλεμου.
-Άνοιξι πόρτα, άνοιξι, πόρτα της Ωριάς,
την πόρτα τ'ς μαυρουμάτας, της βασίλισσας.
-Βρέ δε σ' ανοίγου Τούρκε, βρε σκυλότουρκε.
-Εγώ δεν είμαι Τούρκος ούτε σκυλότουρκος
ήρθα να πάρω λάδι για τις εκκλησιές.
-Να ρίξουμε κουφίνια να σ' ανεβάσουμε.
-Είμι νησκόσ απ' την πείνα και ζαλίζουμε.
-Να ρίξουμε τσιγκέλια να σε κρεμάσουμε.
-Είν' τα ρούχα μ' σάπια κι ξεσκίζονται.
-Όσπου ν' ανοίξη η πόρτα χίλιοι έμπαιναν,
Όσπου να καλανοίξη ματαέβγαιναν.

2. Μια χήρα μια Καρτσιώτισσα

Μια χήρα, μια Καρτσιώτισσα, μια μικροπαντρεμένη,

έχει ασημένιο αργαλειό και φιλτισένιο χτένι.

Μασούριζε, καλάμιζε και σιγοτραγουδούσε.

Από τον βρόντο τ' αργαλειού κι απ' τα ψηλά τραγούδια

πραματευτής απέρασε και την καλημερίζει.

- Καλημέρα σου, κόρη. – Καλώς τον τον διαβάτη.
- Κόρη μ', σιαπού είν' ο άνδρας σου, πού είναι ο καλός σου;
- Ο άνδρας μου είναι στην ξενιτιά και λείπει δέκα χρόνια.

Ακόμα δυό τον καρτερώ, στις τρείς τον πετυχαίνω.

Κι αν δεν αρθή κι αν δεν φανή, καλόγρια θα γίνω.

Επάνω σ' έρημο βουνό θα στήσω μοναστήρι

και στο κελλί θα σφαιλιστώ και θα μαυροφορέσω.

- Κόρη μ', εγώ είμ' ο άνδρας σου, εγώ είμαι ο καλός σου.
- Αν είσαι συ ο άνδρας μου, αν είσαι ο καλός μου, δείξε σημάδια του σπιτιού και τότε να πιστέψω.
- Έχεις μηλιά στην πόρτα σου και κλήμα στην αυλή σου.

Κάνει σταφύλι ροζακί και το κρασί μοσχάτο.

- Διαβάτης ήσουν, πέρασες, τα είδες και τα ξέρεις.

Δείξε σημάδια του κορμιού και τότε να πιστέψω.

- Έχεις ελιά στο μάγουλο, ελιά στην αμασχάλη.

Ανάμεσα στην κάμαρα χρυσό καντήλι ανάβεις,

που φέγγεσαι και ντύνεσαι και πλέκεις τα μαλλιά σου.

- Ξένε μου, εσύ είσαι ο άντρας μου, εσύ είσαι κι ο καλός μου.

3.Τραγούδι της Ξενιτιάς

Βούλιμι μια, βούλιμι δυό, βούλιμι τρεις κι πέντι.
Βούλιμι να ξενητευτώ, πολύ μακριά, στα ξένα
Κι πάλι συλλογίζομαι σιαπού ν' αφήκω εσένα.
Σιαπού ν' αφήσω μάτια λιόμαυρα, φρύδια ζωγραφισμένα.

Όσα βουνά κι αν διάβαινα, όλα τα παραγγέλλω.
Βουνά μ' να μη χιονίσετε, κάμποι μην παχυνστήτε,
όσο να πάνου και να ρθώ κι πίσω να γυρίσω. (δισ)

Βρίσκω τα χιόνια στα βουνά, τους κάμπους παχυνμένους
κι κάνου ξένις αδερφές κι ξένις παραμάννις.
Ξένις μου πλέν' τα ρούχα μου κι ξένις τα σκουτιά μου.

4. Τραγούδι των αρραβώνων

Αηδόνια δικατέσσερα
θα στείλου στην αυλή σου,
για να λαλούν κάθι πρωί
να σκάσουν οι εχθροί σου.

Το τι'σαι συ, το τι'μαι γω
και τι ζωή να ζήσω
την πικραμένη μου καρδιά
πώς να την ταγιανίσω εγώ. Αμάν (δισ).

Πούνι μέσα κλεισμένη
στο μήνα βγαίνει μια φορά
σαν πέρδικα γραμμένη.

Πάν ο κόσμος είπανε. Αμάν (δισ)

ας πούνι κι άλλα τόσα,
να βγάλουνε τη φάγουσα,
στο χείλι και στη γλώσσα.

Θέλου να γίνω πλάτανος
μπροστά στους Καϊβινέδεις,
για να ισκιώνου τα παιδιά
να πίνουν τους καφέδες.

5.Τραγούδι της αγάπης

Κελαϊδήστε, ωραία μου πουλάκια, κελαϊδήστε.
Κελαϊδήστε, τραγουδήστε τον ωραίο σας σκοπό.
Μάθετέ με, ωραία μου πουλάκια, μάθετέ με
μάθετέ με κι εμέ να τραγουδώ
και τον έρωτα να ψάλλω εις την νέα που αγαπώ (δεις).
Δεν υπάρχει θεός δια μένα, δεν υπάρχει,
δεν υπάρχει κανένας θεός.
Κι αν υπάρχει κανένας κακούργος, δια με θα είναι σκληρός.
Η καρδιά μου, ωραία μου πουλάκια, η καρδιά μου,
αν σφαλίση, δεν ανοίγει με κλειδιά,
μόν' ανοίγει με κιθάρες, μαντολίνα (δεις) και βιολιά.

6. Τραγούδι της αγάπης

Κατέβα, ποθητή μου,
και η νύχτα είναι βαθεία,
η βαρκούλα μας προσμένει,
κάτω στην ακρογιαλιά (δεις)

Αν τυχόν και σε πειράξη
του ανέμου η δροσιά,
τότε εγώ θα σε θερμάνω
στη ζεστή μου αγκαλιά (δισ)

Είσαι άγγελος ωραίος,
έχεις μάτια γαλανά,
έχεις χείλη κοραλλένια
και ολόσγουρα μαλλιά (δισ)

Τα ωραία σου τα μάτια
στον καθρέπτη μην τα δης,
γιατί μόνη σ' αγαπιέσαι
και εμένα λησμονείς(δισ).

Κάντα τα μαλλιά σου, κάντα,
κάντα σκάλες ν' ανεβώ,
να φιλήσω την ελιά σου
και τον άσπρο σου λαιμό. (δισ)

7. Τραγούδι της αγάπης

Για δες εκείνο το βουνό πώς άναψε και καίει.
Κάποιος αγάπη έχασε και κάθεσαι και κλαίει.
Κλαίω, δακρύζω και δάκρυα χύνω. Δεν με λυπάσαι, δεν με πονείς;
Το κρίμα φθάνει εις το λαιμό σου και' γω διαβαίνω στη μαύρη γης.

Με πρόδωσες, σκληρά θα προδοθείς.
Με πίκρανες, αργά θα μετανιώσεις.

Ενθυμήσου σκληρά την ωραία βραδιά,
που για πρώτη φορά μου' κλεψες την καρδιά.

Μενεξέδες και ζουμπούλια
και θαλασσινά πουλιά,
για να στείλω στην αυλή σου
χαιρετίσματα πολλά.

Αν εσύ δεν μου το δώσης
το φιλί που σε ζητώ,
θα το πάρω με το ζόρι
και θα είναι πιο γλυκό.

Πές μου. Γιατί σαν ξένη με κοιτάς;
Δεν είμαι γω εκείνη που αγαπούσες
και εκείνη που λάτρευες κρυφά
και με κρυφομιλούσες;

Απόψε με σκοτώνουνε.
Έλα και συ και κλάψε.
Πάρε από το αίμα μου
και τα μαλλιά σου βάψε.

8. Τραγούδι της αγάπης

Σαν πουλί κι εγώ επετούσα,
κελαιϊδούσα ψηλά στα κλαδιά.
Είχα όμως ελπίδες και ζούσα
και γαλήνη βαθειά στην καρδιά.

Τώρα όμως έχαθη η πνοή μου
και η γλώσσα ως πριν δεν λαλεί.

Δεν μ' αφήνει, ώσπου να ξημερώση,
ένας βήχας ψηλός με κρατεί.

Οι γιατροί προσπαθούν να με σώσουν,
μα το πάθος μου είναι βαθειά.
Δεν γλιτώνει το σπίτι κι αν πάρη
από τέσσερα μέρη φωτιά.

Ας επέθαινα τότε που ήμουν
εις τα σπάργανα βρέφος μικρή,
γιατί τώρα που έγινα μεγάλη
και κατήντησα πια φθισική.

Ας πεθάνω και ας ζήση εκείνος,
όπου τώρα με άλλη γλεντά.
Του εύχομαι όμως πατέρας να γίνη
και να κάνη παιδιά φθισικά.

9. Της Σούζας το τραγούδι

Στις δεκαπέντε του Μαγιού, π' ανθίζει το λουλούδι,
αφηνκρασθήτε, βρε παιδιά, της Σούζας το τραγούδι
Η Σούζα ήταν έμορφη, της Κρήτης το καμάρι.

Αγαπάει του Σαρά-μπεη το πρώτο παλληκάρι.

Μια μέρα η Σουζίτσα μας στον ήλιο εκαθιζόταν,
χρυσό μαντήλι έβγαζε, τα δάκρυα εσκουπιζόταν.

Και τη ρωτά η μάννα της και ο εραστής της λέει:

- Τι έχει η Σουζίτσα μας και κάθεται και κλαίει;

- Όνειρο είδα, μάννα μου, πικρό φαρμακωμένο.

Είδα και τ' αδελφάκι μου στο αίμα βουτηγμένο.

- Όνειρο είναι, κόρη μου, ψέμα και θα περάση
και το δικό σου τ' αδελφάκι στα ξένα θα γεράση.

Μια Κυριακίτσα το πρωί, κατά το μεσημέρι,
η Σούζα πάει να κοιμηθώ με το Σαρή του Μπέη.
Άκουει την πόρτα να χτυπά, κουδούνι να κουδουνίζει.
Το αδελφάκι μ' είναι αυτό και τι θα γίνω τώρα;
Κατέβηκε κάτω κι άνοιξε, βλέπει τον αδερφό της.
Ευθύς το αίμα κόπηκε από το πρόσωπό της.
-Σουζίτσα μου, λίγο νερό, γιατί είμαι διψασμένος,
γιατί από δρόμο έρχομαι και είμαι κουρασμένος.
Το μαστραπά της άρπαξε, τρέχει στο πηγαδάκι,
να φέρη γρήγορα νερό, να δώση τ' αδερφάκι.
Δε θέλω, Σούζα μου, νερό δεν είμαι διψασμένος,
μόνο με τον Σαρά-μπεη είμαι περιπλεγμένος.
Απ' τα μαλλιά της άρπαξε, στη σκάλα την καθίζει,
χρυσό μαχαίρι έβγαλε, στο στήθος της το μπήγει.
-Πέστε και στο Σαρά-Μπεη, αν είναι παλληκάρι,
να κάνη εις τον τάφο της όλο μαργαριτάρι.
Και πάνω από τον τάφο της μια Κρυσταλλένια Βρύση
και όποιος έχει τον καϋμό, να πιή, για να τον σβήση.

10. Τραγούδι της Ξενιτιάς

Φεγγάρι μου λαμπρό, λαμπρό και λαμπροφορεμένο,
αυτού ψηλά που περπατείς και χαμηλά κοιτάζεις
μην άειδεις, μην αλόγιασιν του γιού μου το καράβι;
-Πολλά καράβια στον αγιαλό, όλα με την αράδα
κι ένα καράβι ψαριανό δεν πάει κουντά μι τ' άλλα.
Με τους αέρδιν μαλώνει, με το βοριά μαλώνει.
-Δε σε φοβούμαι, βρε βοριά, φυσήξεις κι αν τραβήξης.
Έχω καράβι από καρυά, κατάρτι από πυξάρι
κι αυτά τα караβόσχοινα από ξανθής μαλλάκια.

11. Τραγούδι των αρραβώνων (δίστιχα)

Αχ τρομακτική μου αγάπη και λαχτάρα της καρδιάς,
πώς συνέβηκε σε μένα ο αγιάτρευτος καϋμός;

Βρύση μου μαλαματένια, πώς βαστάς κρύο νερό,
έτσι βαστώ κι εγώ ο καϋμένος της αγάπης τον καϋμό.

Έχω εχθροί σαν τα μαλλιά μου, που μου θέλουν το κακό,
και μου δίνουν το φαρμάκι στο ποτήρι να το πιω.

Σαν τα μάρμαρα της πόλης, πούναι στην Αγια-Σοφιά,
έτσι τάχεις μπερδεμένα, μάτια, φρύδια και μαλλιά.

12. Τραγούδι των αρραβώνων

Σηκούτι, για να φύγουμι, προτού μας βαρεθούνε,
της γειτονιάς οι έμορφες θέλουν να κοιμηθούνε.

Εμείς εδώ δεν ήρθαμε να φάμι και να πιούμι,
μόνο σας αγαπούσαμε κι ήρθαμι να σας δούμι.

Αν ήσουν άνθρωπος εσύ και πόναγες για μένα,
θα αρνιόσουν την μαννούλα σου κι ερχόσουν με μένα.

Δεν είμαι δέντρο να κοπώ, κλωνάρι να λυγίσω.
Δεν είμαι τέτοιος άνθρωπος, για να σε παρατήσω.

Τα φίδια κι οι δεντροκαλιές μου κόψανε το δρόμο
και δε μ' αφήνουν να περνώ, να πάω στον καλό μου.
(Το ανωτέρω τραγούδι λέγεται στους αρραβώνες, όταν
οι συμπέθεροι φεύγουν από το σπίτι της νύφης).

13. Της νεκρής αναπημένης

Ψες το βράδυ όνειρο είδα κάποια ποι΄ χα φίλη μου,
φάντασμα παρουσιάσθη έμπροσθεν της κλίνης μου (δισ).
Κάνω να της πλησιάσω και κοντά της να σταθώ,
το χεράκι της να πιάσω, δύο λογάκια να της πω (δισ).
Στάσ΄, μου λέει, μην πλησιάζεις, εγώ σάρκα δε βαστώ,
μόνον ήρθα η καϋμένη δυό λογάκια να σου πώ. (δισ).
Αν θυμάσαι το τι μου είπες μια βραδιά στην εξοχή,
πως ακόμη και στο μνήμα θα μας βάλουνε μαζί (δισ).
Κι αν θα έρθης εις το μνήμα και στην ανακομιδή,
δώσε προσοχή μεγάλη και θα εύρης κάτι τι (δισ).
Θε να εύρης δακτυλίδι, που μου τόδωσες εσύ,
να το πάρης και να το θάψης σ΄ ένα έρημο νησί (δισ).

14. Ο Αη-Γιώργης κι ο δράκοντας

Αφέντη μ΄ Άγιου-Γιώργη μ΄ και πρωτοκαβαλάρη,
αρματωμένος με σπαθί και μ΄ αργυρό κοντάρι.
Άγγελος είσαι στη θωριά και άγιος στη θεότη
παρακαλώ βοήθεια, Άγιε Στρατιώτη.
Θεριό βγαίνει στον τόπο μας, σ΄ ένα βαθύ πηγάδι,
ανθρώπους το ταΐζουνε πάσα πρωί και βράδυ.
Μια μέρα δεν του δώσανε του λιονταριού να φάη,
σταλιά νερό δεν άφηνε τον κόσμο για να πάρη.
Βάζουν για να κληρώσουνε τίνος θα πέση ο κλήρος.
Κι ο κλήρος πάσε κι έπεσε σε μια βασιλοπούλα,
όπου την είχε ο βασιλιάς μία και μοναχούλα.
Κι ο βασιλιάς σαν τόμαθε πολύ βαρύ του΄ φάνη.
Τόν βίαν όλον πάρτε τον και το παιδί μ΄ αφήστε.
Λαός πολός σηκώθηκε, στο βασιλιά πηγαίνει.

-Για δώσ' μας το παιδάκι σου, μην πάρουμε και σένα.
-Πάρτε το και στολήστε το και κάντε το και νύφη
και δώστε το στου λιονταριού να φάη πρωί και βράδυ.
Ο Άγιος-Γιώργης σηκώθηκε και θέλει να τη σώση
από το άγριο θεριό να την ξελευτερώση.
Τον Γρίβαν του καβάλησε και τον εδεσποτίζει,
στο χείλος μέσ' στου πηγαδιού πηγαίνει και καθίζει.
Η κόρη τον κοιτάζε με δακρυσμένο βλέμμα.
-Φύγε, φύγε αφέντη μου, μην τύχη φάη κι εσένα
αυτό το άγριο θεριό, όπου θα φάη κι εμένα.
Άφησ' με, κόρη μ', άφησ' με, να πάρω λίγο ύπνο
κι εγώ φονεύσω το θεριό κι από εδώ σε βγάλω.
-Σήκω, σήκω, αφέντη μου, και το νερό αφρίζει
και ο δράκοντας τα δόντια του για μένα τα τροχίζει.
Ο Άγιος-Γιώργης σηκώθηκε σαν παιλιολογισμένος
και το κοντάρι άρπαξε σαν νάταν μεθυσμένος.
Μια κονταριά τον χτύπησε, τον πήρε μέσ' στο στόμα
και το θεριό εξαπλώσε χάμω στην γης το χώμα.
Πήγαινε, κόρη μ', πήγαινε, πήγαινε στους γονείς σου
και πές' τους ποιος σε έσωσε σήμερα τη ζωή σου.
Κι ο βασιλιάς, σαν τόμαθε, κάνει χαρά μεγάλη.
-Χάρη σου, νέε, χάρη σου, χάρη σου το παιδί μου.
-Χαίρω και την κορώνα σου πόχεις στην κεφαλή σου.
-Για πές' μας, νέε ένδοξε, πώς λένουν τ' όνομά σου;
-Άγιου -Γιώργη με λέγανε απ' την Καπαδοκία.
Θέλεις να κάνης χάρισμα, κάνε μια εκκλησία
και βάλε και ζωγράφισε Χριστό και Παναγία.
Και στη δεξιά της τη μεριά γράψε έναν καβαλάρη,
αρματωμένο με χρυσό και αργυρό κοντάρι.

15. Η πέρδικα

Μια πέρδικα παινεύτηκε σ' ανατολή και δύση (δισ)
πως δεν ευρέθη κυνηγός, για να την κυνηγήση (δισ)

Κι ο κυνηγός, σαν τ' άκουσε, πολύ του βαρυφάνη. (δισ)
Στήνει τα βρόχια σταϊ βουνά, τα ξόβεργα στους κάμπους. (δισ)

Τα δίχτυα τα μεταξωτά στην κρυσταλλένια βρύση. (δισ)
Πάει η πέρδικα να πιή νερό και πιάνεται απ' το δίχτυ. (δισ)

Τον κυνηγό παρακαλεί για να την απολύση. (δισ)
Πανάθεμά σε, κυνηγέ, που σκότωσες το ένα. (δισ)
Δε σκότωνες τα δυο μαζί, τα δυο ζευγαρωμένα; (δισ)

(Το ανωτέρω τραγούδι λέγεται στους αρραβώνες)

7.2 ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ -ΑΙΝΙΓΜΑΤΑ [ΑΝΕΚΔΟΤΑ]

α) ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

Πολλές είναι οι παροιμίες για διάφορες καταστάσεις και γεγονότα, που παρουσιάζονται με λίγες και εύστοχες λέξεις, αλλά με μεγάλη σοφία.

Οι παροιμίες που παραθέτουμε έχουν συλλεχθεί από το στόμα των Αμπελακιωτών και Αμπελακιωτισσών, κυρίως μεγάλης ηλικίας, χωρίς να γίνει καμμία απολύτως διόρθωση στις λέξεις.

1. Λάδι βρέχει, κάστανα χιονίζει.
2. Πήγι για μαλλί κι βγήκι κουρεμένος.
3. Ο Γιάνν(η)ς καβαλάρ(η)ς κι του γουμάρ(ι)' αράτζι.
4. Κίντσι η τέντσερις κι βρήκι του καπάκ(ι).
5. Του στραβό του ξύλου του ισιάζει η φουτιά, τουν στραβόν τουν άνθρωπου η Θιός.
6. Οι χαζοί κουδούνια δεν έχ(ου)ν.
7. Τρία πλιά κι ένα τσιόν(ι).
8. Η λύκους αντάρα καρτιράει.
9. Απ'όξου απ' του χουρό, πουλλά τραγούντια λέγου.
10. Αυτά, κυρά μ', τα φώτα, αυτά κι ντ' Πασχαλιά.
11. Η λύκους, φάει δε φάει, ντούα θα του πουν.
12. Ανιβαίν' του γουμάρ(ι) στ' καρυά, ανιβαίν(ει).
13. Φάει, νύφ', ζμί, καλά είναι κι τα κουψίντια.
14. Απ' όξου κούκλα κι απού μέσα πανούκλα.
15. Να λιλί κι δώμ' τσιτσι.
16. Ανάφιρέ τουν, γύρνα δε τουν.
17. Είν' αλάργα του σκουτάδι, κλείσ' τα μάτια να του δεις.
18. Κάλλιου αργά παρά πουτέ.
19. Μπρος βαθύ κι πίσου ρέμα.
20. Έμ φταίχτς, έμ φουντούλ(η)ς.

21. Βρήκис φαΐ, κάτσι φάει. Βρήκис ξύλου, σήκου φέγα.
22. Τράβα, γιρουδιάουλη, κούνα κι του διαουλούλ(ι).
23. Χτυπά τη θύρα, να νονήσ(η) η παραθύρα.
24. Αν θα ξαναγένου νύφ(η), θα ξέρου πώς να προυσκυνήσου.
25. Άπιαστος κλέφτης, καθάριος νοικοκύρης.
26. Απ' άλλουν καΐουνταν τα γένια τ' (ου), κι άλλους «στάσ' να 'νάψου του τζιμπούκ(ι)» .
27. Φάει, μπατζιανάκ' . -Τι να φάου, το τσιανάκ(ι);
28. Του γάιδарου διμένου, νοικουκύρ(η)ς αναπαυμένους.
29. Η αλπού εκατό χρονού, τα αλπούλια εκατόν πινήντα.
30. Όποιος πεινά, νειρεύεται τυρί, αυγά και πίτες· κι' όποιος είναι ξυπόλυτος, τσαρούχια με τις μύτες.

β) ΑΙΝΙΓΜΑΤΑ

Αλλά και τα αινίγματα των Αμπελακιωτών δείχνουν την οξύνοια και παρατηρητικότητα τους, εκφράζοντας πράγματα ή ενέργειες, για να τα μαντεύσει κάποιος, αποκρύπτοντας τις έννοιες.

Και τα αινίγματα καταγράφονται στη γλώσσα του λαού, όπως ακριβώς τα ακούσαμε, χωρίς τροποποίηση.

1. Μ' είπι η μάνα μ' να μοι δώσ'
του τσιντζιλι, του μίντζιλι
να πα' να τσιντζιλώσουμι
κι πάλι θα στου φέρου.
[το καντάρι]
2. Η μπάρμπας μ' η Κουντουθόδουρους
μέσ' στ' άχυρα γκιλιέται.
[το αυγό]
3. Πέντι καλουϊέρ' ένα πύργου φκιάν' .

[οι βελόνες που πλέκουν]

4. Ψηλός, ψηλός καλόϊαρους κι κόκκαλα δεν έχει.

[ο καπνός]

5. Πάνου κουτί, κάτου κουτί

κι μέσα μια κόρη κελαϊδεί.

[η γλώσσα]

6. Ένα κόσκινο καρύδια

ψηλά στα κεραμίδα.

[ο ουρανός με τ' άστρα]

7. Γύρω απ' το σπιτάκι μου καλόηροι χορεύουν.

[οι σταλαγματιές της βροχής].

8. Όταν τα λύνω, κάθονται

όταν τα δένω, φεύγουν.

[τα παπούτσια]

9. Χίλιοι, μύριοι καλοέροι,

σ' ένα ράσο τυλιγμένοι.

[το ροῖδο]

10. Γρούν(ι), γρούν(ι) κουλουβό,

σκούζοντας παέν(ει) στου β(ου)νό.

[η σφαίρα]

8. ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΑΜΠΕΛΑΚΙΩΝ [ΑΝΕΚΔΟΤΟ]

8.1 ΓΕΝΙΚΑ

Το γλωσσικό υλικό που ακολουθεί είναι ανέκδοτο και το κατέγραψα ακούοντάς το στην καθημερινή ομιλία των Αμπελακιωτών ή ζητώντας να μου ονοματίσουν διάφορες έννοιες συγκεκριμένων ή αφηρημένων πραγμάτων.

Στη γλώσσα των Αμπελακίων, αν και εκεί, όπως γνωρίζουμε, δεν κατοίκησαν ποτέ Τούρκοι, εν τούτοις επέδρασε η τουρκική δουλεία, εξαιτίας της οποίας παραλήφθηκαν διάφορα γλωσσικά στοιχεία, τα οποία μπορούμε να επισημάνουμε.

Εκτός όμως από τα τουρκικά κατάλοιπα και μερικές άλλες ξενικές επιδράσεις, αφού οι Αμπελακιώτες έρχονται σε επικοινωνία και με πολλούς άλλους ξένους, υπάρχουν λέξεις, οι οποίες έχουν υποστή φθορά, ώστε να δυσκολεύεται ο ερευνητής να διακρίνει την προέλευσή τους.

Μερικές φορές, απαιτείται μεγάλη γλωσσική κατάρτιση, για να αποφανθεί κανείς αν μία λέξη είναι ελληνική ή ξένη και ποιας προελεύσεως.

Πρέπει να επισημανθεί ότι οι Αμπελακιώτες, και λόγω παιδείας και λόγω νοοτροπίας, αποφεύγουν τις ξενικής καταγωγής λέξεις, οπότε είναι λίγες σχετικά, και τείνουν προς την αρχαιοπρέπεια, πράγμα το οποίο συμβαίνει και στην επιλογή βαπτιστικών ονομάτων. όπως αντιλαμβάνεται ο προσεκτικός ερευνητής.

Καταβλήθηκε ιδιαίτερη προσπάθεια, ώστε οι λέξεις που συλλέχθηκαν να είναι οι πλέον ιδιωματικές και να καταγραφούν, όπως ακριβώς φέρονται στο στόμα των λαϊκών στρωμάτων, χωρίς να γίνει ούτε η ελάχιστη τροποποίηση ή «βελτίωση». Γιατί απαραίτητη προϋπόθεση κάθε προσπάθειας για συλλογή γλωσσικού υλικού είναι η ακριβής καταγραφή του, αν δεν θέλουμε να οδηγηθούμε σε γλωσσολογικά συμπεράσματα, τα οποία βρίσκονται μακριά από την επιστημονική αλήθεια.

Όπου υπάρχει δυσκολία ως προς την προφορά, γίνονται οι αναγκαίες επεξηγήσεις.

Ως προς την κατάταξη των λέξεων, προτιμήθηκε το σύστημα με αλφαβητική σειρά.

Στη συνέχεια, θα εκτεθούν τα σπουδαιότερα **γλωσσικά φαινόμενα της περιοχής αυτής**.

1. Ένα από τα σπουδαιότερα χαρακτηριστικά της γλώσσας της είναι η αποκοπή του τελικού, μη τονιζόμενου, φωνήεντος **ι** σε πολλές λέξεις. Πρέπει να σημειωθεί όμως ότι το τελικό σύμφωνο, που μένει μετά την αποκοπή του **ι**, προφέρεται **παχύ** και κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να ακούεται πολύ ελαφρά το **ι**.

π.χ. σπί**τ(ι)**, με αποκοπή του τελικού **ι**.

Το **ι** είναι **παχύ** και το **ι** ακούεται πολύ **ελαφρά**.

2. Σε μερικές λέξεις το **ο** (όμικρον) τρέπεται σε **ου**.

π.χ. **του**, αντί **το** (Ονομαστική Ενικού του ουδετέρου άρθρου).

3. Η χρήση, μερικές φορές, σε **ονόματα αρσενικά** του **η** (άρθρο θηλυκού γένους), αντί του **ο** (άρθρο αρσενικού γένους).

π.χ. **η** ήλιους (= **ο** ήλιος).

4. Η **συγκοπή** κάποτε φωνηέντων, τα οποία βρίσκονται μέσα στη λέξη.

π.χ. Βασίλ(η)ς.

8.2 ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

α

άβραϊά (ή)= η βραγιά, η πρασιά:μέρος του κήπου φυτευμένο με λαχανικά.

άνταρα (η) = ομίχλη.

άντε (επιφώνημα)= «πήγαινε», «έλα», «εμπρός» [άγω> άγετε> άετε> άιτε> άιντε> άντε].

αντέτ (ι) (το)= έθιμο, συνήθεια. [τουρκ. adet>αντέτ(ι)].

απάγγιο (το)= μέρος, που δεν το χτυπά ο άέρας.

αρμάν(ι) (το)= το ρουμάνι :Μέρος του δάσους με άγρια δένδρα.

Σημείωση: Για το τελικό **ι** που βρίσκεται στην παρένθεση και για οποιοδήποτε γράμμα γενικά που βρίσκεται στο εξής σε παρένθεση ισχύει, ό,τι είπαμε προηγουμένως.

αρνίτια (τα) (πρόφερε: αρνίτχια) =τα κοτόπουλα [όρνιθες>ορνίθια> αρνίτια]

β

βέργα (η) =κλαδί δένδρου ή θάμνου, λεπτό και ευλύγιστο. [ιταλικό verga> βέργα].

βιδούρα (η) =ξύλινο μεγάλο δοχείο, στο οποίο έβαζαν το γιαούρτι.

βιτούλ(ι) (το) =μοσχάρaki του γάλακτος, βιδέλο. [ιταλ. vitello>βιτούλ(ι)].

βίτσα (η) =η βέργα. [λατιν. vitea>σλαβ.vitsa>βίτσα].

Υ

γαβάθα (η) =βαθύ πήλινο ή ξύλινο δοχείο. [λατιν.gavata>γαβάθα].

γιατάκ(ι) (το) = το στρώμα, το κρεβάτι || τόπος για ύπνο ή ανάπαυση. [τουρκ. yatak>γιατάκ(ι)].

γιρουστώ= κάνω γιουρούσι (=έφοδο). [τουρκ. λέξη γιουρούσι>γιρουστώ].

γιουρούσι (το) =η έφοδος.[τουρκ. yürüyüş> γιουρούσι].

γκιμ (ι) (το) =χάλκινο δοχείο για πόσιμο νερό κατά τον χειμώνα.

γκιουβέτσι (το) =χάλκινο ή πήλινο σκεύος, ρηχό και πλατύ για ψήσιμο φαγητών. [τουρκ. güvez> γκιουβέτσι].

γκλαβανή (η) =η καταπακτή [σλαβ. glava(=κεφάλι)> γκλαβανή].

γκούργκουλας (ο) = ο λάρυγγας.

γομάρ(ι), (το) = ο όνος, ο γαϊδαρος. [αρχ. γόμος(=φορτίο)>γομάριον>γομάριν>γομάρι>γομάρ(ι)].

γ(ου)δί (το) = το γουδί (με συγκοπή του ου). [αρχ. ή ἴγδης> υποκορ. ἰγδῖον>γουδί>γδί].

γνέθω= κλώθω. [σύμφυρση των ρημ. της αρχ. ελλην. νέω+νήθω> γνέθω].

γνέφω = κάνω νεύμα, νόημα. [αρχ. νεύω> μεσ. γνεύω>γνέφω].

γ(υ)νιαῖκα (η) =γυναῖκα Συγκοπή του υ και πρόσφυση του ι.

δ

δαμάλ(ι), (το)= μικρό μοσχάρι («του γάλακτος») [δάμαλις (=νεαρή αγελάδα)> δαμάλιον> δαμάλι> δαμάλ(ι)].

δασκαλεύω = συμβουλεύω. [δάσκαλος> δασκαλεύω].

δέοντα (τα) =τα πρέποντα, τα χαιρετίσματα. [αρχ. δεῖ (=πρέπει)> μετοχή ουδ. γεν. δέον> δέοντα].

ε

έβγα (το) =η έξοδος. [βγαίνω> Προστ. έβγα>έβγα(το)].

εβίβα και βίβα (επιφ.)= εις υγείαν (ευχή κατά την πρόποση [ιταλ. *en viva* (= ζήτω)>εβίβα].

ζ

ζλάπ(ι), (το) = άγριο ζώο. [ρουμ. *zulara*>ζουλάπι> ζ(ου)λάπι>ζλάπ(ι)].

ζούζουλο (το) =ζωύφιο, ζουζούνι. [σλαβ. *zuzel*> ζούζουλο].

ζ(ου)μί (το) = ζουμί. Το ζ προφέρεται παχύ. [αρχ. ζωμός> ζωμίον > ζουμίν> ζουμί> ζ(ου)μί].

ζουπώ = πιέζω, ζουλώ, συνθλίβω. [διοπίζω (=βγάζω τον οπό)> ζουπώ].

η

ήρα (η) = παράσιτο του σιταριού. [αρχ. αῖρα> ἥρα> ήρα].

θ

θχειά (η) = θεία [θείος> θεία> θχειά].

ι

ιδροκοπώ = ιδρώνω πολύ. [αρχ. ιδρώς> ιδρος+καταλ.-κοπῶ <ρ. κόπτω> ιδροκοπώ].

κ

καλντρίμ (ι) (το)= δρόμος λιθόστρωτος με ανώμαλη επιφάνεια. [τουρκ. Kaldirim> καλντιρίμι> καλντρίμ(ι)].

κάμαρη (η) = δωμάτιο. [ελλην. καμάρα (=κάθε τι που έχει θολωτό σκέπασμα, σκεπαστή άμαξα> κάμαρη].

καναπές (ο) = κάθισμα ξύλινο για δυο ή περισσότερα άτομα. [γαλλ. canapé> καναπές].

κανάτια (τα) = τα εξωτερικά φύλλα του παραθύρου, τα παντζούρια.

καραούλι (το) = η σκοπιά, το παρατηρητήριο.

κάρνο (το) = κάρβουνο. [κάρβουνο> κάρβνο>κάρνο].

καταή (επιρ.) =στη γη, στο έδαφος, [«κατά γῆς»> καταγῆς> καταγή> καταή].

καταχνιά (η) =ομίχλη. [κατά +άχνη> μεσν. καταχνία> καταχνιά].

κατώι (το) = υπόγειο. [κατώγαιον> κατώγι> κατώι].

κελάρι(ι), (το) = μικρή αποθήκη στο υπόγειο, κρασιού ή τροφίμων.
[λατιν. cellarium> κελλάριον> κελάρι> κελάρ(ι)].

κίτιρνος (επιθ.) =κίτρινος (με αναγραμματισμό).

κριάς (το) =κρέας.

κρικέλλα (η) = μεγάλος κρίκος. [αρχ. κρίκος> κρικέλλα].

Λ

λαγήνι (το) =πήλινο δοχείο για νερό, μικρή στάμνα. [αρχ. ο λάγυνος> ο λάγηνος> το λαγήνιον> το λαγήνι].

λιακωτό (το) = εξώστης που τον βλέπει πολύ ο ήλιος|| ταρατάσα.
[ήλιακόν> *ήλιακωτόν> λιακωτό].

λόγγος (ο) = πυκνό δάσος ή θαμνότοπος. [σλαβ. longu> λόγγος].

μ

μαγειριό (το) = κουζίνα (ο χώρος). [αρχ. μάσσω = ζυμώνω φύραμα) > αρχ. μάγειρος > αρχ. μαγειρείον > μαγειριό].

μάνταλο (το) = ξύλινη δοκός, η οποία έμπαινε και έβγαινε στον τοίχο ασφαρίζοντας την πόρτα. [άρχ. μάνδαλος > μάνδαλον > μάνταλο].

μασιά (η) = είδος μεταλλικής λαβίδας (τσιμπίδας), για να πιάνουν τα αναμμένα κάρβουνα, πυράγρα. [τουρκ. masa > μεσαιων. μασίον > μασιά].

μεντούλ(ι) (το) = το μεδούλι, ο μυελός των οστών. [λατιν. medulla > μεντούλι].

μονοπάτ (ι) (το) = στενός και δύσβατος δρομίσκος στο βουνό. [μόνος+πατῶ > μεσαιων. μονοπάτιον > μονοπάτι].

μούζγκλα (η) = βρυόφυτο που αναπτύσσεται σε σκιερούς τόπους.

μπάρα (η) = λακκούβα με νερό.

μπαχτσές (ο) = μπαξές, κήπος, περιβόλι. [τουρκ. bahce > μπαχτσές].

μπερντές (ο) = κουρτίνα, παραπέτασμα [τουρκ. berde > μπερντές].

μπλάρ(ι),(το) = μουλάρι, ημίονος. [mulus > μοῦλος > μεσαιων. μουλάριον > μουλάρι > μπλάρ(ι)].

μπόρα (η) = ξαφνική και ραγδαία βροχή μικρής διάρκειας || καταιγίδα || -μεγάλο παροδικό κακό. [ελλην. βορέας > λατιν. boreas > βενετ. bora > μπόρα].

μπούτζιος (ο) = η θέση που βρίσκεται στη μια και στην άλλη πλευρά στην εστία, στο τζάκι.

ν

ναυρικό (το) = πηγή, από την οποία αναβλύζει άφθονο νερό.

νότιος (επίθ.) (πρόφερε: νότ(χ)ιος) = υγρός, γεμάτος υγρασία. [νότος > νότιος]

νourά (η) = ουρά [«την ουρά» > την/νourά > νourά].

νταβάν(ι) , (το) = η οροφή. [τουρκ. tavan > ταβάνι > νταβάν(ι)].

νταμάρ (ι), (το) = η οικογενειακή καταγωγή, η «ράτσα».

ντάμ(ι), (το) = στάβλος.

ντέρτι (το) = βάσανο, καημός, ψυχικός πόνος. [τουρκ. dert > ντέρτι].

ντιρέκ (ι), (το) = ξύλινο στήριγμα.

ξ

ξέφωτο (το) = άδενδρος τόπος μέσα σε δάσος|ανοιχτό μέρος.

ο

οντάς (ο) = δωμάτιο. [τουρκ. oda > οντάς]

π

παραθύρα (η) = δευτερεύουσα θύρα της οικίας σε αντίθεση με την κύρια. [παρά+θύρα > παραθύρα].

πεζούλ(ι), (το) =χαμηλό τοιχάκι, λιθόκτιστο για κάθισμα. [αρχ. πέζα(=πόδι|η βάση πράγματος) > μεσ. πεζούλιν> πεζούλι].

πλαλώ =τρέχω γρήγορα ή πηδώντας. [άπολαλῶ>αόρ. άπηλάλησα> πηλαλῶ> πλαλῶ].

πουρνό (το) =το πρωί [ηρωινός> ουδ. ηρωινόν> *ηρωνόν> πωρνόν> μεσ. πουρνόν> πουρνό].

πρασιά (η) =το τζάκι. [παρά+έστία> αρχ. επιθ. παρέστιος> μεσ. παριστία> παραστία> πρασιά].

πχάρ(ι), (το) = καπνοδόχος.

ρ

ράϊσμα (το) = ρωγμή, σχισμή. [ραγίζω> ράγισμα> ράϊσμα].

σ

σάν(ι) , (το) =είδος χάλκινου πιάτου.

σβάρνα (η) = ξύλινο γεωργικό εργαλείο, βολοκόπος. [σλαβ. barna με την προσθήκη προσθετικού σ> μεσ. σβάρνα].

σιάλ(ι), (το) =γυναικείο πλεκτό για τους ώμους. [περς. schal>σιάλ(ι)].

σούσουρο(το)= θόρυβος, ψίθυρος |δυσφήμιση, σκάνδαλο. [ιταλ. sussuro> σούσουρο].

σοφάς (ο) =χαμηλός καναπές ή κρεβάτι. [τουρκ. sofa> σοφάς].

σοφράς (ο) =χαμηλό, στρόγγυλο τραπέζι φαγητού. [τουρκ. sofra> σοφράς].

στουρνάρ(ι), (το)=πυρίτης λίθος, τσακμακόπετρα |άνθρωπος αμόρφωτος.

Τ

ταχιά (επίρ.) =αύριο. [ταχύς> πληθ. ουδετ. ταχέα> ταχιά].

τέντζερης (ο) = χάλκινη χύτρα, κατσαρόλα. [τουρκ. tencere> τέντζερης].

τηρώ = προσέχω, επιβλέπω. [αρχ. τηρέω-ῶ> τηρώ].

τρόχαλο (το) =κροκάλα, χαλίκι. [τρέχω> αρχ. τροχαλός (=στρογγυλός) > τρόχαλο].

τσκάρ (ι), (το) =μεγάλη πέτρα.

Υ

υνί (το) =η τριγωνική αιχμή του αρότρου.[αρχ. ὕνις> μεταγ.ὕνιον>*ὕνιον>ύνι].

Φ

φόκος (ο) =φωτιά. [ιταλ. fuoco> φόκο> φόκος].

φοράδα (η) =θηλυκό άλογο. [αρχ. φορβάς> φορές> μεσ. φοράδα].

Χ

χατζής (ο) = προσκυνητής των Αγίων Τόπων. [τουρκ. hacı> χατζής].

χατίλ(ι), (το) =το κατώφλι.

χατίρ(ι), (το)=χάρη, εξυπηρέτηση. [τουρκ. hatir> χατίρ(ι)´

χάφτω =τρώγω γρήγορα, καταπίνω με λαιμαργία.

χάχαλο (το) =ενόχληση.

χαψιά (η) = μπουκιά [μικρή ποσότητα. [αρχ. κάπτω(=τρώγω γρήγορα)> μεσ. χάπτω> χάφτω, έχαψα> χαψιά].

χλιάρ(ι), (το) =κουτάλι [άρχ. κόχλος (=το όστρακο)> κοχλιάριον> χλιάριον > χλιάρ (ι)].

χριάμ(ι), (το) = μάλλινο κλινοσκέπασμα ή στρωσίδι. [τουρκ. ihram> χράμι> χριάμ(ι)].

Ψ

ψωμόχα (η) =ψίχουλο.

Ω

ωριά (η) = η ωραία.

9. ΤΑ ΣΗΜΕΡΙΝΑ ΑΜΠΕΛΑΚΙΑ

9.1 Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΑΜΠΕΛΑΚΙΩΝ

Ἀμπελάκια ὦ Πατρίς μου!

Χαῖρε εὐκλεῆς Μερὶς μου!

Ὅνομα πολλὰ γλυκόν!

Ἄμπελος εὐκληματοῦσα,

διετέλεις εὐφοροῦσα,

μέ ἐπικερδῇ καρπὸν·

Ἦσουν ἀκουστή εἰς ὅλην

φημισμένη τὴν Εὐρώπην,

διὰ χάριτας λαμπράς·

Ἄσπερ ἤδη ὑστερῆσαι!

.....¹⁶¹

Με αὐτοὺς τοὺς στίχους απευθύνεται στὴν Πατρίδα του ὁ Ἀμπελακιώτης Ἰωάννης Λεονάρδος, αναφερόμενος στὴν προηγούμενη καὶ στὴ μετέπειτα κατάσταση τῶν Ἀμπελακίων.

Ἡ κωμόπολη αὐτή, μετὰ τὸ μεσουράνημα τῆς ακμῆς τῆς, γιὰ τοὺς λόγους, τοὺς ὁποῖους αναφέραμε, ἀρχισε νὰ παρακμάζει. Ακολουθήσαν πολλὰ αλληπάλληλα πλήγματα καὶ ὁ πληθυσμὸς τῆς συνεχῶς λιγόστευε. Οἱ περισσότεροι ἐφυγαν στα ἀστικά κέντρα γιὰ καλύτερες συνθήκες διαβιώσεως, αφοῦ στὸν τόπο τοὺς δὲν υπῆρχε ἐργασία καὶ ἡ κρατικὴ ἀδιαφορία τοὺς ἀφήσε στὸ περιθώριο, πρᾶγμα που ἐγίνε σε ἀρκετὰ μέρη τῆς υπαίθρου.

Ἔτσι, ἐμείναν καὶ ἐδῶ λίγοι κάτοικοι, οἱ φτωχότεροι, οἱ ὁποῖοι ἀσχολοῦνται με τὴν ἀμπελουργία, τὴ γεωργία, τὴν κτηνοτροφία, τὴν

¹⁶¹ Λεονάρδος Ἰωάννης, ὁ.π., σ. 102.

υλοτομία, την κηπουρική, με διάφορα μικροεπαγγέλματα και κάθε είδους εργασία.

Παράγουν το εκλεκτό και σπάνιο κρασί, το μαύρο («μπρούσκο»), το κοκκινέλι, τη ρετσίνα, το καλύτερο, για όσους ξέρουν, από όλα τα κρασιά της Ελλάδος, καθώς προαναφέραμε και επισήμαναν κατά καιρούς διάφοροι οινολόγοι και γευσιγνώστες, όπως ο Άγγλος γεωλόγος και περιηγητής Έντουαρντ Ντάνιελ Κλάρκ, ο Ιωάννης Λεονάρδος και άλλοι μεταγενέστεροι και σύγχρονοι, ειδικοί και μη ειδικοί.

Άλλα προϊόντα των Αμπελακίων είναι το ωραίο τσίπουρο από σταφύλια, το βουνήσιο αρωματικό μέλι, τα νόστιμα φρούτα και κυρίως τα μήλα φιρίκια, το ορεινό γίδινο και πρόβειο τυρί και βούτυρο, καθώς και άλλα γεωργικά και ζωικά προϊόντα, τα οποία είναι νοστιμότατα και εντελώς αγνά και οικολογικά, όπως είναι αγνά τα χρώματα, τα νερά, ο αέρας και όλη η φύση με τους άδολους κατοίκους της.

Στα Αμπελάκια ανεβαίνουν καθημερινά πολλοί επισκέπτες, ιδίως κατά τη θερινή περίοδο. Είναι το πλησιέστερο στη Λάρισα παραθεριστικό κέντρο, αφού απέχει από αυτή μόνο μισή ώρα, όπου ο άνθρωπος μπορεί να ζήσει μέσα στη φύση με την πλούσια βλάστηση, τα γάργαρα και δροσερά νερά και όπου «μέσα στο δάσος το νερό μουρμουρίζει| και γλυκά ψιθυρίζει μέσ' στα φύλλα η αύρα |η ψυχή ανασαίνει, ανασαίνει, ελπίζει| δεν τα βλέπει όλα μαύρα», κατά τον ποιητή.

Εδώ θα απολαύσει κανείς, εκτός των άλλων, τα εκλεκτά φαγητά της ώρας στα ωραία Κέντρα της Πλατείας του χωριού και θα γευθεί το χωριάτικο ψωμί του φούρνου των Αμπελακίων.

Θα επισκεφθεί ακόμα τα πολιτιστικά και φυσικά αξιοθέατα, τα οποία προαναφέραμε, και, αν θέλει, μπορεί σε λίγο χρονικό διάστημα να ανεβεί στον Άγιο Νικόλαο, στη Μιλίνα και στον Προφήτη Ηλία.

Και το βράδυ έχει τη δυνατότητα ή να επιστρέψει σπίτι του ή να μείνει σε ένα από τα ξενοδοχεία των Αμπελακίων, απολαμβάνοντας τη νύχτα τα τριζόνια και το γλυκοχάραμα ξυπνώντας με τα αηδόνια.

Οι Αμπελακιώτες θα τον περιποιηθούν, γιατί είναι από παράδοση φιλόξενοι, ευγενικοί, εξυπηρετικοί, λεπτοί στους τρόπους, αρχοντικοί και υπερήφανοι. Ο υλικός, πνευματικός και ψυχικός πολιτισμός έχει αφήσει βαθιά τα ίχνη του στους σύγχρονους κατοίκους.

Συχνά, επισκέπτονται τα σημερινά Αμπελάκια διάφοροι ερευνητές και μελετητές του πολιτισμού τους και γίνονται κατά καιρούς διάφορα συνέδρια. Αρκετοί Ευρωπαίοι, και ιδίως Γερμανοί, έρχονται, για να θαυμάσουν και να μελετήσουν τα στοιχεία ενός πολιτισμού, ο οποίος ερευνήθηκε από τους συμπατριώτες τους την εποχή που άνθησε και από τον οποίο έλαβαν αρκετά για τη δική τους ανάπτυξη.

Αλλά και διάφορα σχολεία, σύλλογοι και συνεταιριστικές οργανώσεις φθάνουν καθημερινά να δουν, να χαρούν και να συλλογισθούν τι μπορούν να επιτύχουν οι άνθρωποι, όταν οργανώνονται κοινωνικά σε σωστές βάσεις και προ πάντων, όταν εμφορούνται από ηθικές και ανθρωπιστικές αρχές.

9.2 ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΚΑΙ ΑΚΜΗΣ

Τα σημερινά Αμπελάκια απέχουν πολύ από αυτό που ήταν κάποτε, αλλά και από εκείνο, που **πρέπει** και **είναι βέβαιο** ότι **θα ξαναγίνουν** στο εγγύς ή έστω στο απώτερο μέλλον.

Άμπελάκια μου ώραϊα!

φύσει στολισμένη Γαῖα,

μέ χαρίτων τὰς καλὰς

Μὴ μενῆτε μαραμένα,

μήτε πλέον χαινωμένα,

εἰς ἡμέρας τὰς πολλὰς!

Ἀλλὰ πάλιν νὰ ἀνθῆτε!

καὶ εἰς ὕψος ἀναβῆτε!

δέομαι ἀπὸ ψυχῆς!

Διὰ τοῦτο καὶ ἐκτείνω,

νοῦν καὶ χεῖρας ἀνατείνω,

καὶ αἰτῶ μετὰ εὐχῆς!¹⁶²

Με αυτές τις προσδοκίες και ευχές του πατριδολάτρη Λεονάρδου **πρέπει να αντιμετωπισθεί το παρόν και το μέλλον των Αμπελακίων.**

Γιατί : «Κ' ἄν πέσαμε σέ πέσιμο πρωτάκουστο

καὶ σέ γκρεμό κατρακυλίσουμε

.....

εἶναι γιατί μέ τῶν καιρῶν τὸ πλήρωμα

ὅμοια βαθύ. ἐν' ἀνέβασμα μᾶς

μέλλεται πρὸς ὕψη οὐρανοφόρα»¹⁶³.

¹⁶² Λεονάρδος Ιωάννης, ...ό.π., σ. 102.

Και τότε: «θά αίσθανθῆς νά σοῦ φυτρώσουν, ὦ χαρά!
τά φτερά,
τά φτερά τα πρωτινά σου τά μεγάλα!»¹⁶⁴.

Καί υπάρχουν αναμφισβήτητα οι ενδογενείς δυνάμεις στους Αμπελακιώτες για τις προοπτικές αναδημιουργίας και ακμής της ξακουστής σε όλο τον κόσμο κωμοπόλεως.

Δεν πρέπει όμως να περιμένουμε μοιραία «νά γενῇ τό θάμα». Πρώτιστα, επιβάλλεται **οι ίδιοι οι Αμπελακιώτες να αδράξουν την τύχη τους στα χέρια τους**, μιμούμενοι τους προπάτορές τους, αφού μέχρι τώρα διαπίστωσαν ότι «Δέν εἶν' εὐκόλαις ἡ θύραις, ἐάν ἡ χρεία ταῖς κουρταλῇ». Τα γονιδιά τους έχουν θαυμαστές δυνάμεις, οι οποίες εκκολάπτονται, για να δημιουργήσουν στην κατάλληλη στιγμή εκείνο που θεωρείται ανέφικτο.

Όλοι λοιπόν οι σημερινοί κάτοικοι των Αμπελακίων, διώχνοντας τη μιζέρια τους, να συνειδητοποιήσουν τα προβλήματά τους, τα οποία στέκονται αρνητικά στην πρόοδό τους.

Έπειτα, επιβάλλεται να μη μείνουν στις διαπιστώσεις μόνον, αλλά με την οξύνοια που τους διακρίνει **να επισημάνουν εφικτές λύσεις** στα προβλήματα αυτά, εξουδετερώνοντας τις δυσκολίες, με το πείσμα που έχουν στο αίμα τους.

Στην προσπάθειά τους αυτή **υποχρεούνται να έρθουν συμπαραστάτες και αρωγοί οι απανταχού στην Ελλάδα και στον Κόσμο ευρισκόμενοι επιτυχημένοι και ευκατάστατοι Αμπελακιώτες**, οι οποίοι είναι πολλοί και νοσταλγούν την ιδιαίτερη πατρίδα τους, **αφού σκεφθούν ότι όλοι μας «Χρωστᾶμε σ' ὅσους ἤρθαν, πέρασαν|, θαρθοῦνε, θα περάσουν.| Κριτές θά μᾶς δικάσουν,| οἱ ἀγέννητοι, οἱ νεκροί»**, κατά τον ποιητή.

Υπάρχουν όμως και οι φίλοι και θαυμαστές των Αμπελακίων, Έλληνες και ξένοι, οι οποίοι ασφαλώς θα συμπαταχθούν και θα

¹⁶³ Παλαμάς Κωστής, Ο Δωδεκάλογος του Γύφτου, Λόγος έβδομος, Εκδόσεις «Αξίος», σ. 99.

¹⁶⁴ Παλαμάς Κωστής, ό.π., Λόγος όγδοος, ..., σ. 120.

συνεισφέρουν και **πνευματικῶς** και **ηθικῶς** και **υλικῶς**, ὅπως κάποτε στην ανάσταση του Γένους των Ελλήνων.

Ὅσον αφορά σ' εμάς, μαζί με τον θαυμασμό και την άπειρη αγάπη προς την ιδιαίτερη Πατρίδα μας, θα καταθέσουμε μερικές θέσεις για προβληματισμό από όλους εκείνους, οι οποίοι αγαπούν πραγματικά τα Αμπελάκια και είναι πρόθυμοι, όχι για αρνητική και απαισιόδοξη κριτική, αλλά για δράση και δημιουργία, ώστε να ανάψη και να φωτίσει και πάλι ο φωτοβόλος αυτός Φάρος του πολιτισμού.

Κατ' αρχήν, **να επαναλειτουργήσει η Μανιάρειος Σχολή**, πλήρως και σύμφωνα με την επιθυμία και τις προσδοκίες του Ευεργέτη των Αμπελακίων Αδαμαντίου Μάνιαρη. **Να εφαρμοσθεί ο ιδρυτικός Κανονισμός της Σχολής**, προσαρμοσμένος στα σύγχρονα δεδομένα. Να αξιοποιηθούν οι οικονομικές δυνατότητες του Μανιαρείου Κληροδοτήματος, χωρίς όμως να θιγεί καθόλου το πνεύμα της «αιωνίου διατηρήσεως» του Κληροδοτήματος και της Σχολής, που κατά τη βούληση του διαθέτη, σύμφωνα και με το δέκατο έκτο άρθρο της Διαθήκης, που αναφέραμε, **«θέλει έξακολουθεῖ διά παντός»**. **Η περιουσία αυτή δεν υπάρχει για οποιαδήποτε άλλη «αξιοποίηση»**, εκτός από εκείνη που θέλησε ο διαθέτης.

Η Σχολή αυτή να γίνει πρότυπη, ὅπως και οι ανάλογες Σχολές των άλλων Κληροδοτημάτων: η Βαρβάκειος και άλλες. **Να γίνει εστία έλξεως καθηγητών, δασκάλων και μαθητών**, όχι μόνον Αμπελακιωτών, αλλά «καί τῶν πέριξ πόλεων καί χωρίων», κατά τον οραματισμό του Μάνιαρη. **Από εδώ θα αρχίσει η αναγεννητική προσπάθεια των Αμπελακίων.**

Έπειτα, πρέπει **να τεθεί και πάλι σε λειτουργία το Εργοστάσιο Υφαντουργίας του Αλεβύζου Αστερίου**, αφού προσαρμοσθεί στα σύγχρονα δεδομένα. Έτσι, αφ' ενός θα βρουν εργασία πολλές γυναίκες Αμπελακιώτισσες, ώστε να μην πηγαίνουν αλλού για άλλες εργασίες, αφού είναι **επιδέξιες** από παράδοση **υφάντριες** και **κεντήτριες**, και αφ' ετέρου θα ενισχυθεί η οικονομική και τουριστική κίνηση του τόπου.

Παράλληλα, επιβάλλεται **να αξιοποιηθεί πλήρως ο ευφορότατος ελαιώνας του Αλεβύζου Αστερίου στην Ελάτεια**. Με την εφαρμογή σύγχρονων καλλιεργητικών μεθόδων θα έχουν εργασία οι Αμπελακιώτες, για να μείνουν στο Χωριό, και συγχρόνως θα ανακουφισθούν οικονομικώς οι κάτοικοί του.

Επιπροσθέτως, είναι δυνατή **η επί πλέον Τουριστική Ανάπτυξη** των Αμπελακίων. Γι αυτόν τον σκοπό, **να δοθούν άτοκα Δάνεια και Επιχορηγήσεις** από κρατικούς και ιδιωτικούς φορείς. **Να εξαλειφθεί το θλιβερό φαινόμενο της καταρρεύσεως**, του ενός μετά το άλλο των **Αρχοντικών και των άλλων μνημείων**, πράγμα το οποίο γίνεται μόνο στην Ελλάδα. **Να αξιοποιηθεί τουριστικά πλήρως ένας ιστορικός τόπος**, πριν να γίνει εγκαταλειμμένος αρχαιολογικός χώρος. Υπάρχουν άλλωστε τόσα αξιοθέατα, πολιτιστικά και φυσικά, τα οποία μπορούν να προσελκύσουν ακόμη περισσότερους τουρίστες από όλο τον κόσμο, αρκεί να υπάρξει **η κατάλληλη υποδομή** και να γίνει **η ανάλογη προβολή**. Ας σημειωθεί ότι τα Αμπελάκια μέχρι σήμερα, εκτός από υποσχέσεις και ευχές δεν είχαν την δέουσα κρατική υποστήριξη, όπως δικαιούνταν για πολλούς λόγους.

Ακόμη, **τα Αμπελάκια είναι δυνατόν να αναπτύξουν την αμπελοκαλλιέργεια, την καλλιέργεια οπωροφόρων δένδρων, καθώς και την ελαιοκαλλιέργεια**, ειδικής ιδιαίτερα κατηγορίας ελιάς για τα ψηλότερα μέρη, σε αντικατάσταση των πουρνariών σε βραχώδη ιδίως μέρη. Σ' αυτό το θέμα έχουν τον λόγο οι Αγροτικοί Συνεταιρισμοί, «ως απότιση φόρου τιμής» προς τον Πρώτο Συνεταιρισμό του Κόσμου. Επισημαίνουμε ότι τα εδάφη είναι καταλληλότερα για γεωργική καλλιέργεια, ιδιαίτερα για τις περιπτώσεις που αναφέραμε.

Θα ήταν όμως παράλειψη, αν δεν αναφέραμε και τη «**μετρημένη**» **Δασική εκμετάλλευση της περιοχής**. Μεγάλη οικονομική πηγή, αν μάλιστα συνδυασθεί με ένα **Εργοστάσιο**, παραδείγματος χάριν Χάρτου, **στο οποίο θα εργάζονται κατά προτεραιότητα οι κάτοικοι των Αμπελακίων**.

Σε συνδυασμό, όμως με τα προηγούμενα, προτείνεται **η αναβίωση της Κοινής Συντροφιάς και Αδελφότητας**, προσαρμοσμένης στη σύγχρονη

πραγματικότητα, αφού ομολογείται από όλους τους ειδικούς η υπεροχή της έναντι οποιουδήποτε άλλου συνεταιριστικού προτύπου.

Σε συνάρτηση με την τελευταία αυτή πρότασή μας, παραθέτουμε τις απόψεις του καθηγητή της Κοινωνιολογίας και πρ. πρύτανη του Δ.Π.Θ. **Διονύση Μαυρόγιαννη**, ο οποίος ασχολήθηκε ειδικώς με τον Συνεταιρισμό Αμπελακίων, καθώς και του επιτ. προέδρου Ινστιτούτου Συνεταιριστικών Ερευνών και Μελετών **Νικολάου Κολυμβά**, οι οποίοι γράφουν: «Οι ανακοινώσεις του **Διεθνούς** αυτού **Συμποσίου** (Μάϊος 1981), οι συζητήσεις και τα συμπεράσματα **πανεπιστημιακών προσωπικοτήτων και συνεταιριστών από τις ευρωπαϊκές χώρες και την Ελλάδα, οδήγησαν στην εκ νέου αποδοχή της ευρωπαϊκής διάστασης και στην επιβεβαίωση της παλαιότερης (δεκαετία του 1960) διεθνούς αναγνώρισης της Κ.Σ. και Α. των Αμπελακίων ως πρώιμου, πρωτότυπου και αξιοποιήσιμου και πάλι συνεργατικού παραγωγικού συστήματος**»¹⁶⁵.

Εικόνα 33. ΜΙΑ ΑΝΘΙΣΜΕΝΗ ΑΜΥΓΔΑΛΙΑ ΤΩΝ ΑΜΠΕΛΑΚΙΩΝ. Ελπίδα και προσδοκία των Αμπελακιωτών για την άνθηση και πάλι του τόπου τους. Φωτογραφία από το προσωπικό Αρχείο.

¹⁶⁵ Ελευθεροτυπία «Ιστορικά», 268, 13 Ιανουαρίου 2005, σ. 47.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟΝ ΣΥΝΤΡΟΦΙΑΣ ΑΜΠΕΛΑΚΙΩΝ

[Ἡ ἱστορία πάσης ἀνθρωπίνης κοινωνίας εἶνε κατὰ μέγιστον μέρος ἱστορία τῶν προσπαθειῶν πρὸς λύσιν τοῦ προβλήματος τῆς ὁμαδικῆς δράσεως τῶν ἀνθρώπων, καθόσον μόνον ἢ καθ' ὁμάδας δράσις καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπον ἱκανὸν νὰ ἀντεπεξέλθῃ νικηφόρος εἰς τὸν περὶ ὑπάρξεως συνεχῆ ἀγῶνα. Τίποτε δὲ δὲν βοηθεῖ περισσότερον πρὸς κατανόησιν τῆς ἰδιαζούσης διανοητικότητος ὠρισμένης ἐθνότητος παρὰ ἡ μελέτη τῶν μεθόδων τὰς ὁποίας αὕτη κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἐθνικοῦ της βίου ἐφήρμοσε πρὸς λύσιν τοῦ προβλήματος τῆς καθ' ὁμάδα ἐνεργείας. Καὶ ἡμεῖς λοιπὸν οἱ Ἕλληνες ἐὰν θέλωμεν νὰ κατανοήσωμεν βαθύτερον τὰ ἰδιάζοντα χαρακτηριστικὰ τῆς φυλῆς μας, πρέπει ἐκτὸς τῶν ἄλλων νὰ μελετήσωμεν λεπτομερῶς καὶ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὰς διαφόρους ἐκφάνσεις τῆς ἀπὸ κοινοῦ δράσεως τῶν Ἑλλήνων, ἀπὸ τῶν ἐπαγγελματικῶν ῥουφετίων τοῦ Βυζαντίου μέχρι τῶν συνεταιρικῶν ἐπιχειρήσεων μεταλλορυχείων τῶν ἐν Χαλκιδικῇ Μαδεμοχωρίων, τῆς ἐν Ἀμπελακίῳ Συντροφίας βιομηχανίας νημάτων βάμβακος, τῶν ἐν Ἡπείρῳ κοινοτικῶν ὁμοσπονδιῶν, καὶ τῶν συνεταιρισμῶν κεφαλαίου καὶ ἐργασίας ὡς οὗτοι συνησπίσθησαν πρὸς καταρτισμὸν τῶν ἐμπορικῶν στόλων Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν. Ὡς μικρὰ δὲ συμβολὴ εἰς τὴν ἔρευναν ταύτην δημοσιεύεται κατωτέρω τὸ Καταστατικὸν τῆς Συντροφίας Ἀμπελακίων, τοῦ ὁποίου ἀντίγραφον εὐρέθη ἐν τοῖς καταλοίποις τοῦ ἀειμνήστου Σπυρίδωνος Λάμπρου κατὰ ἀντίγραφον ἐκπονηθὲν κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1910 ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Δ. Πραΐδου ἐκ χειρογράφου τῶν ἀρχῶν τοῦ 19^{ου} αἰῶνος ἀνήκοντος εἰς Στ. Γ. Πραΐδην. Γ. Χ.]

Σὺν τῷ ἁγίῳ θεῷ· 1780 :Μὴν Ἰανουάριος : εἰς Ἀμπελάκια.

Καὶ οἱ εὐαγγελικοὶ νόμοι καὶ οἱ ἡθικοὶ θεσμοί, μᾶς παρασταίνουσι τὸ στερεὸν καὶ ἀκράδαντον τῆς ἐνότητος καὶ ὁμονοίας, ἐκεῖ διαρρήδην ἐπιγγέλεται ὁ βασιλεὺς τῶν βασιλέων Χριστός, ὅτι ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι ἐν τῷ ἑμῷ ὀνόματι ἐκεῖ εἴμι ἐν μέσῳ αὐτῶν· ἐδῶ Σκίλουρος¹ ὁ βασιλεὺς μὲ τὸ παράδειγμα, μᾶς ἔδειξε καὶ τὸ στερεὸν τῆς ἐνότητος καὶ τὸ ἀδρανὲς καὶ ἀδύνατον τοῦ χωρισμοῦ· καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ἀνωμότητος ἡμῶν πίστεως ἠϋξήσῃ στηριζομένη εἰς τὴν ἐνότητα τῆς προσκλίσεως τῶν δύο ἀδελφῶν καὶ ἐφεξῆς ἐπληθύνετο εἰς μυριάδας καὶ ἦν ἡ ψυχὴ τοῦ πλήθους μία· ὅθεν καὶ ἡμεῖς οἱ εὐρισκόμενοι πραγματευταὶ καὶ τεχνῖται τῶν <ἐκείνων> νημάτων τῆς πολιτείας ταύτης Ἀμπελάκιων, ἐπιθυμοῦντες τὸ πᾶν ἡμῶν εἰς τὸν ἀκρογωνιαῖον λίθον· ἐν ὀνόματι αὐτοῦ τοῦ δεσπότη Χριστοῦ, ἀπεφασίσαιμεν νὰ ἀνακαινίσωμεν καὶ νὰ συγκροτήσωμεν πάλιν τὴν κοινὴν ἡμῶν συντροφίαν καὶ ἀδελφότητα ἀνακαλοῦντες τὰ ἀρχαῖα ἥθη ἡμῶν καὶ τιθέντες κοινὴν τροπέαν καὶ ἐν ἡμετέρῳ κηρύγματι καλοῦντες κάθε ἀδελφὸν ἡμῶν, διὰ νὰ ἔλθῃ νὰ ἀπολαύσῃ τῆς κοινῆς τροπέης καὶ ἀδελφότητος φέρων μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὴν εἰωχίαν ταύτην τὸ προσήκον ἐνδυμα, ὁ μὲν εὐπορῶν τὸ μεταδοτικὸν καὶ φιλόδελφον, ὁ δὲ ἀπορῶν τὸ ὑπομονητικόν, τὸ εὐπειθές, τὸ κατὰ πάντα ὑπῆκοον καὶ τὴν προσήκουσαν ἀσφάλειαν, στηρίζεται δὲ καὶ θεμελιούται ἐπὶ θεμελίῳ καὶ ῥιθροῖς τοιοῦτοις.

Κατὰ τὴν γνώμην καὶ παρακίνησιν καὶ ἀπόφασιν ὅλης τῆς ἀδελφότητος ἐδιωρίσθη αὕτη ἡ κοινὴ συντροφία νὰ σταθῇ διὰ χρόνους τρεῖς (καίτοι ὁ καθ' αὐτὴν σκοπὸς ἀποβλέπει εἰς τὸ παντοτεινόν) εἰς κάθε χρόνον ὅμως νὰ γίνεταί μία δοκιμὴ λογαριασμοῦ τῆς ἐδῶ τέχνης, καὶ μετὰ τοὺς τρεῖς χρόνους νὰ θεωρῇται ὁ καθόλου καὶ κοινὸς λογαριασμός ὅλης τῆς συντροφίας, ἐξετάζοντες καὶ τὴν δούλευσιν καὶ τὴν προκοπὴν, ἥτοι ἀμέλειαν καὶ ἀνεπιτηδειότητα τῶν ὑποκειμένων, καὶ τότε ἀναλόγως τοὺς μὲν προκόποντας καὶ πιστοὺς νὰ ἀναβιβάζωμεν τὰ μερίδια· τῶν δὲ

1 [[«Σκίλουρος ὀγδοήκοντα παῖδας ἄρρενας ἀπολιπὼν, ἐπεὶ τελευτᾷ ἐμελλε, δέσμην ἀκοντίων ἐκάστῳ προτείνων ἐκέλευε καταθραῦσαι πάντων δὲ ἀπαγορευσάντων, καθ' ἐν αὐτὸς ἐξελὼν ἀκόντιον ἅπαντα ῥαδίως συνέκλασε, διδάσκων ἐκείνους ὅτι συνεστῶτες ἰσχυροὶ διαμενοῦσιν, ἀσθενεῖς δ' ἔσονται διαλυθέντες καὶ στασιάζαντες.» Πλούταρχος, ἀποφθέγματα βασιλέων καὶ στρατηγῶν, (Plut. Moralia ἐκδ. Teubner τ. Β' σ. 8)]].

Καταστατικὸν Συντροφίας Ἀμπελακίων

ἀμειλῶν καὶ ῥαθυμῶν καὶ ἀναξίων νὰ καταβιβάζωμεν, καὶ τοῦτο γίνεται κατὰ θεῖον καὶ δίκαιον λόγον, εὐδούλε ἐπὶ ὀλίγων τῆς πιστῆς, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσει.

Ὅσα δὲ μετρητὰ ἤθελεν ἐμβάσῃ κάθε μερικὴ συντροφία εἰς τὴν ἀδελφότητα καὶ κοινὴν συντροφίαν εἰς κάθε χρόνον ὅπου θέλει γίνεται ἡ δοκιμὴ τοῦ λογαριασμοῦ τῆς τέχνης, νὰ εὐγαίνῃ πρῶτον τὸ διάφορον τῶν μετρητῶν τοῦ καθενὸς πρὸς δώδεκα εἰς τὰ ἑκατὸν τὸν χρόνον καὶ νὰ προστίθεται εἰς τὸν ἐρχόμενον χρόνον καπιτάλι, ὁμοίως νὰ γίνεται καὶ εἰς τὸν δευτέρου καὶ τρίτου χρόνον. Ἐκτελεσθῆναι οὐχὶ διηναρίου συνεφώνησά σε, ἰδοὺ ἔχεις τὸ σὺν.

Τὰ δὲ ὅσα ξένα ἄσπρα ἔχει ἑκάστη συντροφία, εἰ μὲν εἶναι τὸ διάφορον ὀλιγώτερον ἀπὸ τὰ ἐδικὰ τῆς, νὰ τὰ βαίνουνσιν εἰς τὴν ἀδελφότητα εἰ δὲ καὶ εἶναι περισσότερον ἢ ὅμιον νὰ τὰ δίδουν ὅπου τὰ χρεωστοῦν καὶ ἡ συντροφία θέλει φροντίσει διὰ νὰ εἴρῃ μὲ ὀλιγώτερον διάφορον· τόσον ἐδῶ εἰς Ἀμπελάκια, ὅσον καὶ εἰς τὰ μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ εἰς ὅποιον ἄλλον μέρος μέλλουσι νὰ πραγματεύσων.

Διορίζει ἡ κοινὴ συντροφία, ὅτι κάθε σύντροφος τῆς αὐτῆς ἀδελφότητος τόσον ἀπὸ τοὺς ἐδῶ ἐνδικομένους ὅσον καὶ ἀπὸ ἐκείνους εἰς τὰ ἔξω μέρη ὅπου ἤρθεσαν λάβῃ χρεῖαν διὰ ἀναγκαῖα τῶν ἔξοδα ἢ δι' ἄλλο τι χρεὸς τοῦ τῆς ἐδῶ πολιτείας καὶ θελήσῃ νὰ σηκώσῃ ἀπὸ τὸ καπιτάλι του, νὰ πληρωθῇ τὸ κατὰ καιροῦς διάφορον ὥς λαμβάνει πρὸς δώδεκα εἰς τὰ ἑκατὸν τὸν χρόνον.

Υπόσχονται ἡ κατὰ μέρος συντροφίαι νὰ μὴ δανείσωσιν εἰς κανένα ἑξωτερικὸν πρόσωπον ἀπὸ τὰ καπιτάλια των, μήτε ἔχει τὴν ἄδειαν τινὰς νὰ σηκώῃ ἀπὸ τὰ καπιτάλια των καὶ νὰ μεταχειρισθῇ κανένα ἑξωτερικὸν νεγότητιον διὰ ξεχωριστὸν τοῦ λογαριασμοῦ, μήτε νέα τζηράκια νὰ κάμῃ, ἀλλὰ χρεωστῇ ὁ κάθε σύντροφος νὰ φροντίξῃ καὶ νὰ ἐνεργῇ ἐν φόβῳ θεοῦ καὶ τῆς ψυχῆς του μόνον διὰ τὸ ὄφελος τῆς ἀδελφότητος καὶ κοινῆς συντροφίας, οὔτε κεφύλης¹ νὰ γίνῃ τινὰς ἀπὸ τοὺς συντρόφους εἰς ἑξωτερικὸν πρόσωπον ἔχει ἄδειαν, μήτε εἰς ἐδικόν του, ὅπου νὰ ἐννοεῖται διὰ τὴν κοινὴν συντροφίαν, νὰ στέκεται ἐγγυητὴς διὰ τὴν κατὰ

1 [[Κεφύλης=ἐγγυητής, ὡς εἶχε τὴν εὐγένειαν νὰ ἐξηγήσῃ τὴν λέξιν ὁ πρῶτος καθηγητὴς τῆς ἱστορίας ἐν τῷ Ἑθνικῷ Πανεπιστημίῳ κ. Παῦλος Καρολίδης]].

μέρος του συντροφίαν καὶ διὰ τοῦτο ἄντινας ἀπὸ τὰς μερικὰς συντροφίας ἤθελεν ἀτακτῆσθαι καὶ φέρῃ ζημίαν εἰς τὴν κοινὴν συντροφίαν νὰ ἀποκρίνεται τὴν ζημίαν ὁ ἐγγυητὴς καὶ προεστὼς ἐκείνου ὁποῦ ἀτάκτησεν, ἡ δὲ ἀδελφότης νὰ μένῃ ἀζημιώτος.

Ἄλλ' ἐὰν ὁ ἀτακτῶν μένῃ σδιόριθωτος καὶ πηγαίνῃ προχωρῶντας εἰς τὸ κακόν, εἰς τὰς ἀταξίας καὶ συγχύσεις καὶ διὰ τοῦτο ὡς σεσηπὸς μέλος εἶναι χρεῖα νὰ διωχθῇ διὰ νὰ μὴ συγχίξῃ ὅλον τὸ σῶμα τῆς ἀδελφότητος, τότε ὁ ἐγγυητὴς ἐκείνου νὰ τοῦ δίδῃ ὅσα μετρητὰ ἔμβασε μὲ τὸ σύμφωνημένον διάφορον ἥτοι πρὸς 12⁰/₁₀ τὸν χρόνον, μόνον αὐτὰ καὶ ὄχι μερίδιον· καὶ οὕτω νὰ ἀποβάλλεται, καὶ ἐὰν ὁ διωχθεὶς αὐτὸς ἤθελε κινήθῃ ἐξώτερικῶς νὰ ζημιώσῃ τὴν κοινὴν συντροφίαν, ὅλην ἐκείνην τὴν ζημίαν νὰ τὴν ἀποκρίνεται ὁ ἐγγυητὴς τοῦ διωχθέντος, τὸ ἴδιον νὰ ἀκολουθῇ καὶ ἐὰν μία ἀπὸ τὰς κατὰ μέρος συντροφίας θελήσῃ ἐναντίως καὶ ἄνευ δικαίου λόγου νὰ χωρίσῃ ἀπὸ τὴν ἀδελφότητα, ἥτοι νὰ πέρῃ τὰ ὅσα ἔμβασεν εἰς τὴν κοινὴν συντροφίαν μὲ τὸ διάφορόν των πρὸς 12 τὰ ἑκατὸν τὸν χρόνον καὶ ὄχι κέρδος ἀπὸ μερίδια, καὶ ἂν προξενήσῃ ζημίαν εἰς τὴν κοινὴν συντροφίαν, νὰ δίδεται αὐτῇ ἡ ζημία ἀπὸ τὸ καπιτάλιον τῆς αὐτῆς μερικῆς συντροφίας διὰ νὰ μένῃ ἡ κοινὴ συντροφία ἐξω παντὸς κινδύνου καὶ ζημίας.

Ἐπειδὴ δὲ αὐτὴ ἡ κοινὴ συντροφία ἔχει νὰ ἀγροικῆται καὶ ἐδῶ εἰς Ἀμπελάκια εἰς τὰ μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ εἰς ἄλλους τόπους, διὰ τοῦτο διορίζει ἡ ἀδελφότης ἐδῶ ἡ ἐπιστάτης καὶ προεστῶτας τὸν Χ[—] Κόνσταν Χ[—] Δροσινού, τὸν Δροσινὸν Χ[—] Ἰβου, τὸν Ἰωάννην καὶ Κῶνσταν. φορτζάδες· τὸν Ἰβον Χ[—] Δροσινού, τὸν Εὐθύμιον Δημητρίου καὶ τὸν Ἰωάννην Μεξεβύρη, εἰς δὲ τὰ ἔξω μέρη τὸν Ἀρσένην Χ[—] Πρασᾶ τὸν Νικόλαον Πεδίου, τὸν Γεώργιον Σφόρτζην καὶ τὸν Νικόλαον Μιχαήλ οὗτοι ἔστωσαν ἐπιστάται καὶ διοικηταὶ ὅλης τῆς ἀδελφότητος.

Ἐκ τούτων τῶν ἐνταῦθα ἐπιστατούντων, ὁ μὲν Δροσινὸς Χ[—] Ἰβου καὶ ὁ Ἰωάννης Σφόρτζης ἔστωσαν καὶ ὀνομαζέσθωσαν κεφαλαὶ καὶ ἐπιστάται τῆς κοινῆς συντροφίας, αὐτοὶ ὀφείλουσι κρατεῖν καὶ ἐπιτηρεῖν τὰ μετρητὰ καὶ λαμβάνειν εἰς χεῖρας αὐτὰς ὅσα ἕκαστος τῶν συντρόφων ἐμβάζει εἰς τὴν συντροφίαν, καὶ ὅσα ξένα δανείζονται, ἐξ ὧν ὁ Δροσινὸς Χ[—] Ἰβου νὰ δίδῃ καὶ ταῖς ὁμολογίαις καὶ νὰ ὑπογράφεται.

Οἱ δὲ ἐπιστάται καὶ διοικηταὶ τῶν ἔξω μερῶν νὰ ἔχουν τὸ πληρεξού-

1 Χ[—] = Χατζῆ.

Καταστατικὸν Συντροφίας Ἀμπελακίων

σιον νὰ ἐκλέγουν ὅποιον εὗρουν δόκιμον καὶ ἄξιον ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ εὗρισκομένους εἰς τὰς χρείας καὶ ἐκδουλεύσεις τῆς κοινῆς συντροφίας καὶ ἀδελφότητος, διορίζοντες τὸν κάθε ἕναν εἰς ὅποιον μέρος εὗρουν εὐλογον, ὁμοίως καὶ τοὺς νέους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὅσοι μένουν χωρὶς ὑπηρεσίαν ἢ διὰ τὴν ἀξιοτήτά τους ἢ διὰ καμίαν τους ἀταξίαν, νὰ μᾶς φανερώσουν ἐκ συμφώνου καὶ κατὰ τὴν ἀπόφασίν μας νὰ ἀκολουθοῦν· οἱ αὐτοὶ ἐπιστάται προσέτι ἔχουν τὴν ἄδειαν νὰ ἐπιχειροῦνται καθεὶ πραγματείαν καὶ σαραφλίκια ὅπου νὰ ἀποβλέπουν πρὸς τὸ κέρδος καὶ ὄφελος αὐτῆς τῆς κοινῆς συντροφίας καὶ τοῦτο θέλει γίνεται μὲ τὴν συνένωσιν καὶ συμφωνίαν κοινῶς τῶν ἐκεῖ ἐπιστατούντων, οἱ ὅποιοι ἔχουσι χρέος εἰς ὅ,τι μεταχειρίσιν ἡθελαν κινηθῇ, νὰ δίδουν εἰς ἡμᾶς τὴν εἰδησιν μετὰ ταῦτα φανερώνοντες καὶ τὸν τρόπον τῆς μεταχειριζομένης ἐπωφελοῦς πραγματείας καὶ νὰ προσμένουν ἀπὸ ἡμᾶς τὴν ἄδειαν πρῶτον τόσον μόνον νὰ εἶναι πάντοτε ὑποκείμενοι εἰς ἡμᾶς, προσέχοντες διὰ νὰ μὴ παρέβουν ποτὲ καμίαν μας ὁρδινίαν καὶ προσταγὴν.

(Οἱ δὲ ἐνταῦθα ἐπιστάται καὶ προεστῶτες θέλουν διορίσει κατ' ἕναν ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς, τόσον ἀπὸ τοὺς ἐδῶ εὗρισκομένους, ὅσον καὶ ἀπὸ ἐκείνους ὅπου μέλλουν νὰ κατέβουν, εἰς ὅ,τι ὑπηρεσίαν εὗρουν εὐλογον, οἱ ὅποιοι ἔχουν νὰ φυλάξουν κάθε ὑπακοὴν καὶ εὐπειθείαν εἰς τοὺς προεστῶτας καὶ θέλουν δείξει κάθε ἐπιμέλειαν καὶ ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν ἀδελφότητα.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ θεμέλιον αὐτῆς τῆς ἀδελφότητος γίνεται ἐδῶ εἰς Ἀμπελάκια, διὰ τοῦτο κάθε ἕνας ὅπου ἡθέλε ζήτησιν νὰ εὕγῃ ἀπὸ αὐτὴν τὴν συντροφίαν, νὰ μὴν ἡμπορῇ εἰς ἄλλο μέρος νὰ λυθῇ αὐτῆς τῆς συντροφίας, παρὰ νὰ ἐργεταί ἐδῶ εἰς Ἀμπελάκια μόνος του νὰ παρουσιάζεται νὰ λαμβάνῃ τὸν λογαριασμόν του καὶ νὰ δίδῃ πρὸς πάντας τὴν πρέπουσαν ἐξώφλησιν.

Ἐπὶ πᾶσι τούτοις ἐάν τις ἐξ ἡμῶν τῶν ἀδελφῶν ἀποθάνῃ κατ' ὃν καιρὸν ἔχομεν τὴν συντροφίαν ἐννέα μῆνας πρὶν τελειώσει ἐκεῖνος ὁ χρόνος, νὰ μὴ λαμβάνῃ τίποτε μερίδιον εἰμὴ μόνον ἕναν εὐλογον μισθὸν διὰ τὴν δουλεύσιν ἐκείνην τῶν τριῶν μηνῶν καὶ τὸ καπητάλιον του μετὰ τοῦ διαφόρου αὐτοῦ, εἰ δὲ καὶ ἀκολουθήσῃ ὁ θάνατος μετὰ ἕξ μῆνας ἐκείνου τοῦ χρόνου νὰ τρέχῃ ὁ λογαριασμός του ἕως οὗ νὰ τελειώσῃ ἐκεῖνος ὁ ἐνιαύσιος χρόνος καὶ ἀποθνήσκοντας ἂν ἀφήσῃ οἶον ἀπὸ τοὺς 8 χρόνους καὶ ἐπάνω νὰ μὴν ἔχομεν τὴν ἄδειαν νὰ δώσωμεν εἰς χεῖρας

του τὸ πατρικόν του καπιτάλιον, ἀλλ' ἐπειδὴ θέλομεν ὅλοι μὲ ἀπόφασιν νὰ μείνωμεν ἐνωμένοι εἰς αὐτὴν τὴν ἀδελφότητα διὰ πάντα (διορθώνοντες μόνον τὰ μερίδια εἰς κάθε τρεῖς χρόνους κατὰ τὴν διάταξιν τοῦ ἀ' κεφαλαίου) ἔχομεν χρέος ἐπὶ δεσμῶ καὶ βάρει τῆς ψυχῆς μας τὸ μὲν καπιτάλιον τοῦ ἀποθανόντος συντροφίου μας νὰ τὸ κρατῶμεν εἰς τὴν κοινὴν συντροφίαν μὲ τὸ ἴδιον διάφορον, ὅπου καὶ ἡμεῖς λαμβάνομεν διὰ τὸ καπιτάλιόν μας ἤτοι πρὸς 12 τὰ ἑκατὸν τὸν χρόνον, καὶ νὰ μὴ δίδωμεν τίποτες εἰς τὸ ὀσπίτιόν του εἰμὴ μόνον τὰ πρὸς τὴν χρεῖαν των ἔξοδα, τὸν δὲ υἱὸν ὁπόταν ἤθελεν εὔρεθῇ εἰς τὴν ἀνωτέραν ἡλικίαν, νὰ φροντίζομεν οἱ ἐπιστάται εἰς ὅσα ἀποβλέπουν καὶ εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὴν προκοπὴν του, νὰ τὸν στέλνομεν εἰς τὴν Εὐρώπην γυμνάζοντες τον καὶ ἐκεῖ εἰς ὅσα ἀνήκουν διὰ τὴν σύστασίν του καὶ βλέποντές τον προσκόπτοντα, μετὰ τοὺς 18 χρόνους νὰ τὸν διορίζωμεν τὸ μερίδιον κατὰ τὴν ἀξίαν του ὅπου ἤθελεν εὔρεθῇ εὐλογον.

Πρὸς τοῦτους ἐάν τις ἐξ ἡμῶν θελήσῃ νὰ στείλῃ εἰς τὴν Εὐρώπην τὸν υἱὸν ἢ τινα ἀνθρώπὸν του διὰ νὰ πράξῃ εἰς τὰ τῆς πραγματείας, ἕως νὰ πηγαίῃ ἐπάνω νὰ ἐξοδεύῃ ἀπὸ ἑδικά του· ἐκεῖ φθάνοντας νὰ τὸν δέχωνται οἱ ἐπιστάται διορίζοντες τον διὰ νὰ σπουδάζῃ τὴν διάλεκτον, λογαριασμούς καὶ τὰ λοιπὰ ἀναγκαῖα εἰς ἓνα χρόνον· ὅσα ἔξοδα ἀκολουθήσουν εἰς ἐκείνον τὸν χρόνον διὰ τὴν φαγοῦραν, φορέματά του καὶ εἰς τοὺς διδασκάλους νὰ τὰ πληρώνῃ ἐκεῖνος ὅπου θέλει τὸν στείλει, τελειωθέντος δὲ ἐκείνου τοῦ χρόνου νὰ τὸν πέρνουν εἰς τὴν δούλευσιν τῆς κοινῆς συντροφίας, γυμνάζοντες τον εἰς τὰ τῆς πραγματείας ἀναγκαῖα ἓνα χρόνον ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τοῦ κυρίου του χωρὶς νὰ τὸν πληρώνῃ ἢ συντροφία ἄλλο τίποτες, ὥς ἀρχαρίον, εἰ μὴ μόνον τὰ συνηθισμένα φορέματά του καὶ τὴν φαγοῦραν του, μετὰ δὲ τὴν παρέλευσιν τοῦ ἑνὸς ἐκείνου χρόνου νὰ δουλεύσῃ εἰς τὴν συντροφίαν ἐπὶ εὐλόγῳ μισθῷ ἓνα χρόνον ὑπὸ τὴν ἰδίαν ἐγγύησιν καὶ μετὰ τὸν ἓνα χρόνον, ἂν φανῇ σώφρων, οἰκονόμος καὶ ἄξιος εἰς τὴν πραγματείαν νὰ τὸν διορίσουν εἰς μερίδιον ὅπου ἤθελεν εὔρεθῇ εὐλογον, εἰ δὲ νὰ τρέχῃ ἢ πάγα· καὶ ἂν τινὰς ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἀρχαρίους νέους, ἢ ἀπὸ τοὺς ἄλλους συντρόφους ὅπου εἶναι εἰς μερίδιον, ἀτακτῇ καὶ δὲν πολιτευθῇ σωφρόνως, οἰκονομικῶς εἰς τὰ ἔξοδα καὶ προθύμως εἰς τὸ ἔργον ὅπου διορισθῇ, ἢ ἂν εὔρεθῇ νὰ παίξῃ χαρτιά ἢ μπελιάρδος, ἢ ἄλλο φθοροποιὸν παιγνίδι, νὰ μὴ τολμήσῃ κανένας ἀπὸ τοὺς ἐν Βιέννῃ ἐπιστάτας μόνος νὰ τὸ φανερώσῃ ἐδῶ, ἀλλ' ἔχοντες φροσὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀταξίας του νὰ

εἶναι ὑπόχρεοι ἐν φόβῳ Θεοῦ καὶ βάσει τῆς συνειδήσεώς των νὰ τὸν νοουθετοῦν ὡς πατέρες διὰ νὰ διορθωθῇ. εἰ δὲ καὶ τοὺς παρακαλοῦσαι τότε νὰ μᾶς φανερώσουν ἐκ συμφώνου οἱ ἐπιστάται χωρὶς τινὸς προσθήκης ἢ ἀπὸ κανένα πάθος κινούμενοι. ἀλλ' ἐν φόβῳ Θεοῦ τὴν ἀληθειαν καὶ κατ' ἐκείνην τὴν εἴδησιν νὰ ἀποβάλλεται ὡς κοιτάζομεν εἰς τὸ ζ' κεφάλαιον.

Διορίζει προσέτι ἡ αὐτὴ κοινὴ συντροφία ὅτι εἰς κάθε πραγματείαν καὶ εἰς κάθε μέρος ὁποῦ μέλλει νὰ πραγματοποιηθῇ νὰ τρέχῃ ἡ ἀνταγωνισμὸς καὶ εἰς κάθε ὑπογραφὴν ὁποῦ θέλει γίνεται εἰς τὰ ἔξω μέρη νὰ προστίθεται μετὰ τὸ ὄνομα καὶ τοῦτο· καὶ συντροφία Θεσσαλίας.

Καὶ τελευταῖον πληροθεύσας τῆς αὐτῆς συμφωνημένης διορίσεως τῶν τοιῶν χρόνων νὰ θεωρεῖται ὁ καθολικὸς καὶ τέλειος λογαριασμὸς τῆς αὐτῆς κοινῆς συντροφίας καὶ ἀδελφότητος καὶ ἐγγίζοντες πρῶτον τὰ καπιτάλια. ὁποῦ ἐβάρηθησαν εἰς τὴν κοινὴν συντροφίαν ὁμοῦ μὲ τὸ συμφωνημένον διάφορον πρὸς 12 τὰ ἑκατὸν τὸν χρόνον ὁμοίως καὶ τὰ ὅσα ξένα ἐδανείσθη ἡ συντροφία καὶ ἐδῶ καὶ εἰς τὰ ἔξω μέρη. ὁμοῦ μὲ τὸ διάφορόν των· ὁμοῦ καὶ τὰ ἔξοδα. ἐνοίκια μαγαζίου, κοιταχίου, φαγοῦρας καὶ λοιπὰ συνήθη. ὁμοίως καὶ μισθοὺς ἀνθρώπων ὁποῦ ἤρθεσαν ἀκολουθήσῃ τόσον ἐδῶ, ὅσον καὶ εἰς Εὐρώπην καὶ εἰς τὰ λοιπὰ μέρη· ὕστερον ὅσον διάφορον ἐξαποστεύει ὁ πλουσιόδοτος θεός. νὰ μοιράζεται κατὰ τὴν συμφωνηθεῖσαν καὶ ταῖς ἰδίαις ἡμῶν ὑπογραφαῖς βεβαιωθεῖσαν διάταξιν καὶ καταγραφὴν τῶν μεριδίων, πέρνοντας καθένας τὸ ἀποφασισθὲν μέρος του εἰς μετρητά. εἰς πρᾶγμα ἢ εἰς βερεσέδια ὁποῦ εὐρεθοῦν κατ' ἀναλογίαν, εἰς τὸν ἴδιον τρόπον νὰ γίνεταί καὶ ἡ μοίρασις τῆς ζημίας. ἦν ὁ κύριος μὴ δώσοι.

Ταῦτα πάντα οἰκιοθελῶς μετὰ πολλῆς σκέψεως ἀπεφασίσσαμεν καὶ ἰδίαις ὑπογραφαῖς ὑπεσχεθήμεν νὰ φυλάζομεν παρακαλοῦντες τὸν παροχέα τῶν ἀγαθῶν θεὸν νὰ πέμψῃ τὸ ἔλεος αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς καὶ νὰ ἐνοικήσῃ ἐν ἡμῖν. ἐὰν δὲ τις ἐξ ἡμῶν ἤρθε διασείσῃ καὶ δισκορηπίσῃ πρὸ καιροῦ ταύτην τὴν ἀδελφότητα καὶ κοινὴν συντροφίαν, νὰ σκορηπίσῃ ὁ θεὸς τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ ὡς ἀχυρὰ ἀπὸ ἄλωνος θερινῆς καὶ νὰ ἔξη αἰώνιον τὸ ἀνάθημα. καὶ ἐρεῖ πᾶς ἀδελφός γένοιτο γέννητο.

Ὅθεν καὶ εἰς ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν τούτων ἐγένετο τὸ παρὸν συμφωνητικὸν διπλοῦν ἐπιβεβαιωμένον τῇδε ἐπιβεβαιώσει τοῦ πανιερωτάτου ἡμῶν ἀγίου δεσπότη· καὶ ταῖς ἰδίαις ἡμῶν ὑπογραφαῖς καὶ σφραγίσιν. ἵνα ἔχῃ τὸ κύρος καὶ τὴν ἰσχύιν ἐν παντὶ τόπῳ καὶ χρητηρίῳ δικαιοσύνης.

Πρὸς τοὺς ἄνωθεν καὶ ὀπισθεν ἄρθροισι προστίθεται καὶ ταῦτα ὅτι ὅλαι αἱ ὑποθέσεις καὶ ὁ λογαριασμὸς τῆς κοινῆς συντροφίας νὰ τρέχη εἰς τὰ ὀνόματα τοῦ Δροσινοῦ Χ— Ἰβου, Ἰωάννου Δημητρίου Σφόρτζη καὶ Ἀρσενῇ Χ— Νίκου· ὅθεν τόσον οἱ ἐν Βιέννῃ ἐπιστάται εἰς τὸ κομμάτι, εἰς τὰ γράμματα, εἰς τοὺς λογαριασμοὺς καὶ ταῖς ὁμολογίαις, ὅσον καὶ οἱ εἰς τὰ λοιπὰ μέρη εὐρισκόμενοι σύντροφοι ἡμῶν ἄλλην ὑπογραφήν νὰ μὴ μεταχειρίζονται διὰ λογαριασμὸν τῆς κοινῆς συντροφίας εἰμὴ τὰ πρῶτα ὀνόματα τῶν ἄνωθεν, ἥγουν Δροσινός, Ἰωάννης, Ἀρσένης καὶ κοινῇ συντροφίᾳ Θετταλίας οὕτω νὰ ἐννοῇται καὶ νὰ τρέχη ἡ φέρμα τῆς κοινῆς συντροφίας εἰς τὰ ἔξω μέρη.

Προσέτι ἡ παρούσα ἀνακαινιστικὴ κοινὴ ἡμῶν συντροφία ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς ἐδῶ μὲν ἀπὸ τοῦ 1780 Ἰανουαρίου α', εἰς Βιένναν δὲ καὶ λοιπὰ μέρη ἀπὸ τοῦ 1780 Μαΐου α', διὰ τρεῖς χρόνους ὡς τὰ λοιπὰ ἄρθρα τοῦ παρόντος διαλαμβάνουν, καὶ ὅ μῆνας πρὸ τὴν πλήρωσιν τῶν τριῶν χρόνων νὰ δίδεται ἡ εἶδησις εἰς ὅλα τὰ μέρη διὰ τὴν ἀνακαίνισιν πάλιν τῆς κοινῆς συντροφίας αὐτῆς καὶ διὰ τὴν διόρισιν τῶν μεριδίων κατὰ τὴν διαταγὴν τῶν α' καὶ γ' ἄρθρων¹.

¹ [[Ἐνεκα ἀβλεψίας μου κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν παρελείφθη ἡ ἀρίθμησις τῶν εἴκοσι παραγράφων ἢ ἄρθρων τοῦ Καταστατικοῦ, ἡ ὁποία ἔπρεπε νὰ σημειωθῇ ἐν ἀρχῇ ἐκάστης παραγράφου δι' ἑλληνικῶν ἀριθμητικῶν ψηφίων ἀπὸ τοῦ α' μέχρι τοῦ κ'. Γ. Χ.]]

Από το αναφερόμενο βιβλίο του Γεωργίου Ηλία Ιστορία και Συνεταιρισμός
Αμπελακίων, σελ. 31-36.

«Αντίγραφον τοῦ 2ου Καταστατικοῦ τοῦ Συνεταιρισμοῦ Ἀμπελακίων»

Ἀμπελάκια τῇ 1ῃ Ἰανουαρίου 1795

«Οὗ γὰρ εἰσὶν δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἕμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν» ¹⁾ λέγει ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις. Καὶ ὁ προφήτης Βασιλεὺς ²⁾ λέγει : «Ἀρχὴ τῶν λόγων σου ἀλήθεια ἐστὶ» ³⁾ καὶ «ὁ φόβος Κυρίου ἐστὶ ἀγνὸς διαμένων εἰς αἰῶνας αἰώνων» ⁴⁾. Καὶ «(γὰρ) οἱ δοῦλοι σου φυλάσσουσιν αὐτὰ ἐν τῷ φυλάσσειν αὐτὰ ἀνταπόδοσις πολλή» ⁵⁾.

Κατ' ἀκολουθίαν ἡμεῖς οἱ κάτωθι σημειούμενοι ἔμποροι καὶ τεχνῖται ἐρυθρῶν νημάτων τῆς πόλεως ταύτης τῶν Ἀμπελακίων, θεμελιοῦντες τὴν ὑπαρξίν μας ἐπὶ τοῦ ἀκρογωνιαίου τοῦ λίθου εἰς αὐτὸ τὸ

1. Ἰσως αἱ κατὰ τὸ 1795 καὶ 1804 ἀναθεωρήσεις τοῦ κατ[η]κοῦ νὰ ὀφείλωνται ἐκτὸς τῶν πρὸς βελτίωσιν προσπαθειῶν τῶν μελῶν καὶ εἰς διαφόρους συμφορὰς ἐπισυμβάσας τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Κατὰ τὰ ἔτη 1792—1794, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ διαφόρων ἐνθυμήσεων (Λάμπρου Σπ.: Ζ, 246 (480) καὶ σελ. 248, 249 (487—490) συνέβησαν ἐν Θεσ[σ]λίᾳ ὀλέθριοι νόσοι, μεγάλη ἀκρίβεια καὶ πείνα κυρίως τῷ 1794. Κατὰ δὲ τὸ 1804 ὁ Μπαρθόλδου (Bartholdy J: Bruchstücke zur nähern Kenntniss des Heutigen griechenlands gesammelt auf einer reise im Jahrse 1803—1804. Berlin 1805 I, 54—Τροποτοῦ Δ: ἄνωτ. σελ. 174, 179, 181) μαρτυρεῖ κακοδιοίκησιν τῶν Τούρκων καὶ δεινὴν ἐπιζωτίαν.

2. Boulanger Ε. ἄνωτ. σελ. 53—72.

3. Βέη Ν. ἄνωτ. Ἐφ. «Πρωΐα», 3 καὶ 10-10-1943.

4. Ματθ. 18, 20.

5. Προφ[η]τὰναξ Δαυίδ.

6. Ψαλμὸς κεφ. 118 στ. 160. ἐδὲν ἐπὶ.

7. Ψαλμὸς κεφ. 18 στ. 10.

8. Ψαλμὸς κεφ. 18 στ. 12.

ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ἀπεφασίσσαμεν νὰ ἀνανεώσωμεν τὴν συντροφίαν καὶ τὴν ἀδελφότητα ἡμῶν, ἵνα ἐξασκήσωμεν τὴν βιομηχανίαν τῆς ἐρυθρᾶς βαφῆς, ἀσκήσωμεν τὸ ἐμπόριον τῶν νημάτων βάμβακος, ὡς καὶ παντὸς ἄλλου ἐμπορεύματος. Ἐθέσαμεν ὡς βάσιν τῆς συντροφίας ἡμῶν τὰ κάτωθι ἄρθρα :

Ἄρθρον 1ον. Ἐξελέξαμεν ὡς ἐπιστάτας καὶ διαιτητὰς (διοικητὰς) τοὺς κ.κ. Γεώργιον Σφάρτς, Ἐνθύμιον (=Εὐθύμιον) Δημητρίου καὶ Ἰωάννην Γαργούλην—Carguli—Νὰ εἶναι ἐπιστάται καὶ διοικηταὶ τῆς ἀδελφότητος καὶ νὰ εἶναι ἐξουσιοδοτημένοι νὰ ὀνομάζωσι τοὺς ἐπιστάτας (διοικητὰς) καὶ τοὺς προεστώτας ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ καὶ νὰ καθορίζουν (διορίζουν) εἰς ἕκαστον τὴν ὑπηρεσίαν του.

Ἄρθρον 2ον. Κατὰ τὴν γνώμην καὶ τὴν ἀπόφασιν ἀπάσης τῆς ἀδελφότητος ἡ παροῦσα συντροφία ἰδρύθη διὰ ἕξ ἔτη· ἀλλ' εἰς τὸ τέλος τῶν τριῶν ἐτῶν πρέπει νὰ συνταχθῇ γενικὸς λογαριασμὸς ὅλων τῶν ἡμετέρων ἐργασιῶν, τόσον ἐν τῇ χώρᾳ ἡμῶν (=ἐν Ἀμπγκίσις), ὅσον καὶ ἐν Γερμανίᾳ...

Ἄρθρον 3. Εἰς τὸ διάστημα τῶν τριῶν αὐτῶν ἐτῶν καὶ πρὸ τῶν τελευταίων ἕξ μηνῶν αἱ μερίδες τῶν ἐταίρων πρέπει νὰ ἀναθεωρηθῶσιν, οἱ ὀλιγώτερον ἱκανοὶ θὰ μείνωσι μὲ τὰς ἰδίας μερίδας, ἃς εἶχον, ἀλλ' αἱ μερίδες ἐκείνων, οἵτινες θὰ δειχθῶσιν ἱκανώτεροι θὰ αὐξηθῶσι προοδευτικῶς μέχρι τοῦ ἕκτου ἔτους, χωρὶς ἐν τούτοις αἱ μερίδες τῶν ἄλλων νὰ ἐλαττωθῶσι.

Ἄρθρον 4ον. Ἀπεφασίσσαμεν ὅπως οἱ τόκοι τῶν κεφαλαίων τῶν ἐταίρων εἶναι 12 ο]ο καὶ οἱ τῶν ὀρφανῶν 10 ο]ο. Ἐκαστον ἔτος μέχρι τοῦ ἕκτου θὰ δύναται νὰ προστεθῇ κεφάλαιον ὅμοιον τῷ πρώτῳ.

Ἄρθρον 6ον. Ἐκαστος ἐταῖρος ὑπόσχεται νὰ μὴ δανείσῃ τι ἐκ τοῦ κεφαλαίου του οὔτε ἐξ ἐκείνου τῆς Συντροφίας εἰς κανέν ξένον πρόσωπον καὶ δὲν δικαιούται νὰ λάβῃ ἔναντι τοῦ κεφαλαίου του οἷονδῆποτε πρὸς τὸν διὰ νὰ τὸ χρησιμοποίησῃ διὰ λογαριασμὸν του εἰς ἰδιωτικὴν του ἐπιχείρησιν. Ἐάν τὸ πράττῃ κρυφίως ἢ φανερά, αἱ τυχόν ἀπώλειαι θὰ εἶναι εἰς βάρος του καὶ τὰ κέρδη θὰ ἀνήκωσιν εἰς τὴν συντροφίαν. Οὐδεὶς σύντροφος δύναται νὰ γίνῃ ἐγγυητὴς ξένου προσώπου ἢ συγγενοῦς του εἰς ἣν περίπτωσιν ἡ εὐθύνη θὰ ἐβάρυνε ἐν τέλει τὴν συντροφίαν· ἀλλ' ἐάν εἷς σύντροφος ἔχει ἕνα φίλον ἢ συγγενῇ, τὸν ὅποιον ἐπιθυμεῖ νὰ συνδράμῃ διὰ δανείου ἐκ τῆς συντροφίας, θὰ δώσῃ τὴν ἐγγύησίν του εἰς τὴν συντροφίαν διὰ νὰ εἶναι ἐξησφαλισμένη...

Ἄρθρον 7. Ἐπειδὴ ἡ ἡμετέρα συντροφία ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο χωριστὰς συντροφίας, δηλαδή τῶν ἀδελφῶν Σφάρτς καὶ τοῦ Εὐθυμίου Δημητρίου καὶ εἰς ἐκάστην συντροφίαν ὑπάρχουν σύντροφοι προστατεύοντες ἄλλους συντρόφους, ὀλίγων ἐσόδων (ἐνδεεῖς), ἕκαστος τῶν συντρόφων τούτων πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῇ πρῶτος καὶ π ρ ο ε σ τ ὡ ς γενόμενος ἐγγυητὴς διὰ τοὺς προστατευομένους καὶ τοὺς συντρόφους του, εἰς τρό-

πον ὥστε ἐάν κανεῖς ἐξ αὐτῶν εἶχε κακὴν διαγωγὴν ἢ ἐάν ἐκ λάθους αὐτῶν ἡ Συντροφία εἶχε ζημίας (ὃ μὴ γένοιτο) ὁ ὡς ἄνω ἐγγυητὴς ἢ πρῶτος νὰ εἶναι ὑπεύθυνος καὶ ἡ Συντροφία νὰ μὴ ὑφίσταται καμμίαν ζημίαν. Ἐξαιροῦνται οἱ σύντροφοι τῶν ὁποίων ἐγγυᾶται ἡ Συντροφία καὶ τοὺς ὁποίους ἀπεδέχθημεν κοινῇ συμφωνίᾳ χωρὶς καμμίαν ἐγγύησιν.

Ἄρθρον 8ον. Ἐάν κανεῖς σύντροφος, προστατευόμενος ἀπὸ ἕναν πρῶτον, μένη παρὰ τὰς προειδοποιήσεις πείσμων, ἀδιόρθωτος καὶ ἐξακολουθῇ νὰ πορεύηται τὴν ὁδὸν τῆς κακίας, προκαλὼν ἀταξίαν καὶ σύγχυ- σιν, πρέπει νὰ ἐκδιωχθῇ διὰ νὰ μὴ διαταραχθῇ τὸ σῶμα τῆς Ἀδελφότη- τος. . . Καὶ ἐάν τὸ ἀποπεμπόμενον πρόσωπον εἶχεν ἐπιχειρήσει νὰ ζημιώσῃ τὴν συντροφίαν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, ὁ ἐγγυητὴς θὰ εἶναι ὑπεύθυνος τῆς ζημίας αὐτῆς. . .

Ἄρθρον 9ον. Οἱ προαναφερθέντες ἐπιστάται (προεστῶτες) καὶ διοι- κηταὶ ἐξουσιοδοτοῦνται νὰ ἐκλέξωσι μεταξὺ αὐτῶν καὶ διὰ κοινῆς συμφω- νίας ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον θὰ κρίνωσιν ἄξιον καὶ ἱκανὸν νὰ προΐσταται τῶν ἄλλων ἐν ταῖς ξέναις χώραις. Αὐτὸς ὁ ἐκλεγείς ὀφείλει νὰ ἐπιβλέπῃ εἰς τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς ἐργασίας τῆς ἐταιρείας καὶ νὰ διορίζῃ εἰς ἕκαστον τὰς ὑπηρεσίας του. Ἐάν ὁ ἐκλεγείς ἐπιστάτης (προεστῶς) ἀρνήται νὰ μεταβῇ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν εἰς τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν τοῦ ὀρίζουσιν εἰς αὐτὸν οἱ ἄλλοι ἐπιστάται (προεστῶτες), ἡ ἐταιρεία χωρὶς νὰ λαμβάνῃ τίποτε ὑπ' ὄψιν τῆς ὀφείλει νὰ τὸν ἀποπέμψῃ καὶ νὰ τοῦ φερθῇ καθὼς ἐλέχθη ἐν τῷ ἄρθρῳ 8. Ἐπὶ πλέον ἐάν κανεῖς παλαιὸς ἢ νέος ἐταῖρος ἐν τῷ ἐξωτερικῷ δὲν ὑπακούῃ εἰς τὸν ὀνομασθέντα ἢ ἀποσταλέντα ἐπιστάτην (προεστῶτα) καὶ προκαλῇ ἀταξίαν, ὁ ἐπιστάτης (προεστῶς) ὀφείλει νὰ τὸν συμβουλευσῇ πρὸς τὸ συμφέρον του καὶ ἐάν δὲν τὸν ὑπακούσῃ ὀφείλει νὰ γράψῃ εἰς τὴν ἐταιρείαν διὰ νὰ τὴν πληροφορήσῃ ἐπὶ τῆς ὅλης ὑποθέ- σεως—μὲ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ—καὶ ἀκολουθῶς νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ὀφθα- σιν ἡμῶν.

Ὁ διοικητὴς ἢ προεστῶς (προεστῶς ἢ πρῶτος), ὅστις διαμένει ἐν Βιέννῃ, ἔχει πλήρη ἐξουσίαν νὰ ἐκλέξῃ ἕνα ὑποπροεστῶτα ἐν τῷ ἐξωτε- ρικῷ, ἱκανὸν μεταξὺ τῶν ἐκεῖ εὐρισκομένων ἐταίρων. Ὁ ὑποπροεστῶς ὀφείλει ἀπαρεγκλίτως νὰ ἀκολουθῇ τὰς διαταγὰς τοῦ ἐν Βιέννῃ ἐπιστά- του (διοικητοῦ) καὶ νὰ ἐπιβλέπῃ τοὺς περὶ αὐτὸν ἐπὶ παντὸς ζητήματος.

Οἱ αὐτοὶ προεστῶτες ἐξουσιοδοτοῦνται νὰ ἀναλάβωσιν οἰανδήποτε ἐπιχείρησιν, ἥτις θὰ ἡδύνατο νὰ εἶναι χρήσιμος καὶ ἐπικερδὴς εἰς τὴν ἐται- ρείαν καὶ τοῦτο τῇ συμφωνίᾳ καὶ συγκαταθέσει τῶν περὶ αὐτοὺς ἐταίρων. Ἄλλ' εἶναι ὑποχρεωμένοι, ὅταν ἀναλαμβάνωσιν οἰανδήποτε ἐπιχείρησιν, νὰ πληροφορῶσιν ἡμᾶς περὶ αὐτῆς ὡς καὶ περὶ τοῦ εἵδους τοῦ διεξαχθη- σομένου κερδοφόρου ἐμπορίου χωρὶς ἐν τούτοις νὰ ἀναμένωσι τὴν συγ- κατάθεσιν ἡμῶν, ἵνα δράσωσι, φροντίζοντες μόνον νὰ μὴ ἐκτελεσῶσιν οὐδέν, ὅπερ εἶναι δυνατόν νὰ ἀντιτίθεται εἰς τὰς διαταγὰς καὶ τὸς πλη- ροφορίας ἡμῶν.

"Αρθρον 10ον. Ἐπειδὴ ἡ ἔδρα τῆς ἐταιρείας εὐρίσκεται ἐδῶ εἰς τὰ Ἀμπελάκια, οἱ λογαριασμοὶ πρέπει νὰ στέλνωνται ἐδῶ διὰ νὰ ἐλέγχωνται καὶ νὰ ἐγκρίνωνται καὶ ὅχι εἰς ἄλλας χώρας τῆς Τουρκίας ἢ τῆς Γερμανίας καὶ ἐὰν κανεὶς ἐταῖρος διαμένων εἰς τὰς χώρας ταύτας ἤθελε ν' ἀποσυρθῇ τῆς ἐταιρείας χωρὶς νὰ ὑποχρεωθῇ νὰ ἔλθῃ αὐτοπροσώπως εἰς Ἀμπελάκια διὰ νὰ ἐκκαθάρισῃ τοὺς λογαριασμοὺς του, τότε ἐὰν δὲν πιστεῦῃ εἰς τὴν ἐκκαθάρισιν τοῦ λογαριασμοῦ, τὴν ὁποίαν θὰ τοῦ στείλῃ ἐντεῦθεν ἡ ἐταιρεία, εἶναι ἐλεύθερος νὰ διορίσῃ ἓνα ἀντιπρόσωπον (πληρεξούσιον) διὰ νὰ ἐξετάσῃ τὰ βιβλία μας. Ἡ ἐταιρεία μας οὐδόλως ὑποχρεοῦται νὰ τοῦ στείλῃ τὰ κατὰστιχα ἢ ἓνα λεπτομερῆ λογαριασμόν. Ἐπὶ πλέον ὁ ῥηθεὶς ἀντιπρόσωπος πρέπει νὰ εἶναι συμπατριώτης μας, ἔχων καλὴν ὑπόληψιν εἰς τὴν μίαν ἀπὸ τὰς δύο συντροφίας, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν ἐταιρείαν μας καὶ ἀφοῦ δώσῃ τὰς δεούσας ἀποδείξεις, θὰ εἰσπράξῃ τὰ ὀφειλόμενα εἰς αὐτόν.

"Αρθρον 11ον. Ἀπεφασίσθη κοινῇ συμφωνίᾳ διὰ τὴν ἀπόδοσιν κάθε λογαριασμοῦ ἐν Τουρκίᾳ ὡς καὶ ἐν Γερμανίᾳ ὅτι θὰ πληρώνηται μέχρι τοῦ τελευταίου λεπτοῦ χωρὶς νὰ δύναται τοῦτο νὰ ἐμποδισθῇ ἀπὸ κανέν πρόσχημα. Ἀλλ' ἐὰν ὑπάρχῃ ἔλλειμμα μικροῦ ἢ μεγάλου χρηματικοῦ ποσοῦ, πρέπει νὰ περασθῇ εἰς βάρος τοῦ λογαριασμοῦ.

"Αρθρον 12ον. Καθ' ἣν περίπτωσιν οἱ ἐταῖροι ἤθελον εὐρεθῇ εἰς δύσκολον θέσιν δὲν θὰ εἶχον δικαίωμα νὰ διαπραγματευθῶσι συναλλαγματικὰς μὲ ὁποιονδήποτε ξένον οἶκον ἀκόμη καὶ ἐὰν οὗτος ᾔτο ὁ μᾶλλον ἀξιόπιστος. Μόνον μὲ συμπατριώτας μας δύνανται νὰ συναλλάσσωνται διὰ νὰ μὴ εἶναι ὑποχρεωμένοι μὲ τὴν σειρὰν των νὰ ἀνταποκρίνωνται εἰς τὰς αἰτήσεις τῶν ξένων. Ἐὰν παραβῶσι τὸν παρόντα ὅρον, ὁλόκληρος ἡ ζημία θὰ εἶναι εἰς βάρος των.

"Αρθρον 13ον. Ἐὰν κανεὶς τῶν ἀδελφῶν ἀποθάνῃ ἐπτά μῆνας πρὸ τοῦ τέλους τοῦ πρώτου ἔτους αἱ ἀποδοχαὶ του ὀρίζονται εἰς 60 πιάστρας κατὰ μῆνα μέχρι τέλους τοῦ ἔτους...

"Αρθρον 14ον. Ἐὰν κανεὶς ἐξ ἡμῶν θέλῃ νὰ στείλῃ τὸν υἱόν του ἢ κανένα ἀπὸ τοὺς οἰκείους του εἰς Γερμανίαν διὰ νὰ μετάρχη τοῦ ἐμπορίου, ὀφείλει νὰ τοῦ πληρώσῃ τὰ ἔξοδα ταξιδίου. Ἀπὸ τῆς ἐκεῖ ἀφίξεώς του οἱ προεστῶτες ὀφείλουσι νὰ τὸν ὑποδεχθῶσι καλῶς καὶ νὰ τὸν διδάξωσι τὴν γλῶσσαν τοῦ τόπου, τὴν λογιστικὴν καὶ τὰς ἀναγκαίας ἐπιστήμας καὶ τοῦτο εἰς ὅσον χρονικὸν διάστημα ἐπιθυμεῖ ὁ ἀποστείλας αὐτόν. Αἱ δαπάναι τροφῆς, ἐνδυμασίας, διδασκάλων κλπ. βαρύνουσι τὸν ἀποστείλαντα. Ὅταν τελειώσουν αἱ σπουδαί του, πρέπει νὰ προσληφθῇ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐταιρείας καὶ νὰ ἐξασκηθῇ ἐπὶ ἓν ἔτος εἰς ὅλα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸ ἐμπόριον, λαμβάνων ὡς ἀμοιβὴν μόνον τὰ ἀναγκαζοῦντα ἐνδύματα εἰς μίαν προμήθειαν. Μετὰ τὸ πέραν τοῦ ἔτους ὑποχρεοῦται νὰ ὑπηρετήσῃ ἐπὶ ἓν ἀκόμη ἔτος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν μὲ ἓνα λογικὸν μισθόν. Μετὰ τοῦτο, ἐὰν ἡ διαγωγή του ὑπῆρξε σῶφρων καὶ ἐδείχθη

οίκονόμος καὶ ἱκανός, πρέπει νὰ τοῦ παραχωρηθῇ μία προσήκουσα μερὶς εἰς τὰ κέρδη· εἰς τὴν ἀντίθετον περίπτωσιν ὀφείλει νὰ ὑπηρετήσῃ ἐπὶ μισθῷ.

Ὅμοίως ἐὰν κανεὶς ἐκ τῶν συμπατριωτῶν μας θέλῃ νὰ διορίσῃ τὸν υἱόν του ἢ ἄλλον τινὰ ἐκ τῶν οἰκείων του εἰς τὰ ἐν τῇ Χώρα καταστήματα μας διὰ νὰ μάθῃ τὴν πρακτικὴν τοῦ ἐμπορίου, οὗτοι θὰ ὑπηρετήσωσιν ἐπὶ ἓν ἔτος τοῦλάχιστον ἄνευ ἀμοιβῆς μετὰ τοῦτο θὰ ὑπηρετήσῃ εἰς τὴν Ἑταιρείαν μὲ τὴν προσήκουσαν ἀποζημίωσιν ἐπὶ δύο ἡκόμῃ ἔτη καὶ ἐὰν δειχθῇ ἱκανός θὰ τοῦ παραχωρήσωσιν ἀκολούθως μίαν προσήκουσαν μερίδα εἰς τὰ κέρδη· ἄλλως, θὰ ὑπηρετήσῃ ἐπὶ μισθῷ ἀλλ' ἕνεκα τῆς νεαρᾶς του ἡλικίας θὰ ὀφείλῃ νὰ εἶναι ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τοῦ προστάτου του.

Ἄρθρον 15ον. Ἀπεφασίσθη κοινῇ συμφωνίᾳ, ὅτι εἰς κάθε ἐπιχειρήσιν καὶ εἰς κάθε χώραν ὅπου ἡ ἑταιρεία θὰ κἀνῃ τὸ ἐμπόριόν της τὸ ἐξῆς σῆμα :

+

ΑΔΣΦ

Β (ἢ Θ=Θεσσαλία¹⁾.)

Θὰ ἰσχύῃ καὶ ὅτι ἡ ὑπογραφή θὰ ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τὴν ἐμπορικὴν ἐπωνυμίαν :

Ἀδελφοὶ Σβάρτς²⁾ καὶ Συντροφία

Ἄρθρον 16ον. Ἐὰν τέλος ἡ παροῦσα ἑταιρεία προῶριστο νὰ διαλυθῇ, θὰ εἰδοποιοῦντο ὅλοι οἱ ἐταῖροι ἕξ μῆνας προηγουμένως. Τὰ κατατεθειμένα εἰς τὴν Ἑταιρείαν ὀφείλουσι νὰ διανεμηθῶσι κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ κεφάλαιον, τὸ ὅποιον κατέθεσεν ἕκαστος ἐταῖρος, ἐπὶ τόκῳ 12%. Τὰ εἰς μετρητὰ ποσά, τὰ ὅποια ἡ ἑταιρεία θὰ εἶχε δανεισθῇ εἰς τὸ ἐξωτερικόν, πρέπει νὰ ἐπιστραφῶσιν εἰς τὴν πρώτην αἴτησιν τῶν δανειστῶν. Ὡς πρὸς τὰ ἐμπορεύματα, τὰ ὅποια θὰ εὑρίσκοντο ἐδῶ (=εἰς τὰ Ἀμπελάκια) καὶ εἰς Γερμανίαν, θὰ πρέπει νὰ μοιρασθῶσιν εἰς ἴσα μέρη καὶ νὰ διανεμηθῶσι διὰ κλήρου κατὰ τὴν συνήθειαν διὰ τὰ κέρδη (καὶ τὰς ζημίας ὃ Θεὸς νὰ μᾶς φυλάττῃ ἀπὸ αὐτὰς) θὰ γίνῃ ἡ αὐτὴ διανομή. Ἐκαστος ἐταῖρος ὀφείλει νὰ εἰσπράξῃ τὰ καθυστερημένα χωρὶς νὰ κρατήσῃ καμμίαν προμήθειαν καὶ νὰ τὰ καταβάλῃ εἰς τὴν ἐπιτροπὴν, ἣτις θὰ ἔχῃ ἐπιφορτισθῇ μὲ τὰ βιβλία καὶ τὴν ἐκκαθάρισιν τῶν λογαριασμῶν τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὴν ἰδιαιτέραν συμφωνίαν, ἡ ὅποια θὰ γίνῃ τότε.

Ἄρθρον 17ον. Τὰ μερίσματα ἐκάστου ἐταῖρου καθορίζονται κοινῇ συμφωνίᾳ ὡς ἀκολούθως. Καὶ ὁ ἐπουράνιος ἡμῶν βασιλεὺς ὁ Χριστός, ὁ Κύριος τῆς εἰρήνης³⁾, νὰ δώσῃ εἰς ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς τὴν ἐπουράνιον

1. ΑΔΣΦ=Ἀδελφοὶ Σφάρτς (=Σβάρτς). Βέη Ν.: ἀνωτ. ἐφ. «Πρώτα» 10-10-1943.

2. Swartz (Boulangier ἀνωτ. σελ. 70) καὶ Sphartz (Boulangier ἀνωτ. σελ. 54).

3. Παύλου ἐπιστολὴ πρὸς Θεσσαλονικεῖς Β' κεφ. 3, στ. 16.

εὐλογίαν του καὶ νὰ ἐνσταλάξῃ εἰς τὰς ψυχὰς ἡμῶν τὸ ἔλαιον τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ὁμονοίας, νὰ πληρώσῃ ἡμᾶς τῆς χάριτος αὐτοῦ, νὰ εὐλογήσῃ τὰς ἐπιχειρήσεις καὶ τὰς προσπάθειάς ἡμῶν διὰ τῆς πνευματικῆς του εὐλογίας, νὰ στερεώσῃ τὴν ἐταιρείαν ἡμῶν δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τὰ τέκνα ἡμῶν καὶ διὰ τὰ τέκνα τῶν τέκνων ἡμῶν. Ἀμήν !».

Ἑταιρικό συμφωνητικὸ
τῆς ἀμπελακιώτικης συντροφιάς (1805)²⁵

(φ. 11r) Μὲ τὸ παρὸν ἑταιρικό συμβόλαιο ἀναγνωρίζομε καὶ δη-
λώνομε ἐμεῖς οἱ κάτωθι ὑπογραφόμενοι τρεῖς συντροφίες ἀπὸ τεχνίτες
καὶ ἐμπόρους τῆς πόλης μας Ἀμπελάκια, ποὺ ἀποτελοῦνται ἀπὸ 52
μέλη, συγκεκριμένα ἀπὸ τὴν ἑταιρεία τῶν Χατζῆ Πρασσᾶ Μεζεβείρης
& Συντροφία, 24 μέλη, ἀπὸ τὴν ἑταιρεία Δροσινὸς Χατζῆ Ἰβου,
Σφάρτς & Συντροφία, 16 μέλη, καὶ ἀπὸ τὴν ἑταιρεία τῶν κυρίων
Αὐταδέλφων Σφάρτς & Συντροφία, 12 μέλη, ὅτι ἔχομε ἀποφασίσει με
κοινὴ θέληση νὰ συστήσομε ἀνάμεσά μας μία συντροφία καὶ ἀδελφό-
τητα. Εἴθε ὁ Ὑψιστος νὰ τὴν εὐλογῇ καὶ νὰ τῆς φέροι εὐτυχία καὶ
νὰ τὴ διατηρήσει καὶ γιὰ τὰ παιδιὰ τῶν παιδιῶν μας, ἀμήν! Ἡ ἀνα-
φερόμενη συντροφία βασιζέται στοὺς ἀκόλουθους ὅρους.

§ 1. Σύμφωνα με τὴ συγκατάθεση ὅλης τῆς ἀδελφότητος ἀποφα-
σίσθηκε ἡ παροῦσα ἑταιρεία νὰ διαρκέσει ἐπὶ ἑξὶ πλήρη ἔτη ὑπὸ τὴν
ἐπωνυμίᾳ Σφάρτς & Συντροφία καὶ με τὸ σῆμα ποὺ ἀναγράφεται δί-
πλα [λείπει στὸ γερμανικὸ κείμενο]. Συγκεκριμένα, γιὰ τὴν Τουρκία
νὰ ἀρχίσει τὴν 1η Ἰανουαρίου 1805 ἕως τῆς 31 Δεκεμβρίου 1810, γιὰ
τὴ Γερμανία ὅμως νὰ διαρκέσει ἕως τῆς 30 Ἰουνίου 1811. Ὡστόσο, θὰ
πρέπει νὰ συγκεντρωνόμαστε ἐδῶ στὰ Ἀμπελάκια κάθε τρία χρόνια
γιὰ τὸν γενικὸ λογαριασμό.

§ 2. Ἐπειδὴ ἡ ἑδρα τῆς ἑταιρείας μας βρίσκεται ἐδῶ στὰ Ἀμπε-
λάκια, οἱ κύριοι οἴκοι μας στὴ Βιέννη, στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ
στὴ Σμύρνη εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ κλείνουν κάθε τρία χρόνια τοὺς γε-
νικοὺς λογαριασμοὺς τους καὶ νὰ τοὺς στέλνουν ἐδῶ στὰ Ἀμπελάκια,

25. Κατὰ τὴ δημοσίευση τῆς μετάφρασης τὰ ὀνόματα τῶν μετόχων προτίμησα
νὰ κρατήσω στὴ γερμανικὴ τοὺς ἀπόδοση, ὅπως διασώζονται στὴ γερμανικὴ μετά-
φραση τοῦ κειμένου, καθὼς τὸ πρωτότυπο ἐλληνικὸ κείμενο λανθάνει.

ὥστε ἐδῶ καὶ πούθενά ἄλλοῦ νὰ γίνεται ὁ γενικὸς λογαριασμὸς τῆς ἀδελφότητος. Οἱ πιδ μικροὶ οἴκοι μας στὴ Γερμανία, δηλαδή ἐκεῖνοι στὴν Τεργέστη, στὴ Σαξωνία, στὴ Βοημία καὶ στὴ Μοραβία, ὑπάγονται καὶ ἐξαρτῶνται ἀπὸ τοὺς ἐκάστοτε προΐσταμένους τοῦ οἴκου μας στὴ Βιέννη· τὸ ἴδιο ἰσχύει ἐπίσης γιὰ τοὺς μικρότερους οἴκους στὴν Ἀνατολία, οἱ ὅποιοι (φ. 11v) δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐπιχειροῦν τὸ ἐλάχιστο χωρὶς τὴ συγκατάθεσίν μας, πόσο μάλλον πὺ εἶναι ὑποχρεωμένοι κάθε ὥρα κατόπιν ἀπαίτησης τῶν κυρίων διευθυντῶν νὰ ἐμφανίζουν τὸν λογαριασμό.

§ 3. Ἄν ἓνας ἀπὸ τοὺς συνεταίρους ἀπαιτεῖ νὰ ἀποχωρήσει ἀπὸ τὴ συντροφία στὴν καθορισμένη προθεσμία ἢ πρὶν ἀπ' αὐτήν, καὶ ἂν θέλει νὰ παραμείνει στὴν Τουρκία ἢ στὴ Γερμανία, δὲν πρέπει νὰ ἀποχωρήσει ἀπὸ τὴ συντροφία παρὰ μόνον ἐδῶ στὰ Ἀμπελάκια, ὅπου πρέπει νὰ ἔλθει ὁ ἴδιος γιὰ νὰ παραλάβει τὸν λογαριασμὸ πὺ θὰ τοῦ στείλει ἡ συντροφία ἐγκαίρως. Τότε, ἐπιτρέπεται νὰ φέρει δύο ἔντιμους πληρεξούσιους γιὰ νὰ ἐλέγξουν τὰ λογιστικά μας βιβλία καὶ νὰ τακτοποιήσουν τὸν λογαριασμὸ του. Ἀφοῦ ὁλοκληρωθεῖ αὐτὸς ὁ ἔλεγχος καὶ ἀφοῦ ἔχουν δοθεῖ οἱ ἀπαραίτητες ἀποδείξεις,μποροῦν νὰ πληρώσουν ἢ νὰ λάβουν τὴ διαφορὰ ἀπὸ τὸν λογαριασμὸ. Ἡ συντροφία δὲν εἶναι ὑποχρεωμένη ἄλλοῦ παρὰ μόνον ἐδῶ στὰ Ἀμπελάκια νὰ ἐκκαθαρίζει λογαριασμούς.

§ 4. Ἄν κάποιος θέλει νὰ ἀποχωρήσει πρὶν ἀπὸ τὴν πάροδο τριῶν χρόνων καὶ ἡ συντροφία εἶναι σὲ θέση νὰ τοῦ δώσει κάποιο κέρδος ἀπὸ τὰ κεφάλαιά του, τότε μπορεῖ νὰ χειρίζεται αὐτὸ τὸ θέμα μὲ δική της κρίση, λαμβάνοντας ὑπόψη τὸ συμφέρον της, τὶς ἀνάγκες της καὶ τὶς περιστάσεις μέχρι νὰ κλείσει ὁ τριετής λογαριασμὸς της, τότε θὰ λαμβάνει αὐτὸς τὸ ἀναλογοῦν μερίδιό του στὸ κέρδος ἢ τὴν ἀπώλεια μαζί μὲ τὸ κεφάλαιό του.

§ 5. Ἄν κανεὶς ἀπὸ τοὺς συντρόφους προκαλεῖ ταραχὲς καὶ ἀνησυχία μὲ τὸ νὰ μὴν ὑπακούει στὶς ἐντολὰς τῶν ἐδῶ προΐσταμένων ἢ αὐτῶν τῆς Βιέννης, τῆς Κωνσταντινούπολης καὶ τῆς Σμύρνης, ἀμελεῖ τὰ καθήκοντά του, δημιουργεῖ προβλήματα στὴ συντροφία, δὲν πραγματοποιεῖ ταξίδια πὺ τοῦ ἔχουν ἀνατεθεῖ ἢ γενικά προκαλεῖ πραγματικὴ ζημιὰ στὴ συντροφία ἢ μὲ τὴν ἀνάρμοστη συμπεριφορὰ του διακινδυνεύει τὰ συμφέροντα τῆς συντροφίας, ἓνα τέτοιο μέλος (φ. 12r) νὰ ἀποκλεισθεῖ ἀπὸ τὴ συντροφία καὶ ἡ ζημιὰ πὺ προκάλεσε νὰ τοῦ καταλογισθεῖ. Ἐπίσης, νὰ μὴ λάβει κανένα μερίδιο ἀπὸ τὸ κέρδος τῆς εταιρείας, καὶ θὰ πάρει τὸ κεφάλαιό του μόνον ἀφοῦ ἔχει κλείσει ὁ γενικὸς λογαριασμὸς τῆς συντροφίας καὶ αὐτὸς ἕως τότε ἔχει καταθέσει ἐξήγηση ὅτι εἶναι τελείως ἱκανοποιημένος καὶ δὲν ἔχει ἄλλες

ἀπαιτήσεις ἀπὸ τὴν ἐταιρεία· σὲ διαφορετικὴ περίπτωσιν τὸ κεφάλαιον ἢ τὰ χρήματά του θὰ παραμείνουν χωρὶς τόκους.

§ 6. Ὁ κάθε σύντροφος ἔχει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ καταβάλλει εἴκοσι χιλιάδες πιάστρα γιὰ ἓνα ὁλόκληρον μερίδιον. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ πρέπει νὰ συντηρήσῃ τὸ σπιτικὸν τοῦ ἀπὸ τοὺς τόκους τοῦ κεφαλαίου του καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ δὲν ἔχει ἄλλους πόρους, θὰ παίρνει ἀπὸ πλευρᾶς τῶν διευθυντῶν κάθε μῆνα κάτι, σύμφωνα μὲ ἓνα καθοριστέον κριτήριον. Ἐκεῖνοι ποὺ δὲν κατέχουν τόσο κεφάλαιον ὅσο ἀνέρχεται τὸ μερίδιόν τους, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ δανεισθοῦν ἀπὸ ξένους ἀνθρώπους· μποροῦν ὅμως μόνο νὰ δανεισθοῦν ἀπὸ τοὺς συντρόφους αὐτῆς τῆς ἐταιρείας, καταθέτοντας σ' αὐτοὺς ὡς ἐνέχυρον τίς κινητὰς καὶ ἀκίνητες περιουσίας τους, ἔτσι ὥστε στὴν περίπτωσιν ποὺ ζημιωθεῖ ἡ συντροφία νὰ εἶναι καλυμμένοι αὕτῃ καὶ οἱ πιστωτές.

§ 7. Ἀποφασίσθηκε ὅτι τὸ ἀρχικὸν κεφάλαιον τοῦ κάθε μετόχου καὶ ὅλα τὰ ὑπόλοιπα κεφάλαια ποὺ θὰ φέρει κάθε ἐταιρεία νὰ ἀνέρχεται σὲ 12% ἐτησίως· καὶ αὐτοὶ οἱ τόκοι στὸ τέλος τοῦ κάθε ἔτους νὰ προστίθενται στὸ κεφάλαιον.

§ 8. Ἀντίθετα, ἡ κάθε μιὰ ἀπὸ τίς τρεῖς ἐταιρεῖες πρέπει (φ. 12v) μὲ τὴ λήξιν τῆς προθεσμίας νὰ πληρώνει τὰ ξένα λεφτὰ ποὺ ἔχει λάβει καὶ στὰ Ἀμπελάκια καὶ στὴ Γερμανία καὶ παντοῦ ἄλλοῦ· ἐκτὸς ἐὰν δανείσθη κανεὶς λεφτὰ σὲ χαμηλοὺς τόκους καὶ ἀποφασισθεῖ ἀπὸ κοινοῦ ὅτι εἶναι σκόπιμον νὰ τὰ κρατήσῃ.

§ 9. Κανεὶς σύντροφος δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ δανεισθεῖ λεφτὰ ἀπὸ ξένους καὶ νὰ τὰ ἐπενδύσῃ στὴν ἐταιρεία μὲ 12%· τοῦναντίον, αὐτὸς ὁ τόκος ἀνήκει στὴν ἐταιρεία. Κανεὶς δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ χρησιμοποιεῖ ἀπὸ τὸ ἀρχικὸν τοῦ κεφαλαίου ἢ νὰ δανείζεται ἀπὸ ξένους καὶ νὰ ἀσχεῖ ἐμπόριο γιὰ λογαριασμό του ἢ νὰ συνεταίριζεται κρυφὰ μὲ κάποιον, ἀλλὰ ὁ κάθε ἐταῖρος ἔχει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ πράττει τὸ καλύτερον γιὰ τὸ σύνολον· ἀντιθέτως, εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ καταθέσῃ ἐνώπιον τῆς συντροφίας γενικὸν λογαριασμὸν σχετικὰ μὲ τὸ ἰδιαιτέρον τοῦ ἐμπόριον. Σ' αὕτῃ τὴν περίπτωσιν, τὸ κέρδος ἀνήκει στὴν ἐταιρεία, ἡ ζημία ὅμως ἀποκλειστικὰ στὸν ἴδιον. Ἐνας τέτοιος ἀναξιόπιστος καὶ ἀνέντιμος ἄνθρωπος θὰ πρέπει νὰ ἀποβληθεῖ ἀπὸ τὴν συντροφίαν καὶ θὰ πρέπει κανεὶς νὰ τὸν μεταχειριστεῖ ὅπως στὴν § 4. Ἄν ὅμως δὲν θέλῃ νὰ προσκομίσει τὸν ἀνωτέρω λογαριασμὸν του, τότε ἡ συντροφία ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ κρατήσῃ ἀπὸ τὸ ἀρχικὸν τοῦ κεφαλαίου ὅσα πιστεύει ὅτι μπορεῖ νὰ κέρδισεν ἀπὸ τὸ ξεχωριστὸν τοῦ ἐμπόριον. Τέλος, σὲ κανέναν δὲν ἐπιτρέπεται νὰ βοηθήσῃ κάποιον ἀπὸ τοὺς φίλους ἢ τοὺς συγγενεῖς του μὲ ἐγγύησιν ἢ μὲ μετρητὰ ποὺ προορίζονται γιὰ λογαριασμὸν τῆς συντροφίας, ἐκτὸς ἂν ἔχει τὴν συγκατάθεσιν τῆς ἐταιρείας.

(φ. 13r)

§ 10. Ὁ κάθε ἐταῖρος πρέπει νὰ καταβάλλει τόκο 12% γιὰ τὰ χρήματα ποὺ παίρνει γιὰ τὶς ἀνάγκες του. Οἱ δαπάνες τῶν συντρόφων ποὺ βρίσκονται στὴ Γερμανία νὰ ἀποστέλλονται κάθε χρόνο ἀπὸ τοὺς προϊσταμένους ποὺ εἶναι στὸ ἐξωτερικὸ στοὺς προϊσταμένους τῆς Βιέννης, οἱ ὅποιοι, ἀφοῦ προσθέτουν τὰ δικὰ τους ἐξόδα καὶ αὐτὰ τῶν συντρόφων τοὺς ἐκεῖ, νὰ ἀποστέλλουν ὅλους τοὺς λογαριασμοὺς ἐξόδων, μὲ ὑπολογισμό τοῦ *Aggio* (ἐπικαταλλαγῆς)²⁶ τῆς Λειψίας καὶ τὴν τρέχουσα τιμὴ τῆς Βιέννης, ἐδῶ στὰ Ἀμπελάκια, ὥστε νὰ μὴν ἐπιτρέπεται νὰ συνυπολογίζεται καμιὰ ἐπικαταλλαγὴ τῆς Λειψίας γιὰ 100 φιορίνια ἐτησίως γιὰ τὰ ἀναγκαῖα ἐξόδα τοῦ κάθε ἐκεῖ εὐρισκόμενου μέλους.

§ 11. Τὸ ἐμπόριό μας πρέπει κυρίως νὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ δικό μας κόκκινο νῆμα, ποὺ παράγεται στὰ ἐργαστήριά μας, ἐπίσης ἀπὸ ὅλα τὰ προϊόντα τῆς Ἑλλάδας καὶ τῆς Τουρκίας, καθὼς καὶ ἀπὸ τὰ προϊόντα ὅλων τῶν βιοτεχνιῶν τῆς Γερμανίας καὶ τῶν ἄλλων χωρῶν, κλπ.

§ 12. Ἡ κάθε ἐταιρεία, ὅπως καὶ κάθε μέλος ὑπόσχεται μὲ ὄρκιο του νὰ παραμένει ἔντιμος, νὰ μὴ δίδει κανένα ἐμπόρευμα σὲ τέτοιους ἀγοραστές, ποὺ ἔχουν ἀδυναμία πληρωμῆς, καὶ τὸ πράττει αὐτὸ μὲ σκοπὸ νὰ ἀποπληρωθεῖ μιὰ παλαιὰ ἀπαίτηση, λόγῳ τῆς ὁποίας θὰ ζημιωνόταν ἡ συντροφία. Τέτοιοι ὑποπτοὶ ἀγοραστές νὰ γίνονται γνωστοὶ πρῶτα στοὺς προϊσταμένους τῆς Βιέννης, σύμφωνα μὲ τὴν καθοδήγηση τῶν ὁποίων ὀφείλει κανεὶς νὰ πορεύεται.

§ 13. Ἡ κάθε ἐταιρεία ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ πουλήσῃ τὸ προϊόν τῆς ἢ τὸ κόκκινο νῆμα τῆς μέχρι τέλους Ὀκτωβρίου 1805 γιὰ δικό της λογαριασμό, καὶ ὅ,τι δὲν πουληθεῖ, νὰ ἐκτιμηθεῖ ἀπὸ δύο ξένα ἄτομα καὶ ἡ συντροφία τὸ παραλαμβάνει μὲ περιθώριο ἑξὶ μηνῶν. (φ. 13v)

§ 14. Ἐπικεφαλῆς αὐτῆς τῆς κοινῆς ἐταιρείας καὶ ἀδελφότητος καὶ γιὰ τὴ διεύθυνση τῶν ἐργασιῶν τῆς διορίζονται: ὁ κύριος Ἀρσένης Χα-

26. Πρόκειται γιὰ τὸν ἰταλικὸ ὄρο *aggio*, δηλαδὴ τὴ χρηματιστηριακὴ πράξη τῆς «ἐπικαταλλαγῆς». Σημαίνει κατ' ἀρχὴν τὴ διαφορὰ ποὺ ὑφίσταται μεταξὺ τῆς πραγματικῆς καὶ τῆς ὀνομαστικῆς ἀξίας κυρίως τῶν νομισμάτων ἀπὸ χρυσὸ ἢ ἄργυρο, ἀλλὰ κατ' ἐπέκταση καὶ τὶς ἄλλες ἐμπορεύσιμες ἀξίες τοῦ χρηματιστηρίου. Στὴ συγκεκριμένη ἐποχὴ ἀποτελοῦσε συνηθισμένη πρακτικὴ, ποὺ προϋπόθετε προμήθεια γύρω στὸ 2-3%, προκειμένου νὰ μετατραποῦν τὰ νομίσματα σὲ «γερά», σὲ μιὰ περίοδο δηλαδὴ ποὺ ἡ περιεκτικότητα τῶν νομισμάτων σὲ καθαρὸ μέταλλο ποίκιλλε. Εὐτυχία Δ. Λιάτα, *Φλωρία δεκατέσσερα στένουν γρόσια σαράντα. Ἡ κυκλοφορία τῶν νομισμάτων στὸν ἐλληνικὸ χῶρο, 15ος-19ος αἰ., Ἀθήνα, 1996, σελ. 24-25.*

τζη Πρασσᾶς, ὁ κύριος Γεώργιος Δημητρίου Σφάρτς καὶ ὁ κύριος Ἰβος Δροσινός, οἱ ὅποιοι ὑποχρεώνονται νὰ συνδιασκέπτονται σὲ ὅλες τοὺς τὶς συναλλαγὰς μὲ ἄλλους ἔμπειρους, γνωστοὺς σ' αὐτοὺς συνεταίρους. Οἱ ἀναφερόμενοι ἀρχηγοὶ θὰ πρέπει νὰ διορίσουν διευθυντὲς σὲ κάθε τόπο ὅπου διεξάγουμε ἢ θὰ διεξάγουμε ἐμπόριο καὶ νὰ ὑποδείξουν στὸν κάθε μέτοχο τὴν ἀρμοδιότητά του.

§ 15. Οἱ κύριοι Ἰωάννης Χρόνιας Δροσινός καὶ Δρόσος Ἰωάννης Πρασσᾶς, οἱ ὅποιοι διορίσθηκαν διευθυντὲς καὶ προϊστάμενοι στὴ Βιέννη, ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ χρησιμοποιοῦν καθέναν ἀπ' αὐτοὺς ποὺ βρίσκονται ἐκεῖ ποὺ τὸν θεωροῦν πεπειραμένο καὶ ἱκανὸ γιὰ τὴν ἀρμόδια ὑπηρεσία τῆς συντροφίας ἢ νὰ τὸν στείλουν ὅπου κρίνουν ἀναγκαῖο. Οἱ ἀναφερόμενοι διευθυντὲς ἔχουν τὴν ἄδεια νὰ ἀναλάβουν κάθε εἶδος ἐμπορίου, νὰ ἐξυπηρετοῦν φίλους καὶ νὰ διεξάγουν ὅλες τὶς λοιπὲς χρηματικὲς συναλλαγὰς ποὺ ἀποφέρουν στὴν ἐταιρεία κέρδος καὶ ὄφελος, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀλληλοσυσκέπτονται γι' αὐτὲς τὶς συναλλαγὰς. Οἱ ἴδιοι ὑποχρεώνονται νὰ μᾶς ἐνημερώνουν γιὰ κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς ἐπιχειρησιακὲς πρωτοβουλίες τοὺς καὶ νὰ μᾶς εἰδοποιοῦν γιὰ τὸ εἶδος τοῦ ἀναληφθέντος ἐμπορίου, χωρὶς ὅμως νὰ περιμένουν ἐκ τῶν προτέρων ἀπὸ ἐμᾶς τὴν ἄδεια. Ὑποτάσσονται σ' ἐμᾶς καὶ ὑποχρεώνονται νὰ μὴν υπερβαίνουν καμία ἀπὸ τὶς ἐντολὲς μας.

§ 16. Οἱ μεγαλύτεροι οἴκοι μας, δηλαδὴ αὐτοὶ τῶν Ἀμπελακίων, τῆς Βιέννης, τῆς Κωνσταντινούπολης καὶ τῆς Σμύρνης ὑποχρεώνονται ἀμοιβαίως νὰ ἀνταλλάσσουν πληροφορίες καὶ νὰ διαβουλεύονται, κυρίως γιὰ νὰ μὴν πέσομε στὰ χέρια χρεοκόπων· δηλαδὴ, ὅταν ἓνας ἀπ' αὐτοὺς τοὺς οἴκους γράφει στὸν ἄλλο, νὰ μὴ δίνει πίστωση σὲ κάποιον ποὺ στὴν ἀγορά του δὲν ἀπολαμβάνει ἐμπιστοσύνης καὶ ὅταν πληροφορήσει τὸν οἶκο γιὰ τὴν ἀσταθῆ κατάστασιν ἐκείνου, τότε ὁ οἶκος ποὺ πιστώνει τέτοιον ἔμπορο ὅχι μόνον νὰ μὴν τοῦ ξαναδίνει πίστωση, (φ. I3ar) ἀλλὰ νὰ ἐπιζητεῖ μὲ ὅλες τὶς δυνάμεις του νὰ πάρει καὶ αὐτὸ ποὺ τοῦ χρωστάει. Ἐνας διευθυντὴς ποὺ συνεχίζει μιὰ τέτοια συμπεριφορά, παραβιάζοντας αὐτὲς τὶς ὑπενθυμίσεις, καὶ ἀντὶ νὰ μειώσῃ τὸ χρέος τὸ αὐξάνει, ἐκεῖ ποὺ μποροῦσε νὰ προσπαθήσῃ νὰ ἀποκομίσει ὅχι μόνον ἓνα μέρος, ἀλλὰ ὅλη τὴν ἀπαίτησιν, αὐτὸς λοιπὸν θὰ πρέπει λόγῳ τῆς ἀπειθείας του νὰ πληρώσῃ ἀπὸ τὸ κεφάλαιό του ὅλη τὴ ζημιὰ, συμπεριλαμβανομένων τοῦ κεφαλαίου καὶ τῶν τόκων, γιὰ νὰ μείνῃ ἡ συντροφία μας, βάσει τοῦ παρόντος συμβολαίου, πάντα ἀζημίωτη.

§ 17. Ὅρίζεται γενικῶς ὅτι ὅλοι ὅσοι εἶναι ἀρμόδιοι γιὰ τὰ ταμεῖα ἢ γιὰ τὴν ἀγορὰ προϊόντων τόσο στὴν Τουρκία ὅσο καὶ στὴ Γερμανία νὰ ἀναλαμβάνουν τὴ ζημιὰ ποὺ θὰ προκύπτει κατὰ τὴν ἐπίδοσιν τῶν

λογαριασμών τους ή την έλλειψη χρημάτων που τυχόν θα προκληθεί από αμέλεια ή ολιγωρία τους. "Αν όμως παρουσιασθεί έλλειμμα στους μεγάλους οίκους, αυτό πρέπει να έλεγχθεί και να συνυπολογισθεί με μικρή μείωση.

§ 18. "Αν κάποιος από τους συντρόφους πεθάνει πριν από τη συμπλήρωση έπτά μηνών από την ίδρυση της παρούσας εταιρείας, τότε μπορεί να πάρει μόνο ένα μισθό για ένα ολόκληρο μερίδιο, που ανέρχεται σε 100 πιάστρα· αν όμως πεθάνει μετά από έπτά μήνες, τότε να τρέχει ο λογαριασμός του έως το τέλος του πρώτου έτους. "Αν ο θάνατος συμβεί το δεύτερο έτος, και μάλιστα πριν από τη συμπλήρωση πέντε μηνών, τότε λαμβάνει το αναλογούν κέρδος ή τη ζημιά για το πρώτο έτος, και για τους πέντε μήνες μόνο ένα μισθό, όπως πιο πάνω. Το ίδιο συμβαίνει με τον τρίτο χρόνο.

§ 19. "Αν κάποιος από εμάς θέλει να στείλει τον γιό του ή κάποιον δικό του σε κάποια έμπορική αγορά για να μπορέσει να εκπαιδευθεί στο έμπόριο κάτω από την επίβλεψη ενός από εμάς, τότε τα έξοδα του ταξιδιού έως εκεί, ή διατροφή, ο ρουχισμός και οι δάσκαλοι να πληρωθούν απ' αυτόν που τον έστειλε για όσον καιρό το επιθυμεί. Μετά την ολοκλήρωση (φ. 13av) του χρόνου της μαθητείας, να άσκειται ως άρχάριος στο έμπόριο για ένα έτος χωρίς μισθό, έναντι των συνήθων έξόδων και της ένδυσης. Μετά την πάροδο αυτού του χρόνου να συνεχίσει τις υπηρεσίες του, όπως και στον πρώτο χρόνο υπό τη γραπτή έγγυση του κυρίου του, αλλά έναντι ενός χαμηλού μισθοῦ. "Ίστερα από δύο χρόνια, όμως, μετά την ανανέωση της εταιρείας, αν κριθεί σώφρων, οίκονόμος, κατάλληλος και ικανός για το έμπόριο, να του παραχωρηθεί μια φθηνή μετοχή. Σε αντίθετη περίπτωση, να αποδιωχθεί από την εταιρεία ως άχρηστο μέλος. "Ένα γραπτό συμβόλαιο για τον μισθό με τον κάθε υπάλληλο που θα χρειασθεί ή εταιρεία είναι απαραίτητο και κανείς προϊστάμενος δεν επιτρέπεται να αφήνει κάποιον να υπηρετεί χωρίς μισθό, μόνο με την έλπίδα ότι εντός ολίγου θα του παραχωρηθεί μετοχή.

§ 20. Κανείς από τους εταίρους έδω στα Άμπελάκια δεν έχει το δικαίωμα να υπογράφει χρεόγραφα ή άλλα έγγραφα που εκδίδονται από την πλευρά της εταιρείας, μόνο εκείνος που εξέλέγη ταμίας, ακόμα και εκείνος όμως μπορεί να υπογράψει αυτά μόνον όταν θα έχει λάβει την έγκριση από τους επικεφαλής.

§ 21. "Αν κάποτε — εἴθε να μη συμβεί ποτέ — εξαιτίας της μεταβολής της γνώμης των συμμετεχόντων αποφασισθεί ή διάλυση της παρούσας εταιρείας, ή καταγγελία για τη διάλυση πρέπει να γίνει έξι μήνες νωρίτερα και οι εταῖροι που βρίσκονται στην Τουρκία είναι υπο-

χρεωμένοι νὰ ὑπηρετοῦν τὴν ἐταιρεία ἕως τὸ τέλος Δεκεμβρίου, ἐκεῖ-
 νοι στὴ Γερμανία ὅμως μέχρι τέλος Ἰουνίου τοῦ ἐπόμενου ἔτους. Τὸ
 κόκκινο νῆμα, τὰ χρώματα καὶ τὸ ὑπόλοιπο ἀπόθεμα τῆς βαφικῆς τέ-
 χνης νὰ μοιρασθοῦν ἀνάλογα μὲ τὸν βαθμὸ τοῦ μεριδίου τοῦ καθενός,
 καὶ αὐτὸ νὰ συμβεῖ τὴν πρώτη Ἰανουαρίου καὶ μὲ τὴν τιμὴ ἀγορᾶς,
 (φ. 14r) προσθέτοντας μόνο τοὺς τόκους καὶ τὶς δαπάνες καὶ ὁ καθέ-
 νας νὰ χρεώνεται μ' αὐτά. Τὸ κόκκινο νῆμα, τὸ βαμβάκι καὶ τὰ λοιπὰ
 ἐμπορεύματα, τὰ ὅποια θὰ εὑρεθοῦν στὴ Γερμανία ἕως τὸ τέλος τοῦ
 Ἰουνίου τοῦ ἐπόμενου ἔτους, νὰ μοιρασθοῦν ἐκεῖ ὅπου εὑρίσκονται,
 σύμφωνα μὲ τὶς μετοχὰς ἐκάστου, καὶ στὴ Βιέννη νὰ ἀποφασισθεῖ μὲ
 κλῆρο. Τὸ κόκκινο νῆμα νὰ γίνῃ ἀποδεκτὸ μὲ τρία γρόσια λιγότερο
 ἀπὸ τὴν τότε τιμὴ πώλησης καὶ μὲ προθεσμίᾳ ἕξι μηνῶν τὸ βαμβάκι
 ὅμως καὶ τὰ λοιπὰ ἐμπορεύματα μὲ 5% λιγότερο ἀπ' ὅ,τι θὰ ἔχουν
 κοστίσει ἕως τότε καὶ θὰ γίνονται ἀποδεκτὰ γιὰ τρεῖς μῆνες. Μὲ τὴν
 ἐκπνοὴ αὐτῶν τῶν προθεσμιῶν, αὐτὰ τὰ χρήματα νὰ σταλοῦν ἐδῶ σὲ
 πιάστρα, σύμφωνα μὲ τὴν τρέχουσα τιμὴ. Οἱ ἐταῖροι τῆς Βιέννης, ἐφό-
 σον διαλυθεῖ ἡ ἐταιρεία, νὰ μὴν παραγγέλλουν πιά νέα ἐμπορεύματα,
 ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ αὐτοὶ συνήθως ἀποστέλλουν. Ὅσα βρίσκονται
 ἐδῶ νὰ μοιρασθοῦν σύμφωνα μὲ τὶς ἀντίστοιχες μετοχὰς τὴν πρώτη
 Ἰανουαρίου μὲ κλῆρο καὶ μὲ ἀφαίρεση τοῦ 5% τῆς ἕως τότε ἀξίας
 τους καὶ μὲ προθεσμίᾳ ἕξι μηνῶν. Αὐτὰ τὰ ἐμπορεύματα νὰ σταλοῦν
 ἐδῶ ἢ — ἂν συμφωνοῦν ὅλοι — ὁ μέτοχος μπορεῖ νὰ τὰ κρατήσῃ καὶ
 νὰ τὰ πωλήσῃ ἐκεῖ γιὰ λογαριασμὸ τῆς ἐταιρείας ἔναντι προμήθειας
 τοῦ 2%. Ἄν τὸ ὑπάρχον ἀπόθεμα ἐμπορευμάτων ἀποφέρει περισσό-
 τερο ἀπὸ τὰ συνολικὰ μερίδια σὲ σχέση μὲ τὸ κεφάλαιο, τότε ἓνας μέ-
 τοχος, ὁ ὁποῖος ἐπιθυμεῖ νὰ τὸ ἀναλάβῃ, νὰ πληρώσῃ τὴν ἐταιρεία
 ἐκ τῶν προτέρων, τότε μόνο νὰ τὸ παραλάβῃ τουναντίον, νὰ παρα-
 ληφθεῖ ἀπὸ τὸν ἔμπιστό του καὶ ἀπὸ τὸν ἀνήκοντα σ' αὐτὸν οἶκο καὶ
 νὰ πουληθεῖ γιὰ λογαριασμὸ του. Τὰ ξένα χρέη νὰ πληρωθοῦν ἀμέ-
 σως ἀπὸ τὴν πρώτη Ἰανουαρίου καὶ ἕως τῇ λήξῃ τῆς προθεσμίας.
 Μετὰ τὴν ἀφαίρεση τῶν ἐξόδων καὶ τῶν ἐμπορευμάτων ποὺ ἔχουν
 ἀναληφθεῖ ἀπὸ τὸν καθένα, μετὰ τὴν πληρωμὴ (φ. 14v) τῶν ξένων
 πρὸς τὴν ἐταιρεία χρεωστικῶν παθητικῶν καὶ μετὰ τὴν ἀποδοχὴ τῶν
 κεφαλαίων νὰ μοιρασθοῦν αὐτὰ ἀνάλογα μὲ τὰ καθαρὰ κεφάλαια —
 συμπεριλαμβανομένων τῶν κεφαλαίων τῶν ὀρφανῶν συγγενῶν. Μετὰ
 τὴν ἐπιστροφὴ τῶν κεφαλαίων νὰ μοιρασθεῖ τὸ κέρδος ποὺ προκύπτει,
 ἀνάλογα μὲ τὶς μετοχὰς ἑνὸς ἐκάστου. Τὸ ἴδιο ἐννοεῖται γιὰ τὶς ἀπώ-
 λειες, τὶς ὁποῖες εἴθε νὰ ἀποτρέπει ὁ Θεός. Οἱ λογαριασμοὶ νὰ τη-
 ροῦνται ἀπὸ τέτοιους ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι εἶναι γενικῶς ἀποδεκτοί,
 καὶ νὰ πληρωθοῦν ἔναντι γραπτοῦ πιστοποιητικοῦ. Τὰ λογιστικὰ βι-

βλία θὰ πρέπει νὰ μπορέσουν νὰ ἐλέγχονται ἀπὸ ἕναν ἕκαστο τῶν ἐταίρων ὅσες φορές ζητηθεῖ, καὶ κατὰ συνέπεια νὰ ἐξάγεται ἰσολογισμὸς ἀπ' αὐτά. Οἱ ἐνεργητικοὶ λογαριασμοὶ νὰ προσκομίζονται ἀπὸ τὸν καθένα καὶ νὰ δίδονται ἀμέσως σ' ἐκείνους ποὺ τηροῦν τοὺς λογαριασμούς. Αὐτοὶ οἱ λογιστὲς πρέπει ὕστερα, μὲ τὴ σύμφωνη γνώμη τῶν λοιπῶν ἐταίρων, νὰ μεταφέρουν τὰ πληρωτέα χρήματα στὸν οἶκο τους στὴ Βιέννη, ὁ ὁποῖος οἶκος ἔχει τὴν ὑποχρέωση νὰ ἐμβάζει αὐτὰ τὰ χρήματα, πάλι μὲ τὴ συγκατάθεση τῶν λοιπῶν ἐταίρων, στὴν Κωνσταντινούπολη ἢ στὰ Ἀμπελάκια καὶ νὰ δώσει τὴν ἐντολὴ (στοὺς ἐταίρους τῶν Ἀμπελακίων) νὰ μοιράσουν αὐτὰ ἔναντι κοινῆς ἀπόδειξης καὶ συγκατάθεσης ἀνάμεσα στοὺς ἐταίρους, ὥστε νὰ ἀποφευχθεῖ κάθε διαμάχη.

§ 22. Μόνο σύμφωνα μὲ τὴν ἀναλογία τῶν ἀκόλουθων κεφαλαίων κάθε ἐταίρου νὰ μοιρασθεῖ στὴν ὥρα του τὸ κέρδος ἢ ἡ ἀπώλεια. Τὰ λοιπὰ περίσσεια κεφάλαια, ποὺ θὰ βρίσκονται στὴν ἐταιρεία, νὰ τοκίζονται μόνο μὲ ἐπιτόκιο δώδεκα τὰ ἑκατό. Ἔτσι, τὰ μερίδια τοῦ κάθε ἐταίρου ὁρίζονται ὡς ἑξῆς:

Κατάλογος τῶν μεριδίων τῆς ἐταιρείας
τῶν κυρίων Χατζῆ Πρασσᾶς, Μεζεβεύρης καὶ Συντροφία (φ. 15r)

Δραχμὲς Πιάστρα Ἀσπρά

Haggi Arseni Haggiprassa				
μόνο γιὰ τὸν υἱό του...	ἕνα τρίτο μεριδίου...	133 ¹ / ₃	6.666	80
Costa Haggiprassa...	ἕνα μερίδιο...	400	20.000	—
Georg Haggiprassa...	τρία τέταρτα μεριδίου...	300	15.000	—
Drossino Johann Prassa...	ἕνα μερίδιο...	400	20.000	—
Euthimius Johann Gorzoti...	ἕνα μερίδιο...	400	20.000	—
Zaphiro Johann Gorzoti...	μισὸ μερίδιο...	200	10.000	—
Stamo Kavruki...	τρία τέταρτα μεριδίου...	300	15.000	—
Haggi Johann Mantas...	ἑπτὰ ὀγδοα μεριδίου...	350	17.500	—
Demeter Geronvo...	μισὸ μερίδιο...	200	10.000	—
Georg ὁ υἱός του...	ἕνα τρίτο μεριδίου...	133 ¹ / ₃	6.666	80
Georg Geronvo...	μισὸ μερίδιο...	200	10.000	—
Teodor Georg Zepetzi...	μισὸ μερίδιο...	200	10.000	—
Zaphiri Sukli...	μισὸ μερίδιο...	200	10.000	—
Athanas Georg Mezevir...	ἕνα μερίδιο...	400	20.000	—
Zaphiri Georg Maniari...	μισὸ μερίδιο...	200	10.000	—
Sterio Johann Maniari...	ἕνα τρίτο μεριδίου...	133 ¹ / ₃	6.666	80
Georg Liagō...	μισὸ μερίδιο...	200	10.000	—

Zaphiri Liago...	μισό μερίδιο...	200	10.000	—
Abram Haggi Demeter...	ένα μερίδιο...	400	20.000	—
Consta Haggi Demeter...	τρία τέταρτα μεριδίου...	300	15.000	—
Philippo Papa Diamandi...	τρία τέταρτα μεριδίου...	300	15.000	—
Drosso Magalin...	τρία τέταρτα μεριδίου...	300	15.000	—
Thomas Georg Maniari...	τρία τέταρτα μεριδίου...	300	15.000	—

24 έταῖροι	μερίδια	15 ³ / ₈	307.500	—
------------	---------	--------------------------------	---------	---

Κατάλογος τῶν μεριδίων τῆς ἐταιρείας
τῶν κυρίων Δροσινός, Χατζῆ Ἰβου, Σφάρτζ & Συντροφία

Haggi Demeter Schwarz...	μισό μερίδιο...	200	10.000	—
Iwo Drossino...	ένα μερίδιο...	400	20.000	—
Euthimius Demeter...	μισό μερίδιο...	200	10.000	—
Demeter ὁ υἱός του... (φ. 15v)	ένα τέταρτο μεριδίου...	100	5.000	—
Johann Chronia Drossino...	ένα μερίδιο...	400	20.000	—
Drosso Comi...	ένα μερίδιο...	400	20.000	—
Chronia Comi...	πέντε ὄγδοα μεριδίου...	250	12.500	—
Athanas Oeconom...	τρία τέταρτα μεριδίου...	300	15.000	—
Angeli Georg Piako...	τρία τέταρτα μεριδίου...	300	15.000	—
Johanni Haggi Costa...	ένα μερίδιο...	400	20.000	—
Niko Georg Dalguni...	μισό μερίδιο...	200	10.000	—
Euthimius Papa Abrami...	τρία τέταρτα μεριδίου...	300	15.000	—
Demeter Kastoridis...	πέντε ὄγδοα μεριδίου...	250	12.500	—
Drosso Nicolaus Mikael...	ένα τρίτο μεριδίου...	133 ¹ / ₃	6.666	80
Johann Zaphiri Karapetzi...	ένα τρίτο μεριδίου...	133 ¹ / ₃	6.666	80
Zaphiri ὁ υἱός του...	ένα τρίτο μεριδίου...	133 ¹ / ₃	6.666	80

16 έταῖροι	μερίδια	10 ¹ / ₄	205.000	—
------------	---------	--------------------------------	---------	---

Κατάλογος τῶν μεριδίων
τῆς ἐταιρείας τῶν κυρίων Αὐτάδελφοι Σφάρτζ & Συντροφία

Demeter Johann Schwarz...	ένα μερίδιο...	400	20.000	—
Georg Johann Schwarz...	μισό μερίδιο...	200	10.000	—

Simeon Costa Schwarz...	ένα τρίτο μεριδίου...	133 ¹ / ₃	6.666	80
Nicolaus Costa Zuka...	μισό μερίδιο...	200	10.000	—
Sterio Nicolaus Maniari...	ένα μερίδιο...	400	20.000	—
Georg Nicolaus Maniari...	ένα μερίδιο...	400	20.000	—
Nicolaus Leonardo...	ένα μερίδιο...	400	20.000	—
Christodoi Athanas...	τρία τέταρτα μεριδίου...	300	15.000	—
Emanuel Nikolaus Deka...	τρία τέταρτα μεριδίου...	300	15.000	—
Drosso Nicolaus Haggi Zaphiri...	μισό μερίδιο...	200	10.000	—
Johann Georg Haggi Zaphiri...	μισό μερίδιο...	200	10.000	—
Johann Nicolaus Pessio...	μισό μερίδιο...	200	10.000	—
<hr/>				
12 έταῖροι	μερίδια	8 ¹ / ₃	166.666	—
24 έταῖροι	μερίδια	15 ³ / ₈	307.500	—
16 έταῖροι	μερίδια	10 ¹ / ₄	205.000	—
<hr/>				
52 έταῖροι	μερίδια	33 ²³ / ₂₄	679.166	—
<hr/>				

(φ. 16r)

§ 23. Ἀποφασίσθηκε ἀπὸ κοινοῦ ὅτι κάθε μερίδιο θὰ πληρώνει ἐτησίως 100 πιάστρα στὴν πατρίδα μας γιὰ βοήθεια γιὰ τὸ κοινὸ καλὸ.

“Ὅλα αὐτὰ τὰ καθορισμένα ἐδῶ σημεῖα ὑπόσχεται ὁ καθένας μας μὲ ὄρκο νὰ τὰ τηρεῖ ἀκριβῶς καὶ ἐγκαίρως καὶ νὰ μὴν παραβαίνει τίποτε ἀπ’ αὐτά. Συνεπῶς, μὲ τὸ παρόν, ἄς ὀρκισθοῦμε:

Νὰ μὴ δίδουμε κανένα ἐμπόρευμα τῆς συντροφίας σὲ διεφθαρμένους ἐμπόρους, γιὰ νὰ καλύψουμε ἓνα παλαιὸ χρέος.

Ὅρκιζόμαστε ὅτι δὲν θὰ ἀποκρύπτομε ἢ δὲν θὰ ἀποξενώνομε τίποτα ἀπ’ αὐτὴ τὴν ἀδελφότητα.

Ὅρκιζόμαστε ὅτι δὲν θὰ θεωροῦμε τὸν ἄξιο ὡς ἀνάξιο καὶ τὸν ἀνάξιο ὡς ἄξιο οὔτε ἀπὸ συμπάθειας οὔτε ἀπὸ μίσους.

Ὅρκιζόμαστε ὅτι δὲν θὰ ἐκμυστηρευόμαστε τὰ μυστικὰ τῆς ἐταιρείας.

Ὅρκιζόμαστε ὅτι δὲν θὰ παραμελοῦμε τὸ κοινὸ καλὸ καὶ νὰ βλάπτομε τὴν ἐταιρεία κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπο.

Καὶ ὅποιος εἶναι ἐπίορκος, αὐτὸν νὰ τὸν ἀκολουθεῖ πάντα ἢ κατὰ τοῦ Παντοδύναμου καὶ αὐτὸς νὰ μὴν ἀπολαμβάνει καμιά τύχη καὶ προκοπὴ στὸν κόσμον· στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας, Ἀμήν!

Ἔτσι συνέβη σὲ τέσσερα πανομοιότυπα ἀντίτυπα, ἓνα γιὰ ἐδῶ, ἓνα γιὰ τὴ Βιέννη, ἓνα γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἓνα γιὰ τὴ Σμύρνη.

Ἀμπελάκια, 1η Ἰανουαρίου 1805.

(σφραγίδα) Χατζῆ Πρασᾶς Μεζεβείρης & Συντροφία
(σφραγίδα) Δροσινὸς Χατζῆ Ἰβου Σφάρτς & Συντροφία
(σφραγίδα) Αὐτάδελφοι Σφάρτς & Συντροφία

Ἀπὸ τὸ ἐλληνικὸ πρωτότυπο μεταφρασμένο
πιστὰ καὶ ἀκριβῶς.

Βιέννη, 13 Ὀκτωβρίου 1805.

Thomas Chabert,
Γραμματέας τῆς Βασιλικῆς
καὶ τῆς Αὐτοκρατορικῆς διοίκησης τῆς Κάτω Αὐστρίας.

ΔΙΑΘΗΚΗ ΔΙΑΜΑΝΤΗ ΤΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Ν. ΚΑΡΑΜΑΝΕ.

Αριθμ. 4667

25 Σεβρίου 1870

Ἐν Ἐρμουπόλει Σύρου σήμερον τὴν εἰκοστὴν καὶ πρώτην τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ ἑβδομηκοστοῦ ἔτους, ἡμέραν Παρασκευὴν μετὰ μεσημβρίαν, ἐν τῇ γραφῇ μου, κειμένη κατὰ τὴν ἀγορὴν, ἐνώπιον ἑμοῦ τοῦ συμβολαιογράφου Ἐρμουπόλεως Σύρου Ἀριστομένους Λέτσου, ἐδρευόντος ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐνεφανίσθη ὁ ἐνταῦθα κατοικῶν γνωστός μοι καὶ ἄσχετος συγγενεὺς μετ' ἑμοῦ κύριος Λεωνίδας Χριστοφόρου Κουτσουδότης, ταμίης τοῦ ἐνταῦθα ὑποκαταστήματος τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζίης, κατοικῶν οὗτος εἰς τὴν οἰκίαν, κειμένην εἰς τὴν συνοικίαν Βροντιάδων, ἀνήκουσαν εἰς τὴν παρὶγῶ Χριστοφόρου Κουτσουδότη, πλησιάζουσαν μὲ οἰκίαν τοῦ Νικολάου Βελμάδη, μὲ ἑτέραν οἰκίαν τοῦ Σταύρου Παύλου καὶ μὲ δημοσίους δρόμους, ἀνήκουσαν εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ ἁγίου Νικολάου, ὅστις μὲ προσεκάλεσεν ἐξ ὀνόματος τοῦ ἐνταῦθα κατοικοῦντος γνωστοῦ μοι καὶ ὁχέτου συγγενεὺς μετ' ἑμοῦ κυρίου Διαιμαντῆ Πάνιαρη, διευθυντοῦ τοῦ ἐνταῦθα ὑποκαταστήματος τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζίης, ἵνα μεταβῶ εἰς τὴν κατοικίαν αὐτοῦ καὶ γράψω τὴν διαθήκην του. Ὅθεν ἐγὼ ὁ συμβολαιογράφος σὺν αὐτῷ, καθ' ὥραν δευτέραν μετὰ μεσημβρίαν, παραλαβὼν τρεῖς μάρτυρας, τοὺς κυρίους πολυχρόνην Πατσουδόκη, κοσμητορά τῆς λέσχης "Ἡ Ἀλλὰς", κατοικοῦντος ἐνταῦθα εἰς τὴν οἰκίαν, κειμένην κατὰ τὴν συνοικίαν Βροντιάδων, ἀνήκουσαν εἰς τοὺς ὁμήμανου ἢ Εὐδοτράτιου καὶ Νικολάου Σπαραγιᾶδων πλησιάζουσαν μὲ ἑτέραν οἰκίαν τῶν Ἰδίων, μὲ οἰκίαν τοῦ Δημητρίου Βαλτσιώτου, φαρμακοποιῶ, καὶ μὲ δημοσίους δρόμους, ἀνήκουσαν εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ ἁγίου Νικολάου, Γεώργιον Ἀντωνίου Μισχίνην, γραμματέα τοῦ ἐνταῦθα ἐπαρχιακοῦ νομαρχεῖου κατοικοῦντα ἐνταῦθα εἰς τὴν οἰκίαν, κειμένην ἄνωθεν τοῦ ὀρολογίου τῆς πόλεως, καὶ πλησίον τοῦ βασιλικοῦ γυμνασίου, ἀνήκουσαν εἰς τὴν Παρασκευούσαν Ἀντωνίου Μισχίνην, πλησιάζουσαν μὲ τὴν οἰκίαν τοῦ Γεωργίου Πολυχρονιάδου καὶ μὲ δημοσίους δρόμους, ἀνήκουσαν εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ ναοῦ τῆς Μεταμορφώσεως, καὶ Γεώργιον Ἰωάννου Στνον, λογιστὴν τοῦ ἐνταῦθα ὑποκαταστήματος τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζίης, κατοικοῦντα ἐνταῦθα εἰς τὴν οἰκίαν, κειμένην ὀπίσθεν τοῦ δημοτικοῦ παντεπωλείου ἀνήκουσαν εἰς τὸν Ἰωάννην Στνον, πλησιάζουσαν μὲ οἰκίαν ἑτέραν τοῦ Ἰδίου, μὲ οἰκίαν τοῦ Γεωργίου Πολυχρονιάδου καὶ μὲ δημοσίους δρόμους, ἀνήκουσαν εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ ναοῦ τῆς Μεταμορφώσεως, παραλαβὼν λέγω τοὺς ἀναφερομένους τρεῖς μάρτυρας, πολίτας Ἑλλήνας, ἀριστιανούς ὀρθοδόξους τοῦ ἀνατολικοῦ ὁγμάτος, γνωστοὺς μοι καὶ γνωρίζοντας τὸν διαθέτην κύριον Διαιμαντῆ Πάνιαρη καὶ γνωστοὺς αὐτῷ, ὁχέτους πάσης ἐξαιρουμένης σχέσεως πρὸς ἀλλήλους, πρὸς ἑμέ τὸν διαθέτην, μὴ ὑπογενομένους εἰς οὐδεμίαν ἐξαίρεσιν καὶ εἰδότας γράφειν καὶ ἀναγινώσκειν καλῶς, μετέβην μετ' αὐτῶν εἰς τὴν ἐνταῦθα οἰκίαν τοῦ κυρίου Διαιμαντῆ Πάνιαρη, κειμένην κατὰ τὴν ὁδὸν τοῦ δημοτικοῦ θεάτρου, ἄνωθεν τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζίης, ἀνήκουσαν εἰς τὸν Ἰδιὸν καὶ πλησιάζουσαν μὲ οἰκίαν τοῦ Δημητρίου Λέτσου καὶ μὲ δημοσίους δρόμους, ἀνήκουσαν εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ ἁγίου Νικολάου. Εἰς τὴν οἰκίαν δὲ ταύτην, ἐν τῇ πρὸς δυσμὰς εἰσοδῷ αὐτῆς, ἐνεφανίσθη ἐνώπιον ἑμοῦ καὶ τῶν μαρτύρων ὁ κύριος Διαιμαντῆς Πάνιαρης, διευθυντῆς τοῦ ἐνταῦθα ὑπο-

καταστήματος τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, κατοικῶν ἐνταῦθα, γνωστός μοι, ἄσχετος συγγενείας μ' ἐμέ καί χριστιανός ὀρθόδοξος τοῦ ἀνατολικοῦ δόγματος. Οὗτος χαιρετῖσας ἕνα ἕκαστον ἡμῶν εὐμενῶς, μᾶς προσεκάλεσε γὰ καθίσωμεν. Ἐπομένως ἐγὼ ὁ συμβολαιογράφος ἔνώπιον τῶν μαρτύρων τὸν ἠρώτησα πῶς ἔχει καί μοι ἀπεκρίθη, ὅτι πάσχει ἀπὸ ποδαλγίαν καί διὰ τοῦτο ἐβεβαιώθην καί ἐγὼ ὡς καί οἱ μάρτυρες, κατόπιν ἠρώτησα αὐτόν, ἂν ἀληθῶς μ' ἐκάλεσεν αὐτός καί τί ἐπιθυμεῖ, καί μοι ἀπεκρίθη ἔνώπιον τῶν μαρτύρων, ὅτι μ' ἐκάλεσε διὰ νά τῇ συντάξω τήν διαθήκην του, διότι, εὐρισκόμενος εἰς προβεβηκυῖαν ἡλικίαν, ἐπιθυμεῖ νά διαθέσῃ τήν περιουσίαν του. Ἐπομένως ἐγὼ ὁ συμβολαιογράφος, ἀφοῦ ἐβεβαιώθην, ὅτι ὁ εἰρημένος κύριος Διαμαντῆς Μάνιαρης ἔχει σῶας τὰς φρένας καί τὸν νοῦν ὑγιᾶ, ὡς τοῦτο ἀπεδείχθη καί ἐκ τῆς μέτ' αὐτοῦ συνομιλίας μου καί τῶν διαφόρων παρατηρήσεών μου παρήγγειλα καί ἐπέλθον ἐκ τῆς αἰθούρας, ἐν ᾗ εὐρισκόμεθα, οἱ οἰκετοὶ αὐτοῦ καί κατόπιν ἐκλείδωσα τήν θύραν αὐτῆς καί οὕτως ἔμεινα μετὰ τοῦ διαθέτου καί τῶν μαρτύρων, τοὺς ὁποίους ᾤκησα ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου κατὰ τὸν νόμον, ὅτι θά τηρῶσαι μυστικὸν πᾶν ὅ,τι ἀκούσωσιν ἀπὸ τὸν διαθέτην διὰ νά γραφῇ εἰς τήν παρούσαν διαθήκην μέχρι τῆς ἀποβιώσεώς του. Μετὰ ταῦτα ἐκάλεσα τὸν διαθέτην Διαμαντῆν Μάνιαρην καὶ ἐκθέσῃ καί δηλώσῃ σαφῶς τήν τελευταίαν αὐτοῦ θέλησιν. Οὗτος δὲ ὁμολόγησε κατ' ἔννοιαν τὰ ἑξῆς, ἅτινα ἐγὼ ὁ συμβολαιογράφος γράφω ἐπὶ παρουσίᾳ μόνον τῶν μαρτύρων αὐτολεξεῖ καί τοὺς ἰδίους λόγους τοῦ διαθέτου, καθήμενου πλησίον ἐμοῦ καί τῶν μαρτύρων, χωρὶς νά κάμω εἰς αὐτὸν οὐδεμίαν παρετήρησιν, ὡς ἀκολουθῶς.

Πρῶτον, ἐγκαθιστῶ καί ἀφῆνω μετὶ θανάτου μου κληρονόμους μου τὰ ὁμομήτρια καί ὁμοκάρτια ἀδελφία μου Ἰωάννην θωμᾶ Μάνιαρην καί Ἐλένην θωμᾶ Μάνιαρην. Δεύτερον, εἶμαι ἰδιοκτήτης ἑκατὸν δέκα τεσσάρων (ἑκατ. 114) ὀνομαστικῶν μετοχῶν τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος καί διατίθω, ἵνα τὸ κεφάλαιον αὐτῶν τῶν ὀνομαστικῶν μετοχῶν μου μένῃ ἀναπαλλοτρίωτον ἐν ὅσῳ ὑφίσταται ἡ ἔθνικὴ τῆς Ἑλλάδος Τράπεζα. Τρίτον, ἐκ τῶν μερισμάτων αὐτῶν, τῶν 114 μετοχῶν, θέλουν λάβει οἱ ἀδελφοί μου καί κληρονόμοι μου μόνον τὸ μέρος τῆς πρώτης ἑξαμηνίας ἀπὸ τῆς τελευταίας μου· διὰ δὲ τῶν ἑφεξῆς μερισμάτων τῶν ἀνωτέρω μετοχῶν μου ἐπιθυμῶ καί διατάσσω, ἵνα τῇ ἐπιμελείᾳ τοῦ ἀδελφοῦ μου Ἰωάννου Μάνιαρη καί κληρονόμου μου, ὡς καί τοῦ ἐκτελεστοῦ τῆς διαθήκης μου, τὸν ὁποῖον κατόπιν θά σῶς ὀνομάσω, συσταθῶσιν ἐν τῇ πατρίδι μου Ἀμπελακίοις τῆς Θεσσαλίας τρεῖς σχολεῖα, τοὶ δύο ἀλληλοδιδασκτικά, τὸ ἐν τῶν ἀρρένων καί τὸ ἕτερον τῶν κορασιῶν, καί ἐν ἑτερον τῶν ἀρρένων διὰ τὸ ἑλληνικὸν μάθημα.

Τέταρτον, τὸν κανονισμὸν τῶν ἀνωτέρω σχολείων διαγράφω ὡς ἑξῆς. Ἦτοι ὑπὸ τοῦ εἰρημένου ἀδελφοῦ μου καί τοῦ ἐκτελεστοῦ θέλει συσταθῇ ἐπιτροπὴ ἐκ δύο ἢ τριῶν προσώπων, ὅτινα θέλουν ἐκλέξει ὁ τε ἀδελφός μου καὶ ὁ ἐκτελεστής· ἡ ἐπιτροπὴ δὲ αὕτη, συνεννοουμένη μετὰ τῶν ἀνωτέρω δύο, θέλουν φροντίσει περὶ τῆς ἐπισκευῆς τῶν σχολείων, τὸν διορισμὸν διδασκάλων καί διδασκαλισσῶν καί τὴν προμήθειαν βιβλίων καί λοιπῶν ὑπογκαίων πρὸς ἐκπαίδευσιν ἰδίως τῶν ἀπόρων μαθητῶν.

Πέμπτον, εἰς τὰ σχολεῖα ταῦτα θέλουν ἐκπαιδεύεσθαι ἅπαντα τὰ τέκνα τῶν συμπατριωτῶν μου Ἀμπελακιωτῶν, ὡς καί τῶν πέριε πόλεων καί χωρίων· ἐκ δὲ τοῦ περιεσφύοντος ποσοῦ τῶν μερισμάτων τῶν 114 μετοχῶν μου θέλουν ἐκπαιδεύεσθαι ἐν Ἀθήναις, τῇ ἐκλογῇ καί ἐπιμελείᾳ, τοῦ ἀδελφοῦ μου καί τοῦ ἐκτελεστοῦ, δύο νέοι καί δύο νέοι τῆς πατρίδος μου καί θέλουν συντηρεῖσθαι μέχρι τῆς ἀποπεράτωσός τῶν σπουδῶν των, ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦ νά χρησιμεύωσιν εἰς τὰ εἰρημένα σχολεῖα ὡς 179

διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι. "Ἐπιτον, περὶ τῆς ὅλης ἐν γένει διαχειρίσεως διὰ
διὰ τε τῶν συντήρησιν τῶν σχολείων καὶ τῶν ἐκπαιδευομένων νέων καὶ νεανίδων
ἐν Ἀθήναις καὶ δι' ὅλα ἐν γένει τὰ ἔξοδα, θέλει κρατεῖσθαι βιβλίον τακτικόν
ἐν ᾧ θέλουν καταγράφεσθαι πάντα ταῦτα. Τό δέ περίσσευμα, ὃν ὑπάρξῃ, θέλει κατα-
τίθεσθαι εἰς τὴν αὐτὴν Τράπεζαν ἐπὶ τόκῳ ἔξ καὶ ἡμῶν τοῖς ἑκατὸν τὸν χ. ὄνον
πρὸς ὄφελος πάλιν τῶν αὐτῶν σχολείων. "Ἐβδομον, ἡ ἐπιτροπὴ τῶν ἑνωτέρω σχολεί-
ων δὲν δύναται νὰ ἐνεργήσῃ τι ἄνευ τῆς ἐγκρίσεως τοῦ ἀδελφοῦ μου καὶ τοῦ ἐ-
κτελεστοῦ, οἵτινες δύνανται νὰ παύσιν ἐν ἡ καὶ ὅλα τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς, ὁ-
σῆς κρίνουν τοῦτο ἀναγκαῖον, καὶ νὰ διορίζουσιν ἄλλα πρόσωπα ἵκανά καὶ δυνά-
μενα νὰ διευθύνουσιν ἀξίως τὴν ἐργασίαν ταύτην. "Ὀγδοον, ἀφῆνω εἰς τοὺς ἀδελφούς
μου τὴν οἰκίαν ταύτην, ἐν ἡ κατοικῶ, διὰ νὰ κατοικῶσιν ἐν αὐτῇ ἐφ' ὅρου ζωῆς
τῶν ὁμοῦ καὶ ὅλα τὰ ἐπιπλα καὶ σκεύη, μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτῶν δύνανται νὰ
διαθέωσιν ὅς βούλονται. "Ἡ οἰκία ὅπως θέλω καὶ διατάσσω νὰ μείνῃ ἰδιοκτησία
αἰώνιος καὶ ἀναφαίρετος τοῦ ἐν πατρίδι μου σχολείου τῶν κορασίων, ἵνα ἐκ τῶν ἐ-
νοικίων αὐτῆς πληρῶνται αἱ διδασκάλισσαι χωρὶς οὐδεὶς νὰ δύναται νὰ τὴν
πώλῃ. "Ἐνατον, ἀφῆνω εἰς τοὺς κληρονόμους μου ἀδελφούς μου Ἰωάννην Μάνιαρ
καὶ Ἐλένην Μάνιαρ τό τοῖτον τῆς ἐνταῦθα οἰκίας τοῦ Γρηγορίου Ἀπεράνου, ἵ-
να διαθέτωσι τοῦτο ὡς βούλονται, τὰ ὑπόλοιπα τῆς αὐτῆς οἰκίας ἀνήκουσιν εἰς
τοὺς Ἐμμανουὴλ Α. Ἀδάμ, Νικόλαον Γιαγτζήν καὶ Ἠλίαν Κεχαγιᾶν. Δέκατον, εἰς
τοὺς ἀνεψιούς μου Ἰωάννην Δημόδιαν καὶ Γεωργίαν Ἀναστασίου Κελιώτου, εἰς μὲν
τὸν πρῶτον δραχμὰς εἴκοσι πέντε χιλιάδας καὶ ῥοδοτῶ εἰς δὲ τὴν ἄλλην τὴν Γεωρ-
γίαν, ῥωτῶ τό εἰς χεῖρας μου χρεωστικόν ὁμολόγον ἐκ δραχμῶν ἐτέρων εἴκοσι πέν-
τε χιλιάδων. Ἐνδέκατον, ἀφῆνω εἰς τό ἐν Ἀθήναις Πανεπιστήμιον δραχμὰς πεν-
τακοσίας καὶ ἐτέρας δραχμὰς πεντακοσίας εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις φιλεκατασκευαστικὴν
ἐταιρίαν τῶν κορασίων. Ἀφῆνω εἰς τὰ ἐνταῦθα φιλανθρωπικὰ κατιστήματα δραχμὰς
χιλίας καὶ διὰ τοὺς πτωχοὺς τῆς Ἐριουπόλεως δραχμὰς τετρακοσίας, διανεμὰς σοφεί-
μενας κατὰ τῶν κληρονόμων μου. Ἀφῆνω προσέτι δραχμὰς ἑξακοσίας δι' ἐπισκευὴν
καὶ βοήθειαν τῶν ἐν Ἀμφελακίῳ ἐκκλησιῶν, τὰς ὁποίας δραχμὰς θέλει διανεῖραι
ὁ ἀδελφός μου κατὰ τὴν ἀνάγκην ἐκάστης ἐκκλησίας. Ἀφῆνω εἰς τὴν βαπτιστικὴν-μεθ
μου Βασιλικὴν Ἰωάννου Ζανιάλη δραχμὰς ἑξακοσίας καὶ εἰς τὸν Γεώργιον Κρια-
τιοῦλαν δραχμὰς χιλίας δι' ἀμοιβὴν τῶν πολυχρονίων καὶ πιστῶν ἐκδουλεύσεών του.
Ἀφῆνω προσέτι δραχμὰς χιλίας διὰ νὰ δοῦσιν, τῇ ἐπιμελείᾳ τοῦ ἀδελφοῦ μου
Ἰωάννου Μάνιαρ, εἰς δέκα πτωχὰ κοράσια τῆς πατρίδος μου, ἕτοιμα νὰ ἔλθωσιν
εἰς γάμου κοινωνίαν, καὶ προσέτι εἰς τὴν ὑπηρετρίαν μου, ἣτις ἤθελεν εὔρεθ' εἰς
τὸν θάνατόν μου δραχμὰς ἑκατὸν πενήκοντα. Δωδέκατον, ἅπαντα ἡ λοιπὴ πεποιτισία
μου, συνισταμένη εἰς ὁμολογίας ὁσυνείων καὶ μετοχὰς διαφόρων ἐγγχωρίων ἐταιρειῶν
καὶ εἰς ὃ τι εὔρεθ' θέλει περιέλθῃ εἰς τοὺς ἀδελφούς μου καὶ κληρονόμους μου
Ἰωάννην Μάνιαρ καὶ Ἐλένην Μάνιαρ καὶ νὰ τὴν διανεῖμωσιν ἕξ ἴσος.
Δέκατον τρίτον, διορίζω καὶ ὁποιασδήποτε ἐκτελεστὰς τῶν διατάξεών μου τούτων
καὶ ἐπιτρόπους μου τὸν ἀδελφόν μου Ἰωάννην Μάνιαρ καὶ τὸν συνεργάτην
καὶ βοηθόν μου, τὸν ταυῖον τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς Ἐσθλῆς Τραπεζῆς τῆς Ἐλ-
λάδος, κύριον Λεωνίδαν Χριστοφόρου Κουτσοδόντην, ὡς δεῖγμα τῆς πρὸς αὐτόν ὑ-
πολήψεώς μου καὶ ἀπείρου ἐμπιστοσύνης μου, τὸν ὅποιον παρακαλῶ νὰ δεχθῇ τό
βάρος τοῦτο καὶ τὸν ὅποιον συσταίνω καὶ πάλιν εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Ἐσθνι-
κῆς μας Τραπεζῆς ὡς τὸν ἱκανώτατον νὰ μέ διαδεχθῇ διὰ τὰς πολυετεῖς πρὸς τὴν

Τράπεζαν υπηρεσίας του· οὗτος δέ θέλει περιστάσθαι ὡς ἐπίτροπος τῶν εἰς τὴν Τράπεζαν μετοχῶν μου εἰς ὅλας ἐν γένει τὰς τακτικές καὶ ἐκτάκτους συνελεύσεις τῆς Τραπεζῆς, εἴτε αὐτοπροσώπως, εἴτε ἕκαστος ἰδίᾳ διὰ πληρεξουσίου του.

Δέκατον τέταρτον, ἀμφότεροι οἱ εἰρημένοι ἐκτελεστοὶ τῆς διαθήκης μου, οὓς σὺς ἀνόμαρα, εἴτε ἐπὶ κοινοῦ, εἴτε ἕκαστος ἰδίᾳ" ἢ ~~ἢ~~ ὁ εἰς ἐν περιπτώσει κωλύματος τοῦ ἑτέρου θέλουν φροντίσει ἐπιμελῶς καὶ ὁραστηρίως περὶ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ὧσων ἐν τῇ παρούσῃ μου διαθήκῃ διεύγραφα, ἰδίως δέ περὶ τῆς συστάσεως τῶν σχολείων καὶ ἐν γένει περὶ τοῦ διοργανισμοῦ αὐτῶν, τῆς ἐκλογῆς τῶν διδασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν, τῶν νέων καὶ νεανίδων φοιτῆτες θέλουν ἐκπαιδεύεσθαι ἐν Ἀθῆναις ἐπιθυμῶν νὰ ἐνεργήσωσιν ὁμοῦ ταῦτα ὡς καὶ ἀμφότεροι ὁμοῦ θέλουν διαχειρίζεσθαι τὰ εἰσοδα περὶ ὧων τούτων. Δέκατον πέμπτον, περὶ τῆς ἐνεργείας ἀπάντων τῶν ἀνωτέρω οὗτοι οἱ ἐκτελεστοὶ τῆς διαθήκης μου τούτης δύνανται, ἂν ἡ χρεία τὸ κλέωρον νὰ διορίζωσιν ἐπιτρόπους των ἢ ἐπιστάτας των, τοὺς ὁποίους νὰ ἐκπολύωσιν, ὅποταν δὲν εὕρωσιν αὐτοὺς ἱκανοὺς. Οἱ αὐτοὶ ἐκτελεστοὶ τῆς διαθήκης μου θέλουν φροντίσει νὰ ἀποδοθῶσι τὰ διάφορα κληροδοτήματα πρὸς οὓς ἀνέφερα, Δέκατον ἕκτον, ἢ διατήρησις τῶν σχολείων, ὡς ἀνέφερα, καὶ ἢ ἐκπαιδεύσεις τῶν νέων καὶ νεανίδων τῆς πατρίδος μου θέλει ἐξασκολουθῆν διὰ παντός, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ ἐκτε-

λεστοὶ τῆς διαθήκης μου ὑπόκεινται καὶ οὗτοι εἰς τὸν θάνατον, παραγγέλλω, ἵνα μετὰ τὴν ἀποβίωσιν τοῦ ἑνὸς ὁ ἕτερος τῶν ἐκτελεστῶν θέλει ἐξασκολουθῆν νὰ διευθύνει πάντα ταῦτα· μετὰ τὴν ἀποβίωσιν δέ τούτου, τότε αὐτοδικαίως θέλουν εἶσθαι ἐκτελεστοὶ τῶν εἰρημένων διατάξεών μου καὶ μόνοι δυνάμενοι νὰ διευθύνωσιν ὅσα εἰσέθεα, πρῶτον ὁ κατὰ καιροὺς διευθυντὴς τοῦ ἐνταῦθα ὑποκαταστήματος τῆς Ἑλληνικῆς Τραπεζῆς καὶ δεῦτερον ὁ κατὰ καιροὺς ὁμηγάρχος Ἑμπορικοῦ Πόλεως, ἂν δέ ἔως τότε ἡ ἥδη ὑπὸ ζυγὸν πατρὶς μου ἤθελεν ἐλευθερωθῆ καὶ ἀποσπασθῆ εἰς τὴν ἐλευθερίαν Ἑλλάδα, ἀντὶ τοῦ ὁμηγάρχου Ἑμπορικοῦ Πόλεως θέλει εἶσθαι ὡς δεῦτερος ἐκτελεστής ὁ κατὰ καιροὺς ὁμηγάρχος τῆς πατρίδος μου Ἀμφικλειῶν, Δέκατον ἑβδόμον, οἱ ἐκτελεστοὶ οἱ διορισθέντες τῆς διαθήκης μου θέλουν φροντίσει περὶ τῆς συντήσεως τῆς ἐνταῦθα οἰκίας μου, ἥν, ὡς σὺς ἀνέφερα, ἀφῆκα εἰς τὸ σχολεῖον τῶν κορασίων τῆς πατρίδος μου, καὶ νὰ τὴν ἐπισκευάζωσιν εἰς τρόπον ὥστε νὰ διατηρῇται πάντοτε εἰς καλὴν κατάστασιν, ὅποταν δέ ὡς ἐκ τῆς κολυκαίρας ἤθελε κατεστῆναι ἐκατοικητός, οἱ κατὰ καιροὺς ἐκτελεστοὶ δύνανται ἢ νὰ τὴν ἀνεγείρωσι καὶ ὅς ὅτελος κάλιν τοῦ σχολείου τῶν κορασίων ἢ, ἂν ἐγκρίνωσι, νὰ τὴν πωλήσωσι καὶ τὸ τίμημα αὐτῆς νὰ κατατίθεται εἰς τὴν αὐτὴν Τράπεζαν πρὸς τὸν σκοπὸν, ἵνα οἱ τόκοι αὐτοῦ τοῦ τιμήματος χρησιμεύωσι πρὸ ὅτελος τοῦ εἰρημένου σχολείου, καὶ τελευταῖον ἐγκαταλείπω εἰς τὴν σύνεσιν καὶ τὸν πατριωτισμὸν τῶν κατὰ καιροὺς ἐκτελεστῶν τῆς διαθήκης μου τούτης τὴν περαιτέρω ἐνεργεῖαν καὶ διεύθυνσιν τῶν ὧσων ἐν τῇ παρούσῃ μου διαθήκῃ διετάξα.

Ἐπομένως ἐγὼ ὁ συμβολαιογράφος ἡρώτησα τὸν διαθέτην, ἂν ἔχη ἄλλο τι νὰ προσθήσῃ καὶ μοὶ ἀπεκρίθη τὰ ἑξῆς· Δέν ἔχω ἄλλο τι νὰ προσθέσω, εἰ μὴ ὅτι ἀκούσας ἄλλην προγενεσφέραν διαθήκην μου ἢ κωδικέλλον, καὶ θέλω μόνον ἢ παροῦσάν μου νὰ ἰσχύῃ καθ' ὅλας τὰς διατάξεις τῆς, ἐκτός ἐάν διὰ κωδικέλλου μεταγενεστέρον ἤθελον μεταβάλει ἢ προσθέσει διάταξιν τι νὰ εἰς αὐτήν. Τὸν ἡρώτησα ἑξῆς, ἂν ἔχη ἄλλο τι νὰ προσθήσῃ καὶ μοὶ ἀπεκρίθη "οὐκ· τῷ ἐνεδύμισα νὰ ἀφήσῃ ἐλευθεριούνας εἰς φιλανθρωπικά κατὰστάματα καὶ μοὶ ἀπεκρίθη· ἀφῆκα τὰ ἀνωτέρω ὡς ἐσημειώσατε καὶ προσέτι διατάξω καὶ δοθῶσιν ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ σκόλου δοαχ-

καὶ διακόςαι πεντήκοντα καὶ παρακαλῶ ὑμᾶς, κύριε συμβολαιογράφε, μετὰ θάνατόν μου καὶ ἄφοῦ κατὰ τύπους δημοσιευθῇ ἡ παροῦσα μου διαθήκη, νὰ πέμψετε ὑμεῖς ἐντίγραφα αὐτῆς ἐπικεκυρωμένα πρὸς τε τὴν διοίκησιν τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, πρὸς τὴν δημογεροντίαν Ἀμπελακίων καὶ πρὸς τοὺς ἐπιτρόπους τῶν οὐχολείων τῆς πατρίδος μου, καὶ ἐπομένως, μοὶ ἀπεκρίθη, ὅτι δέν ἔχει ἄλλο τι νὰ προσθέσῃ. Ἀφοῦ δέ ἐγώ ὁ συμβολαιογράφος κατ'ἐκανάληψιν ἠρώτησα τὸν διαθέτην ἔν ἔχῃ ἄλλο τι νὰ προσθέσῃ, μοὶ ἀπεκρίθη ὅτι δέν ἔχει, συνέταξα πρὸς βεβαίωσιν τούτων ἀπάντων τὴν παροῦσαν διαθήκην ἐνώπιον τοῦ διαθέτου Διαμαντῆ Μάνιαρη καὶ τῶν μαρτύρων καθ' ὥραν ἀκριβῶς πέμπτῃ μεσὰ μεσημβρίαν καὶ ἐν τῇ κεκλειομένη αἰθούσῃ τῆς οἰκίας τοῦ διαθέτου καὶ ἐκάλεσα τὸν διαθέτην καὶ τοὺς μάρτυρας νὰ προσέξωσιν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῆς. Ἀνέγνωσα δέ αὐτὴν εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως εἰς ἐπήκοον τοῦ διαθέτου καὶ τῶν μαρτύρων, μεθ' ὃ παρέδωκα τὴν διαθήκην εἰς τὸν διαθέτην Διαμαντῆν Μάνιαρην καὶ τοὺς μάρτυρας διὰ νὰ τὴν παρατηρήσωσιν καὶ αὐτοί. Ταύτην ἔλαβον ὁ τε διαθέτης καὶ οἱ μάρτυρες, τὴν παρήρσαν, τὴν ἀνέγνωσαν ἕκαστος καὶ εἶπον ὅτι καλῶς ἔχει καὶ οὕτω τὴν ὑπέγραψαν μετ' ἐμοῦ τοῦ συμβολαιογράφου.

Ὁ διαθέτης

Δ. ΜΑΝΙΑΡΗΣ

Ὁ συμβολαιογράφος

ΑΡ. ΛΕΤΣΟΣ

Οἱ μάρτυρες

ΗΒ

Π. ΠΑΤΣΟΥΔΑΚΗΣ

ΓΕΩΡΓ. ΜΙΣΧΙΝΗΣ

Γ. Ι. ΣΙΝΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βιβλία

1. **Αβραμόπουλος Μιχαήλ**, *«Τα Θεσσαλικά Αμπελάκια»*, Θεσσαλονίκη 1961.
2. **Αστεριάδης Αγήνωρ**, *«Το σπίτι του Σφάρτς στα Αμπελάκια»*, Αθήναι 1928
3. **Γεωργίου Π. Ηλίας**, *«Ιστορία και Συνεταιρισμός των Αμπελακίων»*, Αθήναι 1951.
4. **Γεωργίου Π. Ηλίας**, *«Νεώτερα Στοιχεία περί της ιστορίας και της συντροφίας των Αμπελακίων»*, Αθήναι 1950.
5. **Γεωργίου Π. Ηλίας**, *«Ο Εξ Αμπελακίων Εθνικός Ευεργέτης Αδαμάντιος Θ. Μάνιαρης»*, Αθήναι 1949.
6. **«Ελευθεροτυπία»**: Ιστορικά, 268, Ιανουάριος 2005.
7. **Κατσιαρδή – Hering Όλγα**, *«Τεχνίτες και τεχνικές βαφής νημάτων, Επίμετρο: Η Αμπελακιώτικη Συντροφιά (1805)»*, Αθήναι: Αμπελάκια 2004.
8. **Λάμπρος Σπυρίδων**, *«Νέος Ελληνομνήμων»*, ΙΔ, σ. 381, Αθήναι 1917.
9. **Λεονάρδος Ιωάννης**, *«Νεωτάτη της Θεσσαλίας Χωρογραφία»*, Πέστη 1836.
10. **Μουτσόπουλος Νικόλαος**, *«Τα Θεσσαλικά Αμπελάκια»*, Επιθεώρησις «ΗΩΣ», Αφιέρωμα «Θεσσαλία», 1966.

11. **Μπωζούρ Φελίξ**, *Πίνακας του εμπορίου της Ελλάδος στην Τουρκοκρατία* (1787-1797). Παρίσι, έτος VIII, Μετάφραση Ελένης Γαρίδη, Εκδόσεις Αφών Τολίδη, Αθήνα 1974.
12. **Ξύτσας Βασίλειος -Κοσμάνος Δημήτριος**, «Τα ιστορικά Αμπελάκια», Θεσσαλονίκη 1974.
13. **Παπαδημητρίου Νόννα**, « Συμβολή εις την Γενικήν περί των Αμπελακίων της Θεσσαλίας Βιβλιογραφίαν», Αθήναι 1976.
14. **Παπαρρηγόπουλος Κωνσταντίνος**, «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους», Τόμος Ε΄, σελ. 552-554, Εν Αθήναις 1925.
15. **Προκόβας Ιωάννης**, « Αμπελάκια. Το λίκνο του Συνεταιρισμού», Αθήνα 1982.
16. **Φιλάρετος Γεώργιος**, «Συνεργατικοί Συνεταιρισμοί Αμπελακίων – Ύδρας – Σπετσών – Ψαρών», «I- Το κοινωνικόν θαύμα των Αμπελακίων (τω 1788-1811) Δευτέρα Έκδοσις, Εν Αθήναις 1927.

Εγκυκλοπαιδείες

1. **Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαιδεία**, Τόμοι : α) Δ΄, σελ. 337, β) Ζ΄, σελ. 256, γ) Θ΄, σελ. 560 δ) ΙΓ΄, σελ. 435, ε) ΚΑ, σελ. 601. Αθήναι 1937.
2. **Νεώτερον Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν «Ηλίου»**, Τόμος: Β΄, σελ. 544-546, Αθήναι.

Δημόσιες Διαθήκες

1. **Δημοσία Διαθήκη Διαμαντή Θωμά Μάνιαρη**, Αριθ. 4667, Ερμούπολις Σύρου 25 Σεπτεμβρίου 1870.

2. Διαθήκη Αλεβύζου Αστερίου, Αριθ. 12179 Λάρισα

Καταστατικά

- 1. Καταστατικόν Συνεταιρισμού Αμπελακίων 1-1-1780**
- 2. Καταστατικόν Συνεταιρισμού Αμπελακίων 1-1-1795**
- 3. Καταστατικόν Συνεταιρισμού Αμπελακίων 1-1-1805**

ΑΛΕΒΙΖΟΣ ΑΣΤΕΡΙΟΥ (1833 - 1896)
Ευεργέτης των Αμπελακίων

Εικόνα 34 . Φωτογραφία Αλεβύζου Αστερίου (1833-1896). Από το προσωπικό Αρχείο Ευαγγέλου Ν. Καραμανέ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

004000102104

Εικόνα 35. Η φωτογραφία στο οπισθόφυλλο εικονίζει παλιό χειροκίνητο αργαλειό, σύμβολο της φιλεργίας των Αμπελακιωτών, και προέρχεται από το προσωπικό Αρχείο Ευαγγέλου Ν. Καραμανέ.

